MASTER NEGATIVE
NO. 93-81516-1

MICROFILMED 1993

COLUMBIA UNIVERSITY LIBRARIES/NEW YORK

as part of the
"Foundations of Western Civilization Preservation Project"

Funded by the
NATIONAL ENDOWMENT FOR THE HUMANITIES

Reproductions may not be made without permission from
Columbia University Library

COPYRIGHT STATEMENT

The copyright law of the United States - Title 17, United States Code - concerns the making of photocopies or other reproductions of copyrighted material.

Under certain conditions specified in the law, libraries and archives are authorized to furnish a photocopy or other reproduction. One of these specified conditions is that the photocopy or other reproduction is not to be "used for any purpose other than private study, scholarship, or research." If a user makes a request for, or later uses, a photocopy or reproduction for purposes in excess of "fair use," that user may be liable for copyright infringement.

This institution reserves the right to refuse to accept a copy order if, in its judgement, fulfillment of the order would involve violation of the copyright law.

AUTHOR:

WORSAAE, JENS JAKOB ASMUSSEN

TITLE:

MINDER OM DE DANSKE OG NORMANDENE...

PLACE:

KJOBENHAVN

DATE:

1851

Master Negative #

93-81516-1

COLUMBIA UNIVERSITY LIBRARIES
PRESERVATION DEPARTMENT

BIBLIOGRAPHIC MICROFORM TARGET

Original Material as Filmed - Existing Bibliographic Record

942.01
W893

Worsaae, J[ens] J[akob] A[smussen] 1821–1885.

Minder om de Danske og Nordmændene i England, Skotland og Irland. Af J. J. A. Worsaae. Med tre kort samt forskjellige (ved Kittendorff & Aagaard udförte) træsnit og chemitypier. Kjöbenhavn, C. A. Reitzel, 1851.

444, [4] p. illus., maps. 20½cm.

CONTENTS.—De Danske i England.—Nordmændene i Skotland.—Nordmændene i Irland.

1. Northmen in Great Britain.

4-8055

Library of Congress DA158.W87

Restrictions on Use:

TECHNICAL MICROFORM DATA

FILM SIZE: 35mm REDUCTION RATIO: 11X

IMAGE PLACEMENT: IA (IIA) IB IIB

DATE FILMED: 6-24-93 INITIALS JAMES

FILMED BY: RESEARCH PUBLICATIONS

AIIM

Association for Information and Image Management

1100 Wayne Avenue, Suite 1100
Silver Spring, Maryland 20910

301/587-8202

Centimeter

Inches

MANUFACTURED TO AIIM STANDARDS
BY APPLIED IMAGE, INC.

942.01 W893

Columbia University
in the City of New York
Library

Special Fund

Given anonymously

Minder

om

de Danske og Nordmændene

i

England, Skotland og Irland.

Af

J. J. A. Worsaae.

(Med tre Kort samt forskjellige (ved Kittendorff & Aagaard udförte) Træsnit og Chemitypier.)

Kjöbenhávn.

Forlagt af Universitetsboghandler C. A. Reitzel.

Trykt hos Kgl. Hofbogtrykker Bianco Luno.

1851.

Forord.

I Foraaret 1846 besluttede Höisalig Kong Christian den Ottende at lade undersöge de i Skotland og forresten paa de brittiske Öer værende Minder om de Danske og Nordmændene. I dette Forsæt styrkedes Hs. Majestæt saameget mere, som to udmærkede brittiske Adelsmænd, Brödrene Hertugen af Sutherland og Lord Francis Egerton (senere Greve af Ellesmere) gjentagne Gange i Skrivelser til det Kgl. Nordiske Oldskriftselskab havde yttret, at, naar kun en dansk Oldforsker maatte komme over til Skotland, vilde han, fornemmelig i det paa nordiske Minder rige Sutherland, finde al Understöttelse.

Efterat Hs. Majestæt havde viist mig den Ære at overdrage mig det ommeldte Hverv, og

338837

efterat Oldsag-Commissionens og Oldskriftselskabets Præsident, vor nuværende allernaadigste Konge, med levende Iver for Sagens Fremme havde medgivet mig flere Anbefalingsskrivelser, bereiste jeg i et Aar (1846—1847) Skotland, Irland og England, hvor baade Hertugen af Sutherland og Greven af Ellesmere deels personlig og deels med deres vægtige Navne allevegne beredte mig den bedste Modtagelse og den kraftigste Hjelp i mine Forskninger.

Endeel af Udbyttet fra denne Reise har jeg samlet i nærværende Skrift. De væsenligste af mine övrige antiqvariske Iagttagelser haaber jeg senere at kunne forelægge i Form af en Sammenligning mellem de nationale Oldsager paa de brittiske Öer, navnlig i Irland, og de tilsvarende Oldsager saavel i vort Norden, som i de andre europæiske Lande.

Kjöbenhavn i Marts 1851.

J. J. A. Worsaae.

De Danske og Nordmændene paa de brittiske Öer.

I.

Nordens störste Minder. Danmarks og Norges tilsöes. Sveriges tillands. Naturens Indflydelse.

Det nordiske Folks störste og for Verdenshistorien betydningsfuldeste Minder samle sig, som bekjendt, om Normannertogene og Trediveaarskrigen.

Ved Normannertogene udsendte Norden, mægtigt i sit Hedenskab, talrige Kæmper og raadsnilde Mænd til Österi, Vesten og Syden, som der omstyrtede gamle Riger og grundlagde nye kraftige Stater. Det var danske og norske Flaader, som dengang erobrede Normandiet, England og vandt Riger i Skotland, Irland og Nordholland. Det var fremdeles Nordmænd, som besatte Færöerne, opdagede og bebyggede Island, hvorfra deres Efterkommere senere igjen droge over til Grönland og opdagede Amerika, idet de Aarhundreder för de övrige Folk i Europa stadigen beseilede Atlanterhavet.

I alle disse Færder paa Havet deeltoge ikkun forholdsviis faa Svenske. Indskrifterne paa Runestene i Sverige omtale vel stundom Mænd, der have opholdt sig eller fundet deres Död vest over i England (Anklant eller Inklant). Men i det Hele var de Svenskes Hu dengang, saavelsom i sildigere Tider, meest vendt

imod Östen. Svenske Vikinger hærgede og nedsatte sig paa Kysterne af Finland og det nuværende Rusland; ja en Afdeling af dem, Varægerne, opkastede sig endog her til det herskende Folk. For en Deel som Fölge heraf blev Sverige, og især Öen Gotland eller Gulland, Middelpunktet for den levende Handel, som i Oldtiden fra det ottende til det tolvte Aarhundrede förtes gjennem Rusland mellem Skandinavien, Landene omkring det sorte og kaspiske Hav og Arabien.

Men iövrigt træde de Svenske ikke meget frem hverken i Oldtiden eller den tidlige Middelalder, da de desuden ved blodige indre Stridigheder mellem Svear og Göter vare forhindrede fra at spille nogen anseelig Rolle i de langtfraliggende Lande mod Vesten. Först efterat disse Stridigheder i det femtende Aarhundrede vare bilagte, kunde de Svenske optræde paa Verdensskuepladsen som eet Folk. Efter den Tid var det de svenske Carler og Gustaver med Sværdet gjorde det svenske Navn frygtet og æret. Men det var ikke paa Havet; det var tillands, paa Ruslands, Polens og Tydsklands Sletter.

Da var det, at Sveriges Gustav Adolph i Trediveaarskrigen, efter den dansk-norske Konge Christian den Fjerdes Uheld, bidrog mægtigt til at hævde Lutherdommens Rettigheder og derved til at grundlægge Troesfriheden for Tydskland og Europa.

De Danske og Nordmændene have saaledes forhen væsenligst vundet deres verdenshistoriske Navn tilsöes, de Svenske tillands. De forskjellige nordiske Landes særegne Beliggenhed og Naturforhold maatte vistnok ogsaa for en stor Deel

nödvendig före det med sig, at den fælles Kraft og Manddom, som boede i det nordiske Folk, fra först af kom til at yttre sig i forskjellige Retninger.

Sverige, som mod Vest er adskilt fra Danmark ved Öresundet og Kattegattet, er mod Syd og Öst ligeledes ikkun ved et smalt, indelukket Hav adskilt fra den store nordeuropæiske Slette. Saasnart derfor Törst efter Hæder og Erobringer drev svenske Kæmper ud fra deres Hjemstavn, gjaldt det for dem nærmest kun om at fare over til de modsatte Strandbredder, eller i al Fald at seile langs med Östersöens Kyster. Skove, Dalsletter og Elve ere i Sveriges Natur det meest Fremtrædende, Havet det Underordnede. En saadan Natur skulde neppe danne Indbyggerne til udmærkede Söfolk. Men anderledes er Forholdet i Danmark og Norge.

Danmark er overalt omslynget af Havet, der har skaaret sig ind i tallöse Bugter og Fjorde, og adsplittet Landet i mange enkelte Dele. Og det er ikke alene et saa indelukket Hav, som Östersöen, men det er ogsaa det mere aabne Vesterhav, en Bugt af det store Verdenshav. Allerede i de ældste Tider böd Nödvendigheden den Danske at begive sig ud paa Havet, for at vedligeholde Forbindelsen med sine Frænder paa de omliggende Öer og Kyster. Men senere, da Handel og navnlig Krigeræren krævede det, maatte han ogsaa lære at gaae ud paa det aabne Hav, at give sig i Kamp med de fraadende Bölger og stærke Strömninger, og at trodse de Brændinger, der paa Jyllands Nord- og Vestkyst endnu bestandig ere Söfolkenes Skræk.

Dog, blev end den Danske tidlig en dristig Viking, Nordmanden blev det ikke mindre. Norge vender sit

brede Klippebryst mod Verdenshavet. De vildt sönderrevne Kyster, der ere spaltede i dybe Fjorde, bære Vidne om Atlanterhavets aldrig standsede, voldsomme Angreb. Österpaa er Norge adskilt fra Sverige ved Klipper, Skove og store Ödemarker. Det Indre af Landet er tildeels opfyldt af Fjelde og uhyre Skovstrækninger, som i Oldtiden vare endnu större. Ikkun Dalströgene langs Elvene ere mere dyrkelige og frugtbare. De fleste Indbyggere havde derfor oprindelig nedsat sig ved Fjordene eller i Nærheden af Havet, hvor Egnene hverken vare saa overgroede med Skov eller saa afsondrede, som inde i Landet, og hvor desuden Söluften gjorde Klimaet betydelig mildere. Imidlertid var Veirliget ustadigt nok, Jordens Afgröde tildeels som Fölge deraf tarvelig; Jagt og Fiskeri bleve saaledes en vigtig Erhverskilde for den bestandig voxende Folkemængde. I Skovene var der fuldt op af Tömmer, Jordbunden var riig paa Jern, og dristig Foretagelsesaand manglede Folket ikke. Et Skib blev snart tömret saa stærkt, at man med det ikke alene kunde befare Fjordene, men at man ogsaa kunde vove sig udenfor Fjordmundingerne. De förste Söreiser foretoges langs Strandbredderne, og senere fra det sydlige Norge til de danske og svenske Kyster.

Men Nordmanden, der nu var bleven fortrolig med at styre sit Skib gjennem Atlanterhavets uhyre Sögang og de farlige Brændinger paa Norges Klippekyster, behövede ikke længere at frygte for det aabne Hav. Da Folkemængden var tiltagen i en saadan Grad, at de norske Klipper ikkun vanskelig kunde skaffe tilstrækkelig Underhold, da Rygtet om de rige vestlige Lande

hiinsides Havet og deres kraftlöse Tilstand lovede Hæder og Bytte, da endelig Harald Haarfagers Erobringskrige truede Nordmændenes Frihed, skjödc Tusinder af Skibe ud fra Norges Fjorde og stævnede freidig mod de fjerne vestlige Nabolande. Ligesom den nordiske Natur, den friske Vinterkulde havde hærdet Vikingens Legeme til at udstaae allehaande Besværligheder og givet ham Styrke til at före Sværdet med Eftertryk, saaledes havde den ogsaa skjærpet hans Mod, lært ham uden Frygt at gaae Faren imöde. Nordens stjerneklare Himmel havde viist ham Stjernernes Gang og indbyrdes Stilling; disse vare nu det Compas, hvorefter han styrede sit Skib til de ukjendte, fremmede Kyster.

Naturforholdene i Norge turde efter dette endog noget nær have været bedre skikkede til at danne kjække, udholdende Sömænd, end Naturen i Danmark. Thi med Undtagelse af Jyllands Vestkyst, hvor ingen gode Havne findes, og hvorfra fölgelig Seiladsen i Oldtiden maatte være indskrænket, beskylles Danmark af et indelukket Hav med flade Kyster. Det aabne Verdenshav vadsker derimod saagodtsom hele Norges klippefulde Kyst, hvor de talrige, dybt indskaarne Fjorde ere ligesaa mange Havne. Det er betegnende nok, at de Danske i Oldtiden sædvanlig sögte over til det forholdsviis nærliggende England, til Holland og Frankrige, medens Nordmændene gik længere mod Norden ud paa det vide Atlanterhav, hvis Storme og Farer ikke forhindrede dem fra stadigen at seile til Færöerne, Island, Grönland, ja endog til Amerika. Disse Landes Opdagelse og förste Bebyggelse er med fuld Föie Nordmændenes og deres Efterkommere Islændernes Stolthed.

Hvor stor Indflydelse den nordiske Natur og navnlig det nordlige Hav virkelig maa have övet paa Udviklingen af de Danskes og Nordmændenes Sömandsvæsen og hele Liv, vil en Sammenligning med de övrige europæiske Folkelande tydeligere oplyse. Thi med Undtagelse af England, der i endnu höiere Grad, end Norden, svömmer i det aabne Hav, og af Holland, som, saa at sige, ligger halvt under Vandet, har intet Land i Europa frembragt et Söfolk, der kunde maale sig med Nordboerne, og det uagtet baade Tydskland, Frankrige og den spanske Halvö have meget anseelige Kyststrækninger. Men Grunden er vistnok den, at disse Lande nærmest have Kyster ud mod indelukte Have, der naturligviis ikke kunne veie op mod det aabne Verdenshav, medens Landene selv, som Tydskland og Frankrige, det sidste endog tiltrods for sin Kyststrækning ud mod Atlanterhavet, umiskjendelig bære Fastlandspræget i sig. Det er desuden klart, at saavel Atlanterhavet, som de mindre og indelukte Have under forskjellige Bredegrader tillige have en heel forskjellig Virkning paa de omboende Folk. Middelhavet, med de tilgrændsende Landes rige, yppige og blödgjörende Natur har ikke kunnet danne saadanne Sömænd, som Östersöen, hvor Klimaet er haardere og Naturens Gaver uden Sammenligning sparsommere. Spanien og Portugal have vel en betydelig Kyst ud mod Atlanterhavet — en Kyst, der næsten vilde kunne sammenstilles med Norges Vestkyst. Men begge hine Lande have en frugtbar Jordbund og et herligt, sydligt Klima. Indbyggerne der vare hverken, saaledes som Nordmændene i Oldtiden, nödsagede til at hjemsöge fremmede

Strande, for at skaffe sig Underhold, eller tvungne til idelig at kæmpe mod en raa og barsk Natur. De foretrak at sidde hjemme og nyde Landets Velsignelser, men der udviklede sig derfor heller ikke hos dem, som hos Nordmændene og de övrige Nordboer, den rolige Energi, den stolte Selvfölelse, der ere Egenskaber, som fremgaae af en bestandig fortsat Kamp med en stræng Natur, og som ere uundværlige for en djerv Sömand. Heri turde söges een af Aarsagerne til, at Spanierne og Portugiserne senere hen ikke formaaede at vedligeholde Herredömmet over den nye Verden. Deres Plads der blev indtaget af et nordisk Söfolk, af Englænderne, som vare mere hjemme paa Havet.

Det er den samme rolige Energi, der midt i Lidenskaben saa bestemt adskilte Nordboen fra Sydboen. Denne beherskedes, ligesom nu, mere af sine Lidenskaber; en Ström af Ord, et levende Minespil eller vel endog et voldsomt Angreb forraadte den Ild, der rasede i hans Indre. Men Oldtidens Nordbo var taus. Med kold Fornuft vidste han at tæmme sin Vrede, ja endog at skjule sin Sindsbevægelse. Men han huskede godt. Aar kunde forlöbe, inden han hævnede sig. Han fölte ligesom en Nydelse ved at forberede Alt og afvente den beleilige Tid. Blodhævnen fandt derfor ligesaavel Sted i det kolde Norden, som i det varme Syden, men i den aldeles forskjellige Maade, hvorpaa den fremtraadte, vil man heller ikke lettelig kunne miskjende Naturens Indvirkning.

Dog maa det nöie bemærkes, at hos ethvert Folk, der ikke just lever under Polerne eller Linien, hvor Naturen altid har en næsten uimodstaaelig, overvældende

Kraft, yttrer denne Indvirkning sig meget forskjellig paa Folkets forskjellige Udviklingstrin. Saalænge Folkene leve i Barndomstilstanden, saalænge som deres förste Fornödenheder gjöre dem reent afhængige af Naturen, hvis Phænomener staae uforklarede som en fremmed Magt ligeoverfor dem, saalænge er Naturens Indflydelse paa Folkenes Liv naturligviis stærkest. Den har samme Virkning, som Omgivelse og Opdragelse paa det enkelte Menneske. Först efterhaanden som Folkene tiltage i Oplysning og Dannelse, hæve de sig op over og underlægge sig Naturen, hvis Indflydelse saaledes bliver svagere og svagere, indtil den omsider næsten ganske maa forsvinde. Thi det maa blive eet af den menneskelige Udviklings betydningsfuldeste Fremskridt, at Mennesket vorder Naturens Herre og gjör sig den underdanig. Naar derfor Englændere, Franskmænd eller Andre, som tilhöre Folkefærd med en bestemt Charakter og en bestemt uddannet Nationalitet, bosætte sig i fremmede Verdensdele, er Naturen, neppe engang under Polerne eller Linien, stærk nok til i nogen synderlig Grad at forandre deres Charakter. Overhovedet ville de fleste Folkefærd, om end Oplysningen maatte stige nok saa höit, vistnok ikke aldeles tabe det Præg, som de oprindelig have modtaget fra Naturen i de Lande, der fostrede dem.

Det fortjener saaledes at erindres, at man gjennem hele Nordens tidligere Historie bestemt synes endnu at kunne spore Virkningerne af Naturens oprindelige Indflydelse paa det nordiske Folk. I de blodige Krige, som Nordboerne have fört indbyrdes, have de Danske og Nordmændene gjerne vundet Seir over de Svenske tilsöes. Under dygtige Anförere have de ogsaa stundom seiret over dem tillands, men sædvanligst have dog de Svenske her været de Stærkeste. Christian den Fjerde gjorde ingen Fremgang i Trediveaarskrigen; her maatte han staae tilbage for Gustav Adolph, hvis rette Element Landkrigen var. Derimod tilsöes kunde Christian den Fjerde tilföie den svenske Flaade betydelige Nederlag. Det svenske Folks ypperste Helte, som meest leve i Folkets Erindring, ere, foruden Gustav Adolph, Carl den Tiende, men især Carl den Tolvte, uagtet netop denne Konge ved sine eventyrlige Krige i Rusland, Polen og Tydskland slog Sverige dybe Saar, som först seent kunde læges. De Danskes og Nordmændenes tidligere Yndlingshelte have især været Sömænd: Christian den Fjerde, Niels Juel, Hvitfeld og navnlig Tordenskjold, der, mærkeligt nok, var Samtidig med Carl den Tolvte. Denne hele Forskjel mellem Folkene er klart udtrykt i Begyndelsesordene til to af de meest yndede Nationalsange; i den ene, den danske (og för tillige norske), hedder det:

„Kong Christian stod ved höien Mast
I Rög og Damp“;

der er Erindringen tilsöes, men i den svenske:

„Kung Carl den unge hjelte
Han stod i rök och dam (Stöv)“;

der dvæler Mindet ved Slag og Seire tillands.

Selv den Dag i Dag tör det med Grund paastaaes, at de Danske og Nordmændene föle sig mere hendragne til Havet og dets Færd, end de Svenske. Men ligesom Slaget paa Rheden (2den April 1801) hævdede de Danskes gamle Ry paa Havet, saaledes have dog de nyeste Begivenheder lært, at baade Nutidens Danske og Nordmænd ogsaa tillands vide at kæmpe med udmærket Tapperhed.

II.

Sveriges store Minder i Forhold til Danmarks og Norges. Dansk-norske Minder paa de brittiske Öer.

Skuepladsen for Sveriges störste Seire er, som vi have seet, Rusland, Polen og fornemmelig Tydskland. Danmarks og Norges Hæder er derimod grundlagt vesterpaa over Havet, i Frankrige, paa de brittiske Öer, Island og i Amerika. Et Efterspil til Vikingetiden danne dog i det tolvte og trettende Aarhundrede Danmarks Erobringer under Valdemarerne af Östersöens sydlige og östlige Kyster. Sveriges Seirvindinger ere fra en ny Tid, fra de to sidstforlöbne Aarhundreder, men Danmarks og Norges ere navnlig fra det niende, tiende, elvte og tolvte Aarhundrede. Hos det russiske, polske og tydske Folk lever Mindet om de Svenskes Sværdhug endnu friskt; ja paa sine Steder er det svenske Navn den Dag i Dag Almuens Skræk.

For Danmarks og Norges Vedkommende er der i den Anledning ikke sjelden fört Klage over, at deres store Erindringer ligge saa overmaade langt tilbage i Tiden, og at deres Seire, istedetfor at fremme Menneskehedens aandelige Udvikling og Frihed, hvilket var Fölgen af Sveriges Kamp i Trediveaarskrigen, snarere fordetmeste bevirkede et uhyre Tilbageskridt i den menneskelige Dannelse, idet de hedenske Vikinger fore frem med töileslös Grumhed, brændte eller forstyrrede Kirker og Klostre, og i deres Raahed nedtraadte Alt, hvad der bar Præget af en höiere Aandsudvikling. At ogsaa fremmede, og især tydske Historieskrivere jævnlig t. E. paastaae, at de danske og norske Vikinger ikkun bragte Ulykker over de brittiske Öer, medens derimod alt

Stort og Godt i England fornemmelig maa udledes fra Saxerne eller de Tydske, er dog ikke saa forunderligt, da de her have maattet bedömme Forhold, til hvis rigtige Opfattelse de aldeles savnede fornöden Kundskab om Nordens ældre Historie.

Unægtelig vilde det ikke være styrkende for de Danskes og Nordmændenes Nationalfölelse, hvis alene Voldsgjerninger, Mord og Brand betegnede Vikingernes Fremgang og Nedsættelse i fremmede Lande. Ikke mere glædeligt eller vækkende vilde det være, hvis man skulde nödsages til ligesom at grave Mindet om disse Bedrifter op af Jorden, hvor det gjennem Aarhundreder havde ligget overgivet til Forglemmelse, hvis man möisommelig skulde opfriske det og skaffe det Anerkjendelse i de Lande, som engang maatte böie sig under de nordiske Kæmpers Vælde.

Men hvad om nu det danske Navn og Mindet om „de Danskes" Bedrifter, tiltrods for de mange Aarhundreder, der ere forlöbne, siden de udförtes, levede ligesaa friskt i Folkenes Erindring i de vestlige Lande, som det svenske Navn i Tydskland, ja maaskee endog friskere? Hvad, om man fandt, at ligesom der gjennem Mindesmærkerne, Folkenes Charakteer, offentlige Liv o. s. v. sporedes en fortsat mægtig og heldbringende Indflydelse af Vikings- eller Normannertogene, saaledes regnede Folkene selv det for en Ære at nedstamme fra de djerve Nordboer? Vilde Nordboerne selv maaskee da ikke have dobbelt Ret til ogsaa at være stolte af sine Fædre? Vilde der da overhovedet for dem længere være Grund til Klage?

De fölgende Blade skulle, tildeels i Form af Reise-

indtryk, söge at give en Skildring af Mindet om de Danske og Nordmændene, saaledes som det lever i Mindesmærkerne og i Folket i de Egne, der fordum hyppigst vare Vidner til de Danskes og Nordmændenes Seire, nemlig de brittiske Öer. Det er dog ikke Hensigten med dem, udelukkende eller vel endog kun nærmest for Lærde og Folk af Faget at anstille udförlige, kritiske Betragtninger over hvert enkelt Oldtidsminde, som i disse Egne maatte siges at være af dansk eller nordisk Oprindelse. De skulle derimod gaae ud paa, i mere almindelige, og fölgelig mere fattelige Træk at fremhæve de herværende virkelig nordiske Minder, hvorved der, saavidt muligt, vil blive sondret mellem de danske og de norske Mindesmærker, og overhovedet mellem de Danskes Indflydelse i England og Nordmændenes i Skotland og Irland.

Kjöbenhavn, i Marts 1849.

De Danske i England.

§ 1.

Natur. Ældre Indbyggere: Britter, Romere og Angelsaxer.

Största Delen af England udgjör et fladt og frugtbart Lavland. Navnlig fra Havkysterne i Syden og Östen brede der sig store aabne Sletter. Overalt mödes Öiet af smilende Landskaber med veldyrkede Marker, smukke Skovstrækninger og blanke Smaasöer. Man vilde ofte kunne troe, at man befandt sig i een eller anden dansk Egn, hvis ikke de pragtfulde Herresæder med deres vidtstrakte Dyrehaver, de talrige Stæder, de rygende Fabrikker og de bestandig frem og tilbage ilende Dampvogne erindrede om, at man var i det Land, som med Hensyn til Rigdom og Handel staaer överst i Europa. Sletterne vandes af jævntglidende stolte Floder, som i deres skjærmende Favn optage de Tusinder af Skibe, der fra alle Lande söge til Englands Kyster. Vinteren er betydelig mildere end i vort Norden. Söluften, der ikke tillader Sneen at blive liggende længe, gjör i det Hele Klimaet varmere. Om Sommeren prange Markerne i det yppigste Grönne. Lövskovene med de talrige Ege, ere opfyldte af Sangfugle. Den Ynde, der er udbredt over den engelske Natur, i Forening med det friske Liv, som rörer sig til alle Sider, kan ikke Andet, end gjöre et dybt Indtryk paa enhver Fremmed. Man

föler tilfulde, at det er et Land, hvis Natur for et kraftigt, ufordærvet Folk frembyder alle Betingelser for Storhed. Man savner ikke længere Forklaring til, at de gamle Britter först efter en fortvivlet Kamp vege tilbage herfra, eller at senere hen forskjellige andre Folkeslag med uhyre Anstrengelser stredes om Besiddelsen af et saadant Land.

Men jo mere man i England drager mod Norden eller Vesten, desto höiere blive Bjergene, desto snevrere Dalene og desto stridere Strömmene. I Nordengland have dog Bjergene mere Lighed med höie Bakker, end med Fjelde. De optaarne sig ikke i sönderrevne Masser, som Skandinaviens Granitklipper. Deres Former ere mere blöde, bölgeformige, og de ere desuden dækkede af en frodig Plantevæxt, ja hyppig endog bevoxede med Skov. I Westmoreland og Cumberland omkrandse de yndige Söer, hvis Skjönheder stadig hidlokke en Mængde Reisende. Ikke engang Cheviotshöienes Ryg er stort mere end omtrent totusinde Fod over Havet. Men idet de stryge i Retningen Ost-Nordost til Vest-Sydvest, med Floden Tveed paa den ene og Solwaybugten paa den anden Side, ere de en af Naturen lagt Landegrændse mellem England og Skotland.

Længst imod Vesten hæver sig Englands egentlige Höiland, det bjergfulde Wales. Dalene ere snevre og korte, men Landet har dog ikke nogen vild Bjergnatur, uagtet det indeslutter Englands höieste Bjerg Snowdon, hvis Top er nær halvfjerdetusinde Fod over Havet; det forener endnu Slette- og Klippelandets Ynde. Hele Wales kan betragtes som en Bjergknude, der af Naturen er reist for at möde Atlanterhavets og den irske

Söes uhyre Bölger. I Midten er det höiest, og udsender derfra Elve mod Öst og Vest, af hvilke de sidste efter et kort og skummende Löb styrte ud i Havet. Landets Brede saavelsom dets Udstrækning i det Hele taget er nemlig ikkun saare ringe.

Dette lille Bjergland, som, sammenlignet med England, i Henseende til Frugtbarhed, er fattigt, men som er desto rigere paa Naturskjönheder, gjemmer de sidste Rester af de fordums Herrer over England, de keltiske Britter. Landets afsides Beliggenhed, dets Klipper og snevre Bjergpasse have til vore Dage beskyttet Britternes Eiendommeligheder. De tale det ældgamle vælske Sprog, en Green af den keltiske Sprogstamme, og have tillige med det arvet en ikke ringe Deel af det brændende Had, deres Forfædre nærede mod Englænderne, som med Vold havde sat sig i Besiddelse af deres Stamlande. Allerede i Slutningen af det trettende Aarhundrede blev Wales vel forenet med England; men selv Aarhundreder senere have Britterne vidst at holde Landet saagodtsom lukket for Fremmedes Indtrængen, medens Harpespillerne med de gamle Sange opfriskede Mindet om Fortidens Bedrift og Fortidens Jammer, og derved end yderligere ligesom omslyngede og skjærmede Folkets Sprog og Nationalitet. Först i sildigere Tider, da Landeveie og nu Jernbaner have begyndt at aabne en livligere Forbindelse mellem Wales og England, ere Harpens Toner næsten ganske forstummede. Det vælske Sprog trænges mere og mere tilbage af det engelske, og den Tid kan neppe være meget fjern, da det keltiske Sprog i Wales, vil, ligesom forhen i Cornwall, aldeles uddöe.

Det Folk, hvis svage Rester saaledes tilbringe deres sidste Alderdoms Dage mellem de vælske Bjerge, hörte forhen baade ved Besiddelser og Slægtskab til de mægtigste i Europa. Ikke alene Skotterne og Irerne vare af selvsamme Æt, men paa den anden Side af Canalen boede ogsaa keltiske Broderstammer heelt ned gjennem Gallien eller Frankrige, Spanien, det mellemste og sydlige Europa. Indtil omtrent Christi Födselstid var der norden for Alperne ikke noget andet Folk, som i Henseende til Magt, til Agerdyrkning, Handel, Kunstfærdighed eller Dannelse i det Hele, kunde staae ved Siden af, end sige overgaae Kelterne. Alligevel vare de ikke stærke nok til at stække den romerske Örn, da den begyndte at brede sine Vinger ud over Alperne. Romernes större Krigskunst og höiere Dannelse seirede over de forskjellige keltiske Stammer, som vare adsplittede ved indre Uenigheder, og som ikke engang under den truende Fare kunde for Alvor slutte sig sammen. Kort efter Christi Födsel stode derfor romerske Hære allerede i Britannien, hvor de, uagtet Britternes heftige og ofte gjentagne Angreb, snart opkastede sig til Landets Herrer. De trængte endog frem til Skotland, hvor dog de vilde Höilande og deres djerve Indbyggere, Caledonierne, standsede dem i deres Seierslöb, og Romerne maatte nu bygge Volde, Mure og Taarne, for at hindre Bjergskotterne fra at forene sig med Britterne, at ikke det Land, de alt havde vundet, hurtig igjen skulde gaae tabt. Over hele Britannien grundede de en der hidtil ukjendt Cultur. De fremmede Agerbrug, Handel, Haandværker, anlagde Veie, Byer og Borge, og da de ikke vare indvandrede i store

Hobe, lode de dog Indbyggerne i nogenlunde rolig Besiddelse af deres Fædres Jord.

Men ogsaa Romernes Vælde faldt. Deres Herredömme maatte hurtigst og lettest gaae tilgrunde i et saa fjernt og afsondret Land, som Britannien, hvor da strax igjen de brittiske Hövdinger kaldte de gamle Stridigheder tillive. De raae Nabofolk i Skotland, Pikter og Skotter, som ikke længere holdtes tilbage af Frygt for Romerne, gjorde nu for Alvor ödelæggende Indfald i de sydligere Egne, hvor der alt herskede en ikke ringe Grad af Rigdom og Pragtlyst. I Romertiden vare Britterne, ligesom deres Frænder hiinsides Canalen, tilmed begyndte at vænnes til Feighed og Blödagtighed. Kelternes Magt havde ved den lange Undertrykkelse faaet Dödstödet. De vare derfor ikke istand til at modstaae de kraftige, ufordærvede germaniske Stammer, som nu i den store Folkevandrings Tid fra det östlige og nordlige Europa styrtede sig ind over de gammelkeltiske Lande, hvor de toge sig nye Bopæle, idet de for största Delen dræbte de tidligere Indbyggere eller nedtrykte dem i Trællestand.

Til Britannien kom hen i det femte Aarhundrede Angler, Saxer og Jyder fra Nordtydskland og den jydske Halvö. De ulykkelige Britter bleve, naar de ikke vilde underkaste sig Erobrerne, forfulgte med Ild og Sværd, og tilsidst trængte tilbage til de afsides Bjergegne i det vestlige England, især i Cumberland (Kymrernes eller Kelternes Land) i Wales og Cornwall. Efter en blodig Kamp, der havde varet mere end halvandethundrede Aar, faldt alle deres skjönne, frugtbare Sletter i Hænderne paa de fremmede Seirherrer, som be-

standig fik flere og flere Landsmænd over til atter at bebygge de nedbrændte eller forladte Byer og Huse, og opdyrke de forsömte Marker. Fornemmelig Angler nedsatte sig i det nordlige England, Saxerne i det Sydlige og Sydvestlige, og blandede mellem begge boede Jyderne, der ikke synes at have været talrige nok til at indtage egne större Landstrækninger. I flere Aarhundreder vedbleve disses Efterkommere under det fælles Navn „Angelsaxer" at være det herskende Folk, skjönt Britterne ikke aflode med at gjöre forstyrrende Indfald paa deres Arvefjenders Grændser. Iövrigt fortsatte Angelsaxerne heldig, hvad Romerne havde begyndt, med Hensyn til Landets Opkomst og Folkedannelsens Fremme. De vare vel deelte i adskillige Stammer og mindre Kongeriger, som ikke sjelden feidede med hinanden. Men snart begyndte Christendommen at udbrede sig, og omtrent samtidig med dens Indförelse forenedes de adsplittede Riger til et Heelt. Kirker og Klostre reiste sig med forbausende Hurtighed omkring i Landet; Fredens Sysler, Videnskab og Kunst trivedes yppig. Enhver, endog fremmed Plante, voxte nok saa frodig i den engelske Jordbund.

I de förste Tider efter Christendommens Indförelse, fremkaldte denne dog, ligesom i andre Lande, saaledes ogsaa i England, en vis Slappelse og Svaghed hos Folket. Istedetfor Hedenskabets Kamplarm traadte nu Sang og Bönner, som i Forbindelse med den stadig stigende Forfinelse slövede og blödagtiggjorde Folket, og lod det villigt böie sig under de höie, baade geistlige og verdslige Herrers Aag. Hen i det niende, tiende og elvte Aarhundrede vare Angelsaxerne stærkt vanslægtede fra deres Fædre. Frænder solgte Frænder til Trældom; Utugt og Gudsfornægtelse hörte til Dagens Orden, og Feigheden var saa stor, at t. E. een Dansk, ifölge de gamle Krönikers Udsagn, ofte kunde jage ti Angelsaxer paa Flugt. Skulde disse derfor föres fremad til sand Frihed og Storhed, maatte der idetmindste indpodes heelt nye, friske Kræfter i den vantrevne Slægt.

Disse Kræfter kom fra det skandinaviske Norden, hvor ingensinde Romere eller andre Erobrere havde hersket over Folket, og hvor endnu Hedenskabet med al sin Raahed og al sin Frihedslyst og Djervhed förte Enevældet.

§ 2.

De danske Toge. Den danske Erobring.

En lignende Skjebne, som den Angelsaxerne forhen havde beredt Britterne, overgik tildeels Angelsaxerne selv. Det samme Hav, Nordsöen, eller, som de gamle Nordboere kaldte det, „Englandshavet," der i det femte Aarhundrede havde fört Angelsaxerne til England, og som senere havde vedligeholdt fredelige Handels- og Slægtskabsforbindelser mellem Frænderne i England og de nordiske Stamlande, ligesom avlede nu ogsaa paa eengang i sit Skjöd utallige Vikingssnekker, der fra Slutningen af det ottende Aarhundrede stadig viste sig i alle Englands Havne og Floder. I omtrent tre hundrede Aar vare de Danske Englændernes Skræk. De lagde gjerne ind med deres Skibe ved Flodmundingerne og under Öerne ved Kysterne. Derfra seilede de op ad Floderne til det Indre af Landet,

hvor de hyppig satte sig paa Heste og fore med fast utrolig Hurtighed fra eet Sted til et andet. Overalt gjenlöd det af deres frygtelige Sværdhug. Brændende Kirker og Klostre, Borge og Byer betegnede deres Vei; store Skarer af Folket bleve dræbte eller bortslæbte i Trældom. Snart begyndte de at sætte sig fast og overvintre i Landet. Om Vaaren fornyede de atter deres ödelæggende Streiftog. De ængstede Indbyggere troede i Vikingernes Hærgen at see en Guds Straffedom, hvorom allerede gamle Spaadomme skulde have varslet.

End ikke de afsides, fattigere Bjergegne i Wales bleve skaanede. Fra Landsiden var det vel saare vanskeligt at trænge derind, og for at naae det tilsöes maatte en besværlig og farlig Seilads foretages uden om den langstrakte Halvö, der dannes af det nuværende Cornwall og Devonshire. Dets Floder vare i Reglen heller ikke store eller seilbare og de gode Havnes Antal ringe. Alligevel synes Nordboerne nöie at have kjendt Wales som de gamle Britters Land; thi det blev altid til Forskjel fra England kaldet „Bretland." Jomsvikingernes berömte Hövding Palnatoke siges paa et Hærtog der at være bleven gift med Olöf, en Datter af den bretske Jarl Stefner, hvis Jarledömme Palnatoke senere fik. Blandt hans Mænd nævne Sagaerne ofte Björn hin Bretske, og det hedder, at da Palnatoke kom til det Gravöl, som hans Fostersön Kong Svend Tveskjæg holdt til Ære for sin Fader Kong Harald Blaatand, var Halvdelen af hans Fölge Britter. Svend selv havde hærget paa Bretland; det var ogsaa der Islænderen Thorvald Kodransön, med Tilnavnet Vidförle eller den Vidtbereiste, som

bekjendt, ved sin ædle Uegennyttighed udfriede ham af et farligt Fangenskab.

Imidlertid synes de Danskes Toge til Bretland vistnok især at have indskrænket sig til Strækningerne nærmest Nord for Floden Severn og til Öen Anglesey, der desuden ikke sjelden blev hjemsögt af Nordmændene paa deres Vikingsfærder til Hebriderne og Irland. Idetmindste omtale Sagaerne den som „det sydligste Rige, de forrige norske Konger have bemægtiget sig;" muligen var det endog her Palnatoke havde sit Rige. Selv Öens Navn hentyder paa en nöiere Forbindelse med Nordboerne; dens gamle Navn var „Maenige," men de Danske og Nordmændene kaldte den, tydeligt nok med Hensyn til dens Beliggenhed for Anglernes Land (England), „Öngulsey" eller Angelsöen, hvoraf den nuværende Form Anglesey nærmest turde være opstaaet.

De danske Vikingers Forbindelser med Bretland vare dog langtfra altid fjendtlige. Thi da Britterne i Wales og Cornwall endnu bestandig nærede et levende Had mod Angelsaxerne, paa hvis Lande de vedbleve at feide, indgik de Danske ofte Forbund med dem mod deres fælles Fjender Angelsaxerne. Enten vare de danske og brittiske Hære forenede eller ogsaa Britterne angrebe fra Vesten og Syden, medens de Danske gjorde Indfald paa de östlige Kyster. Disse dybt og vel lagte Planer vise, at det ikke længere var de Danskes Agt ene at röve og plyndre, for at vinde Bytte eller for at ödelægge de Kirker og Klostre, som truede deres gamle Guder med Undergang, men at det nu virkelig var deres Maal, at tilkæmpe sig nye Landstrækninger, ja, om

muligt, at fortrænge eller underkue Angelsaxerne over hele England.

Allerede i det niende Aarhundrede vare Angelsaxerne vegne betydelig tilbage for dem. De Danske havde faaet Besiddelser paa Östkysten, hvor de hurtig udbredte sig, og hvor ny ankommende Vikinger altid fandt Tilhold og Understöttelse. Den angelsaxiske Konge Alfred den Store forjagedes fra sin Kongestol og vankede længe om i Skovene, medens de Danske förte Herredömmet i hans Land. Det lykkedes ham vel atter at tilbagevinde Kronen, men imidlertid vare de Danskes Riger paa Östkysten udvidede og deres Magt i bestandig Tiltagende ved Indvandrere, som nedsatte sig omkring i Landet og ægtede indfödte Qvinder. Alfred byggede nok Flaader, for at værne om Kysterne, men de Landeværnsmænd, som fra hans Tid af bleve indsatte, for at afværge de Danskes hyppige Anfald, gik nu og da over til de Danske, fordi de regnede sig i Slægt med dem. Navnlig i Northumberland havde de Danske og ikke faa Nordmænd sat sig fast under egne Hövdinger. De havde her sögt sig et Fristed mod den nye Tingenes Orden, der nu ogsaa vilde gjöre sig gjeldende i Moderlandene Danmark og Norge.

Tildeels som Fölge af Vikingstogene og de derved fremkaldte hyppige Berörelser med christne Stater, var nemlig Christendommen henimod Aar 900 begyndt at udbredes i de skandinaviske Lande. Saagodtsom samtidig med den indtraf, som i det övrige Europa, de mange Smaarigers Forening under enkelte Herskere, og her under tre Konger: i Danmark, Norge og Sverige. Misfornöiede mægtige Slægter vare vel udvandrede over Havet, men ikke destomindre var der Stof nok til Strid i de nye Riger, inden Christendommen kunde blive almindelig indfört og Kongernes Magt grundfæstet. Der kom en Tid, da de indre Kampe hjemme i Danmark og Norge neppe have tilladt at sende synderlig Understöttelse til Frænderne i Northumberland eller til de andre Danske paa Englands Kyster. Henimod Midten af det tiende Aarhundrede maatte derfor de hidtil næsten uafhængige danske Riger i England böie sig under de angelsaxiske Konger, hvis Overmagt dog kun blev af kort Varighed.

Thi efter Aaret 980 sværmede atter danske og norske Vikinger over hele England. Istedetfor at tidligere nærmest enkelte Smaakonger med forholdsviis ringe Styrke havde ledet Hærtogene, blev det nu efterhaanden de danske og norske Kongesönner eller Kongerne selv, som med store Flaader og velrustede Mænd tragtede efter at vriste Kongespiret ud af de svage Angelsaxers Hænder. Forgjæves strede disse imod. Over hele Landet lagde de en Skat, Danegeld kaldet, for dermed at afholde de store Bekostninger, som Landets Forsvar mod de Danske krævede. Men ofte maatte denne Skat anvendes til at kjöbe de Danske bort eller til at underholde deres seirrige Hære, medens de opholdt sig og overvintrede i Landet. Den angelsaxiske Konge Ethelred, som havde seet sit Land hærget og skrækkelig ödelagt af den danske Konge Svend Tveskjæg i Forening med den norske Kongesön Oluf Trygvesön, fik först Fred med Oluf (995) og med Svend (1002), efterat han havde betalt uhyre Summer Danegeld og indgaaet mange ydmygende Betingelser.

Som det sidste Middel mod de Danskes daglig

voxende Antal og Vælde, besluttede Ethelred ved et hemmeligt og gruligt Blodbad at myrde de Danske, som vare bosiddende i England. Blodbadet skete Sanct Briccii Nat (den 13de November) 1002. Gamle og Unge, Qvinder og Börn myrdedes under de frygteligste Piinsler, ja end ikke Kirkerne kunde skjærme de christne Danske mod Angelsaxernes Raseri. Blodbadet omfattede dog saagodtsom udelukkende kun det sydlige England; thi længere mod Nord, især i Northumberland, var Befolkningen allerede væsentligst af dansk-norsk Herkomst.

Men aldrig saasnart havde Rygtet om Ethelreds trolöse, blodige Daad naaet til Danmark, för en stærk Flaade rustedes og Aaret efter (1003) vaiede det danske Kongeflag udfor Englands Kyster. Efter mange og blodige Slag maatte Angelsaxerne vige for Svend Tveskjæg og Knud. Hvad der ikke kunde tilkæmpes ved Vaaben, opnaaedes ved Klogskab og List. Den danske Erobring af England fuldendtes, og i omtrent en Menneskealder bare danske Konger den engelske Krone.

§ 3.

Themsen. London.

Hovedpunktet for de Danskes Angreb i den sydostlige Deel af England, havde naturligviis været London og dens rige Omegn. Allerede under Romerne var London en vigtig Handelsplads, men senere under Angelsaxerne tiltog den saaledes i Betydning og Velstand, at den var, saa at sige, Hjertet af England. De gamle nordiske Skjalde anvendte derfor ogsaa i deres

Qvad Udtrykket „Londons Drot" om Englands Konger. Störste Delen af sin Storhed skyldte London utvivlsomt fra först af sin Beliggenhed ved Themsfloden, der aabnede en let Forbindelse saavel med de ligeoverfor liggende Kyster, som med det Indre af England. Det er nu vel i vore Dage höist mærkværdigt at see de tallöse Skibe, der fra alle Verdensdele samle sig her, og at iagttage den Virksomhed, som udfolder sig overalt paa de skjönne Flodbredder. Men dobbelt mærkværdigt bliver det, naar man erindrer, at dette Skue hverken er nyt eller blevet til hos et enkelt Folk, men at det i noget forandret Form har gjentaget sig i henved to Aartusinder under de meest forskjellige Forhold, nemlig under Britternes, Romernes, Angelsaxernes, de Danskes og Normannernes Herredömme. Der gives ikke nogen anden Flod, som i denne Henseende kan maale sig med Themsen. Havde den ikke for Handelen været een af de heldigste eller vel endog den heldigst beliggende Ström i Europa, vilde Verdens störste Handelsstad neppe have reist sig paa dens Bredder.

Men ligesom Themsen i Oldtiden förte mangfoldige Handelsskibe og ved dem Velstand og Lykke til Sydengland, saaledes maatte den ogsaa ofte bringe Fordærvelse over de omliggende Egne, idet den drog næsten alle de Vikinger til sig, som i det sydlige England tragtede efter at gjöre Bytte og Erobringer. Naturen selv, der ved Themsens Udlöb har skaaret en dyb Bugt ind i Englands Östkyst, viste Vikingerne den Vei, de skulde fölge. Danske Vikingsskibe sværmede stadig ved Themsens Munding. Naar de ikke vare stærke nok til at gaae op i Floden og angribe London, eller naar

Vinteren kom paa, sögte de ind under Kysten paa Steder, hvor de kunde passe Handelsskibene op, og hvorfra de strax igjen kunde naae rum Söe, hvis de skulde blive angrebne af en altfor overlegen Fjende. Nogle af deres vigtigste Havne vare under Öerne „Thanet" ved Kent og „Shepey" (Angelsax. Sceapige eller Faareöen), der laa i Themsens Munding. Disse Öer, hvis yderlige Beliggenhed allerede iforveien var farefuld nok, kom saaledes til at lide dobbelt under Vikingernes Strandhug. Et andet Sted i Themsens Nærhed, hvor de nordiske Vikinger og Erobrere gjerne landede, naar de hærgede paa Sydengland, og hvor de ofte overvintrede, var det nuværende Sandwich i Kent. Som et vigtigt Landingssted havde alt Romerne ladet det befæste. Sandwich (af Angelsax. wic en Stad) blev i Nordboernes Mund til „Sandvik" eller den sandede Bugt, hvilket fuldkommen stemmer overeens med de naturlige Forhold. Det selvsamme Stedsnavn finde vi paa Orkn- og Shetlandsöerne, paa Island og i Norge. Fra Sandvik var der kun faa Miil til Canterbury (paa Nordisk Kantaraborg), som, da den var et rigt Bispesæde, derved ofte blev udsat for voldsomme Plyndringer. Jarlen Thorkel den Höie hjemsögte den navnlig (i Aaret 1011) med Ild og Sværd. Englands Hovedkirke Christkirken blev opbrændt, Munkene dræbtes og af alle Indbyggerne blev kun hver tiende skaanet. Mange, deriblandt Erkebispen Elfeg, som Vikingerne senere grusomt myrdede, bortförtes i Fangenskab. Sydlig for Canterbury ved Canalen ligger „Dunge Ness", og ved Indlöbet til Themsen „Foulness" og „Sherness". Endelsen „ness" synes her hverken at

være saxisk eller keltisk, men ligefrem det danske og nordiske Næs (et Forbjerg eller en höi Landtunge, der gaaer ud i Havet).

Men jo mere man ad Themsen nærmer sig London, desto flere blive Minderne om de Danske. Ikkun kort för man naaer op til Staden, seiler man tilvenstre forbi Greenwich, der af Nordboerne blev kaldet „Grenvik" (nærmest maaskee Granvigen), hvis berömte Hospital i vore Dage rummer en lille Hær af Englands udtjente Sökrigere, som paa Havet have værnet om Englands Hæder, og som nu, underholdte af det Offentlige, nyde en sorgfri Alderdom. Ogsaa i det elvte Aarhundrede var Grenvik en Tidlang Hvilepladsen for en Hær af Sökrigere, der underholdtes paa offentlig Bekostning. Men det var en Hær af dristige danske Vikinger, som, efterat de under deres Anförer Jarlen Thorkel den Höie havde hærget England frygtelig, nu (1011) for en uhyre Pengesum havde ladet sig kjöbe til at slaae sig til Ro og træde i den engelske Konge Ethelreds Tjeneste. Det var fra denne Tid af det blev Skik, at de engelske Konger stadig havde en staaende Hær, meest af Danske, „Huskarlene", „Thingmændene" eller „Thingmændenes Hær" (þingmannalið) kaldet, som skulde holde Landet roligt og forsvare det mod Fremmedes Angreb, hvorved de stundom ogsaa kom til at kæmpe mod deres egne Landsmænd. Allerede Kong Adelsteen (fra 925—941) havde dog næsten et Aarhundrede tidligere benyttet danske Krigere til at undertrykke Opröř i Riget, i hvilken Henseende det var bleven paabudt, at ethvert Huus skulde underholde en dansk Kriger, for at disse altid kunde være rede

til Kongens Tjeneste. Thingmændene vare noget nær for de engelske Konger, hvad Væringerne vare for de græske Keisere i Constantinopel. De havde visse Rettigheder og havde senere især to Vaabenpladser: i Sydengland London, og i det nordlige England Slesvig (Nottinghamshire). Under Kong Knud spillede de, som bekjendt, en anseelig Rolle.

Knud den Stores Navn er ikke alene knyttet til Byen Brentford (Brandfurda) tæt Vest for London ved Themsen, og til Ashingdon (Assatun) i Essex, Nordost for London og, som Sagaen siger, Nord for „Daneskoven," paa hvilke Steder han holdt blodige Slag med Edmund Jernside, inden han vandt England. Men det er paa det Nöieste knyttet til London selv. Da jeg förste Gang seilede op ad Themsen, og da omsider over en Skov af Master Fæstningen Towers graae Taarne paa den ene og Londonbroen paa den anden Side viste sig for mig, maatte jeg uvilkaarlig tænke tilbage paa den Tid, da Kong Knud længe forgjæves laa med sine Skibe foran Borgen og Broen i London, medens en stor Deel af det övrige England adlöd hans Herredömme. Londonbroen blev forsvaret ved tre Kasteller, hvoraf eet stod paa Broen selv. De Danske forsögte at grave en Canal udenom Broen, men uagtet Knud, der var understöttet baade af Thorkel den Höie og af Nordmanden Erik Jarl, endog flere Gange skal have gjentaget Beleiringen, synes han dog kun ved Underhandlinger at have vundet London.

Selv midt under Verdensstadens brogede Indtryk kunde jeg ikke glemme (og hvilken Dansk kunde vel det?), at det udenfor Norden fornemmelig var her, Oldtidens Nordboere gjennem et langt Tidsrum ligesom

fandt et andet Hjem, hvorfra de vendte tilbage til deres Fædreland, berigede med nye Kundskaber og en höiere Dannelse i det Hele, som de senere gjorde gjeldende i Norden; at det var her, ikke faa af Christendommens ivrige Udbredere og Forsvarere i Norden, og blandt dem især den norske Konge Oluf Trygvesön havde opholdt sig, inden de begyndte deres Omvendelsesværk; at det endelig var her, flere danske Hövdinger og navnlig Knud den Store havde spillet Mester og holdt Hof, omgivne af Thingmændene og de Skjalde, som i hine Tider gjerne ledsagede de nordiske Konger. Ved at see London, den stolte Themsflod og det herlige Opland, maa man dobbelt beundre den Konges Kraft, der fjernt fra sit Fædreland, formaaede at beherske saavel alt dette, som hele England, ja endog Norge og Danmark. Man föler Sandheden af Sagaens Ord om Knud: „han var af alle Konger, der have talt den danske Tunge, den mægtigste, og den som herskede over det störste Rige."

Skjönt London dengang var een af de anseeligste Stæder i Europa, var den dog naturligviis kun saare ringe af Udstrækning imod hvad den er nu. Stadsmurene omfattede ikke Andet end omtrentlig den forholdsviis lille Deel af det nærværende London, som benævnes „the City" eller „Staden", og som er Midtpunktet for Londons Handelsröre. Tæt ved laa en Borg (hvoraf Nordboernes Benævnelse for London „Lundunaborg"), vistnok paa samme Sted, hvor Erobreren Vilhelm ikke længe efter Knuds Tid lod bygge Toweren. En anden Borg, der af og til skal have været beboet af Knud, laa noget længere oppe i Themsen paa en Öe, som af

de mange derværende Torne fik Navnet Thorney (Angels. Thornege) eller Tornöen. Denne Öe, der, i sit Navn havde baade det angelsaxiske ege og senere det nordiske ey (Öe), og som derfor meget urigtig stundom kaldes Thorney island (Tornö Öe), har nu baade mistet sit gamle Navn og sin tidligere Skikkelse. Under Benævnelsen Westminster udgjör den en landfast Deel af London.

Den Danske, som færdes i den uhyre Stad, vil ikke alene stöde paa Gader, som „Denmark court", „Denmark street" og „Copenhagen street", der i Forbindelse med Mindesmærker i Paulskirken og Westminsterabbediet erindre ham saavel om den nyere Tids blodige Kampe mellem England og Danmark, som om de ældre venskabelige Forbindelser, der i Fyrstehusenes Slægtskab og indbyrdes Giftermaal længe fandt forøget Næring. Men han vil ogsaa endnu den Dag i Dag træffe Spor af den Indflydelse og Magt, som hans Forfædre baade för og efter Knud den Stores Tid övede i det rige Englands vigtigste Handelsstad.

Naar man fra „Westend" gjennem den store Gade „Strand" nærmer sig Cityen, seer man tæt udenfor dennes gamle Port Temple-bar en Kirke, som kaldes St. Clemens Danes, hvoraf hele det omliggende Sogn har faaet Navn. I latinske Breve fra den tidlige Middelalder hedder denne Kirke alt: Ecclesia Sancti Clementis Danorum eller „de Danskes St. Clemens Kirke." Ved den havde i Fortiden de Danske i London en egen Begravelsesplads, der kom til at gjemme Stövet af Knud den Stores Sön og nærmeste Efterfölger Harald Harefod. Da nemlig Hardeknud besteg Thronen efter sin Broder Harald († 1040), lod han

dennes Liig optage af Graven i Westminsterabbediet og kaste i Themsen. En Fisker fandt det her, og det blev derefter begravet, som det siges, „paa de Danskes Kirkegaard i London." Fra Kirkegaarden flyttedes det senere igjen ind i et rundt Taarn, som prydede Kirken för dens Ombygning i Slutningen af det syttende Aarhundrede.

Det er vel af Nogle blevet antaget, at denne Kirke ene har faaet Navn af de Danskes, fordi saamange Danske i sin Tid ere begravede der. Men da den ligger tæt ved Themsen og da den oprindelig maa have ligget udenfor Cityens Mure i den vestlige Forstad, og altsaa udenfor det egentlige London, er det vistnok hævet over al Tvivl, at de danske Kjöbmænd og Söfarende, som dengang for Handelens Skyld vare bosatte i eller ved London, fornemmelig her have havt en egen Plads, hvor de paa Landsmandskabets Vegne sluttede sig sammen. Herpaa tyder ogsaa det, at Kirken, ligesom Kirker i andre Handelsstæder t. E. i Aarhuus, Throndhjem, ja selv i Londons City (i East Cheap), var indviet til den hellige Clemens, der navnlig var de Söfarendes Skytshelgen. De Danske have naturligviis helst begravet deres Döde ved den Kirke, der var deres egentlige Sognekirke.

Ogsaa paa den modsatte, sydlige Bred af Themsen, ligeoverfor Cityen i det saakaldte Southwark, der först i Middelalderen blev optaget i London som en Deel af Staden, havde de nordiske Kjöbmænd en vigtig Handelsplads. Herom vidner allerede Navnet Southwark, der umiskjendelig er af dansk eller nordisk Oprindelse. Sagaerne berette nemlig, at paa Kong

Svend Tveskjægs Tid befæstede de Danske denne Handelsplads, som, aabenbart paa Grund af dens Beliggenhed for Themsen og London, blev kaldet Sydvirke (Sudrvirki) eller det sydlige Fæstningsværk. Af Sudrvirki, som paa Angelsaxisk heed Suð-geweorc, men som i Middelalderen kaldtes Suthwerk eller Suwerk, er den nubrugelige Form Southwark opstaaet ved smaa, gradevise Forandringer i Udtalen. I Sydvirke havde Nordboerne en Kirke, viet til den norske Konge Oluf den Helliges Ære. Oluf, som faldt i Slaget ved Stiklestad (1030) blev en saa berömt Helgen, at der byggedes Kirker til hans Ære, ikke alene i Norge, hvor han blev Rigets Skytshelgen, og i det övrige Norden, men tillige næsten overalt, hvor Nordboere nedsatte sig, ja selv i det fjerne Constantinopel havde Væringerne en Kirke, der blev kaldet efter ham. Endnu i vore Dage er der i Southwark tæt ved Londonbroen og Themsen og i Fortsættelse med Tooley street en Gade, som bærer det betegnende Navn St. Olaves street. Paa den nordre Side ligger ogsaa her en Kirke, som kaldes St. Olaves church, og som under dette Navn findes anfört saa tidlig, som i Slutningen af det trettende Aarhundrede.

Inde i Cityen, i det egentlige gamle London, hvor allerede Sagaerne omtale en St. Olufs Kirke, findes endnu den Dag i Dag ikke mindre end tre Kirker, helligede til St. Olave: i Silverstreet; paa det nordvestlige Hjörne af Sidonlane, Towerstreet, og i Upwell, Old Jewry street. De to sidstnævnte ligge i den östlige Udkant af Cityen, dog indenfor dennes gamle Grændser. I Nærheden af dem, ved Londonbroen er

der endvidere en Kirke, viet til St. Magnus Martyr, som ufeilbarlig ligeledes skylder Nordboere, Nordmænd eller Danske, sin förste Oprindelse. St. Magnus var nemlig en norsk Jarl, der i det tolvte Aarhundrede blev dræbt paa Orknöerne, hvor ogsaa Domkirken i Kirkwall er helliget ham.

At saamange Kirker i London kunde blive kaldte efter disse nordiske Helgene Oluf og Magnus, som ovenikjöbet först bleve erklærede for Helgene efter Knud den Stores Död og efter det danske Herredömmes Undergang i England, afgiver et ikke ringe Vidnesbyrd om Nordboernes Indflydelse i London. Det bekræfter mærkelig Sandheden af de gamle Beretninger, ifölge hvilke de i London bosatte Danske stundom endog kunde, saa at sige, gjöre Udslaget ved Kongevalg, som t. E. efter Knud den Stores Död. Ja en engelsk Krönikeskriver tilföier ved at omtale de Danskes Magt paa den Tid, at Indbyggerne i London havde formedelst det hyppige Samqvem med „Barbarerne" (de Danske), næsten antaget deres Sæder. Det var overhovedet naturligt, at Nordboernes vidtomfattende Söreiser og de vigtige Handelsforbindelser mellem de skandinaviske Lande og England, længe maatte sikkre de nordiske Kjöbmænd en betydningsfuld Stilling i en Stad, der til den Grad var en Handelsstad, som London, og især deleshed naar disse Kjöbmænd först eengang vare bosatte der i stort Antal.

Men det mærkeligste og meest talende Minde om de Danskes og de övrige Nordboeres tidligere Magt i London er dog det, at den överste Domstol i Cityen ligetil vore Dage har beholdt sit gamle, reent nordiske

Navn „Husting". Ordet Thing, hvormed man i Norden, som bekjendt, fra de ældre Tider har betegnet baade raadslaaende og dömmende Forsamlinger, synes ikke i den Betydning at have været anvendt af Angelsaxerne, idetmindste ikke för de danske Toge og de danske Indvandringer til England. Angelsaxerne havde i det Sted Benævnelsen gemót, som i „Witena-gemót", der var Navnet paa deres Rigsforsamling. Ogsaa Husthing omtales særlig i Sagaerne at have været holdte i Norden, især af Konger, Jarler og andre mægtige Mænd. Husthinget i London var oprindelig indstiftet for at værne om Cityens Love, Friheder og Retssædvaner, og de förste Övrighedspersoner vare Dommere. I Middelalderens Latin hedder det om Folk, som mödte her: „comparuit in Hustingo." Et lignende „Husting" fandtes ogsaa forhen paa Öen Shepey ved Themsens Munding.

London, under hvis Mure og Porte de Danske have kæmpet talrige Slag med afvexlende Lykke, gjemmer i sig Minder baade om de Danskes störste Vælde og om deres Herredömmes Undergang. Paa samme Side af Themsen som Sydvirke eller Southwark, kun noget höiere oppe ligger Lambeth (forhen Lamhythe, Lambehethe), der nu er en Deel af London og Sædet for Englands Primas, men som i Oldtiden var en Landsby udenfor Hovedstaden. Paa en Landgaard her holdt i Aaret 1042 en dansk Jarl Bryllup. Kong Hardeknud overværede med endeel af sine Mænd Gildet. Men just som han drak til Brudens Ære, styrtede han pludselig til Jorden, truffen af et Slag og opgav kort efter Aanden i en Alder af ikkun sex og tyve Aar.

Hardeknud var den sidste danske Konge i England.

§ 4.

Watlinga-stræt. Sydengland. Sagn om de Danske. Knud den Stores og Hardeknuds Grave.

Midt inde i Londons City ved Paulskirken löber en Gade, som kaldes „Watlingstreet". Den stod i Oldtiden i Forbindelse med den store Landevei af samme Navn (eller rettere Watlinga-stræt), som alt af Britterne var lagt fra Canalen og London tvers op gjennem England til det nordostlige Wales til Chester og det irske Hav. Paa Grund af denne Veis Vigtighed saavel for Forbindelserne med det indre England, som med Irland, havde ogsaa Romerne udbedret den. Men som de fleste af Oldtidens Hovedveie var den lagt over Höidedrag med stadigt Hensyn til at undgaae Vandlöb, som vilde udkræve Anlæg af Broer. Den fulgte omtrent det naturlige Vandskjel i England, eller Rygningen af Landet, hvorfra Floder i alle Retninger udströmme.

Ved Aar 1000 angav denne Vei dog ikke alene en naturlig Grændse mellem de nordlige og sydlige Floddale, men den angav tillige paa det Nærmeste en politisk Grændse mellem Indbyggere af forskjellig Herkomst og forskjellige Sæder og Skikke. Egnene Nord og Öst for den hörte for största Delen til det saakaldte „Dena-lagu" eller „Danelagh" ɔ: de Danskes Lav, Fælledskab (af lag, hvoraf i Norden selv t. E. i Norge Landskabet Thröndelagen og i Sverige Roslagen); thi her havde de Danske og de övrige Indvandrede eller Erobrere af skandinavisk Herkomst efterhaanden tildeels fortrængt og underkuet Angelsaxerne, og her gjaldt nu meest danske Love, Sæder og Skikke.

I Egnene Syd for havde derimod de tilbagetrængte

Angelsaxer sluttet sig sammen med de sidste Rester af fordums Magt. En heel Deel rige og fornemme Danske vare vel nok bosatte, ogsaa her, paa Landet eller, for Handelens Skyld, i de vigtigste Stæder ved Kysterne, som Winchester, der i Lighed med London længe havde sit „Husting", Exeter, hvor en Kirke senere blev helliget „St. Olave", og Bristol. Men udenfor London dannede de Danske dog endnu neppe nogen egentlig fast samlet Magt i Sydengland. Dette var aldeles overveiende angelsaxisk, og havde i det Hele bevaret de gamle saxiske Eiendommeligheder.

Syd for Watlinga-stræt, der allerede oftere ved Forlig mellem danske Erobrere og angelsaxiske Konger var bleven fastsat som Grændse mellem de danske og angelsaxiske Riger, fik Angelsaxeren Edmund Jernside, ifölge Forliget med Knud, sin Andeel af England. I disse Egne havde de angelsaxiske Konger ogsaa stadig fundet deres troeste og talrigste Tilhængere, og her havde derfor Skuepladsen været for de fleste större Slag mellem Angelsaxerne og de Danske. Ved Wareham (Dorsetshire) tilkjöbte Alfred sig Fred med en Hær af Danske, som besvor Forliget paa deres Armringe. Uagtet denne Eed ansaaes meget hellig af de Danske, skulle de dog strax efter have brudt den. Ved Athelney (Somersetshire) skjulte Alfred sig længe i sin Landflygtighed, og ved Eddington (Ethantun) slog han atter de Danske. Ogsaa i Nærheden af Athelney fik Alfred den danske Vikingekonge Gudrun (Gorm) til at modtage Daaben. De betrængte Indbyggere her vare næsten aldrig frie for Vikingernes og Erobrernes ödelæggende

Angreb. De Danske satte sig ofte fast i Borge nær Kysten, som Exeter (i Devonshire), Dorchester og Wareham (i Dorsetshire), Winchester (Hampshire) og Chichester (i Sussex). Ved Southampton (i Hampshire) og under Öen Wight overvintrede de sædvanlig med större Flaader. Derfra streifede de ind over det angelsaxiske Land, og om de end ikke ganske kunde fortrænge Angelsaxerne ogsaa herfra og bebygge Sydengland i deres Sted, sögte de dog at svække og udsuge dette saameget, som muligt.

Overhovedet vilde det neppe have været let for de Danske fuldstændig at bebygge nogen Deel af det sydlige eller sydvestlige England, end ikke paa Kysterne ved de Havne, som jævnlig bleve besögte af nordiske Vikingsskibe. Beboerne her vare meest af ublandet saxisk Herkomst, og fölgelig, paa Grund af de gamle Stridigheder mellem de skandinaviske og saxiske Folk, allerede forud indtagne mod de Danske; i al Fald vare de baade i Charakteer, Sæder og Skikke temmelig forskjellige fra dem. Disse Egne laae desuden altfor afsides; i Tilfælde af Angreb fra Angelsaxerne, som naturligviis ikke vilde udeblive, kunde Hjelpen fra Danmark saare let komme forsilde. Det var ikke som paa Englands Östkyst, der laa ligeoverfor Jylland; truede her en eller anden Fare, kunde et Skib hurtig blive afsendt med Budskab til Frænderne hiinsides Havet, og en nogenlunde gunstig Vind vilde da snart bringe Angelsaxerne en stærk Flaade af danske Seilere i Sigte. Anglerne, hvis Efterkommere beboede disse östlige og nordlige Egne, synes ogsaa baade med Hensyn til Sprog og andre Folkeeiendommeligheder at have staaet

de Danske nærmere, end Indbyggerne i nogen anden Deel af England, saa det vistnok ikke faldt de Danske vanskeligt hurtig at blande sig med dem. Hertil kom endelig, at de östlige Kyster fremböde omtrent de samme Tillokkelser for de Danske, som de sydligere Egne; de udmærkede sig fortrinlig ved Frugtbarhed og ved Beboernes Rigdom, der var erhvervet saavel ved Agerdyrkning, som ved Handel med de saxiske, belgiske og frankiske Lande. Netop paa Östkysten fandtes dengang nogle af de största Handelspladser i England.

Det er fölgelig intet Under, at der i Sydengland, med Undtagelse af London og dens Omegn, ikke, saaledes som længere nordpaa, findes talrige Stedsnavne af bestemt dansk eller norsk Oprindelse, der endnu den Dag i Dag have beholdt de gamle nordiske Former, og som altsaa klart bære Vidne om, at en virkelig nordisk Befolkning engang og længe maa have levet der. Ikkun yderst paa Kysterne turde et enkelt Forbjerg eller „Næs" og smaa Öer, hvis Navne ende paa det nordiske „ey" og „holm" minde om Nordboerne, som Flatholmes (Fladholmene) og Steepholmes i Severn, hvor der skulle være Levninger af „danske" Fæstningsværker, Grasholm (Græsholm), Vest for Pembrokeshire, Bardsey, Vest for Caernarvonshire, Priestholm (Prasteholmen) ved det nordlige Indlöb til Menaistrædet o. fl.

Man vil heller ikke i Sydengland i Folkets Sprog, Ansigtstræk eller Legemsbygning opdage overraskende Lighed med de Danske. Hvad disse her fornemmelig have efterladt sig, er et Navn, som dog vistnok neppe nogensinde vil udslettes af Folkets Minde.

Thi selv Aarhundreder efter, at de Danskes Herredömme i England var tilintetgjort, vedblev Frygten for dem der at gaae i Arv fra Slægt til Slægt, og endnu den Dag i Dag spille de en betydelig Rolle i det engelske Folks Erindring. Overalt i England kjender Almuen, ja endog en stor Mængde af de mere Oplyste, ikke andre Nordboere, end „the Danes"; og idet de under dette Navn indbefatte baade Svenske og Nordmænd, har Forestillingen om Skandinaviens Eenhed ubevidst fæstet Rod hos dem. At de saa ubetinget tildele de Danske den förste Plads i Skandinavien, har dog ikke alene sin Grund deri, at de Danske i Oldtiden virkelig ansaaes for Hovedfolket i Norden, hvorfor ogsaa det gammelnordiske Sprog ofte kaldtes „dönsk tungu" (Dansk), eller at de Danske dengang af alle Nordboere utvivlsomt övede den vigtigste Indflydelse paa de brittiske Öer. Men det turde tillige være bevirket derved, at Danmark til vore Dage, for en Deel som en Fölge af sin Beliggenhed er vedblevet at staae i ganske andre, baade fredelige og krigerske Forbindelser med England, end Sverige, og Norges Adskillelse fra Danmark er endnu en for ung Begivenhed til at den ret kan være trængt ind i Bevidstheden hos den mindre dannede Deel af det engelske Folk. Havde end Erindringen om de Danske i England der været slumrende, maatte dog saadanne Hændelser, som Slaget paa Kjöbenhavns Rhed (1801) og Bortrövelsen af den danske Flaade (1807) paa eengang atter have bragt alle de gamle Fortællinger om de Danskes Færd i England paa det engelske Folks Læber.

Sagnene om „de Danske" ere, selv i Sydengland, overordentlig udbredte. Der gives neppe et eneste

Sogn uden at det jo paa een eller anden Maade har bevaret Mindet om dem. Snart have de brændt Kirker og Borge og ödelagt Byer, hvis Indbyggere maatte springe over Klingen; snart have de brændt eller omhugget Skovene; snart vises Levninger af store Jordvolde og Fæstninger, som de skulle have opfört; snart igjen udpeges Steder, hvor blodige Slag bleve holdte med dem. Hertil knytte sig da Stedsnavne som the Danes-walls (de danske Volde), Danish forts (danske Forskandsninger), the Dane-field (den danske Mark), the Dane-forest (Daneskoven), the Danes-banks (de danske Banker) med mangfoldige lignende. Spor af danske Borge og Volde træffes ikke alene i det sydostlige og sydlige England, men ogsaa længst imod Sydvest i Devon og Cornwallshire, hvor de, under Navn af Casteltan Danis, især forekomme paa Sökysten. I Kridtbankerne ved Uffington i Berkshire er indgravet en uhyre Hestefigur, over tre hundrede Fod lang. Den er, siger Almuen, indhugget til Erindring om en Seir, Kong Alfred vandt der i Nærheden over de Danske. Paa Höiderne ved Eddington vilde man endnu for ikke længe siden bestemt paavise de Skandser, som de Danske havde opkastet i Slaget mod Alfred. Paa Sletten ved Ashdon i Essex, hvor man för troede at Ashingdon Slaget havde staaet, sees nogle store „danske" Gravhöie, der længe, skjönt feilagtig, udgaves for at gjemme Benene af de faldne Danske. Den saakaldte Sommerhyld (Sambucus ebulus), som har röde Knopper og bærer röde Bær, siges i England at være fremspiret af de dræbte Danskes Blod. Den kaldes derfor ogsaa Daneblood (de Danskes Blod) og Daneworth (de Danskes Urt). Den skal fornemmelig blomstre i Omegnen af Warwick, hvor den siges at være opvoxet og farvet af det Blod, som blev udgydt der, da Knud den Store indtog og ödelagde Staden.

Til de Danske veed Folkesagnet næsten altid at henföre Mindesmærker, hvis Oprindelse ellers vilde være ubekjendt. Bringer Spaden eller Plougen ældgamle Vaaben og Stykker af Rustninger frem for Dagens Lys, slaaer det sjelden feil, at Arbeiderne antage dem for at have tilhört de Danske, men især, hvis der findes Been eller Knokler af usædvanlig Störrelse, da er der ikke nogen Tvivl om, at de maae være Levninger af de kæmpestore Danske, hvis uhyre Legemskræfter, og hvis aldrig svigtende Heltemod saa ofte havde indjaget deres Fædre Rædsel. Thi paa samme Tid, som Englænderen veed at fortælle om de gamle Danskes Grusomhed, om deres Raahed, Lyst til Drik og andre Udsvævelser, har han dog bevaret en ikke ringe Grad af Agtelse for dansk Tapperhed og de Danskes Bedrifter. „Saa tapper som en Dansk" (as brave as a Dane), skal have været et gammelt Mundheld i England, ligesom det „at slaae som en Dansk" idetmindste for kort siden var et Ordsprog i Rom, og selv i vore Dage anerkjende Englænderne villig, at de Danske ere de bedste Sömænd paa det europæiske Fastland (the best sailors on the continent); ja endog at de, naturligviis med Undtagelse af dem selv, ere de bedste og tappreste Söfolk i Verden („the bravest sailors in all the world"). Det er derfor dobbelt naturligt, at Sagnet i England med særdeles Forkjærlighed dvæler ved Minderne om de Dan-

skes Nederlag. Ogsaa Folkesange opfriskede og forherligede Englændernes Seire. Lige til den nyeste Tid hörte man i Holmesdale i Surrey, paa Grændsen af Kent, en Sang om et Slag, de Danske der havde tabt i det tiende Aarhundrede.

Midt iblandt de mange Minder om „de blodige Danske" (the bloody Danes) lever Knud den Stores Navn i hæderfuld Erindring hos det engelske Folk. Det er allerede ikke uden Betydning, at senere Tider have givet Knud Æren for vigtige og almeennyttige Foretagender, som han dog i det Höieste kan have fortsat og fremmet. I de forhen sumpige Egne midt paa Englands Östkyst er der en Grav, flere engelske Mile lang (the Devils dyke i Cambridgeshire), hvis Anlæg af Nogle tilskrives Knud, uagtet den alt var til i Edvard den Ældres Tid. En meget lang Vei over Moradserne ved Peterborough gav man endog Knuds Navn Kinges eller Cnutsdelfe, endskjönt ogsaa den var lagt för hans Herredömme. Forresten er Knuds Navn bevaret i Canewdon („Canuti domus") nær London og tæt ved Ashingdon Valpladsen i Essex, hvor han ofte skal have opholdt sig. Ogsaa en Fugl, der siges at komme fra Danmark til England, er bleven kaldet efter ham Knot (Lat. Tringa Canutus seu islandica).

Det tör med Sandhed paastaaes, at ikke mange af de engelske Konger have faaet et bedre Eftermæle end Knud. Dette skylder han ikke alene sin Yndest for Geistligheden, fra hvem de fleste af Datidens Kröniker stamme. Men han har navnlig erhvervet det ved sine mange og fortræffelige Love, ved den Kraft, hvormed han bragte Orden og Ro tilbage i Riget, ved den Viisdom, hvormed han dæmpede de gamle Stridigheder mellem de Danske og Angelsaxerne, og tillige ved den Omhu, som han anvendte paa at fremme Udbredelsen af Folkeoplysning og Gudsfrygt. Han udstedte strenge Love mod Hedenskabet og sögte at udslette Sporene af sine Forfædres Ödelæggelser ved at gjenopbygge Klostre og Kirker; selv den af Thorkel den Höies Mænd saa grusomt myrdede Erkebiskop Elfegs Liig lod han med stor Höitidelighed före fra London til Canterbury, hvor det blev bisat i Domkirken. Dertil kom endelig hans mange herlige personlige Egenskaber, hans oprigtige Anger over de Voldsgjerninger, han i Hidsighed övede, og hans dybe Ydmygelse for Gud. Fortællingen om, hvorledes han ved Flodtiden paa Strandbredden gjorde nogle af sine Hofmænd tilskamme, der smigrede ham med hans uindskrænkede Magt og Vælde, er, om muligt, endnu mere bekjendt i England, end i Danmark. Det skal være vanskeligt at træffe Nogen, som ikke veed udförlig Beskeed herom, og som ikke har hört berette, at Knud fra den Dag af hensatte sin Guldkrone paa Alteret i Winchester Kirke og bar den aldrig mere. Det er eet af de Træk af sand Sjælsadel og Höihed, som ere uforgængelige for alle Tider og alle Slægter.

Knud blev först begravet i det gamle St. Peders Kloster i Winchester, men hans Liig henflyttedes senere til Höichoret i Domkirken, hvor baade hans og hans Sön Hardeknuds Grave endnu sees. Over Hardeknud er, (1661) i den Muur, som omgiver det Midterste af

Choret, sat en Steen, hvorpaa findes udhugget et Skib

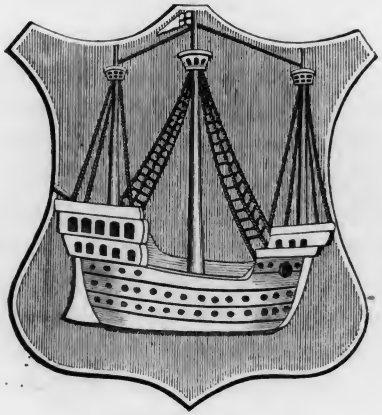

og fölgende Indskrift: Qvi iacet hic regni sceptrum tulit Hardicanutus, Emmæ Cnutonis gnatus & ipse fuit. In hac cista Ao. 1661. Obiit A. D. 1042; eller „Hardeknud, som ligger her, förte Rigets Scepter og var en Sön af Emma og Knud. Han döde i Herrens Aar 1042 nedlagdes i denne Kiste 1661." Skibet paa Gravstenen röber i sin Form ikke nogen höiere Ælde, end det syttende Aarhundrede. Men det er muligen indhugget der, fordi allerede tidligere et Krigsskib har prydet Hardeknuds Gravminde; i hvert Tilfælde antyder det Hardeknuds Slægtskab med de mægtige nordiske Sökonger, og hans Herkomst fra det Norden, der gjennem Aarhundreder var enevældigt paa Havet.

Ovenpaa den nævnte Muur i Höichoret staaer til-

venstre for Indgangen en temmelig simpel Trækiste,

prydet med en halvaffalden forgyldt Krone og derpaa læses, at „i denne og en anden Kiste ligeoverfor hvile Levningerne af Kongerne Knud og Rufus, af Dronningen Emma og af Erkebisperne Winde og Alfvin". I Cromwells Tid bleve nemlig Kongekisterne i Höichoret i Winchester opbrudte og Benene adsplittede, og först senere bleve disse, saavidt det lod sig gjöre, atter opsamlede og igjen hensatte oveni Höichoret i Domkirken i Kister, som den nysnævnte. Altsaa Knud den Store, den mægtige Konge, hvis Ærgjerrighed end ikke kunde rummes i tre Kongeriger, har ikke beholdt Saameget som en Grav for sig og sin elskede Emma. Den Ahnelse om Forgængeligheden af al jordisk Magt, som greb ham, da han paa dette samme Sted hensatte sin Guldkrone, er i Sandhed bleven opfyldt!

De andre Kongekister, som krandse Höichoret i Winchester, gjemme Benene af en Mængde gamle saxiske Konger. At de danske Konger Knud og Hardeknud

Choret, sat en Steen, hvorpaa findes udhugget et Skib

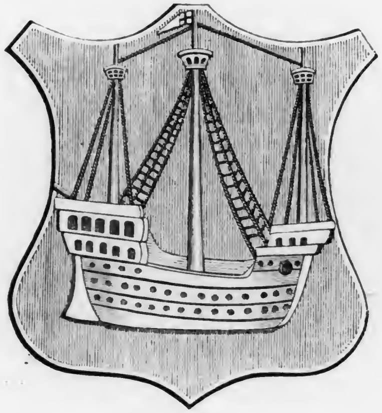

og fölgende Indskrift: Qvi iacet hic regni sceptrum tulit Hardicanutus, Emmæ Cnutonis gnatus & ipse fuit. In hac cista Ao. 1661. Obiit A. D. 1042; eller „Hardeknud, som ligger her, förte Rigets Scepter og var en Sön af Emma og Knud. Han döde i Herrens Aar 1042 nedlagdes i denne Kiste 1661." Skibet paa Gravstenen röber i sin Form ikke nogen höiere Ælde, end det syttende Aarhundrede. Men det er muligen indhugget der, fordi allerede tidligere et Krigsskib har prydet Hardeknuds Gravminde; i hvert Tilfælde antyder det Hardeknuds Slægtskab med de mægtige nordiske Sökonger, og hans Herkomst fra det Norden, der gjennem Aarhundreder var enevældigt paa Havet.

Ovenpaa den nævnte Muur i Höichoret staaer til-

venstre for Indgangen en temmelig simpel Trækiste,

prydet med en halvaffalden forgyldt Krone og derpaa læses, at „i denne og en anden Kiste ligeoverfor hvile Levningerne af Kongerne Knud og Rufus, af Dronningen Emma og af Erkebisperne Winde og Alfvin". I Cromwells Tid bleve nemlig Kongekisterne i Höichoret i Winchester opbrudte og Benene adsplittede, og först senere bleve disse, saavidt det lod sig gjöre, atter opsamlede og igjen hensatte oveni Höichoret i Domkirken i Kister, som den nysnævnte. Altsaa Knud den Store, den mægtige Konge, hvis Ærgjerrighed end ikke kunde rummes i tre Kongeriger, har ikke beholdt Saameget som en Grav for sig og sin elskede Emma. Den Ahnelse om Forgængeligheden af al jordisk Magt, som greb ham, da han paa dette samme Sted hensatte sin Guldkrone, er i Sandhed bleven opfyldt!

De andre Kongekister, som krandse Höichoret i Winchester, gjemme Benene af en Mængde gamle saxiske Konger. At de danske Konger Knud og Hardeknud

kunde blive begravne midt imellem dem, og midt i det angelsaxiske Sydengland, godtgjör ikke alene noksom, hvilken uhyre Forandring der var foregaaet med de Danske i England siden deres förste Optræden som raae, hedenske Vikinger. Istedetfor nemlig, at deres Konger da satte en Ære i at ödelægge Kirker og Klostre og myrde eller mishandle de Geistlige, istedetfor at de foragtede enhver anden Begravelse, end den paa aaben Mark i Höie under store Bautastene, ansaaes deres Efterkommere nu værdige til som Kirkens Velgjörere og Beskyttere at hvile i de vigtigste Kirkebygninger, endog i deres forrige Dödsfjenders Hovedland; ja de Geistlige der vare utrættelige for at bringe deres Hæder til de sildigste Slægter; en Billedstötte af Knud den Store var saaledes længe at see i Domkirken i Winchester.

Men det afgiver ogsaa et levende Beviis paa, at de Danske og Angelsaxerne ikke længere vare saa fremmede for hinanden, eller indbyrdes saa fjendtlig sindede, som för, og at Knud derved lykkelig havde gjennembrudt den stærke Skranke, som hidtil havde adskilt det saxiske Sydengland fra det danske Nordengland.

§ 5.

The Wash. Femborgene. Humberen. York. Northumberland. Staufordbro.

Themsen bragte vel i Oldtiden mange Danske til Landet syd for Watlinga-stræt, men den store Bugt midt paa Englands Östkyst „the Wash", og Floderne Humber, Tees og Tyne bragte endnu flere til de östlige og nordlige Egne. Navnlig synes „the Wash" at have været eet af de Landingssteder, der var meest yndet af de Danske. Om det var dens Beliggenhed paa den ene Side ligeoverfor Jylland og paa den anden lige ud for det midterste, frugtbare England, eller om det maaskee snarest var den stærke Ström, der skjærer sig ind her, som tiltrak Vikingsskibene, maa man lade uafgjort. Saameget er vist, at omkring denne Bugt havde de Danske deres förste og rigeste Besiddelser; omkring den bredte sig ogsaa senere heelt op til Skotlands Grændse det saakaldte „Danelagh", der var et saa betydeligt Distrikt, at det omfattede femten af Englands daværende to og tredive Grevskaber eller Shirer, og deriblandt det vidtstrakte Northumberland.

Syd for the Wash ned til Themsen laa nemlig Östangel (Norfolk og Suffolk), der allerede et Aarhundrede efter Vikingstogenes Begyndelse kom i de Danskes Hænder. Alfred den Store maatte ved et formeligt Forlig afstaae det med adskillige omliggende Landstrækninger til den danske Konge Gudrun eller Gorm. Sikkert nok havde det da, ligesom Kent, modtaget endeel danske Nybyggere, især vel fra det nærliggende Jylland, og i Tidernes Löb modtog det stadig flere. Men ikkun lidet mere, end i Kent, synes de Danske i Östangel at have kunnet maale sig med Angelsaxerne i Antal og Magt. Som endnu der bevarede nordiske Stedsnavne vise, var det i al Fald kun paa Kysten og selv der, især kun i Norfolk, at de vare bosatte. Disse Egne laae endnu for tæt op til Angelsaxernes Hovedstyrke; de saxiske Indbyggere lode sig ikke lettelig

fortrænge, og det danske Herredömme kunde derfor kun blive af mere forbigaaende Betydning.

Vest og Nord for „the Wash" havde de Danske dog anderledes Fodfæste. I de saakaldte Landskaber Mercia (eller Markerne), der udgjorde Midten af England, og Lindisse (eller paa gammel Nordisk Lindisey), som strakte sig lige fra Bugten op til Humberen, vare de ikke alene i Besiddelse af en stor Mængde Landsbyer og Jordeiendomme, som de fortrinsviis selv havde bebygget, men de havde tillige her bemægtiget sig adskillige Stæder, fornemmelig de fem faste Borge Stamford, Leicester, Derby, Nottingham og Lincoln. Disse, som alt under Alfred tilhörte de Danske, og som udmærkede sig ved deres Störrelse, Handel og Rigdom, fik Navnet „Femborgene". De udgjorde ogsaa som et Heelt for sig. De havde egen Rettergang og andre særegne borgerlige Indretninger tilfælles. De nærboende Saxers farlige og fjendtlige Naboskab tvang dem naturligviis til at slutte sig saa tæt sammen, som muligt. Gjennem et saare langt Tidsrum vare de en Hovedstötte for den danske Magt i England. Beskyttede ved dem mod Anfald sönderfra, kunde skandinaviske Nybyggere trygt vedblive at nedsætte sig i de nordligere Egne. For ogsaa i Vesten at standse pludselige Angreb af Britterne havde de Danske paa Nordostgrændsen af Wales Borgen Chester, hvis Navn (Angelsaxisk Lægeceaster af det latinske castra en Leir) viser, at den endnu tidligere under Romerne havde været en befæstet Plads.

Ved Chester var fra Wales af een af Hovedindgangene saavel til det midterste England, som især til det saakaldte Northumberland. Under dette Navn indbefattede, idetmindste de Danske og Nordmændene, alt Landet norden for Floderne Mersey og Humberen, fra Hav til Hav og heelt op til den skotske Grændse. Dækket bag „Femborgene" bredte sig her den störste danske Deel af England. Det var et Land, opfyldt, især i Nordvest, af Bjerge, og gjennemskaaret af mange Floder. Ved disse aabnede der sig Dalströg, af hvilke de længste og anseeligste laae omkring Humberens Bifloder, i det nuværende Yorkshire. Fra ældgammel Tid havde her været et eget Kongerige og her havde de Danske ligesom Britterne, Romerne og Angelsaxerne för dem, den vigtigste Borg i Nordengland. Den var anlagt ved Floden Ouse, der falder i Humberen; Staden drev tillige en udbredt Handel og havde som Hovedsædet for de northumbriske Konger og Hövdinger dobbelt Betydning. Britterne kaldte den „Caer Eabhroig eller Eabhruc", Romerne „Eboracum", Angelsaxerne „Eoforwic", og de Danske „Jorvik", hvoraf kjendelig den nubrugelige Form York er dannet. Humberen og York vare omtrent for det nordlige England, hvad Themsen og London vare for det Sydlige. Det er derfor hverken besynderligt, at York kom til at eie indenfor sine Mure Englands störste og pragtfuldeste Domkirke, der endnu kneiser som et stolt, ærefrygtvækkende Mindesmærke om Middelalderens Kraft og religiöse Begeistring, eller at Yorks Historie er, saa at sige, hele Northumberlands.

Sydenglands Jord havde optaget Stövet af de christne danske Konger, af Christendommens Helt Knud den Store. Men Nordengland gjemte alt Benene af mangen

en mægtig dansk Hövding, som endnu ikke havde afsvoret Troen paa de gamle Guder, og i Omegnen af York havde een af Hedenskabets berömteste Helte, Kong Regner Lodbrog fundet sin Bane. Fra tidligere Vikingsfærder var Regners og hans Sönners Navn, ogsaa i England, hædret og frygtet. Men da han med et Par Skibe vilde gjöre et Tog til England, led han Skibbrud og reddede kun med faa af sine Mænd Livet paa Northumberlands Kyst. Fra York gik den saxiske Konge Ella ham imöde, det kom til Slag og efter den tappreste Modstand blev Regner overmandet og fangen. Da han med sand nordisk Stolthed ikke vilde give sig tilkjende for Ella, lod denne ham kaste i en Ormegaard, og först da Regner döende havde sunget sin Svanesang: „Grynte vilde Grisene, kjendte de Galtens Skjebne", mærkede Ella forsilde til sin Skræk, at han nu havde udsat sig for Kongesönnernes frygtelige Hævn. Ledede af den snilde Ivar Beenlöse forberedte disse længe i Stilhed Erobringen af Ellas Kongerige. Ella blev slagen og fangen og, ifölge det nordiske Sagn, lod Regners Sönner, for at hævne deres Faders ynkelige Död, riste en Blodörn paa Ellas Ryg. Stedet for Ellas Död skal, efter Nogle, have været ved Byen „Ellescroft" eller Ellas Grav. Engelske Beretninger lade Regners Sönner Ingvar og Ubbe hævne Faderen ved (i Aaret 870) ynkelig at myrde Kong Edmund, senere kaldet den Hellige, paa Borgen Æglesdon i Östangel. De skjöde tilmaals efter ham, afhuggede derpaa hans Hoved, og henlagde tilsidst Liget mellem Tjörne i den samme Skov, hvor deres Fader forhen var bleven dræbt.

Ivar Beenlöse tog efter Ella Herredömmet i Nort-

humberland, hvor ogsaa de fölgende Konger bare saadanne Navne, som Sigtryg, Regnald, Godfred, Anlaf (Oluf) og Heric (Erik), der umiskjendelig vise deres skandinaviske Herkomst. Paa Olufs Tid, i Begyndelsen af det tiende Aarhundrede, lykkedes det den angelsaxiske Konge Adelsteen at underlægge sig Northumberland, medens Danmark og Norge, som för antydet, ved indre Omvæltninger vare forhindrede fra at sende de Danske i England nogen kraftig Hjelp. Oluf flygtede til Irland og Godfred til Skotland, for at samle de derværende nordiske Kæmper, og imidlertid lod Adelsteen den danske Borg i York ödelægge. Med over 600 Skibe, fortælles det, kom Oluf tilbage og indtog atter York; han havde med sig en stor Mængde Nordmænd og Danske fra Irland og Skotland, en heel Deel keltiske Kymrer og Britter, og desuden var den skotske Konge Constantin i hans Hær. Imod dem stillede Adelsteen og hans Broder Edmund en mægtig Styrke ved „Brunanborg" (Bromford?), hvor der (Aar 937) blev fægtet et Slag, som, skjönt mindre heldigt for de Danske, gav de gamle nordiske Skjalde Stof til begeistrende Qvad, af hvilke Sagaerne endnu have bevaret Levninger. Et Forlig med Kong Edmund bragte senere (941) Oluf Herredömmet over Landet Öst eller Nord for Watlinga-stræt, men Striden bröd snart ud paany. Efter den nordhumbriske Konge Eriks Död (951) skal Northumberland have ophört at være et Kongerige. Det blev fra nu af et Jarledömme, der dog fordetmeste var næsten ganske uafhængigt af de angelsaxiske Konger, og styret af nordiske Hövdinger. Det modtog længe og stadig nye Indbyggere fra Moderlandene Danmark

og Norge. Mange Nordmænd kom over, ja den nysnævnte Kong Erik turde endog være den bekjendte norske Konge Erik Blodöxe, en Sön af Norges förste Enevoldskonge, Harald Haarfager. Efter dennes Död var Erik bleven Overkonge i Norge, men han og hans Dronning, den berygtede Gunhilde Kongemoder, herskede her med en saadan Grusomhed, at Nordmændene gav Erik Tilnavnet Blodöxe. Forjaget fra sit Rige sögte han endelig over til Northumberland, hvor Kong Adelsteen siges at have gjort ham til Skattekonge, og hvor han efter mange Skjebnens Omvexlinger fandt sin Död.

Mellem det nordhumbriske Jarledömme, (hvorfra den nordiske Jarleværdighed begyndte at udbrede sig til det övrige England, der endnu har bevaret den i Titlen „Earl") som overhovedet mellem den danske Deel af England og Angelsaxernes egentlige Rige maatte der naturligviis idelig herske Stridigheder af mere og mindre blodig Art. Det var derfor dobbelt en Selvfölge, at de danske Konger senere paa deres Erobringstoge imod Angelsaxerne sögte Tilhold og Understöttelse i det danske Nordengland, i Egnene ved Humberen. I denne Flod lagde Kong Svend Tveskjæg ind, da han i Aaret 1013 med en mægtig Flaade var kommet over for at erobre England; i Forening med Sönnen Knud, der senere fuldförte Erobringen, havde han först været ankret op under Sandvik i Kent. Fra Humberen lagde han ind i Floden Trent til „Gegnesburgh" (eller Gainesborough) i Lincolnshire, og derfra hærgede han hele det östlige og endeel af det sydlige England. Det gamle danske Land Nord for Watlingastræt hyldede ham först; snart böiede ogsaa det övrige

England sig for ham og Kong Ethelred maatte flygte til Normandiet. Men just som Svend midt i sin Seirs Vælde var vendt tilbage til Gegnesburgh, just som han udsugede og brandskattede baade Verdslige og Geistlige, faldt han paa et Thing med Eet syg ned af Hesten og döde den fölgende Nat (3die Febr. 1014). Munkekrönikerne fortælle, at det var den hellige Edmund, der dræbte ham. Ethelred, som nu kom tilbage til England, lod forgjæves söge efter Svends Liig, for at öve en feig Hevn paa den magteslöse, döde Mand, der i levende Live havde været ham en saa frygtelig Modstander. Men Liget var hemmelig fört til York, hvor det holdtes skjult om Vinteren (dog vel neppe i Domkirken, endskjönt denne alt var grundlagt længe för, ja maaskee endog betydelig udbygget af de nordiske Fyrster i York). Hen ad Foraaret blev det ved nogle engelske Qvinder, som sikkert vare af nordisk Herkomst, bragt over til Danmark, til Domkirken i Roeskilde, hvor det nu hviler i een af Pillerne i Höichoret.

Under det danske Herredömme i England vandt den dansk-norske Befolkning i Nordengland baade i Omfang og Styrke, om nu endog Christendommen ved Knuds kloge Foranstaltninger og navnlig ved hans strænge Love mod Hedenskabet blev saagodtsom fuldstændig udbredt der. Selv efterat dette Herredömme var gaaet tilgrunde ved Hardeknuds Död (1042), og efterat angelsaxiske Konger atter vare komne til Roret, vedblev dog den gamle nordiske Kæmpeaand, tiltrods for Christendommen, at röre sig i det northumbriske Folk. Vikingernes Efterkommere foretrak endnu en hæderlig Död paa Valpladsen for Straadöden. Kun til-

lod den christne Lære dem ikke, efter hedensk Skik, paa Sottesengen at lade sig mærke med Spydsod, for at indvies til Odin. Over dem herskede dengang den mægtige danske Jarl Sivard (Sigeward eller Siwerd), der havde kæmpet i mange Slag baade i England og Skotland, hvorved hans Navn er bleven foreviget i Shakespeares Macbeth. Da man engang bragte ham Efterretningen om, at hans Sön var falden i et Slag, spurgte han, om han havde faaet Dödssaaret foran eller bagpaa. Foran, löd Svaret. „I saa Fald," udbröd han, „har jeg Grund til Glæde; thi ingen anden Död sömmer sig for min Sön eller mig." Da imidlertid Sivard senere laa paa Sottesengen og fölte Döden nærme sig, lader en gammel Krönikeskriver (Henrik fra Huntingdon) ham udbryde i sörgelige Klagemaal: „Hvor stor en Skam er det ikke for mig, at jeg aldrig har kunnet finde Döden i mine mange Krige, men at jeg skulde spares, for at döe med Vanære paa Köernes Viis. Iförer mig idetmindste min uigjennemtrængelige Rustning, omgjærder mig med mit Sværd, bedæk mit Hoved med Hjelmen, giv mig mit Skjold i min venstre og min forgyldte Öxe i min höire Haand, for at jeg, den djerve Kriger, ogsaa kan döe som en Kriger." Iført fuld Rustning gik han glad til sine Fædre (1055), vistnok med det hemmelige Haab, i Valhalla at nyde Fortsættelsen af det stolte Kampliv, for hvilket der snart ikke mere var Plads, hverken i Northumberland eller i de skandinaviske Stamlande.

Ikkun kort efter Sivards Död blev Egnen omkring York ogsaa Skuepladsen for een af Nordens sidste berömte Vikingers Fald. Harald Haardraade var vel Christen,

og Konge i Norge, men hos ham, som hos Mange af hans Samtid kom Christendommen ikke langt indenfor Læberne. I Hjertet var han den dristige Viking, der skattede Hildurs blodige Leg höiere, end hellige Psalmer, og som foretrak Erobringer paa fremmede Strande for den fredelige Styrelse af et nedarvet Rige. Alt i sin Ungdom havde han udmærket sig paa Toge i Österleden og det græske Keiserdömme. Det tyktes ham lidet hæderligt, hvis de Lande, især i Nordengland, som engang havde tilhört ogsaa hans Fædre, skulde for bestandig være skilte fra Norge. Han var saaledes villig til at understötte Toste Godvinsön mod hans Broder den engelske Konge Harald Godvinsön, dog paa det Vilkaar, at han selv, hvis det lykkedes ham at overvinde Harald, skulde have Herredömmet over England, medens Toste kun skulde have Halvdelen deraf som Jarl. De landede ved Humberen, men i det Slag, som kort efter (1066) stod ved Stanfordbro, tæt Öst for York, faldt baade Toste og Harald, hvilken Sidste altsaa ikke vandt mere af Englands Jord, end den engelske Konge Harald havde tilbudt ham för Slaget, nemlig „syv Fod Jord eller saameget, som han var höiere, end andre Mænd."

Dette var et af de sidste alvorlige Forsög paa fra Danmark eller Norge at gjenerobre England, og endnu samme Aar greb Normannerne fra Normandiet, efter Slaget ved Hastings, i hvilket Kong Harald faldt, det Herredömme, deres danske Frænder forhen havde havt. Erobreren Wilhelm drog selv mod Northumbrerne, men inden han gik i Land skal han dog have opbrudt den Gravhöi ude paa Kysten (ved Humberen?),

hvori Regner Lodbrogs Sön Ivar Beenlöse, efter Sagnet, havde ladet sig jorde, for at afværge Fremmedes Anfald. Wilhelm maatte kæmpe længe inden han kunde undertvinge Northumberland, men, som vi senere skulle see, det lykkedes ham ingensinde at kue den Friheds- og Uafhængighedsaand, som de Danske og Nordmændene der havde plantet.

§ 6.

Dansk-norske Minder i Nordengland. Mynter. Ravnen. Den danske Fane.

Naar allerede det gammelsaxiske Sydengland udmærker sig ved Rigdom paa Sagn og levende Minder om de Danske, er det naturligt, at saadanne Minder i endnu större Antal möde i de gammeldanske Egne Norden og Östen for Watlinga-stræt.

Ogsaa her har den norske Helgen „St. Olave" været ivrig dyrket, baade paa Landet og i Stæderne. I Norfolk (i Östangel) findes en Bro: „St. Olaves bridge", kaldet. I og for sig er den alt et mærkeligt Minde om en Tid, da Broer over Floder ansaaes for saa betydelige og vigtige Bygninger, at de ligesom Kirker nævntes efter eller viedes til Helgene; i det gamle Norden byggede man endog, som flere Runestene vidne, stundom Broer „for sin Sjæls Frelse". I Staden Chester, paa Nordgrændsen af Wales, findes i dens sydlige Udkant ligeoverfor den gamle Borg og tæt ved Floden Dee endnu en Kirke og et Sogn, der bærer „St. Olaves" Navn. Ved Kirken er Gaden: „Olave's lane". I den nordvestlige Deel af York ligger fremdeles en „St. Olaves church", som skal være Levning af et Munkekloster, der blev stiftet af den

mægtige danske Jarl Sivard; Sivard selv blev begravet her i Aaret 1055. Det kan heller ikke fejle, at lignende Kirker, viede til St. Olave, have været udbredte i andre Byer i Nordengland, hvor fortsatte Undersögelser paa Stederne selv muligen endnu turde opdage, idetmindste nogle af dem.

Sporene af den Betydning, som saaledes forhen har været tillagt St. Olave i Nordenglands Stæder, lade strax formode, at, selv efterat den danske Overmagt i England var tilintetgjort, maae en heel Deel Nordboere være vedblevne at boe her, ligesom Tilfældet var i London. Dette er saameget mere naturligt, som Nordboerne længe för Normannernes Erobring havde Overvægten i mange, maaskee de fleste Kjöbstæder i Nordengland, hvilket navnlig gjaldt om de af de Danske besatte faste Borge. Samtidig med Erobringen siges Befolkningen i nogle af de större og vigtigste Stæder paa Östkysten, som Lincoln og York, næsten udelukkende at have været af skandinavisk Herkomst. Det var ogsaa derfor at idetmindste Lincoln og York heelt ned igjennem Middelalderen og den nyere Tid beholdt deres oprindelig nordiske „husting".

I og omkring den sidstnævnte By, der var Hovedpunktet i det danske Nordengland, samle sig iövrigt talrige nordiske Minder. Inde i York gives flere Gader, hvis Navne ende paa gate. I London, hvor ogsaa adskillige Gadenavne paa gate findes, har man vel sögt at udlede dette gate fra de Porte eller „gates", som disse Gader stödte op til, og for Londons Vedkommende turde denne Forklaring muligen i de fleste Tilfælde være rigtig. Men i York, hvor der idetmindste

forhen fandtes en Snees saadanne Gader, er det vistnok ingenlunde rimeligt, at antage Tilstedeværelsen af tyve Porte, som kunne have givet Gaderne Navn, og det bliver derfor et Spörgsmaal, om ikke disse „gates" tildeels maae hidledes af det oldnordiske „gata", især naar de forekomme i Sammensætninger som: Petersgate (Petersgade), Marygate (Mariegade), Fishergate (Fiskergade), Stonegate (Steengade), Micklegate (Storgade af det gammelnordiske mykill stor), der have paafaldende Lighed med nordiske Gadenavne, ja om Godram- eller Guthramgate gaaer endog det bestemte Sagn, at den har Navn efter en dansk Hövding, Guthrum eller Gorm, som skal have havt sin Bolig der. De historiske Efterretninger om Nordboernes Antal og Indflydelse i York kunne ikke Andet end i höj Grad styrke disse Formodninger.

Nordost for York, paa Kysten ud mod Nordsöen, ligger en Landodde, „Flamboroug head" kaldet. Den er afskaaret fra Landsiden ved en mægtig Jordvold, som siges at være opfört af de Danske og som derfor hedder: „the Danes dyke." Bag den skulle de Danske ved Landgange have forskandset sig. Ikke langt derfra ved Great Driffield er „den danske Dal" (the Danesdale), og „de danske Grave" (the Danes-graves), hvor Levninger af de i et Slag faldne Danske fortælles at være opgravede. Syd for York ved Humberen mellem Richal og Skipwith har man ligeledes i adskillige formeentlig „danske Gravhöie" truffet Menneskebeen og Jernstykker. Her i Nærheden troer man, at de Danske og Nordmændene af og til ere landede, naar de paa deres Hærtog gik op i Humberen.

Om det blodige Slag ved Stanfordbro eller, som det senere blev kaldet, Slagbroen eller „Battlebridge", er Folkesagnet endnu ikke uddödt. Et Stykke Jord nær Broen over Derwent Floden hedder „battle-flats", og paa de omliggende Marker, hvor der omtrent hundrede Aar efter Slaget var at see en stor Dynge Menneskebeen, har man opplöiet Knokler, Jernsværd og andre Vaaben, samt Hesteskoe, som omtrent vilde være passende til de smaa norske Heste. Engelske Kröniker, der beskrive dette Slag, kunne ikke noksom berömme en Nordmand, der midt under Slaget stod ganske ene paa Broen over Derwent, og som i flere Timer opholdt Harald Godvinsöns hele Hær, indtil endelig en Mand seilede ind under Broen og gjennemborede ham nedenfra med et Spyd. Beboerne af Landsbyen Stanfordbridge have lige til vore Dage havt for Skik paa en aarlig Höitidelighed at minde den sidstnævnte Daad ved at lave Buddinger i Form af Kar eller Trug, da, som Sagnet beretter, det var i et Kar Nordmandens Banemand lod sig drive ind under Broen. Thi saameget er dog nok vist, at Floden Derwent heromkring först i nyere Tid er bleven gjort seilbar.

Det vilde lede for vidt, endog kun kortelig at anföre alle de Sagn, eller at opregne alle de mangfoldige Mindesmærker, som Nord for Watlinga-stræt sættes i Forbindelse med de Danske. Thi ikke alene Almuen i England udgiver som oftest ethvert Oldtidsminde af nogen Betydenhed for et Værk af de Danske. Men der var en Tid, og den er ikke meget fjern, da ogsaa mange Lærde vare altfor tilböielige hertil. Man behöver neppe at vide mere, end at de berömte Steenkredse ved Stonehenge paa Sletten ved Salisbury i Wiltshire —

det stolteste Mindesmærke fra den graa Oldtid paa de brittiske Öer, ja endog i hele Nordeuropa — at ogsaa det engang af de Lærde er beskrevet som et dansk Offersted, endskjönt det ved sin Bygning og hele Beskaffenhed bestemt adskiller sig fra Oldtidsminderne i Skandinavien, medens derimod den höieste Grad af Sandsynlighed taler for, at det maa hidröre fra Englands ældre Indbyggere, de gamle Britter. Det er nu vel sandt, at Mangel paa tilstrækkelig Erfaring og Kundskab gjerne var den egentlige Aarsag til, at de Lærde ingensinde formaaede med Sikkerhed at skjelne mellem de Oldtidsminder, som virkelig vare danske, og dem, som ikke vare det. Men alligevel vilde de dog vistnok ikke paa deres egne Landsmænds eller Stamfædres Bekostning have givet de Danske Æren for saamange Mindesmærker, naar de ikke havde erkjendt, at de Danskes Indvandringer og Nedsættelse i England havde været af omfattende Betydning.

Selv i vore Dage ere de engelske Oldforskere ikke utilböielige til, saavel at henföre brittiske, romerske eller angelsaxiske Oldsager til de Danske, som i det Hele at forudsætte, at der i England gives flere saadanne synlige Mindesmærker om de Danske, end disse, strængt taget, kunne have gyldigt Krav paa.

Det kunde jo virkelig ogsaa ved förste Öiekast synes, som om de Danske, der saa tidlig og saa længe havde vidtstrakte Besiddelser i Nordengland, her maatte have efterladt sig en stor Mængde Gravhöie, Steensætninger, Bautastene, og desuden fra deres tallöse Fægtninger og Slag en betydelig Deel Voldsteder. Det er bekjendt nok, hvor omhyggelige de gamle Nord-

boere vare, for at bringe Mindet om Helten og hans Daad til Efterverdenen. Endog Odins Lære paaböd det som en hellig Pligt at reise Bautastene til gjæve Mænds Amindelse, hvilket er een af Hovedgrundene til, at Skandinavien den Dag i Dag udmærker sig ved en saa paafaldende Rigdom paa Mindesmærker fra Oldtiden.

Men, hvad England angaaer, bör man ikke glemme, at ved den Tid de hedenske Danske begyndte at gjöre Erobringer i Mellem- og Nordengland, havde Beboerne af disse Egne alt i Aarhundreder været Christne. Hos de Danske, som hos Nordboerne overhovedet, var Troen paa de gamle Guder svækket, og Troen paa egen Kraft og Styrke hyppig traadt i dens Sted. I det fremmede Land, hvor de levede blandt Christne, og hvor de sikkert ofte giftede sig med indfödte Qvinder, faldt det dem derfor ikke vanskeligt, idetmindste i Formen, at antage den nye, christne Lære og fölge de Skikke, som denne förte med sig. De opgav snart at höilægge de Döde paa hedensk Viis, og at medgive dem de Vaaben og Smykker, som de i levende Live havde havt kjærest. Ligene begravedes paa Kirkegaardene eller i Kirkerne selv, og de Kostbarheder, der forhen skulde sikkre Helten et hæderligt Sæde i Valhal, bleve nu meest over Jorden, hvor de gjerne vandrede i Munkens Lomme, for at han ved Sjælemesser skulde udfrie den Hedenfarne fra Skjærsilden og skaffe ham en let Indgang i det himmelske Rige. Efterhaanden som de Danske lode sig paavirke af den höiere engelske Dannelse, maatte de ogsaa i det Væsentlige antage engelsk Klædedragt eller dog engelske Prydelser; selv om enkelte saadanne nedlagdes i Gravhöiene, blev det fölgelig i

Tidernes Löb ved Aabningen af disse Grave neppe muligt at afgjöre, om det var Danske eller Angelsaxer, som oprindelig havde været stædte til Hvile her.

Saaledes bliver det let forklarligt, at forholdsviis ikkun meget faa, eiendommelig danske eller nordiske Gravhöie og Mindestene ville være at finde i England. Man tör ikke ene give den fremskridende Agerdyrkning Skyld for, at man, endog i Nordengland, paa Markerne forgjæves vil söge efter de Stene, som ved Runeskrifter i det gammelnordiske Sprog have bevaret Erindringen om een eller anden udmærket Kæmpe fra Landene österpaa, hiinsides Havet. Ikkun en sjelden Gang kan man troe at have faaet Öie paa en nordisk Runesteen, men en nöiere Undersögelse vil snart vise, at baade Runerne og især Sproget, hvori Indskrifterne ere affattede, mere röber Oprindelse fra Fremmede, især fra Angelsaxerne. Den vigtigste Runesteen i disse nordlige Egne findes lige ved Englands Grændse i den skotske By Ruthwell, paa den anden Side af Solwaybugten. Den har en anseelig Höide og er prydet med en Mængde indhuggede bibelske Forestillinger, blandede med Figurer af Blade, af Fugle og andre Dyr. Foruden latinske Indskrifter, der angive og nærmere forklare de christelige Forestillinger, findes paa Stenen en Runeindskrift, som længe baade af brittiske og nordiske Oldforskere antoges for dansk eller dog for at indeholde Levninger af det gammelnordiske Sprog. Men det er nu oplyst, at den hverken hidrörer fra de Danske eller Nordmændene, men fra Angelsaxerne, idet den formodede nordiske Indskrift indbefatter nogle Vers af et gammelt, gudeligt angelsaxisk Digt. Stenens hele

Ydre hentyder ogsaa mere paa Angelsaxerne, end de Danske. Runerne ere tilmed, idetmindste for en Deel, forskjellige fra de sædvanlige nordiske, og ere heller ikke, som disse, ved Prikker adskilte efter Ord. Smykker med lignende, saakaldte angelsaxiske Runeskrifter ere ikke ganske ualmindelige i England, og navnlig i Nordengland. Men da der ogsaa i de skandinaviske Lande, baade i Danmark, og især i Norge og det vestlige og sydlige Sverige (og der meest i Bleking) er fundet ikke faa, saavel Smykker som Runestene med Indskrifter i de selvsamme Runer, turde det dog være et Spörgsmaal, om ikke denne Runeskrift oprindelig ved Udvandringerne fra Skandinavien er kommet over til England. Det bliver ellers uforklarligt, at man i Skandinavien skulde have benyttet heel fremmede Runer paa samme Tid, som man der selv havde en egen, ægte nordisk Runeskrift. Det sande Forhold vil dog först blive oplyst, naar det lykkes paa en aldeles tilfredsstillende Maade at udtyde de Indskrifter med angelsaxiske Runer, der findes saavel i England som i Skandinavien, og som hidtil for störste Delen endnu ikke ere læste.

Det er en Selvfölge, at der i England stundom opgraves Smykker og Vaaben, som have tilhört nordiske Vikinger, der enten fandt nye Bopæle eller Döden paa de engelske Kyster. I Floderne paa Östkysten, hvor Vikingsskibene saa jævnlig viste sig, og hvor ogsaa Levninger af disse Skibe antages af og til at være fundne, har man, t. E. i Themsen truffet J e r n s v æ r d (Fig. 1.) af utvivlsom skandinavisk Oprindelse. De ere gjerne længere og vægtigere end de angelsaxiske Sværd (Fig. 2.),

Fig. 1.

Fig. 2.

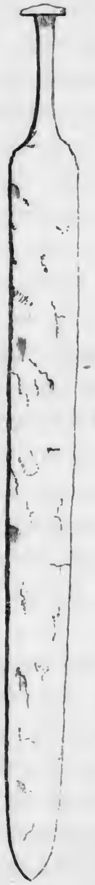

og udmærke sig fremfor disse ved en Pareerstang og en stor, gjerne trekantet, Knap i Enden af Fæstet. Derimod ere de fuldkommen af samme Art, som vore nordiske Sværd fra den saakaldte „Jernalder" eller fra det seneste Tidsrum af Hedenskabet. Vikingerne, der ofte strede fra Skibene, og som faa i Antal maatte stole saameget desto mere paa deres egne Armes og deres Vaabens Styrke, vare af Nödvendighed henviste til at anskaffe sig lange og gode Vaaben. „Danske Stridsöxer" omtales jævnlig i de gamle engelske og frankiske Kröniker som ypperlige og farlige Angrebsvaaben. Ja selv fra det fjerne Myklegaard eller Constantinopel, hvor Nordboere gjennem en lang Aarrække under Navn af Væringer gjorde Tjeneste som de græske Keiseres Livvagt, lyde Fortællinger til

os om de eiendommelige Stridsöxer, som Væringerne med stort Eftertryk förte. Disse Öxer vare hyppig, ligesom Sværdene, indlagte med Sölv eller Guld og af fortræffeligt Arbeide. Det fortælles ogsaa (af Giraldus Cambrensis), at fra Nordmændene fik Irerne deres Stridsöxer. De Danske i England skulle tillige, idetmindste i den senere Tid af deres Herredömme, have brugt Pantserskjorter eller Ringbrynjer, hvor Ringene dog endnu ikke vare sammenflettede, men paasyede ved Siden af hinanden, Hjelme med Jernskinner, som dækkede Næsen (nefbiörg), og endelig store spidse, trekantede Skjolde. Nogle troe endog, at disse Rustninger sædvanlig have været sorte og at dette er Oprindelsen til, at de Danske stundom kaldes „de sorte Danske" (the black Danes); Andre udlede dette Tilnavn af de Danskes Haar- og Hudfarve, der da i Almindelighed maa have været antaget for mörkere, end Nordmændenes; atter Andre hidlede det fra, at de Danske skulle paa deres Skibe gjerne have brugt sorte, Nordmændene derimod hvide Seil. Skotterne og Irerne skjelne tydelig mellem „Dubgael" eller den sorte Fremmede (hvoraf det nuværende Navn Dugal) og „Finngael" eller den lyse Fremmede; gamle irske Forfattere kalde ogsaa Indbyggerne i Danmark „Dublochlannoch" (mörke Lochlans), og Indbyggerne i Norge „Finnlochlannoch (lyse Lochlans). Lochlan er hos dem den almindelige Betegnelse for Skandinavien.

Foruden Vaabnene vare ogsaa de Danskes og Nordmændenes Smykker og Prydelser oprindelig af en særegen Art. Idetmindste ere disse i Reglen kjendelig forskjellige fra de angelsaxiske Smykker, der nu opdages

i Gravene i England. Ligesom allerede de danske og de brittiske Oldsager fra den tidligere, saakaldte Broncealder frembyde ikke ubetydelige og bestemte indbyrdes Forskjelle, saaledes vil en Sammenligning mellem de tilsvarende Oldsager fra Jernalderen klart oplyse, at om end den undergaaede romerske Smag har dannet Grundlaget baade for Angelsaxernes og de Danskes eller Nordmændenes Kunst i det sidstnævnte Tidsrum, er hvert Folk dog gaaet sin egen, selvstændige Vei. At Nordboerne fölgelig ikke udelukkende skylde England hele den nye Udvikling i Smagen, der gjorde sig gjeldende i Slutningen af Hedenskabet og Begyndelsen af Christendommen, men at de allerede för Englands Erobring selv havde gjort et dygtigt Skridt fremad, var forresten ikke mere, end man kunde vente af et Folk, som navnlig var Mester i at bygge Skibe, der gik over Atlanterhavet, ja som baade kjendte og hyppig benyttede en ovenikjöbet for Norden eiendommelig Runeskrift.

Medens man, idetmindste i Öieblikket, i det egentlige England neppe vil være istand til at opvise et eneste Runeminde, af utvivlsom dansk eller norsk Oprindelse, findes der dog af og til, især i Nordengland, visse Oldsager med Indskrifter, som fuldkommen erstatte Savnet af de Oplysninger, Runestenene ellers vilde kunne give med Hensyn til Nordboernes Indflydelse og Bosættelser i England. Disse Oldsager ere smaa Sölvmynter, prægede af dansk-norske Konger og Jarler under deres Herredömme der. Det er naturligviis dog ikke ene Mynter af Konger, som Knud den Store, Harald Harefod og Hardeknud; thi eftersom disse

Fyrster herskede stadig over England, og tilmed paa en Tid, da Myntning var almindelig i Europa, og da i det Hele Historiens Lys begynder at skinne klarere, vilde der hverken være noget Besynderligt eller for Historien særdeles Lærerigt deri, at ogsaa de havde ladet slaae Mynt. Men det er Mynter af dansk-norske Hövdinger, hvis Bedrifter i England Kröniken ikkun sparsomt eller endog slet ikke har opbevaret, og som have levet mere end et Aarhundrede för Knud den Stores Erobring.

En Rune- eller Bautasteen kunde let blive reist under et kort Ophold; Oldtidens Nordbo skulde være stærkt truet af en overhængende Fare, hvis han skulde undlade, om endog paa fremmed Grund, at vise sin faldne Ven eller Slægtning den sidste Ære. Men en Mynt var ikke saa hurtig præget. I de skandinaviske Lande havde man ikke egne, prægede Mynter för omtrent Aar 1000, da den danske Konge Svend Tveskjæg, der fra sine Toge i England havde hjembragt en Mængde angelsaxiske Mynter, begyndte med at lade disse efterligne. Den nordiske Viking, for hvem altsaa Myntprægningen var en fremmed, ukjendt Kunst, havde under et kort og farligt Erobringstog nok at gjöre med at skaffe sig Fodfæste og Underhold til sin Hær; mislykkedes det ham at erobre et Rige, maatte han være glad ved som Bytte at kunne hjemföre endeel Pund af fremmede Mynter. Kun naar han havde svunget sig op til Konge eller Jarl over en anseelig Landstrækning, naar han havde begyndt at ombytte sit vilde Krigerliv med Fredens mildere Sysler, först da kunde han have Ro til at betænke, at ogsaa han, ligesom andre

Fyrster i England, burde fremme sit Folks Vel og sin egen Fordeel ved at lade udpræge de for Handel og Vandel saa vigtige Mynter. Jo længere tilbage i Tiden vi finde saadanne dansk-norske Mynter, prægede i England, jo sjeldnere i det Hele Myntprægning var, selv i de mere oplyste Lande, desto klarere godtgjöre de Tilstedeværelsen af grundfæstede nordiske Riger, i hvilke Fredens Gjerning allerede kunde trives.

Indenfor Grændserne af det gamle Northumberland, i Lancashire ved Cuerdale opdagedes for nogle Aar siden (1840) en höist mærkværdig, ældgammel Sölvskat. Den bestod af Barrer, Armringe, en stor Deel Stykker af ituhuggede Ringe og andre Prydelser, samt henved syv tusinde Mynter, hvilket Alt var indesluttet i en Blykasse. Efter Mynterne at dömme, som, med enkelte Undtagelser, vare prægede mellem Aarene 815 og 930, maa Skatten være bleven nedlagt i Jorden i förste Halvdeel af det tiende Aarhundrede, eller næsten 100 Aar för Knud den Store. Blandt Mynterne fandtes foruden en enkelt byzantinsk, adskillige arabiske eller kufiske, nogle norditalienske, henved tusinde Stykker franske, og totusinde, ottehundrede angelsaxiske, hvoraf alene ottehundrede af Alfred den Store. Men Hovedmassen, nemlig tretusinde Stykker, udgjorde en egen Slags Mynter med Paaskrifterne „Siefredus Rex", „Sievert Rex", „Cnut Rex", „Alfden Rxx" og „Sitric Comes" (Jarl), som allerede paa Grund af deres overveiende Antal kunne formodes at have været den meest gængse Mynt paa den Tid og i den Deel af Nordengland, hvor Skatten var bleven gjemt; talrigst vare Cnuts Mynter, idet de i en Mængde forskjellige Præg,

hvilket godtgjör en betydelig og længe fortsat Udmyntning, belöb sig til henved totusinde Stykker.

Navnene Sitric (Sigtryg), Alfden (Halvdan), Cnut (Knud), Sievert (Sivard) og Siefred (Sigfred) ere ikke alene kjendelig af skandinavisk Oprindelse, men de forekomme ogsaa i gamle Kröniker netop som Navne paa mægtige nordiske Hövdinger, der i det niende, tiende Aarhundrede hærgede i Vesterviking.

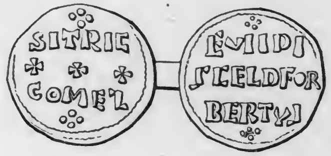

Sitric comes er sikkert den Sitric Jarl, der faldt i et Slag i England henimod Aar 900. Alfden er vistnok utvivlsomt den samme Kong „Halfden", som i Slutningen af det niende Aarhundrede saa ofte hærgede i Sydengland, (hvor han endog beleirede London), indtil han faldt i Slaget ved Wednesfield (910). Cnut, hvis

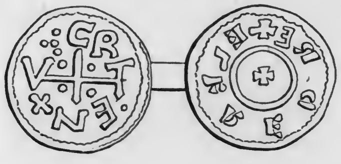

Navn paa Mynterne findes skrevet saaledes, at et Bogstav staaer paa hvert af de fire Arme af et Kors, medens R, E, X (Rex) indesluttes af Korsets Arme, er formodentlig den af de Danske saakaldte „Knud Daneast" (eller de Danskes Glæde), en Sön af den förste danske

Enekonge Gorm den Gamle, da det just fortælles om ham, at han omkom i Vesterviking. Sigfred kan enten

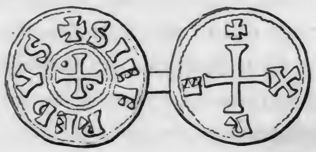

have været den berömte Vikingskonge, for hvis eventyrlige Toge især Frankrige og dens Hovedstad Paris havde maattet böde, eller ogsaa turde det maaskee have været den Sigefert eller Sigfred, som i Aaret 897 med en Hær af Danske fra Northumberland plyndrede paa Englands Kyster.

Af den stadige Forbindelse, som Vikingerne i England underholdt med Frankrige, lader det sig ganske naturlig forklare, at deres Mynter vare Efterligninger baade af samtidige engelske eller angelsaxiske og af franske Mynter; paa Bagsiden af den nysmeldte Knuds Mynter træffer man saaledes snart, som paa den ovenfor afbildede, „Elfred Rex", hvilket er reent angelsaxisk, snart det eiendommelige Mærke for Carolus

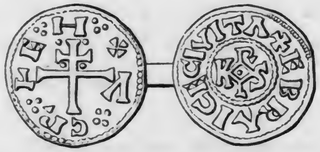

eller Carl, som ellers kun findes paa de franske, carolingiske Mynter. En saare hyppig Omskrift paa de herommeldte nordiske Mynter, t. Ex. paa den sidst afbildede, er „Ebraice Civita", eller oversat „Staden York",

hvis gamle Navne „Eabhroig" og „Eboracum" paa Datidens barbariske Latin gik over til Ebraice. Paa andre samtidige Mynter fra York, nemlig paa nogle af de saakaldte St. Pederspenge, kaldes York ogsaa Ebracec og Ebraicit. For paa Cuerdale Mynterne at udtrykke dette Navn Ebraice, synes man især til Forbillede at have valgt Mynter af franske Konger fra Staden „Ebroicas" eller Evreux i Normandiet; thi ved en ringe Forandring af et Par Bogstaver kunde dette Ebroicas gjöres til Ebraice, hvilket altid var en Lettelse paa en Tid, da man ikke var meget övet i et præge Mynter. Hvad der yderligere godtgjör, at disse Mynter virkelig ere prægede af nordiske Konger i Northumberland og i York, er, at ingen saadanne forhen vare fundne i nogen anden Deel af England. Derimod var een af den oftnævnte Knuds Mynter tidligere opgravet tilligemed engelske og franske Mynter af samme Art som de fra Cuerdale, ligeledes i Lancashire, ved Harkirke, nær Crosby, altsaa ved Steder, hvis Navne (af Kirke og By) ikke mindre, end Cuerdale (af Dal), netop vidne om Nordboernes Herredömme i disse Egne.

Skulde der endnu gives Nogen, der vilde betvivle, at York alt i det niende Aarhundrede var en Stad, hvor dansk-norske Konger og Jarler udprægede en anseelig Mængde Mynter, der især vare Efterligninger af samtidige angelsaxiske og franske Mynter, saa er det dog hævet over al Tvivl, at de nordhumbriske Konger Regnald, Anlaf eller Oluf og Erik, som navnlig boede i York, gjennem förste Halvdeel af det tiende Aarhundrede her have ladet slaae egne Mynter. Disse stemme fuldtvel overeens med de historiske Beretninger. Reg-

nald (Konge omtrent fra 912 til 944) er en Sön af Kong Sigtryg og Broder til den för omtalte Oluf, der kæmpede Slaget ved Brunanborg; Erik (✝ 951) er enten Kong Erik Blodöxe fra Norge, eller en Sön af Kong Harald Blaatand i Danmark, som omtrent ved samme Tid skal have været Hersker i Northumberland.

Ogsaa disse Mynter ere i Hovedsagen Efterligninger af de angelsaxiske, men de udmærke sig dog ved adskillige, höist paafaldende Egenheder, der betegne dem som prægede baade af Danske eller Nordmænd, og af Erobrere. Erik kalder sig paa Mynterne med den latinske Titel „Rex", ligesom den almindelige Skik dengang var, ogsaa hos Angelsaxerne, men Regnald og Anlaf bruge ligefrem Benævnelsen „Cununc" eller med den islandske Skrivemaade konúngr, det gammelnordiske Ord for Konge. Af krigerske Emblemer, som ellers ikke saaledes forekomme paa de samtidige angelsaxiske Mynter, og som derfor kjendelig skulde forherlige Nordboernes Krigsdygtighed og Seire, fremvise Eriks Mynter Sværd af den eiendommelig nordiske Form med en trekantet Knap i Enden af Fæstet. Lig-

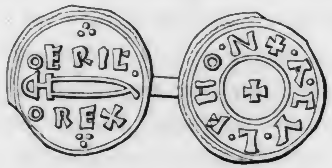

nende Sværd sees ogsaa paa de förnævnte St. Pederspenge, der ere prægede i York og under de nordiske Kongers Herredömme; ja paa een af dem er forestillet,

paa den ene Side en spændt Bue med en paalagt

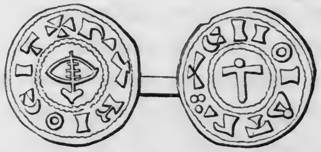

Piil, og paa den anden en Hammer eller Stridsöxe. Regnalds og Anlafs (eller Olufs) Mynter med den nordiske Omskrift „cununc" istedetfor „Rex" ere derhos

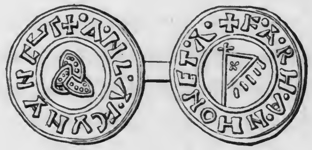

prydede, saavel med sammenlagte Skjolde (en Forestilling, der herfra turde være gaaet over til Harald Haardraades og andre senere norske Kongers Mynter) som med Faner, af en trekantet Form med nedhængende Fryndser. Mærkeligt nok er det, at medens slige Faner ellers ikke træffes paa den Tids Mynter i England, har man netop fundet en Mynt, af den danskengelske Konge Knud den Store, hvorpaa Kongens

Brystbillede er fremstillet og foran det en trekantet, stribet Fane med nedhængende Fryndser af samme Form, som Fanen paa de dansk-norske Kongers Mynter i

Nordengland. Omskriften er, paa den ene Side: „Cnutr recx" og paa den anden „Brihtred on Lun", hvoraf sees, at Mynten er præget i London.

Mynterne bidrage paa denne Maade til i Forening med Krönikerne at godtgjöre, at Fanerne have spillet en meget anseelig Rolle hos de nordiske Erobrere, hvilket overhovedet var ganske naturligt for et Folk, som Fortidens Skandinaver. De gamle Sagaer indeholde især mange Beretninger om den höie Priis Nordboerne satte paa disse Faner eller, som de dengang kaldtes, „Mærker". Da saaledes den norske Hövding Harald Haardraade, endnu för han blev Konge i Norge, kom tilbage fra sine mange Tog i det græske Keiserdom, sad Harald (ifölge hans Saga cap. 19) en Aften hos Kong Svend Estridsen i Danmark, og talte med ham ved Drikkebordet. Svend spurgte Harald, hvilke Kostbarheder han havde, som han satte meest Priis paa? Han svarede, at det var hans Banner, kaldet „Landöde." Da spurgte Svend, hvad for Egenskaber dette Banner havde, siden han holdt det for en saa stor Kostbarhed. Harald svarede: Man siger, at den vinder altid Seir, som dette Banner bæres foran, og saa er det bestandig gaaet mig, siden jeg fik det."

Den ovenmeldte Klasse af Mynter, prægede ved dansk-norske Konger i England, giver dog ikke alene mærkelige Vink om de gamle nordiske Faners eller Mærkers Betydning og Udseende, men den tjener ogsaa til i höi Grad at bestyrke de engelske Krönikers gjentagne Fortællinger om, at „de Danske", under deres Erobringer i disse vestlige Lande, ofte förte et fælles Hovedbanner eller Nationalmærke — Noget, hvorom

vore egne Sagaer og Kröniker tie. Særdeles oplysende i denne Henseende er navnlig en Mynt af den förnævnte Konge i Northumberland Anlaf eller Oluf, med

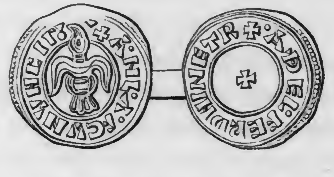

Omskrift „Anlaf cununc" og med en Forestilling af en Fugl med udbredte Vinger, i hvilken allerede engelske Oldforskere med Rette have villet gjenfinde Ravnen, de gamle „Danskes" Hovedmærke.

Fra ældgamle Tider, og næsten lige saa længe som der var fört Krig, havde man vel kjendt og brugt visse Mærker, omkring hvilke Kæmperne samlede sig i Striden. Det var Noget, som ligefrem opstod af Nödvendigheden, for at Kæmperne i Slagets Tummel altid skulde kunne see, hvor deres Kampfæller vare. Især deleshed naar en Hær blev bragt i Uorden eller endog begyndte at flygte, var et saadant Samlingspunkt af den störste Vigtighed. Dertil kom, at Anföreren eller de anseeligste Hövdinger gjerne vare i Nærheden af Mærket; dette blev derved et Tegn paa, hvor den skarpeste Strid sædvanligst var, og hvor man skulde söge hen, for at værne om sin Hövding, hvis han var i Fare.

Men disse Mærker, som oprindelig vistnok kun havde været Grene og andre simple, i Frastand let kjendelige Ting, gik efterhaanden over til at faae en religiös Betydning, hvorved de end yderligere maatte

opflamme til Tapperhed. Til Mærke valgte man nemlig saadanne billedlige Forestillinger, under hvilke man ellers var vant til at tænke sig de fornemste Guder, eller hvortil en særegen religiös Tro knyttede sig. I Tidernes Löb bleve da disse Mærker optagne af hele Folkestammer som Nationalmærker. Örnen, der var Jupiters hellige Fugl, tjente saaledes Romerne til Krigsmærke og begeistrede deres Legioner paa de vidtlöftige, verdensberömte Toge. Men den flagrede endnu ikke i noget Banner; den var stöbt af Metal og anbragt paa Enden af en Stang. Af lignende Art synes det Nationalmærke at have været, som idetmindste en stor Deel af de galliske Stammer i Sydfrankrige benyttede omtrent ved Christi Födsels Tid. Ifölge enkelte endnu levnede Afbildninger paa Monumenter, har det nemlig været Billedet af et Sviin, fæstet ligesom den romerke Örn paa Enden af en Stang. Svinet var hos Gallerne et helligt Dyr, hvorfor det ogsaa senere hyppig findes forestillet paa de gamle galliske Mynter.

Hos de tydske og de skandinaviske Folk derimod kan man langtfra ikke saa tidlig paavise bestemte Nationalmærker. Disse Folk udgjorde, som bekjendt, i adskillige Aarhundreder efter Christi Födsel en Mængde ikkun lidet sammenhængende Smaariger, hvilke ovenikjöbet ofte vare deelte mellem flere mægtige Hövdinger. Det var Skik, at enhver saadan Hövding havde et eget Mærke, ofte et Dyr, som var afbildet paa hans Skjold, og som tillige var forestillet paa det Banner, han förte med sig i Striden. Dette Banner eller Mærke blev gjerne baaret foran ham i Kampen af hans „Mærkesmand", og tilsöes vaiede det i Forstavnen

af hans Skib; det var nemlig ikke, som Romernes og Gallernes, af stöbt Metal, men af broget eller farvet Töi.

Först paa den Tid, da de Danske og Nordmændene begyndte at gaae i Vesterviking og gjöre store Erobringer der, altsaa heni det niende Aarhundrede, forekomme de ældste Spor til at danske, eller maaskee rettere dansk-norske, Vikinger have kæmpet under et Mærke, der ikke, som de tidligere, alene har været en enkelt Hövdings, men som snarere var et bestemt Nationalmærke. Man maa erindre, at det var Hedninger, som feidede paa et christent Land, som kæmpede for Odin og Thor mod Hvide Christ. Uden Hensyn til deres forrige Stridigheder i Norden selv, var det nu baade fælles Interesser og fælles Religion, som forenede Vikingerne paa de fremmede Kyster. Intet var derfor naturligere, end at det Mærke, som förte dem fremad i Striden, var viet til Odin eller, som han ogsaa heed, Seirsfader, med hvem de engang ventede at samles til Valhals Glæde. Hos Romerne havde Örnen været helliget Jupiter; hos Nordboerne var det Ravnen, der var Alfaders eller Odins hellige Fugl. Et af Odins Navne var derfor „Ravnegud". Ravnene Hugin og Munin sade paa hans Skuldre og flöi kun bort, for at bringe ham Kundskab om, hvad der tildrog sig i Verden. De gamle Nordboere havde fölgelig særdeles Tiltro til Varsler fra Odins Ravn. Da Vikingen Floke Vilgerdesön drog ud fra Norge, for at opsöge Island, indviede han ved en Offring tre Ravne, som han vilde tage med sig, for at de skulde vise ham Veien. Han blev deraf kaldet Ravnefloke. Nordboerne spaaede desuden af Ravnens Skrig og af dens Flugt, og især deleshed

ansaae Kæmperne det for et godt Tegn, hvis en Ravn i sin Flugt fulgte dem, naar de gik til Slag.

Ligesom Jupiters Örn havde været Romernes Krigsmærke, saaledes var i Hedenold Odins Ravn de Danskes Hovedmærke. En gammel Krönikeskriver (Emmas Encomiast) fortæller, at i Fredstid saa man ikke noget Billede i de Danskes Fane eller Mærke, men i Krigstid vaiede der i dette en Ravn, af hvis Bevægelser de Danske toge Varsler om Seir og Nederlag. Flagrede Ravnen med Vingerne, tilvinkede Odin dem Seir, men hang Vingerne slappe ned, vilde Seiren sikkert vende sig fra dem. Af de faa historiske Efterretninger, som ere os levnede om dette Ravnemærke, ere vi dog ikke berettigede til at troe, at det har været saa længe eller saa almindelig optaget hos de Danske, som Örnemærket var hos Romerne. Vi finde det kun udtrykkelig omtalt ved de danske Erobringer paa de brittiske Öer, men, mærkeligt nok, dog fra saa forskjellige Tider og under saa særegne Omstændigheder, at vi med fuld Föie idetmindste kunne paastaae, at Ravnemærket virkelig har været en for de Danske (og Nordmændene) fælles Erobrings- eller Krigsfane.

Det er förstegang nævnet ved Aar 898, altsaa dog næsten for tusinde Aar siden og omtrent samtidig med de för beskrevne Fanemynter og navnlig med den Mynt af Anlaf eller Oluf, hvorpaa netop sees Fuglen med de udbredte Vinger. Dengang, hedder det, lede danske Hövdinger et stort Nederlag i Sydengland, hvor de tabte deres „Krigsmærke" (Angels. guð-fana), som de kaldte „Ravnen" (Angels. ræfen v. hrefn v. hræfen). En anden Beretning tilföier, at disse Hövdinger vare

Sönner af Regner Lodbrog, og at Mærket var kunstig vævet af Regners Döttre; Ravnen, som sad deri, troedes at varsle enten Seir eller Nederlag.

Dette Mærke omtales atter et Aarhundrede senere, under Knud den Store. I det blodige Slag ved Ashingdon i Essex (Aar 1016), som for en Deel afgjorde Knuds Erobring af England, begyndte den danske Hær at vige. Men Jarlen Thorkel den Höie tilraabte Kæmperne, idet han pegede paa Mærket, at Ravnen flagrede med Vingerne og varslede dem en herlig Seir. De Danske fattede nyt Mod og Seiren blev deres. Ogsaa den mægtige danske Jarl Sivard eller Sigurd med Tilnavnet Digre (den Tykke), som noget efter Knuds Tid og efterat det danske Overherredömme i England var gaaet tilgrunde, beherskede Jarledömmet Northumberland († 1055), förte et Ravnemærke, som kaldtes „Ravenlandeye" eller Ravnen, som öder Landet („Corvus terræ terror"). Baade om Maaden, hvorpaa Sigurd havde faaet dette Mærke og om dets underbare Kraft synes der at have været mange Sagn i Folkemunde.

Fra Knud den Stores og Sigurd Digres Tid findes vel ikke nogen Mynt med Billedet af Ravnen, men heldigviis gives der en anden Afbildning fra det elvte Aarhundrede, som i ikke ringe Grad bestyrker, at Ravnemærker virkelig have været förte af de Danskes og Nordmændenes Efterkommere i det vestlige Europa til henimod Aar 1100.

Det er bekjendt, at nordiske Vikinger og især Nordmænd (og Danske) erobrede det efter dem senere kaldte Landskab Normandie i Frankrige, og at Efterkommerne af Rollo eller Rolf vedbleve som Hertuger

at styre dette Land, hvorfra igjen Hertug Wilhelm med Tilnavn Erobreren i Aaret 1066 drog over til England, som han erobrede efter Slaget ved Hastings. Hele Toget og dette Slag er afbildet paa et yderst mærkværdigt gammelt Tapet, der opbevares i Domkirken i Bayeux i Normandiet, og som skal være syet af Wilhelm Erobrerens egen Gemalinde Mathilde; i al Fald er det forfærdiget kort efter Englands Erobring. Fölgelig kan der ikke være Spörgsmaal om Paalideligheden af Afbildningerne, navnlig hvad Normannerne angaaer. Det sees her, et de normanniske Hövdinger paa gammelnordisk Viis have havt hver sit Mærke; det var af broget Töi, udskaaret med Tunger eller Spidser og fæstet til et Spyd. Men der, hvor det paa Bayeux Tapetet forestilles, at Wilhelm rykker frem til Slag ved Hastings, föres Hovedbanneret af en Ridder tilhest, klædt i Ringbrynje, som rider foran en ligeledes brynjeklædt Ridder, der paa sit Spyd har et Mærke med fem

Tunger eller Spidser og med et Kors i. I Hovedmærket, der er det eneste af den Form iblandt de mange Faner paa Tapetet, men som ved de nedhængende Fryndser

og ved hele Formen röber paafaldende Lighed med de för beskrevne gammeldanske Faner, sees i Midten en Figur af en lille Fugl, som vistnok med den störste Sandsynlighed kan antages for Odins Ravn. Hvor saare naturligt er det ikke, at de nordiske Vikinger eller Normanner, som under Odins Ravnemærke havde vundet saa mange og saa stolte Seire, senere maatte vedblive at bevare dette Mærke, selv efterat de havde antaget Christendommen, og at saaledes ogsaa de normanniske Hertuger i Normandiet fremdeles længe förte deres Fædres ærværdige Mærke som et Palladium med sig i Kampen.

Efter Englands Erobring af Normannerne opgave dog de normanniske Konger det gammelnordiske Ravnemærke, og lempede sig nu mere efter de engelske Forhold. Formodentlig har, efter Datidens Skik, hver Konge havt sit eget Mærke, indtil senere hen Rigsbanneret antog en bestemt Form. Men hos det engelske Folk forsvandt Erindringen om den danske Ravn ingenlunde. Ja medens Mindet om Ravneflaget næsten har været udslettet af det danske Folks Erindring, lever det endnu den Dag i Dag friskt paa de brittiske Öer, og baade Digtere og Kunstnere, der give Fremstillinger af de Danskes gamle Kampe med Angelsaxerne, Skotterne og Irerne, de være saa simple, som de ville, skulle sjelden forsömme at lade den fortryllede Ravn („the enchanted raven") vaie i de Danskes Rækker.

Paa det oftnævnte Bayeux Tapet er endvidere afbildet den engelske Konge Harald Godvinsöns Fald i Slaget ved Hastings. Kongens Mærkesmand, der ligesom Kongen er tilfods, bærer en Fanestang hvorpaa

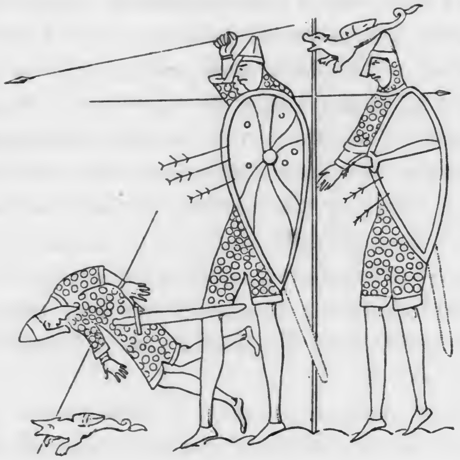

er fæstet en, formodentlig af Töi, udskaaret Dragefigur, der var det angelsaxiske Kongemærke; tæt foran ligger en falden Riddersmand, ved hvis Side sees et Spyd med Spidsen nedad, hvorpaa en lignende Dragefigur hænger. Denne faldne Riddersmand er altsaa vistnok Kongen. Af den Form hans Mærke har havt, turde man iövrigt slutte, at de Danskes Ravnemærke muligen ogsaa stundom kan have bestaaet af en paa lignende Maade udskaaret eller udsyet Figur af en Ravn fæstet til en Stang.

Hvilke Farver, der forresten have været anvendte til Ravnemærket, lader sig nu neppe mere afgjöre. Fuglen eller Ravnen paa Wilhelm Erobrerens Krigsmærke synes vel at have været blaasort paa hvidguul eller lysagtig Grund, hvis Farve paa Tapetet maaskee ogsaa turde være tilfældig, og en Beretning af en engelsk

Krönikeskriver kunde lade formode, at i de Danskes Mærke var, idetmindste i Fredstid, Grunden hvid. Men vistnok have Farverne været noget forskjellige i de forskjellige Tidsrum. Det kan ikke feile, at Grunden ofte maa have været röd, thi Rödt har fra de ældste Tider været en meget yndet Farve i Norden, især i Krigstid. De gamle Nordboer brugte at vise et hvidt Skjold, naar de kom som Venner, men viste de sig som Fjender var Skjoldet rödt; da „reiste de Hærskjold". I Norge synes den röde Farve tidlig at have været national; det var endog paabudt i Gulethingsloven, at enhver Mand, som eiede sex Mark Sölv, skulde have et rödt Skjold. I Danmark har formodentlig noget Lignende været Tilfældet; et gammelt Sagn, der er bevaret hos de skotske Historieskrivere, fortæller, at i et Slag i Skotland for omtrent otte hundrede Aar siden havde de Danske röde og hvide Kjortler. At Rödt og Hvidt fra det trettende Aarhundrede af saa bestemt fremtræde som de danske Nationalfarver, er vistnok ogsaa begrundet i en gammel Forkjærlighed hos Folket for disse Farver. Det er maaskee derfor rimeligst, at de gamle Danskes Bannere eller Mærker i Fredstid vare af lys Farve, men at de i Krigstid vare blodfarvede med en sort Ravn paa den röde Grund.

I det niende, tiende og elvte Aarhundrede havde Ravnen, Hedenskabets Danebrog, vaiet seirrig i de vestlige Lande. Den var med Knud den Store ved Ashingdon, med Normannen Wilhelm ved Hastings, og den var saaledes med ved to Erobringer af England. Men Slaget ved Hastings var nu ogsaa det sidste Hovedslag, Ravnen vandt. Det nordiske Hedenskab

havde udtömt sin Kraft ved talrige, vidtstrakte Erobringer. Christendommen og med den en nyere og höiere Dannelse var trængt ustandselig fremad, selv hos Odins gamle Tilhængere. Odinsmærket Ravnen, hvortil den hedenske Danske havde sluttet sig med den religiöse Troes hele Styrke, begeistrede ikke, som för, efterat man havde betaget Kæmperne Haabet om Valhals Glæder. Stred man nu, da var det meest mod Hedninger, som ikke vilde böie sig for det Kors, paa hvilket Christus havde blödt og lidt for Menneskehedens Synder.

Skulde Hovedbanneret derfor kunne begeistre de Kæmpende, maatte det være et Udtryk af den Aand, der rörte sig hos Folket, af det levende Haab, der besjælede dem om Tilstanden i den anden Verden. Hedenskabets Symbol Ravnen blegnede efterhaanden som forældet og betydningslöst, og veeg tilsidst ganske Pladsen for Christendommens Symbol: det hellige Kors.

Allerede de samme Afbildninger, som paa gamle Mynter og Tapeter vise Ravnen eller de gamle Faner, vise ogsaa Korsets Tegn. Fanen paa Olufs og Regnalds Mynter (Side 81) har i Midten en korslignende Figur, og Stangen er utvivlsomt foroven dannet til et Kors. Endnu tydeligere er dette paa Bayeux Tapetet, hvor Wilhelms Hovedbanner föres frem (jfr. Side 88); thi lige efter Ravnen fölger et Korsmærke. Dette forestiller vistnok endogsaa det indviede Korsmærke selv, som Paven havde sendt Wilhelm til Toget mod England.

Naturligviis maatte dog Korsmærket efterhaanden ikke alene aflöse Ravnemærket hos de Danskes og Nordmændenes Efterkommere i England; det Samme blev,

skjönt maaskee lidt senere, Tilfældet i Norden selv. Tör man end ikke antage, at vor nærværende „Danebrog" med sit hvide Kors paa den röde Grund, strax efter Christendommens Indförelse er bleven den danske Hovedfane, er det dog hævet over al Tvivl, at de danske Konger i de förste to Aarhundreder efter Christendommens Indförelse have som deres personlige Mærker fört Korsfaner, især hen i det tolvte Aarhundrede, da Korstogene mod de hedenske Vender begyndte. Et gammelt Sagn vil, at under et af Kong Valdemar Seirs Korstog i Lifland (1219) skal „Danebrog" være nedfalden fra Himlen til den danske Hær. Saameget er dog vist, at först fra disse Korstog af fremtræder „Danebrog" bestemt som den danske Rigsfane, og den har bestandig siden, i over sexhundrede Aar, uforandret vaiet i de danske Flaader og Hære. Det er ret mærkeligt, at den paa Flaaden, i alle Fæstninger og som

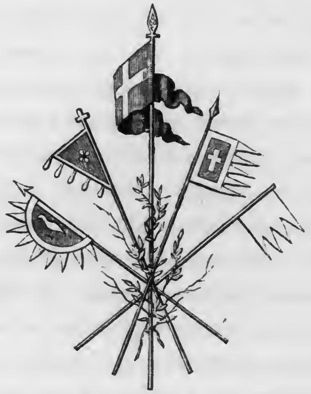

Kongeflag er splittet; thi det kan neppe være Tvivl under-

havde udtömt sin Kraft ved talrige, vidtstrakte Erobringer. Christendommen og med den en nyere og höiere Dannelse var trængt ustandselig fremad, selv hos Odins gamle Tilhængere. Odinsmærket Ravnen, hvortil den hedenske Danske havde sluttet sig med den religiöse Troes hele Styrke, begeistrede ikke, som för, efterat man havde betaget Kæmperne Haabet om Valhals Glæder. Stred man nu, da var det meest mod Hedninger, som ikke vilde böie sig for det Kors, paa hvilket Christus havde blödt og lidt for Menneskehedens Synder.

Skulde Hovedbanneret derfor kunne begeistre de Kæmpende, maatte det være et Udtryk af den Aand, der rörte sig hos Folket, af det levende Haab, der besjælede dem om Tilstanden i den anden Verden. Hedenskabets Symbol Ravnen blegnede efterhaanden som forældet og betydningslöst, og veeg tilsidst ganske Pladsen for Christendommens Symbol: det hellige Kors.

Allerede de samme Afbildninger, som paa gamle Mynter og Tapeter vise Ravnen eller de gamle Faner, vise ogsaa Korsets Tegn. Fanen paa Olufs og Regnalds Mynter (Side 81) har i Midten en korslignende Figur, og Stangen er utvivlsomt foroven dannet til et Kors. Endnu tydeligere er dette paa Bayeux Tapetet, hvor Wilhelms Hovedbanner föres frem (jfr. Side 88); thi lige efter Ravnen fölger et Korsmærke. Dette forestiller vistnok endogsaa det indviede Korsmærke selv, som Paven havde sendt Wilhelm til Toget mod England.

Naturligviis maatte dog Korsmærket efterhaanden ikke alene aflöse Ravnemærket hos de Danskes og Nordmændenes Efterkommere i England; det Samme blev,

skjönt maaskee lidt senere, Tilfældet i Norden selv. Tör man end ikke antage, at vor nærværende „Danebrog" med sit hvide Kors paa den röde Grund, strax efter Christendommens Indförelse er bleven den danske Hovedfane, er det dog hævet over al Tvivl, at de danske Konger i de förste to Aarhundreder efter Christendommens Indförelse have som deres personlige Mærker fört Korsfaner, især hen i det tolvte Aarhundrede, da Korstogene mod de hedenske Vender begyndte. Et gammelt Sagn vil, at under et af Kong Valdemar Seirs Korstog i Lifland (1219) skal „Danebrog" være nedfalden fra Himlen til den danske Hær. Saameget er dog vist, at först fra disse Korstog af fremtræder „Danebrog" bestemt som den danske Rigsfane, og den har bestandig siden, i over sexhundrede Aar, uforandret vaiet i de danske Flaader og Hære. Det er ret mærkeligt, at den paa Flaaden, i alle Fæstninger og som

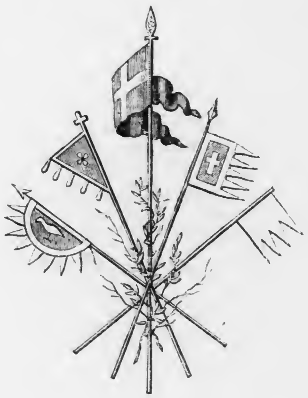

Kongeflag er splittet; thi det kan neppe være Tvivl under-

kastet, at denne Form maa have udviklet sig af de Fryndser og Tunger eller Spidser, hvormed de gammeldanske eller nordiske Faner i det tiende og elvte Aarhundrede vare prydede. De skandinaviske Folk ere ogsaa de eneste, der fra gammel Tid af have uafbrudt fört dette Splitflag, men mulig har endog Sverige, ligesom nylig Norge, oprindelig faaet sit Splitflag, der er af forholdsviis sildig Oprindelse, ved at efterligne den gamle Danebrog.

Ogsaa andre Lande i Europa havde ved Korstogene faaet Korsfaner som deres Rigsfaner; t. E. England fik det saakaldte St. Georgsbanner, der var hvidt med et rödt Kors, og Skotland en blaa Fane, deelt af et hvidt Andreaskors. Omtrent paa samme Tid havde de forskjellige Riger ligeledes begyndt at antage faste Rigsvaabener. Danmark optog saaledes det med enkelte Forandringer endnu brugelige Vaabenskjold: tre blaa Leoparder eller Löver i et gyldent Skjold, beströet med röde Hjerter, hvilket vistnok oprindelig var Kongestammens Familievaaben. Det er i denne Henseende ret mærkeligt, at tre Leoparder ogsaa förtes som Familievaaben af de fra Norge stammende normanniske Hertuger, der efter Englands Erobring bragte Leoparderne eller Löverne ind i Englands Vaaben. I det Hele taget fandtes og findes Löven ellers ikke i Englands og Frankrigs Vaabenskjolde, hvorimod den i ualmindelig Grad fremtræder som Vaabenmærke i Norden. Sverige har bl. A. den gotiske Löve; Norges Rigsvaaben er en Löve med en Hellebarde og Danmark har foruden det egentlige Rigsvaaben, tillige den cimbriske Löve og de to slesvigske Löver. Men Löven er saa nordisk, at den for

det Förste standser ved Eideren; allerede det tydske Holsteen har et heelt andet Vaaben (et Neldeblad). Der er endelig den Lighed mellem de danske og de engelske Löver, at de sees staaende, medens Löverne i de andre Rigsvaabener fremstilles springende. Skulde det derfor være aldeles uden Grund, ogsaa i Englands Vaaben at ville see et af de ikke faa Vidnesbyrd om den Indflydelse, som Nordboerne og de nordiske Elementer endnu fremdeles övede i England i hiin Tid, da Rigsvaabenerne fremtræde, og da allerede en heel ny og höiere Samfundsorden var grundlagt?

§ 7.

Dansk-norske Stedsnavne.

Paa den yderste Pynt af den Landtunge, som mod Norden begrændser Humberens Indlöb, laa forhen en Borg Ravnsöre (Oldn. Hrafnseyri), senere Ravnsere kaldet. Öre er, som bekjendt, det gammelnordiske Navn for en sandig Odde; Ravn kan enten have været Navnet paa den Mand, som muligen först har erobret den omliggende Landstrækning og bygget Borgen, eller ogsaa, hvad der vistnok er langt rimeligere, turde Nordboerne ved Anlæget af denne vigtige Borg paa et af de förste Landingssteder ved Nordenglands störste Flod have opkaldt den efter den samme, Odin helligede Fugl, som flagrede i deres Banner, og som tilvinkede dem Seir i Striden. I saa Fald var det et eget Træf at Harald Haardraades Sön Oluf efter Slaget ved Stanfordbro netop her fra Ravnsöre seilede bort til Orknöerne og Norge med de svage Rester af den norske Hær. Det samme Sted, som för saa ofte havde seet

seirsdrukne Skarer af Nordboere lande med Odins Ravnefane, maatte da saaledes see deres Efterkommeres flugtlignende Afreise, efterat de forgjæves havde kæmpet under det berömte Banner „Landöde", der havde ledsaget Harald Haardraade paa hans Toge i Österlandene mod Saracenerne og Christendommens övrige Fjender. Det var eet af de mange Beviser paa, at Hvide Christ endnu ikke, idetmindste i Kampen, var det for Nordboerne, som Odin forhen havde været.

Saameget staaer dog fast, at Navnet Ravnsöre hidrörer fra de nordiske Erobrere. En islandsk Saga, der er skrevet vel halvandethundrede Aar efter Normannernes Erobring af England, eller efter Slaget ved Hastings (1066) siger, at „Northumberland var meest bebygget af Nordboere, thi efterat Lodbrogs Sönner, som indtoge Landet, igjen havde tabt det, hærgede de Danske og Nordmændene der ofte, og der findes endnu mange Steder der i Landet, som bære Navne, der ere tagne af det nordiske Tungemaal, saasom Grimsby, Hauksfljot og mangfoldige andre."

Ogsaa gamle engelske Kröniker berette, hvorledes mange Byer i England efterhaanden havde faaet nye Navne af Nordboerne; t. E. Streaneshalch var bleven kaldet „Whitby", og Northweorthig heed i de Danskes Sprog „Deoraby".

Det der nu bestemtere og sikkrere, end alle skrevne historiske Efterretninger, vidner om de Dansk-Norskes Nedsættelse og Udbredelse i det midterste og nordlige England, er at saavel de nysnævnte Stedsnavne Grimsby, Whitby (Hvidby) og Deoraby (Dyreby), sammentrukken til Derby, gjenfindes den Dag i Dag i Lincoln, York- og Derbyshire, som ogsaa, at der i disse gammeldanske Egne desuden træffes en overordentlig betydelig Mængde Byer med ligesaa utvivlsom danske Benævnelser. En nöiere Betragtning af et, endog almindeligt, Englands Kort, vil nemlig snart vise, at der i det Nordlige findes ikke faa Stedsnavne, hvis Endelser og hele Form ere af en ganske anden Art, end Stedsnavnenes i det Sydlige.

De allerfleste Stedsnavne i Sydengland have Endelserne -ton, -ham, -bury eller -borough, -forth eller -ford, -worth o. s. v. Disse, som ere af angelsaxisk Oprindelse, og som altsaa tjene til yderligere at godtgjöre de egentlige Angelsaxers overveiende Indflydelse her, træffes vel ogsaa spredte over hele det nordlige England. Men allerede i Landskaberne omkring Themsen (i Kent, Essex, Suffolk og Norfolk) begynde de at blive blandede med hidtil ukjendte Navne, der ende paa -by (Oldn. býr, först en enkelt Gaard, senere en By i Almindelighed), -thorpe (Oldn. þorp, en Samling af Huse, udflyttede fra en Hovedgaard, en Landsby), -thwaite (i det gamle nordiske Sprog þveit, tved, et ved Opdyrkningen afsondret Stykke [?]), -næs og -ey eller öe, saasom Kirby el. Kirkby, Risby, Upthorpe m. fl., og saasnart man fra Syden nærmer sig Egnene Vest for the Wash eller Northampton- og Warwickshire, bl. A. med Stæderne Ashby, Rugby og Naseby, ere disse Navnes Antal i stadig Tiltagende, ja længere mod Norden komme endnu talrige Stedsnavne til med lignende nye Endelser, som -with (ved ɔ: Skov), -toft, -beck, -tarn (oldn. tjörn el. tjarn, en lille Sö, et Vand), -dale, -fell (Fjeld), -force (Fos), -haugh el. how (Oldn. haugr, en Höi); -garth (Oldn. garðr, en

Gaard), med mange flere. Nordboen vil strax antage disse Endelser for reent nordiske eller danske. Dette hæves ogsaa over al Tvivl ved de Sammensætninger, i hvilke de fremtræde.

Det er naturligviis ikke let muligt at paapege Betydningen af ethvert Stedsnavn, som har en dansk eller en nordisk Endelse. Thi deels er den oprindelige Form hyppig forvansket ved senere forskjellig Udtale; deels have de gamle Nordboere ogsaa ofte til de ældre Navne alene föiet en nordisk Endelse, eller i det Höieste omstöbt dem i Former, der löd hjemlige for nordiske Ören. Men der gives Stedsnavne nok, hvis Betydning ligger klart for Dagen; t. Ex. af dem, som ere kaldte efter deres Beliggenhed og Beskaffenhed: Eastby (Östby), Westerby, Mickleby (Magleby), Somerby, Markby, Newby (Nyby), Upperby (Overby), Netherby, Langtoft, Kirkland, Stainsby, Haidenby (Hedeby), Raithby (Rödby af at rydde), Dalby, Scawby og Scausby, Scow, Askwith (Askved eller Askeskov), Storwith (Storved eller Storskov), Lund, Risby, Thornby, Birkby, Ings (Enge), Brackenthwaite (Bregentved, af Brægner), Northorpe (Nörup), Millthrop (Möldrup), Staindrop (Stenderup), Linthorpe (Lindrup), Stonegarth (Steengaard), Dalegarth, (Dalsgaard), Fjeldgarth (Fjeldgaard), m. fl.; en By ved Floden Eden i Cumberland hedder Longwathby (af et langt Vadested), og Syd og Nord for Humberen, hvor der er Færgefart over Floden, ligger North og South Ferriby! Disse Navne, hvortil en stor Mængde lignende kunde anföres, svare saagodtsom alle til endnu brugelige Stedsnavne i Danmark, kun med den Forskjel at

thwaithe her er gaaet over til tvede eller tved og thorpe til trup, drup eller rup.

Af dansk-norske Stedsnavne i England, som ere kaldte efter Dyr kunne som Exempler anföres: Codale, Swinedale, Swinethorpe, Hestholm, Catthorpe, og Hareby.

Uden Sammenligning talrigere ere dog de Stedsnavne, som indbefatte Folkenavne, rimeligviis efter de förste nordiske Erobrere; t. E. Rollesby (Rolfsby), Ormsby (Gormsby), Ormskirk, Grimsdale, Grimsthorpe Haconby, Gunnerby, Aslackby, Swainby, Swainsthorpe, Ingersby, Thirkelsby, Asserby, Johnby, Brandsby, Ingoldasthorpe, Osgodby, Thoresby m. fl.

Men iblandt denne Art Stedsnavne findes saadanne som Tursdale, Baldersby, Fraisthorp og Ullersthorpe. Det er nu vel muligt, at disse kun ere kaldte efter Mænd, der have havt Navnene Thor, Balder, Freyr, og Uller eller Oller. Imidlertid kunne vi dog ikke undlade her at tænke paa de gamle Guder, som bare disse Navne, især da det i Oldtiden var almindelig Skik hos Nordboerne at nævne Byer og Gaarde efter dem. I England findes ogsaa Asgardby, Aysgarth (eller Asgaard i Yorkshire), samt Wydale og Wigthorpe eller Wythorpe, hvilke to Navne upaatvivlelig have samme Oprindelse som Navnet paa det gamle Offer- og Tingsted i Jylland Viborg (Vébjörg eller de hellige Bjerge), nemlig af vé Helligdom. Selv Navnet paa eet af det skandinaviske Nordens vigtigste Offersteder gjenfindes i Yorkshire i Upsal (af Uppsalir de höie Sale). Man vil vistnok saameget mindre tage feil ved at ansee de hermeldte Stedsnavne for mærkelige Levninger af de Danskes korte Hedenskab i England, som Stedsnavnene

her ogsaa have bevaret Spor af de Danskes Christendom. Bishopsthorpe (Bispetorp), Nunthorpe (Nonnetorp), Kirkby, Crosby, Crossthwaite, godtgjöre noksom, at christne Præster havde aflöst Offergoderne og at Kirker og Kors nu vare reiste der, hvor forhen hedenske Altere og Templer stode.

Et mærkeligt Minde om de Retsmöder eller Thing, som Nordboerne gjerne afholdt i Forbindelse med Offringerne til Guderne, afgiver Byen Thingwall i Chesshire; den ligger omringet af adskillige andre Byer med nordiske Navne paa den smale Landtunge, der löber ud mellem Floderne Dees og Merseys Mundinger. Man valgte dengang sædvanlig til Thingmöderne et Sted, der var nogenlunde sikkert for Overfald. Som dette Thingwall (oprindelig „þingvöllr", „þingvellir" eller Thingmarkerne) hedder ogsaa det gamle Hovedthingsted for Island, nemlig Thingvalla.

De för berörte Stedsnavne Bishopsthorpe og Nunthorpe hentyde paa Gods, der tilhörte Kirken; paa Gods, som tilhörte Kongerne eller var henlagt til deres Underhold, pege Coningsby, Coneysthorpe, Coneysby, Kingthorpe og Kingsby. Nogle Byer have Navne efter deres oprindelige Beboeres Næringsveie, t. E. Smisby (Smedeby), Weaverthorpe og Copmanthorpe (Kjöbmandsthorpe). Andre vise hen paa Beboernes Herkomst, saasom Romanby, Frankby, Saxby, Flemingby, Frisby og Fristhorpe, (muligen dog ogsaa af Freyr), Scotby, Scotsthorpe, Ireby, Normanby (Nordmændenes By), Danby eller Denby og Danesdale.

Det fortjener endnu at omtales, at mange af disse Stedsnavne efterhaanden ere gaaede over til at blive

Familienavne, som idelig höres i England, t. E. Thoresby, Ashby, Crosby, (hvoraf igjen Ashby- og Crosbystreet i London), Thorpe, Sibthorpe, Willoughby, Scoresby, Derby, Selby, Wilberforce o. s. v.

For endelig at give en Forestilling om den Rigdom paa nordiske eller dansk-norske Stedsnavne, som Mellem- og Nordengland frembyder, er, efter engelske Kort, vedföiet en statistisk Udsigt over de hyppigst forekommende. Allerede denne Liste, som fornemmelig er affattet for de Læsere, der ikke have mere omfattende Kort over England ved Haanden, vil med alle sine Mangler, tydelig og uomstödelig godtgjöre Rigtigheden af de historiske Beretninger, ifölge hvilke den ved de danske Toge til England indvandrede nye Befolkning af Danske og Nordmænd, saagodtsom udelukkende har nedsat sig i Egnene Nord og Öst for Watlinga-stræt, og der fornemmelig Vest og Nord for the Wash. Norfolk, Northampton og Lancashire have endnu hver ikkun omtrent halvtredsindstyve Stedsnavne af nordisk Oprindelse; Leicester har alt henved halvfemsindstyve, Lincoln derimod alene næsten trehundrede, Yorkshire over firehundrede, Westmoreland og Cumberland hver omtrent halvandethundrede. Bebyggelsen har altsaa tydelig været stærkest ved Kysterne og langs Floderne; den har havt sit Midtpunkt i Lincolnshire (Nordboernes „Lindisey") og i det gamle Northumberland eller Landet Nord for Humberfloden. Dog har den neppe været synderlig udstrakt i Durham og det nærværende Northumberland, som hver for sig kun indbefatte lidt over en Snees nordiske Stedsnavne.

Statistisk Udsigt over nogle af de vigtigste [dansk]-norske Stedsnavne i England.

(Uddraget og samlet efter Walkers: „Maps", London 1842.)

Navne paa	-by.	-thorpe.	-thwaite.	-with.	-toft.	-beck.	-næs.	-ey.	-dale.	-force.	-fell.	-tarn.	-haugh.	Totalsum.
I Kent	1	„	„	„	„	„	4	1	„	„	„	„	„	6
N. O. for Watlinga-stræt														
I Essex	2	3	„	„	„	„	3	3	„	„	„	„	„	11
Bedford	„	3	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	4
Buckingham	1	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3
Suffolk.	3	5	1	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	10
Norfolk	17	24	2	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	44
Huntingdon	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1
Northampton . . .	26	23	„	„	3	„	„	„	„	„	„	„	„	52
Warwick	2	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3
Leicester	66	19	„	„	1	„	„	„	1	„	„	„	„	87
Rutland	„	7	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	8
Lincoln	212	63	„	1	4	8	1	„	3	„	„	„	„	292
Nottingham	15	20	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	36
Derby	6	4	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	11
Chesshire	6	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	6
Yorkshire:														
East Riding . .	35	48	1	6	3	1	1	„	12	2	„	„	„	109
West Riding . .	32	29	6	8	2	4	„	„	12	„	15	2	„	0
North Riding .	100	18	2	6	1	7	„	„	40	4	7	1	„	186
Lancashire	9	„	14	2	„	„	2	2	13	„	7	„	„	49
Westmoreland . .	20	6	14	1	„	17	1	„	36	6	42	15	„	158
Cumberland	43	1	43	„	„	12	2	„	16	1	15	9	„	142
Durham	7	7	„	„	„	„	„	„	5	2	2	„	10	23
Northumberland .	„	1	„	„	„	1	„	„	3	„	7	„	„	22
I Alt	604	284	83	24	16	52	15	6	142	15	95	27	10	1373

Desuden mange andre Navne paa -holm, -garth, -land, -end, -vig, -ho (how), -rigg, o. s. v.

Den samme Udsigt viser yderligere, at i det flade Mellem-England forekomme især Navne paa -by, -thorpe, -toft, -beck, -næs, -ey; derimod længere nordpaa i de mere bjergige Egne træde disse noget tilbage for Navne paa -thwaite, og især paa -dale, -force, -tarn, -fell og -haugh. Denne Forskjel er dog neppe alene grundet paa de naturlige Forhold; den turde ogsaa være fremkaldt ved Beboernes noget forskjellige Herkomst. Thi, ihvorvel Dansk og Norsk i Oldtiden med uvæsentlige Mundartsforskjelligheder var eet Sprog, saa det i hvert enkelt Tilfælde neppe vil være muligt, bestemt at afgjöre, om et Stedsnavn skriver sig fra de Danske eller fra Nordmændene, kan det dog med Grund antages, at idetmindste en Deel af de sidstnævnte Stedsnavne ere norske, nemlig de paa -dale (som Kirkdale, Langdale, Westdale, Bishopsdale), paa -force (som Aysgarth force i Yorkshire, High force og Low force baade i Floden Tees og i Elven „Semer Water"), paa -fell, Oldn. fjall, (Mickle fell, Cam fell, Kirk fell, Middle fell, Cross fell), paa -tarn (Oldn. tjörn eller tjarn, en lille Sö), og paa -haugh (som i Northumberland: Redhaugh, Kirkhaugh, Greenhaugh, Windyhaugh). Ganske lignende Stedsnavne træffes den Dag i Dag i Norge, hvorimod de enten mangle, eller dog ere mindre almindelige i det flade Danmark. At virkelig ogsaa Nordmænd, selv i betydeligt Antal, maae være indvandrede til England, viser baade Historien og det i Nordengland temmelig hyppige Stedsnavn Normanby. Kun synes Nordmændene fornemmelig at have holdt sig til de nordligste, klippefulde Egne, der baade laae dem nærmest, og hvis Beskaffenhed tillige meest stemmede overeens

med Naturen i deres eget Fædreland. Det fortjener i denne Henseende Opmærksomhed, at t. E. Stedsnavne paa -tarn, der vistnok ere reent norske, ene findes i de nordligste Shirer, ja at de paa -haugh, hvilke, uagtet der ogsaa i Danmark gives Stedsnavne paa höi, dog her i denne Form nærmest turde være norske, endog udelukkende kun træffes i det nuværende Northumberland.

Blandt de nordiske Stedsnavne i England er det dog neppe for dristigt at antage de danske for de talrigste. Stedsnavnene med Endelserne -thwaite og især -thorpe kunne nok træffes, saavel i Sverige, Norge og paa Island, som enkeltviis i Nordtydskland, i saxiske og frisiske Egne, men da de tilsvarende engelske Stedsnavne fordetmeste ere sammensatte af reent nordiske eller danske Ord, og da de paa de brittiske Öer saagodtsom aldrig forekomme i de af Nordmændene erobrede Landstrækninger i Skotland og Irland, og heller ikke i de sydvestlige og sydlige, oprindelig angelsaxiske Egne af England, hvorimod de bestemt holde sig indenfor de samme Grændser, som de övrige danske Stedsnavne, især som de danske by'er, er der dog gyldig Grund til her i Almindelighed ogsaa at ansee dem for danske.

Stedsnavnene paa -by i England ere nemlig kun at finde i de af de Danske fortrinsviis erobrede eller bebyggede Egne. Med Undtagelse af et enkelt Kirby eller Kirkby ikke langt fra London i Kent, træffes de ingensinde Sönden for Watlinga-stræt (thi Tenby, forhen Tenbigh, i Pembrokeshire, er af anden Oprindelse), og mod Norden standse de allerede i det nordostligste Shire i England, det nærværende Northumberland, frem-

deles i det sydvestligste Skotland (Lockerby i Dumfries, Sorby i Wigtonshire) og paa Öen Man (Sulby, Jurby, Dalby). Naar undtages Duncansby i Caithnes og Oreby paa Öen Lewis samt nogle faa bi'er paa Orkn- og Shetlandsöerne, forekomme de ikke blandt de mange reent norske Stedsnavne i Nord og Vest Skotland eller i Irland, hvilke overhovedet, som i det Fölgende paa sit Sted nærmere skal blive oplyst, have en heel anden Charakteer, end de nordiske (fornemmelig danske) Stedsnavne i England. Aarsagen hertil tör dog neppe ene udledes deraf, at de naturlige Forhold i England vare mere gunstige for Anlæg af by'er, end de af Nordboerne besatte Egne i Skotland og Irland; thi deels synes Nordmændene netop her paa mange Punkter at have sluttet sig tæt sammen, vistnok for at modstaae Overfald af de Indfödte, deels vare Naturforholdene i en Deel Egne, som t. Ex. i Caithnes og paa Orknöerne ingenlunde til Hinder for Anlæget af samlede Byer, deels var jo ogsaa -by oprindelig kun en enkelt Gaard. I Norge, paa Færöerne og Island, findes mange Stedsnavne, som antyde Tilstedeværelsen af baade enkelte og sammenbyggede by'er, men der er den Synderlighed, at her ender Stedsnavnet sædvanligst paa „bœr" eller bö, langt sjeldnere paa „býr" eller by, medens denne sidste Form derimod har sit egentlige Hjem i Danmark, hvor Stedsnavne paa -by i stor Mængde ere spredte over den jydske Halvö lige ned til Danevirke og Eideren paa Sönderjyllands eller Slesvigs Sydgrændse, fremdeles over Öerne, de gammeldanske Lande Skaane, Halland og Bleking; herfra strække de sig endelig over en stor Deel af Sverige heelt ind i Finland. Fra Oldtiden af

synes i det Hele taget denne Forskjel mellem Formerne „bœr" for Norge og „býr" el. by for Danmark at have været tydelig fremherskende, og det er vistnok saaledes en ikke ringe Bestyrkelse paa de engelske by'ers formodede danske Oprindelse, at de allerede i det elvte Aarhundrede i Wilhelm Erobrerens „Domesday-book" nævnes med den danske Endelse by el. „bi", og ikke med den norske Form „bœr" el. bö. Da nu desuden „by" ikke höres i Stedsnavnene Syd for Eideren i Holsten eller forresten i Nordtydskland, og da det overhovedet ikke kjendes i det saxiske eller tydske Sprog, er der fölgelig saameget desto större Sandsynlighed for, at det i England væsentligst hidrörer fra de Danske.

By'er ere derfor ogsaa talrigst i de ligeover for Jylland liggende Shirer paa Kysten, nemlig Leicester (66), Lincoln (212) og York, North Riding (100). I de to andre Dele af Yorkshire er der tilsammen omtrent 70, i Cumberland 43 og i Westmoreland 20 by'er. Forresten ere disse i saadan Mængde tilstede overalt i den gammeldanske Deel af England, at af de herværende 1370 nordiske Stedsnavne, som medfölgende statistiske Udsigt fremviser, ere over 600 by'er, medens intet af de övrige Stedsnavne naaer höiere end til 280, og dette er endda kun Tilfældet med det vistnok ogsaa reent danske -thorpe; thi det talrigste efter -thorpe synker ned til 140. Denne mærkværdige Overvægt af danske by'er vilde i og for sig være tilstrækkelig til at godtgjöre de Danskes vigtige og omfattende Indflydelse i Mellem- og Nordengland.

Det allerede ikke ringe Antal af nordiske Stedsnavne (1370), som her ere sammenholdte paa det

nysnævnte Udsigtsblad, kunde dog foröges endnu meget, hvis man vilde medtage alle de enkelte nordiske Stedsbenævnelser, som Almuen i Nordengland paa mange Steder bruger. En Bakke eller et lavere Bjerg hedder der hoe eller how (Höi, paa Jydsk: Höw eller Hyv), en Bjergryg rigg, et Vadested kaldes wath, en Kilde kell, en Holm eller lille Öe holm, en Gaard garth o. s. v. Med et rundt Tal kan man saaledes efter en, endogsaa meget lav, Beregning anslaae de bestemt kjendelige nordiske Stedsnavnes Antal i England til halvandettusinde.

At nordiske Stedsnavne her, over otte hundrede Aar efter det danske Herredömmes Undergang, ere bevarede i en saadan Mængde, og at de, som ovenfor viist, ofte i saa höist paafaldende Grad have bibeholdt de oprindelige nordiske Former, modbeviser fuldkomment, at de gamle dansk-norske Indbyggere i Landet Nordost for Watlinga-stræt skulde være blevne fortrængte eller udjagede af Angelsaxerne og senere af Normannerne fra Normandiet efter Danevældets Ophör (1042); thi i saa Tilfælde havde Stedsnavnene naturligviis været ganske anderledes omdannede og ukjendeliggjorte. Derimod godtgjör det noksom, at Danske, saavelsom ogsaa, og navnlig i det Nordlige, Nordmænd, i stor Mængde maae være vedblevne at beboe de af dem för erobrede omfattende Landstrækninger, og at fölgelig en meget betydelig Deel af den nærværende Befolkning i Mellem- og Nordengland med fuld Föie vil kunne udlede sin Æt fra Nordboerne og især fra de Danske.

§ 8.

Folkets Lighed med de Danske og Nordmændene. Folkenavne. Folkesprog. Sange og Sagn.

Det nærværende engelske Folk er nu rigtignok, som vi have seet, sammensat af de meest forskjelligartede Bestanddele. Englænderen tæller blandt sine Fædre Britter, Romere, Angelsaxer, Nordboere, især Danske, og Normanner. Alle disse Folk, som efter hinanden i Aarhundreder herskede over England, have naturligviis her maattet efterlade sig et talrigt Afkom. Men da de i Oldtiden indbyrdes kæmpede paa Liv og Död om det överste Herredömme, kunde de Overvundne og deres Efterkommere ikke strax blande sig med Seirherrerne. Endnu længe efter Normannernes Erobring (1066) stode Britter, Saxer, Danske og Normanner fjendtlige over for hinanden. Först i Middelalderen udjævnedes Stridighederne; Fordommene svandt; blandede Ægteskaber bleve hyppigere; de forskjellige Folk fik fælles Interesser og gik tilsidst ganske op i een stor Nationalitet, med Undtagelse af de Britter, som holdt sig afsluttede i Wales. Fra nu af toges der ved Ægteskaber sædvanlig ikke mere Hensyn til Forfædrenes Herkomst; kun enkelte af de rigere og fornemmere Slægter ansaae det for en Ære at bevare det oprindelige Blod saa uforfalsket, som muligt. Der findes endnu Familier i England, som udgive sig for at nedstamme i lige Linie fra Saxerne eller Normannerne, og som paastaae, at saxiske og normanniske Ansigtstræk ere nedarvede til dem. Men selv disse Familier ere i Tidernes Löb betydelig blandede med Slægter af heel forskjellig Herkomst; ja endog Britterne i Wales have

ikke kunnet undgaae, at jo noget af det forhadte engelske Blod efterhaanden har fortyndet og forynget det gamle Blod i deres Aarer. Betænker man derhos, hvilket uhyre Antal Irlændere, Franskmænd, Tydske, Jöder og Andre, der især i de senere Aarhundreder ere indvandrede i England, hvor de have nedsat sig og efterhaanden ægtet Indfödte, og erindrer man endelig, at de fleste Fremmede have nedsat sig paa Östkysten, eller i det midterste og nordostlige England, skulde man næsten ansee det for umuligt, netop i disse Egne, gjennem Beboernes Ansigtstræk og Legemsbygning at kunne i nogen overveiende Grad paavise Efterkommere af Saxer, Danske eller af noget andet bestemt Folkefærd af dem, som saa langt tilbage i Tiden bebyggede England. Der kan naturligviis heller neppe være Tale om i denne Henseende at sammenligne Egne af ringe Omfang, saasom to Nabosogne eller to Naboshirer paa Englands Östkyst. Men naar man nu ikke desmindre ved at oversee saa store Landstrækninger som Syd- og Nordengland, var istand til at opdage temmelig bestemte Forskjelle i Beboernes almindelige Udseende, vilde dette være et saameget desto vægtigere Beviis for Rigtigheden af Historiens og Stedsnavnenes Udsagn, at disse Strækninger ogsaa oprindelig ere blevne befolkede med Indbyggere af heel forskjellig Herkomst.

Englænderen i London og det övrige Sydengland frembyder almindeligviis i sit Ydre ikke nogen kjendelig Lighed med de Danske og Nordmændene. Snarere adskiller han sig endog bestemt fra dem. Det sorte Haar, det mörke Öie, den fiint krogede Næse og det langstrakte Ansigt minder enten om Slægtskab med

Romerne, der i England just havde deres Hovedsæde i Syden, eller maaskee snarest om en stærk Blanding mellem de gamle brittiske og de senere indvandrede angelsaxiske og normanniske Folk. Thi af Britterne synes mange at have været mörkhaarede; saavel blandt deres Efterkommere i Wales, som blandt deres nære Slægtninger, Bjergskotterne og Irerne træffes endnu, især i afsides Egne, t. E. paa Hebriderne, hyppig sorthaarede, sædvanlig smaae Folk med et i det Hele mörkladent Physiognomi. I det sydlige og sydvestlige England foregik ogsaa den störste Blanding mellem de oprindelig brittiske og de senere indkomne Stammer.

Men efterhaanden som man fra Syden drager op til det midterste og nordlige England, vil man finde, at et ganske forskjelligt Physiognomie, som man hidtil ikkun af og til fik et Glimt af, og som navnlig i Londons Folkeforvirring neppe kunde gjöre sig gjeldende, nu mere og mere bliver det fremherskende. Jo længere man kommer nordpaa, op i Northumberland, desto skarpere lader det sig tilsyne. Ansigtsformen er bredere, Kindbenene temmelig udstaaende, Næsen noget fladere, stundom tilmed lidt opadböiet, Öinene og Haaret lysere af Farve, ja et stærkt rödt Haar hörer endog langtfra til Sjeldenhederne. Folkene ere ikke meget höie af Væxt, men sædvanlig mere sluttede og mere fast byggede, end deres Frænder mod Syden. Englænderen selv synes at anerkjende, at der findes nogen Forskjel mellem Indbyggernes Udseende i de nordlige og sydlige Shirer. Idetmindste hörer man jævnlig i England sige om rödhaarede, tætbyggede Mænd med

brede Ansigter: „De maae sikkert være fra Yorkshire." Allerede i dette ligger en Slags Indrömmelse af, at blonde Haar og de eiendommelig brede Ansigtsformer nærmest tilhöre Folket i Nordengland. Mindre Betydning maa det derimod tillægges, naar Englænderne i Almindelighed særligt hidlede det röde Haar fra de indvandrede Danske; thi vel turde mange Danske og især Nordmænd have været rödhaarede, men deels vare ogsaa nogle Stammer af de oprindelig keltiske Indbyggere paa de brittiske Öer rödhaarede, deels endelig kan det röde Haar for en Deel skrive sig fra Saxerne.

Saavel i det midterste, som navnlig i det nordlige England saa jeg hvert Öieblik, især paa Landet, aldeles hjemlige Ansigter. Havde jeg mödt de samme Folk i Danmark eller Norge, vilde det aldrig være faldet mig ind, at de vare Fremmede. Af og til traf jeg ogsaa Nogle, hvis rankere Væxt og skarpere Træk mindede mig om Beboerne af Sönderjylland eller Slesvig og især af Angel, som ogsaa netop vare de Egne i Danmark, der tidligst sendte nye Indbyggere til England. I alle Enkeltheder at beskrive Egenheder, hvis rette Opfattelse nærmest tilkommer Öiet, er ikke let muligt. Jeg tör heller ikke ubetinget slutte, at jeg virkelig i samtlige nævnte Tilfælde har truffet Folk, der i lige Linie nedstamme fra de gamle Nordboere. Men jeg anförer det kun som en iöinefaldende Kjendsgjerning, der idetmindste ikke let vil undgaae nogen iagttagende nordisk Reisendes Opmærksomhed, at Beboerne af Nordengland i det Hele taget, fremfor Indbyggerne i nogen anden

Deel af England, have umiskjendelig ydre Lighed med de Danske og Nordmændene.

Gamle nordiske Folkenavne, som Thorkil, Erik, Haldan, Harald, Else m. fl. brugtes, idetmindste forhen, heller ikke sjelden i disse Egne. Endnu höres overmaade hyppig Efternavne som: Adamson, Jackson, Johnson, Nelson (Nielsen), Thomson, Stevenson, Swainson, o. s. v., der alle have Endelsen son eller sen (Sön), som ingensinde forekommer i de saxiske Navne. Den er ganske eiendommelig for de skandinaviske Lande, hvorfra den ved nordiske Nybyggere er bragt over til England. Den er imidlertid her ikke indskrænket til Nordengland alene, men den er udbredt over alle de brittiske Öer, hvor Nordboere have nedsat sig, t. E. i Skotland Anderson, Matheson. Det er ganske mærkeligt, at Navnet Johnson, der, som bekjendt, er eet af de almindeligste Navne i England, ogsaa i den selvsamme Form er maaskee det meest udbredte Navn paa Island.

Et ypperligt Vidne om, at Nordenglændernes Lighed med de Danske og Nordmændene ikke indskrænker sig til et tilfældigt Ydre, afgiver det endnu levende Folkesprog. Engelsk indbefatter allerede, som en Fölge af de Danskes Indvandringer, baade med Hensyn til Ordforraad og Böining betydelige nordiske Bestanddele. Men i det nordlige England har Almuesproget den Dag i Dag bevaret mangfoldige Ord og Vendinger, som slet ikke findes eller forstaaes i det övrige England, hvorimod de for enhver Nordbo lyde fuldkommen hjemlige. Disse oprindelig nordiske Benævnelser anvendes ikke alene, som för berört, for Vandfald, Bjerge, Aaer, Vadesteder og Öer, men de bruges ogsaa ganske al-

mindelig i det daglige Liv, t. E. late (lede Eng. to seek), lite (lide E. to rely), helle (helde E. to pour out), hit (hitte E. to find), clip (klippe E. to cut), forelders (Forældre el. Forfædre E. ancestors), updaals (opdals E. up the valley), kirk-folk (Kirkefolk E. people going to church), kirk-garth (Kirkegaard E. church-yard) med mange flere.

Disse oprindelig nordiske Ord have nu fornemmelig hjemme i det nordvestlige England, hvor de mellem Yorkshire, Westmoreland, Cumberland og Lancashires afsides Bjerge have modstaaet Tidens Forandringer. Ved at træde ind i et Huus her vil man kunne finde Konen siddende med rock (Rok E. a distaff) og spoele (Spole E. a small wheel on the spindle), eller ogsaa har hun sat baade Rokken og sin garn-windle (Garnvinde) tilside, imedens hun staaende ved sit back-bword (Bagebord) er i Begreb med at ælte Deig; for at danne det i disse Egne almindelige Havrebröd, stundom ogsaa Bygbröd, til clap-bread (Klappebröd) eller til tynde Kager, udklappede med Haanden, lægger hun det paa det saakaldte clap-board (Klappebord). Man vil ogsaa træffe Dugen eller Bordklædet, bord-claith (E. table-cloth), bredt; paa Bænken, bank eller bink, sidde da Husets Folk og spise Aandorn (E. afternoons repast), eller som det i Jylland og Fyen hedder Onden (Middagsmad). Henne i Stuen staaer Skorstenen lovver, hvis Navn maaskee turde sættes i en Slags Forbindelse med det nordiske Lyre (Isl. ljori), det Röghul i Taget (thack), ud af hvilket i gamle Dage, inden man fik ordentlige Skorstene og Lofter (loft E. roof, an upper room), Rögen (reek el. reik, E. smoke, steam) forlod den mörke (mirk el. murk, E. dark) Stue. Indenfor er Sovekamret (bower el. boor, E. bed-chamber) altsaa Buret, ligesom t. E. i Danmark forhen Jomfrubuur og endnu Fadebuur.

Udenfor i Gaarden, garth (Eng. yard), kneiser den rummelige Lade, lathe (Eng. barn), som strax antyder, hvor frugtbare de til Gaarden, garth (Eng. manor, farm) hörende Jorder ere. Hyrden, hvis Nöd, nowth (E. cattle), eller Qvæg teer sig urolig i Baasen, boose, og Krybben, crib (E. stalls), er ifærd med at rense Stalden, idet han med en Möggreve, greype (E. dung-fork), udbærer Möget, muck (E. dung), paa Möddingen, midding (E. dung-hill). Fölger man ham ud paa Marken fortæller han lystigt op om de mange Traver Korn, threaves (et Bundt af 20—30 Neeg), især Byg, big (E. barley), som der er avlet, om den slemme Lyng, ling (E. heather), der bedækker Siderne af Höiene, haughs el. haws (E. hills), om alle de Slaatjörn, Slaa-torns, Lindetræer, lins, Rönnetræer, roan-trees, Elletræer, allars, som voxe i hiin lille Skov, shaw (E. wood) eller i hiin Lund, lawnd, der tilmed er fuld af Hindbær, hindberries (Eng. raspberries), og som er Opholdsted for mange Gjöge, gowks (Eng. the cuckoo). En Mark i noget længere Afstand, som i sin Tid er erhvervet ved Mageskifte mack-shift, har man ladet ligge brak (ley-breck Eng. sward once ploughed). Gjennem den snoer sig en fiskerig Aa eller Flod, i hvilken man med en liester (Dansk: Lyster, Islandsk: ljóstr, et Fiskeredskab, bestaaende af en Slags Trefork af Jern paa en lang Stang) vil kunne gjöre en god Fangst. I Floden ligge de

saakaldte trows eller Trug (Jydsk: trow, Oldn.: þró) som man betjener sig af, for at sætte over til den anden Flodbred. Det er to smaae Baade eller Trug, oprindelig vistnok kun udhulede Træstammer, som holdes sammen ved en Tværstang. Den der vil gaae over, sætter en Fod i hver Baad og roer sig frem ved Hjelp af en Aare. I et saadant Fartöi skal Edmund Jernside og Knud den Store have seilet over til Öen Olney (i Floden Severn), dengang da de sluttede Forlig og deelte England imellem sig. Paa selvsamme simple Maade have upaatvivlelig allerede Europas Urbeboere passeret de store Floder.

Af Ord i Almuesproget, som endnu minde om gamle nordiske Skikke, maae navnlig fremhæves yuletide, yuling (Eng. Christmas), yule-candles, yulecakes (Julelys, Julekager). Julen höitideligholdtes vel ogsaa hos Angelsaxerne, men den synes ikke at have havt den Betydning for dem, som for Skandinaverne, hvilket allerede fremgaaer deraf, at Julens gamle Navn i England ene er bleven bevaret i de, især af Nordboere, bebyggede nordlige Egne. Julen eller Midvintersfesten var i Oldtiden, ligesom tildeels endnu, den störste Höitid i de skandinaviske Lande. Rundtom tændtes Juleblus eller Julebaal som Höitidsild, for at skræmme Troldene; Offringer anstilledes til Guderne; Sonegalten sattes frem paa Bordet og paa den aflagde Kæmperne Löfte om Stordaad. Flæsk, Mjöd og Öl fandtes i Overflödighed og Juledagene svandt hurtig hen ved Lege, Legemsövelser og alslags Lystighed. Mærkeligt nok, er det den Dag i Dag ikke alene Skik paa forkjellige Steder i England om Julen at frembære et udpyntet Svinehoved (a boars head), men Nordboernes Efterkommere i Yorkshire og det gamle Northumberland forsömme endnu ikke Juleaften at öge Ilden med et stort Stykke Træ, af Nogle kaldet yule-block, af Andre yule-clog el. log (maaskee af det Oldn. lág, log, et omfaldet Træ, norsk Laag). Overtroiske Folk lade dog ikke Træet heelt fortæres, men tage det atter ud af Ilden, for at opbevare det til næste Aar. Ganske lignende Erindringer om Oldtidens Juleskikke leve endnu i det skandinaviske Norden. I Smaaland i Sverige fremsættes nemlig i Julen paa Bordet et Svinehoved, julhös kaldet (af hös, Hjerneskal), og i Östergötland sees hele Julen igjennem, ligeledes paa Bordet, et stort Bröd, juhlegalt, hvoraf dog Intet bliver spiist. Julhösen og Julegalten ere naturligviis ligesaavel som det ovenmeldte Svinehoved i Nordengland umiskjendelige Levninger af de gamle Nordboeres til Freyr viede Sonegalt. Ogsaa om Nordboernes Lege er i England Mindet bevaret i det nordiske Ord lake (Eng. to play), som alene höres i de gammeldanske Egne.

Her at opregne alle de övrige nordiske Ord i Nordenglands Almuesprog, vilde dog formeentlig være et, paa Grund af disse Ords Rigdom, ligesaa vidtlöftigt, som et i det Hele taget overflödigt Arbeide. Thi et hosföiet Udvalg af hundrede af de meest gængse af disse Ord tör nok ansees tilstrækkeligt til klart at godtgjöre, paa hvilken höist mærkelig Maade „den danske Tunge" har afpræget sig i Nordengland, i Sammenligning med andre af Normannerne besatte Lande, navnlig Normandiet, hvor det nordiske Sprog, uagtet de anseelige nordiske Indvandringer, er saaledes forsvundet, at kun yderst faa Spor nu ere tilbage.

Hundrede danske el. nordiske Ord, udvalgte af Almuesproget Nord for Watlinga-stræt.

(Efter engelske Dialekt-Lexika; jfr. Tillæget til P. Hjorts: Det engelske Konjugationssystem. Kbhvn. 1843. 4to.)

I.	Alm. Engelsk.	Dansk.
arr	scar	Ar
attercoppe	spider	Edderkop
awns	beards of corn	Avner
bank	to beat	banke
barn	child	Barn
bede	to pray	bede
bid	to invite	byde, indbyde
bide	to stay	bie
big, biggin	build, building	bygge, Bygning
blend	to mix	blande
boall, boll	trunk (of a tree)	Bul (Træ)
brosten	burst	brusten
clammer	to quarrel, to grasp	klamres, fastklamre
claver	to climb	klavre
cluve	hoof	Klov (Hov)
deyke	ditch	Dige
elt	to knead	ælte
festing-penny	earnest money	Fæstepenge
fra	from	fra
frimfolks	strangers	Fremmede Folk
full	drunk	fuld, drukken
gainest way	the nearest way	Gjenvei
gammon }	merriment	Gammen
gants, ganty. }	to be merry	gantes
gar	to make	gjöre
gar	to fence	gjerde
glowing	staring	gloende
greit, greets	to weep, tears	græde, Graad
grepen	clasped	greben
grise	young pig	Griis
groats	corn husked	grudtet Korn
hack	to stammer	hakke(stamme)
halikeld	holy-well	Helligkilde
hand-clout	towel	Haandklæde
handsel	earnest	Handsel

II.	Alm. Engelsk.	Dansk.
harn, harn-pan	brain, brain-pan	Hjerne, Hjerneskal
hesp	latch	Haspe (Dör)
hose	stocking	Hose
heck	hay-rack	Hække (til Hö)
kaam, kem	comb, to comb	Kam, kæmme
kail, kale	cabbage	Kaal
kern-milk	churn-milk	Kjernemelk
kirn	to churn	kjerne
kilt	to tuck up	kilte (op)
kitling	young cat	Killing
laid	just frozen	lagt (Iis)
mauf, meaugh	brother in law	Maag (Svoger)
mind	to remember	mindes
nab	to catch	nappe
neaf, neaf-full	fist, handful	Næve, Nævefuld
neb	bill, beak	Næb
nipping	to sip	nippe
pot-scar	pot-sherd	Potteskaar
quern	hand-mill	Qvern
querken'd	suffocated	qværket
rais	heap of stones, cairn	Rös (Steendysse)
read	to guess, know fully	raade (udtyde)
read	to comb	rede (Haar)
reasty	toasted	ristet
rid	to remove	rydde
rig, riggin	back, ridge of a house	Ryg, Rygning
rip-up	to revive (injuries)	rippe op
rise	underwood	Riis (Underskov)
rive	to split, divide	rive (splitte)
sackless	without suit	sageslös
sark	shirt	Særk
scarn	dung	Skarn (Smuds)

III.	Alm. Engelsk.	Dansk.
schrike	to cry, shriek	skrige
scoll	toast (health)	Skaal (Drikkelag)
sele	to bind, fasten	binde i Sele
skift	to change (clothes)	skifte (Klæder)
slade	sledge	Slæde
slaigh	sloe	Slaaen
sleck	to put out	slukke
smiddy	blacksmith's shop	Smedie
smooth-hole	hiding-place	Smuthul
smouch	kiss	Smadsk (Kys)
snirp	to pine	snirpe
spar	to ask	spörge
spire	young tree	Spire
stee	ladder	Stige
steert	point	Stjert
stew	dust	Stöv
stive	to raise dust	stöve
stumpy	short, thick	stumpet
stote	young horse (or bullock)	Stod (Hest)
swale	shade	Svale (Skygge)
sype	to drop gently	sive
tangle	sea-weed	Tang
theaker	thatcher	Tækker
toom	empty	tom
twine	to murmur, to weep	tvine
unrid	disorderly, filthy	uredt, urede
uphold	to maintain	holde oppe
wadmal, woadmel	coarse woollen manufacture	Vadmel
wan	rod	Vaand
wark	ache, pain	Værk (Smerte)
way zalt	to weigh salt (a game)	veie Salt (Leeg)
wong	a field	Vænge

Disse, „den danske Tunges" mangfoldige og slaaende Livsyttringer i Nordengland, henved tusinde Aar efter Danevældets Undergang, og efter en næsten ligesaa længe fört Kamp mod det fremtrængende engelske Sprog, vidne fölgelig, at det nordiske Sprog dog maa være i Besiddelse af en ikke ringe Grad af indre Seighed. Men de nordiske Ord i Forbindelse med de ualmindelig talrige nordiske Stedsnavne i England, hæve det jo rigtignok ogsaa over al Tvivl, at den nordiske Befolkning her maa have havt en langt större Udbredelse og Rodfæstelse, end i noget andet Land udenfor Norden.

Folkesproget i Nordengland udmærker sig især-deleshed ved sin Overeensstemmelse med Mundarterne paa den jydske Halvö. Der gives flere Ord, som ere fælles for Nordengland og Jylland, men som ellers ikke findes i det danske Sprog, t. E. i Nordengland kaldes Stængerne paa de der brugelige Kærrer limmers, hvilket Ord aabenbart er af selvsamme Oprindelse, som vort jydske liem, en Kost, idet begge maae hidledes fra det oldnordiske limi, der betyder Grene, Riis. Men navnlig den brede Udtale gjör Ligheden saa overraskende, t. E. i Nordengland styan (Steen Eng. stone), yen (een Eng. one), welt (vælte Eng. to upset), swelt (vansmægte Eng. overcome with heat and exercice), maw (Mave Eng. stomach), low (Lue Eng. flame), donse (dandse Eng. dance), fey (feie Eng. to remove the earth), ouse (Oxe Eng. ox), raun (Rogn, Eng. roe of fishes), war and war (værre og værre Eng. worse and worse) med mange af samme Slags ere ravjydske.

I det Hele taget er Jydsk den Mundart af det

danske Sprog som staaer Engelsk nærmest. Vesterjyden bruger Artiklen „æ" foran Ordet ligesom det engelske „the", uagtet det danske Sprog ellers ikke kjender en saadan Artikel, og det brede aabne „w", som Fyenboen og Sjællænderen kun med den störste Vanskelighed kan udtale nogenlunde rigtigt, falder lige saa let for Jyden som for Englænderen. Mange danske Ord, udtalte paa Jydsk, blive reent engelske t. E. foul (Eng. fowl, Dansk Fugl), kow (Eng. cow, Dansk Ko), fued (Eng. food, Dansk Fod), stued (Eng. stood, D. stod), drown (Eng. drown D. drukne) o. s. v. Adskillige Ord ere endog ganske fælles for Jydsk og Engelsk, saasom det jydske forenoun og atternoun (Eng. forenoon and afternoon, Dansk: Formiddag og Eftermiddag), stalker (Eng. stalker, Dansk en Stork), kok (Eng. cock, D. en Hane), want (Eng. to want, D. mangle, behöve).

Dette afgiver et saare vigtigt Beviis paa, hvor stor Forbindelse der i Oldtiden maa have fundet Sted mellem Jylland og England. Om det nu endog turde være tvivlsomt, hvorvidt Jyder i det femte Aarhundrede ved den angelsaxiske Erobring allerede fik særegne Landstrækninger i Sydengland, som Kent og Öen Wight, til Beboelse, saa er det dog vist nok, at en Mængde Jyder saavel dengang som senere maae have nedsat sig paa Englands Östkyst og især i de nordligere Egne. Jylland var af de skandinaviske Landskaber det, der laa nærmest ved England. Limfjorden, som i den fjerne Oldtid var en Rede for Vikinger, og som senere hen var Samlingspladsen for Knud den Helliges Flaade, da han agtede at gjenerobre England, sendte vistnok

navnlig talrige Vikingssnekker til de brittiske Kyster. Det end levende Folkesagn i Jylland har heller ikke glemt de gamle Forbindelser med England og Krigene der, ja paa sine Steder veed man endog at berette om Slag, som i Jylland selv i Oldtiden ere holdte med Englænderne, hvorom ældgamle Stedsnavne, som (i Nærheden af Holstebro) „Angelandsmosen" med den hosliggende „Prinds Angels Höi", der er omringet af en Mængde Gravhöie, tillige bære Vidne. Det er Erindringen om de samme gamle Forbindelser med England, som endnu gjentoner i de jydske og andre nordiske Kæmpeviser, hvor Skuepladsen saa ofte er henlagt til den „engelandske Strand".

Nordenglændernes nære Slægtskab med de Danske og disses skandinaviske Brödre, afspeiler sig endelig baade i Folkesange og Folketro. De gamle Nordboere vare, som bekjendt, i særdeles Grad Yndere af Skjaldskab. De nordiske Konger ledsagedes paa Vikingstoge sædvanlig af Skjalde, som opmuntrede Kæmperne baade med Sange om Fortidens Bedrifter, og ved Qvad om hver hæderlig Daad, der blev övet paa Toget. Disse historiske Heltedigte gik fra Mund til Mund og fra Slægt til Slægt. Heller ikke i fremmede Lande forsmaaede den nordiske Erobrer at berömmes af sit Moderlands Skjalde; Knud den Store, der selv var Skjald, bænkede den nordiske Skjald höit i sin Hal, og talrige Qvad, som endnu tildeels ere bevarede i Sagaerne, löd over Norden til hans Ære. Efter det hedenske Kamplivs Undergang fik Folkets digteriske og historiske Sands sit Udtryk i Balladen eller Kæmpevisen, der nu gjennem Middelalderen aflöste de gamle

Skjaldeqvad. I sin eiendommelige Form har Kæmpevisen især hjemme i de skandinaviske Lande, og det er ret mærkeligt, at de tilsvarende engelske Ballader, der ofte baade i Grundtone og ydre Form, som f. E. med Hensyn til Omqvædene, röbe en forbausende Lighed med de nordiske, just udelukkende have hjemme i Nordengland. De höres dog endnu langt hyppigere i de skotske Lavlande, hvorhen ogsaa stærke Indvandringer af Nordboere ere gaaede. I Nordengland löd desuden forhen en ganske særegen Art tostemmige Sange, som Englænderne selv hidledte fra de Danske.

At fremhæve de bestemt skandinaviske Levninger i Folketroen, er mere vanskeligt, da de germaniske Stammer i det Hele taget i denne Henseende have saa overmaade meget tilfælles. Man tör derfor ikke drage altfor stærke Slutninger af den slaaende Overeensstemmelse, som Fostrene af Nordenglændernes og af deres skandinaviske Frænders Indbildningskraft jævnlig frembyde. Kun fortjener det at nævnes, at Nökkens nordiske Navn endnu ikke er glemt i Yorkshire, endskjönt Nogle ved „Nick" eller „Oud-Nick" feilagtigen, istedetfor Flodnissen, tænke sig Djævelen eller Fanden. Om Nissen (nix) veed man iövrigt, som i Norden, at berette mangfoldige Smaapuds. Engang i England, da Talen faldt herpaa, kom jeg til at fortælle vort nordiske Sagn om en Bonde, der paa alle Maader blev drillet og plaget af en Nisse. Tilsidst kunde Bonden ikke udholde det længere, og han besluttede at flytte sin Gaard hen paa et andet Sted. Da han havde bragt næsten alt sit Bohave ud til den nye Gaard og just kjörte med det sidste Flyttegods, vendte han sig tilfældig om, og hvem saae han der? — Nissen

med den röde Hue, der sad rolig ovenpaa Læsset og nikkede fortrolig til ham med de Ord: „Nu flytte vi." Een af de Tilstedeværende yttrede strax en levende Forbauselse over at höre et Sagn fra Danmark, som han ofte i sin Ungdom næsten Ord til andet havde hört fortælle i Lancashire. Endog Ordet flytte („flit") brugtes og bruges endnu af Almuen der.

En naturlig Fölge af de Danskes langvarige og udstrakte Herredömme i Nordengland er det, at ogsaa de Danske höre til de usynlige mystiske Væsener, som Almuens Indbildningskraft lader spöge i disse Egne. Blandt de afsides Bjerge i Nordvest troer man endnu paa sine Steder i Aftenvinden at höre Toner som af Strengeleg og af tungsindige Qvad i et fremmed Tungemaal. Ofte, endog naar intet Menneske hörer noget Usædvanligt, spidse Dyrene undrende Öre. Det er „den danske Dreng" (the Danish boy), der vemodig synger de gamle Skjaldeqvad over sine engang mægtige Fædres Gravhöie.

§ 9.

De Danskes Voldsgjerninger. De Danske og Normannerne. De Danskes Indflydelse i England.

Talrige og uomstödelige Vidnesbyrd godtgjöre altsaa, at de Danske ikke alene i et kort Tidsrum herskede i England, men at de, blandede med Nordmænd, i Aarhundreder baade för og efter Knud den Store övede en væsentlig og saa varig Indflydelse, idetmindste i det halve England, Norden for Watlinga-stræt, at endog en stor Deel af den nuværende Befolkning i dette Nordengland sikkert kan antages at være af dansk Herkomst.

Ikke destomindre er det en almindelig Anskuelse i England, der er afpræget i fölgende Ord af en i London nylig udkommen kortfattet Danmarks Historie, hvori det hedder, at efter Daneveldets Undergang i England „skilte de Danske og Englænderne sig snart fra hinanden, og i Löbet af faa Aar var det danske Overherredömme forsvundet som et natligt Drömmebillede; thi hverken efterlod det sig synderlige Spor i England, ei heller havde det i politisk Henseende nogen vigtig Indflydelse paa Danmark".

Det vilde dog have været i höieste Grad paafaldende, ja aldeles uforklarligt, hvis der ikke i Danmark havde yttret sig mægtige Virkninger af de gjennem Aarhundreder fortsatte Toge mod Vest, og af den fuldstændige Erobring af et Land som England, der baade med Hensyn til religiös og politisk Udvikling stod saa höit over Norden. Historien udhæver ogsaa noksom, hvor stor Betydning Englands Erobring havde ikke alene for Danmark, men for hele det skandinaviske Norden. Paa Ruinerne af de rygende Kirker og Klostre i England reiste sig Nordens Christendom. Nordiske Konger og Kæmper fik ofte Daaben paa Vikingsfærderne, og engelske Præster forkyndte Christi Lære saavel paa Danmarks Sletter som i Sveriges og Norges Klippedale. Mange af de förste Bisper i Norden vare af engelsk Herkomst, og selv Kirkebygningerne röbede en mægtig Indflydelse fra det rige England. Den höiere Dannelse, som med Hensyn til Videnskab og Kunst i det Hele herskede der, meddeelte sig i mange Retninger til de skandinaviske Lande, hvor den vistnok omtrent ligesaa

meget, som de store Udvandringer, bidrog til at svække Hedenskabet, og til saaledes, baade i religiös og politisk Henseende, at grundlægge en ny og bedre Tingenes Orden.

Men hvad Danmark og Norden paa denne Maade modtog af Velgjerninger fra England, modtog det heller ikke uden derfor at yde fuld Erstatning. Det tör neppe med Grund særlig bebreides de Danske, at de, for at sætte sig fast i England, fore frem med Ild og Sværd; thi det var kun, hvad alle Erobrere för dem og hvad navnlig Romere og Angelsaxer havde gjort. Den angelsaxiske Erobring af England stod med Hensyn til Blodsudgydelse, Voldsgjerninger og Ödelæggelse snarere over, end under den danske. Den tilintetgjorde fuldstændig den romerske Dannelse, som var saa vidt udbredt i England, og den underkuede eller forjagede de ældre Indbyggere paa den skrækkeligste Maade. Det er ene den Omstændighed, at de Danskes Toge faldt i en langt sildigere Tid, hvor Munkene skreve Króniker og hvor i det Hele Historien er omstændeligere, som har bidraget til at stille de Danskes Toge i et saa fremragende forhadt Lys.

Men selv Nutiden med sine strænge Anskuelser vilde vanskelig kunne ubetinget fordömme den nordiske Viking, der ikke ledede ene eller endog kun fornemmelig af raa Rov- eller Mordlyst, men som skattede Vaabendaad, et hæderligt Navn og Valhals Glæde höiere end sit Liv, og som derfor „leende gik i Döden". Ogsaa for ham var Religionen en Spore til Vikingsfærd paa christne Lande; det var en Kamp for hans egne Guder, paa hvilke han i Almindelighed vistnok troede

ligesaa inderlig, som de Fleste af Datidens Christne troede paa Christus. Dertil kommer, at de Forestillinger, som dengang herskede om Erobring, Mord og Plyndring, vare vore aldeles modsatte. Den hedenske Viking ansaa det for en Ære med sit Sværd at vinde Land og Bytte; den samme Tanke næredes ikke alene af de förste Christne, men den næredes gjennem hele Middelalderen, hvor christne Borgere, Adelsmænd og Fyrster kæmpede indbyrdes paa Liv og Död under Brænden og Skjænden om Besiddelsen af visse Landstrækninger. I hine Tider toge de christne Angelsaxer heller ikke i Betænkning ved et hemmeligt Blodbad at myrde de Danske, som vare bosiddende i England, og da Mange af disse vare christne, myrdede Christne saaledes Christne! Det var en Skjændselsdaad, som vanskeligere vilde lade sig forsvare for Moralens Domstol, end maaskee alle de danske Hedningers Vikingstog tilsammentagne, hvis man overhovedet vilde gaae ud paa at sönderlemme Historien i en Mængde enkelte Begivenheder og dernæst bedömme disse alene efter den moralske Fölelse. En saadan Fremgangsmaade vilde lede til den meest indskrænkede Betragtning af Historien, som man vel kunde tænke sig. Ingen Deel af Verdenshistorien vil naturligviis kunne opfattes rigtig, naar den ikke sees i sin tilbörlige Sammenhæng, hvor baade Aarsager og Virkninger ere kjendelige. Mange Begivenheder, som ellers vilde fordömmes af Moralen, finde herved baade Undskyldning og Forsvar i den höiere historiske Nödvendighed, som har fremkaldt dem. Det vil endog kunne blive klart, at voldsomme Ödelæggelser, som maaskee for en Tid have standset et Folks fremskridende Udvikling, senere

netop have grundlagt og opelsket et sundere og kraftigere Folkeliv. Stærke Rystelser af og til ere ligesaa nyttige for Folkenes Vel i det Hele, som heftige Sygdomme for det enkelte Menneskes Sundhed, og som Uveir for Rensningen af den qvalme Luft.

Ved Grækerne og Romerne var den förste Spire bleven lagt til en störrc Dannelse hos de raa, krigerske Folkestammer, der dengang beherskede, saa at sige, hele Europa. Især deleshed ved Romernes dristige Toge indpodedes Kunst og Videnskab i de nord for Alperne liggende Egne; ja selv den christne Lære begyndte at trænge frem fra Syden. Men förend Christendommen skulde kunne slaae dybe og faste Rödder hos de europæiske Folkefærd, og för en virkelig christelig Stat kunde blive grundlagt, maatte uhyre Omvæltninger nödvendig foregaae. Hedenskabet og Barbariet samlede da ogsaa al Kraft, for at omstyrte den romerske Magt og den romerske Dannelse. I den store Folkevandring gik Romerriget og med det næsten alle de ældre Riger tilgrunde; en ny, frisk Befolkning, hos hvem den nye Statsdannelse skulde begynde, spredte sig over Europa. Det var denne Folkevandring, som bragte Angelsaxerne over til England, efterat de havde forladt deres gamle Bopæle ved Östersöens sydlige og sydvestlige Kyst, af hvilke de vare blevne uddrevne ved fremrykkende slaviske Stammer (Venderne).

Samtidig med Christendommens Udbredelse i det sydlige og vestlige Europa, reiste der sig nu efterhaanden större christelige Stater. Carl den Store havde alt omtrent Aar 800 samlet et uhyre Rige, og, for at styrke det saavel mod indre Forstyrrelser som ydre

Angreb, grundet tilsyneladende kraftige Institutioner. Men ligesom Christendommen endnu ikkun altfor ofte maatte paatvinges Folkene ved Vaabenmagt, uden at den fandt nogen egentlig Stötte i deres Overbeviisning og Tro, hvorved en overordentlig stor aandelig Slappelse, ja moralsk Slethed blev herskende, saaledes stode de tilsvarende politiske Indretninger som noget Fremmedt, der hverken var fremgaaet af Folket, eller stærkt nok ved sig selv. Baade Kirke og Stat vaklede; den hele christelige Statsdannelse var i sin förste, svage Barndom. Först gjennem Trængsler og ödelæggende Storme, som kunde overbevise Folkene om dens Nödvendighed, var den istand til at vinde Fylde og Fasthed.

Paa eengang bleve nu de christne Stater fra alle Sider angrebne af Christendommens Fjender, Mahomedaner og Hedninger. Mod Syden hærgede Saracenerne, mod Östen: Magyarerne (eller Madjarerne), Ungarernes Forfædre, og mod Norden og Vesten: Normannerne. Længe sukkede Europa under deres frygtelige Svöbe. Men imidlertid styrkedes de enkelte Stater i Kampen mod de ydre Fjender; store Skarer af disse nedsatte sig i de erobrede Landstrækninger, antoge Christendommen og blandede sig med de Indfödte. De ödelæggende Toge, som vel for en Tid i visse Retninger havde tilbagetrængt den begyndende Dannelse, endte med at udtömme Hedenskabets sidste Kraft, beredc Christendommen fuldstændig Seir og fremkalde en hidtil ukjendt Fasthed i Kirke og Stat i de alt christne Lande. Födselsveerne for det nye, christelige Europa vare först nu forbi. Selv Efterkommerne af de

vilde Vikinger bleve Christendommens ivrigste Forkæmpere. Normannerne, der efterhaanden havde opkastet sig til det herskende Folk i flere af det vestlige og sydlige Europas Stater, hvorved en ny og sund Kraft kom til Roret, bröde mangen en dygtig Landse med Mahomedanerne og Hedningerne. Paa disse Tog fulgte nu Troubadouren Ridderen, som för Skjalden havde fulgt Vikingen. Især hos Normannerne udviklede sig nemlig tillige Ridder- og Lehnsvæsenet, som gjennem hele Middelalderen havde en saa afgjort Betydning, og som har været Forlöber for Nutidens höiere og friere Folkeliv.

Under Navnet Normanner indbefattes alle de Sværme af Svenske, Nordmænd og Danske, som især fra Slutningen af det ottende til hen i det elvte Aarhundrede hærgede eller nedsatte sig saavel paa Östersöens östlige og sydlige Kyster, som paa Kysterne af det vestlige og sydlige Europa; Norman betyder simpelthen en Mand fra Norden. Den danske Erobring af England var derfor ligesaa fuldt normannisk, som Nordmændenes og de Danskes Erobring af den Deel af Frankrige, der efter dem blev kaldet: Normandie, hvilket, ogsaa var den naturlige Aarsag til, at senere de danske Erobrere, navnlig Svend Tveskjæg, sluttede Forbund med Hertugerne af Normandiet for at finde Tilhold hos disse Frænder, hvis de ikke skulde kunne vinde England; Knud den Store kunde ligeledes derfor lettere gifte sig med Emma som en normannisk og altsaa nærbeslægtet Hertugdatter. Mellem de nævnte Erobringer var der kun den Forskjel, at den danske Erobring af England i Forbindelse med de norske Erobringer i Skotland og

Irland, var af ganske andet Omfang og havde en ganske anden udstrakt Betydning for de brittiske Öer, end den norsk-danske Erobring af en saa lille Landstrækning, som Normandiet, havde for Frankrige. Medens Nordboerne hertil fornemmelig kun bragte et Antal mægtige Mænd, der paa de Indfödtes Bekostning uddannede sig til en myndig Lehnsadel, og som senere igjen for en stor Deel med Wilhelm Erobreren gik over til England, hvor de sögte sig större Lehnsgodser, havde de danske Toge og den danske Erobring af England til dette Rige medbragt en heel ny Befolkning i en meget betydelig Strækning af Landet, ja næsten i det halve Kongerige.

Alle Efterretninger vidne nu, hvilke stolte, kraftfulde Mænd de norsk-danske Normanner vare, der nedsatte sig i Frankrige, i Normandiet, og som senere bleve Stamfædre til den engelske Adel. Datidens Kröniker kunne ikke noksom udhæve deres Dödsforagt og Tapperhed, paa samme Tid, som de höilig prise deres Ridderlighed. Thi ikkun kort efter at de vare bosatte i Frankrige, havde de med Lethed tilegnet sig de finere Sæder og desuden den större, aandelige Dannelse, der dengang udmærkede sydligere Lande fremfor det höie Norden. Det var et Særkjende for Normannerne, at de saare hurtig lempede sig efter Sæder og Skikke i de Lande, hvor de nedsatte sig, ja stundom endog snart glemte deres nordiske Modersmaal „den danske Tunge" (dönsk tunga), uden at de dog derfor tabte deres oprindelige, nordiske Grundpræg. Det som Normannerne navnlig saaledes ikke tabte under al Forfinelse i Frankrig, var den gamle nordiske Friheds- og Uafhængighedsfölelse. Efterkommerne af de mægtige Mænd, som

havde forladt deres fædrene Arne, fordi de ikke vilde lade sig kue af Kongerne, og som ved deres Ankomst til Normandiet paa Forespörgsel om: „hvilken Titel förer Eders Hövding”, skulle have svaret: „ingen, vi ere alle lige”, vedbleve stadig at hævde deres Frihed mod de normanniske Hertuger og ikke mindst mod den despotiske Wilhelm Erobrer, selv efter at han havde uddeelt det erobrede Englands rige Jordegodser til dem. Den senere engelske Adel, hvis Magt og Indflydelse Wilhelms Erobring paa denne Maade havde grundlagt, vanslægtede heller ikke fra sine normanniske Fædre. Fra den tidligste Middelalder vare de engelske Baroner Frihedens stærkeste Værn mod herskesyge Konger, og det er ene deres Agtelse ogsaa for det egentlige Folks Frihed, der har sikkret dem rolig Besiddelse af den Magt, de endnu have tilbage. I flere andre Retninger har den engelske Adel den Dag i Dag bevaret Spor af sin gamle Herkomst. I det engelske Aristokrati vil man saaledes ikke alene finde den gamle nordiske Jarletitel, som i Norden selv har maattet vige for det tydske Graf eller Greve, men en Nordbo vil ogsaa kunne opdage mange Charaktertræk, der minde ham om hans egne Fædre. Det er ret mærkeligt, at den samme Lyst til Legemsövelser, Lege, Jagt og Hesteværddelöb, ikke at tale om Lysten til forvovne Söreiser, som gjör sig saa stærkt gjeldende hos dem, alt, ifölge Sagaerne, fremtraadte i Oldtiden hos de rige og mægtige Mænd paa Island og i de övrige skandinaviske Stamlande.

Under disse Omstændigheder vilde det unægtelig have været i höieste Grad paafaldende, hvis de dansk-

norske Normanner, der erobrede England, paa samme Tid som nærbeslægtede norsk - danske Normanner erobrede Normandiet, der af de selvsamme Grunde vare udvandrede fra Norden, som disse Slægtninger, der endelig vare i Besiddelse af de samme Dyder og Lyder, — hvis de i England ene skulde have været raae „Rövere og Plyndrere”, som nedtraadte og ödelagde alt Stort og Godt, medens deres Brödre i Normandiet udmærkede sig ved en tidlig Dannelse, især ved en levende Sands for Poesi og for en videre Udvikling af de sociale og politiske Forhold. Det maa erindres, at de dansk-norske Normanner, som gjorde Erobringer i England, ikke ankom hertil i enkelte store Sværme, men i smaa Hobe, som lidt efter lidt i Löbet af henved tre Aarhundreder nedsatte sig i de af Angelsaxerne beboede Landstrækninger, og at de her, skjönt langt færre i Antal, end Angelsaxerne, ikke alene kunde holde sig blandt disse, men endog tilsidst fortrænge dem fra en stor Deel af Landet, Nordost for Watlinga-stræt. Thi allerede dette tyder hen paa, at de nye nordiske Indbyggere i England ved Siden af större Kraft og större krigersk Dygtighed, end Angelsaxerne, hurtig maae have kunnet tilegne sig den Dygtighed i Fredens Sysler saavelsom den höiere Dannelse, der i Længden ligeoverfor Angelsaxerne ene kunde sikkre dem en saadan Overvægt, som den de, fornemmelig i Nordengland, udövede, saavel paa Landet, som i mange Stæder, og en saadan Indflydelse, som den, de havde erhvervet sig i Englands största og bedste Stad, i London selv.

At forresten ogsaa disse Normanner, som ved de danske Erobringstog bleve Fædre til en stor Deel, ja

mulig endog til henimod Halvdelen af Englands nærværende Befolkning, vare ligesaa djærve, frihedselskende Mænd, som deres normanniske Brödre, den engelske Adels Stamfædre, og at de have spillet en ikke meget ringere Rolle, end dem, i Udviklingen af Englands Frihed og Storhed, vil en nærmere uhildet Betragtning formeentlig stille i et klarere Lys.

§ 10.

Handel og Söfart.

De Nordboere, som i Oldtiden gik tilsöes til fremmede Strande, vare langtfra altid Vikinger, der kun vilde röve og plyndre eller erobre sig nye Landstrækninger. De vare meget ofte fredelige Kjöbmænd. Nordens afsides Beliggenhed, og de Farer, som man i sydligere Lande udmalte sig ved en Reise til det yderste Thule og dets hedenske Indbyggere, maatte i den graa Oldtid afholde fremmede Kjöbmænd fra stadigen at besöge det og udtuske Varer, især deleshed da Seiladser endnu i Almindelighed vare meget indskrænkede. De skandinaviske Stammer vare derimod saagodtsom de eneste Söfolk paa den Tid. Som Fölge af Nordens Mangel paa det, der hörte til Livets ydre Beqvemmeligheder, maatte Kjöbmandsfærden, som omtuskede Nordens og Sydens Frembringelser, og som hjembragte Kundskab om fjerne, ukjendte Lande, tidlig blive baade fordelagtig, og paa Grund af de med den forbundne Farer, ovenikjöbet hæderbringende. Kjöbmandsfærd var vel ikke saa anseet som Vikingsfærd, men fra de ældste Tider gjaldt der i Norden visse Vedtægter for Beskyttelsen af Kjöbmandsskibene, og Kjöbmanden, der som

oftest maatte være baade en dygtig Kæmpe og snild af Forstand, var hverken ringeagtet i Vikingelag eller i Kongens Hal. Endog Hövdinger af kongelig Æt ansaae det ikke for noget uhæderligt at öve Kjöbmandsfærd. Allerede i Oldtiden var der rundtom i Norden en Mængde Handelspladser, og store aarlige Markeder bleve afholdte. I Öresundet ved Haleyri eller nu Helsingör, kom navnlig Kjöbmandsskibe sammen eengang om Aaret fra hele Norden, ja maaskee endog fra de nærmest liggende Lande. Boder vare opslaaede paa Strandbredden, fremmede Varer tiltuskedes mod Fisk, Huder og kostbare Skind, og afvexlende anstilledes Lege og anden Lystighed.

Allerede under Romernes Herredömme i England, ja mulig endog langt tidligere, synes der at have været en temmelig livlig Handelsforbindelse mellem England og de nordiske Lande, navnlig vel det nærliggende Jylland, med Vendsyssel og Egnene omkring Limfjorden, hvor ogsaa som Fölge heraf nu og da reent romerske Oldsager ere opgravede. Efter Jydernes, Anglernes og Saxernes Erobring af England, og endnu mere efterat de Danske og Nordmændene havde begyndt at sætte sig fast her, bleve disse Forbindelser hyppigere. Man tör med Sikkerhed paastaae, at alt i Slutningen af det niende og Begyndelsen af det tiende Aarhundrede maa Handelen mellem England og Norden have været meget levende; thi det nordiske Element var nu saa grundfæstet i England, at ikke alene nordiske Konger herskede i Nordengland, hvor de prægede Mynter, men at endog den yderst vigtige gammelsaxiske Stad „Northweorthig", der laa midt i Hjertet af England, blev af

de saxiske Konger selv paa deres egne Mynter kaldet med det fremmede Navn „Deorabui" (Deoraby, Dyreby, Derby), uagtet dette Navn efter engelske Krönikers eget Udsagn, först var givet Staden af de indvandrede Nordboere. Nogle ville endog gjenkjende Derby i det „Doribi", som læses paa en Mynt af Kong Ethelwulf fra Midten af det niende Aarhundrede (837—857), men vist er det i hvert Tilfælde, at „Deorabui" som et mærkeligt Vidnesbyrd om de nordiske Bosættelsers tidlige omfattende Betydning, endog i Stæderne langt inde i Landet, forekommer gjentagne Gange paa Mynter af Kong Athelstan (fra 924 til 940) og af hans nærmeste Efterfölgere. Det var denne samme Athelstan, som skal have besögt de nordiske Lande, hvor han lærte det nordiske Tungemaal, og som siden opdrog ved sit Hof den tilkommende förste christne Konge i Norge, Lovgiveren Hagen Adelsteen. Dette peger ligeledes hen paa de samme vidtstrakte, fredelige Forbindelser mellem England og Norden, som ikke længe efter (i Aaret 995) bevægede den norske Kongesön Oluf Trygvesön til i sit Forlig med den engelske Konge Ethelred, hvis Lande han længe havde hærget, udtrykkelig at sikkre de nordiske Kjöbmandsskibe visse Rettigheder og Friheder i de engelske Havne.

Endnu i Alfred den Stores Tid († 900) vare de nordiske Have og Lande meget lidet kjendte af Angelsaxerne, hvorfor ogsaa Alfred lod Ulfsten og Nordmanden Ottar paa Handelens Vegne foretage en Undersögelsesreise til Östersöen og Nordens nordligste Egne. At tilmed en angelsaxisk Kjöbmand, ifölge hans Fædrelands Love, fik Thegns eller Hövdings Rang og Navn, naar

han tre Gange paa eget Skib var seilet over Havet, viser noksom, hvorledes de angelsaxiske Konger ved anseelige Belönninger sögte at fremkalde Lyst til slige Söreiser hos deres Undersaatter. Men senere under Vikings- og Normannertogene, da Faren ved længere Söreiser var bleven endnu större for Angelsaxerne, end för, paa Grund af Nordboernes aldeles overvældende Magt tilsöes, maatte dog Handelen, idetmindste paa de nordlige Lande, fremdeles blive i Hænderne paa de nordiske Kjöbmænd, hvilke, ifölge Sagaerne, idelig fore saavel fra det egentlige Norden, fra Danmark, Sverige, og Norge, som fra det fjerne Island til England og de övrige vestlige Lande. Overalt her, hvor Normannerne havde erobret nye Landstrækninger, havde desuden nordiske Kjöbmænd nedsat sig for at kunne vedligeholde stadige Forbindelser med deres gamle Hjemstavn, og det er af denne simple Grund vi i hine Tider træffe saamange Danske og Nordmænd bosiddende i de vigtigste Handelsstæder ikke alene i England (i London, Southwark eller Sydvirke, Derby, Grimsby, York, Whitby m. fl.), men ogsaa, hvad vi senere skulle see, i Irland og derhos i Normandiet, hvor Staden „Ruda" eller Rouen omtales som en vigtig Handelsplads, Nordboerne ofte besögte.

De nordiske Kjöbmandsskibe bragte dog ikke ene skandinaviske Varer til de brittiske Öer og andre Lande i Vesterleden, men de hidförte tilmed Varer fra det fjerne Östen. Thi alt fra de ældste Tider af havde Nordboerne vedligeholdt Forbindelse med Landene österpaa, nærmest som en naturlig Fölge af, at de herfra vare indvandrede i Norden, og at de her havde efterladt Frænder. Metaller, som ellers vare ukjendte i

Norden, navnlig Guld, bragtes sikkert nok meget tidlig fra Östens Bjerge ved disse Forbindelser. Men senere, i det femte, sjette Aarhundrede, da nye Indvandringer fra de östlige Lande atter vare foregaaede, aabnedes en bestemtere Forbindelse med det östromerske Keiserdom, især med Constantinopel, og östromerske Guldmynter og andre Kostbarheder begyndte at blive udbredte i Norden. Efterat tilmed nordiske Nybyggere havde erobret Riger i det nuværende Rusland og grundet eller i al Fald nedsat sig i Staden Novogorod, synes der at være bleven en ordentlig Handelsvei mellem Constantinopel og Norden gjennem Rusland, ad hvilken nu ogsaa de Væringer droge, der gave sig i Tjeneste i de östromerske Keiseres Livvagt. Men med Hensyn til Handelen fremmede Novogorod og de nordiske Nybyggere i Rusland en Forbindelse med Asien, der var af ulige större Udstrækning og Betydning.

Förend Söveien blev funden til Ostindien, og navnlig förend Genueserne og Venetianerne kom til at handle paa det sorte Hav og Asiens Kyster, gik nemlig Hovedveien til Nordeuropa fra Arabien og Landene omkring det kaspiske Hav op til Östersöen og de nordiske Lande gjennem Rusland, langs de store Floder. At dömme efter de baade i Rusland og de skandinaviske Lande fundne österlandske Mynter, har denne Handelsvei især været benyttet fra det ottende til heni det elvte Aarhundrede, da den blev afbrudt ved indre Uroligheder i Asien og ved samtidige Omvæltninger i Rusland og Norden. Veien gik enten fra Transoxana (i Turan) til Egnene nord for det kaspiske Hav, hvorfra da Varerne bragtes

langs ad Volgafloden til Östersöen, eller ogsaa fra Khorasan (i Iran) gjennem Armenien til Sortehavet, hvorfra Khazarerne og andre Folk förte Varerne op ad Floderne længere mod Norden. Hvor betydelig denne Handel maa have været, sees ikke alene af de talrige Vink i Sagaerne, og deraf, at der endnu gives arabiske Beretninger af Kjöbmænd, som i hine Tider for Handelens Skyld selv besögte Östersöens Kyster, hvor de omtale anseelige Handelspladser, saasom Slesvig m. fl., men det fremgaaer fornemmelig af den overordentlig store Mængde arabiske Mynter, der er opgravet baade i Rusland og i Norden. I Sverige, især paa Öen Gotland, er der efterhaanden fundet en saa uhyre Mængde arabiske Mynter, at man af dem har bevaret i Stokholm alene over tyve tusinde Stykker med mere end tusinde forskjellige Præg, og udmyntede i omtrent halvfjerdsindstyve Byer i de östlige og nordlige Egne af Kalifatet. De fem Sjettedele ere prægede af Samanidiske Kaliffer. Tilligemed Mynterne er der derhos opgravet en stor Masse Smykker, Ringe og andre Sager af Sölv, som udmærke sig ved en særegen Forarbeidning. I det Hele taget synes Sölvet först ad denne Vei at være kommet til Norden, hvor det ikke blev almindelig udbredt för i det niende, tiende Aarhundrede, altsaa ved den Tid Handelen med Arabien var i fuld Gang.

De arabiske Myntfund i Nordeuropa, som indskrænke sig til Kystlandene omkring Östersöen, Nordsöen og det irske Hav, godtgjöre utvivlsomt, at Skandinavien, og der navnlig de östlige Kystlande og Öerne Gotland, Öland og Bornholm, maae have været Hovedoplagsstederne for de arabiske Varer. Det var Han-

delen med Österlandene, som fra först af gav Staden Visby paa Gotland en anseelig Betydning, og det var ogsaa senere den russiske Handel, der gjorde Visby i Forening med Novogorod til vigtige Dele af det tydske Hanseforbund. Isærdeleshed saalænge den arabiske Handel blomstrede, var Gotland Midtpunktet for et saare livligt Handelsröre. Paa Öen opgraves ogsaa endnu en næsten utrolig Mængde tydske, ungarske og især angelsaxiske Mynter fra det tiende og elvte Aarhundrede. Myntsamlingen i Stokholm indbefatter meest fra disse Fund en Samling af angelsaxiske Mynter, der med Hensyn til Rigdom og Fuldstændighed overgaaer de största Samlinger af den Art, endog i England og London.

Den vigtige og udstrakte Handelsforbindelse mellem Norden og England, hvorpaa dette saa bestemt hentyder, lader sig ogsaa forfölge i England selv. Österlandske eller arabiske Mynter, prægede i Landene ved det kaspiske Hav, opgraves baade i England og Irland i Forbindelse med den selvsamme Slags eiendommelige Sölvringe og andre Sölvsmykker, som findes ved de arabiske Mynter i Skandinavien og Rusland, ja de opgraves endog, som ved Cuerdale, i Forening med Mynter af dansk-norske Konger og Jarler, hvilket end yderligere bekræfter, at de ved Nordboere ere bragte over til de brittiske Öer. Denne Forbindelse med Arabien over de skandinaviske Lande, turde sandsynligen have tilfört England, ligesom Norden, en Sölvmasse, der gjorde det muligt for de angelsaxiske Konger at udpræge den paafaldende Mængde Sölvmynter, som paa eengang fremtræder i saa stærk Modsætning til de

foregaaende Aarhundreders Sölvmangel. De gamle Britter havde för Romernes Erobring lidet eller saagodtsom intet Sölv. Romerne, der i Hispanien havde store Sölvgruber, medbragte vel Sölvpenge til de brittiske Öer, men efter det romerske Herredömmes Undergang indtraadte atter Sölvmangelen og denne vedvarede, som Mynterne vise, til heni det ottende, niende Aarhundrede. Sölvet blev altsaa omtrent samtidig almindelig indfört i England og i Skandinavien, og der er vistnok langt större Sandsynlighed for, at det ogsaa blev indfört til disse Lande ad samme Vei, fra Asien gjennem Rusland, end at det t. E. skulde være fört til England fra Maurerne i Spanien, af hvis Kaliffer der ikkun saare sjelden findes Mynter i England, og med hvem Englændernes Forbindelser overhovedet endnu kun synes at have været meget indskrænkede. I Cuerdale Skatten vare Ringene og de övrige Smykker af Sölv for det meste itubrudte, sammenböiede eller endog sammensmeltede. Noget Lignende har man ogsaa iagttaget ved de tilsvarende Fund i Landene omkring Östersöen og i Rusland. Det godtgiör tydelig, at Sölvet som Handelsvare er gaaet fra Asien til Norden, hvor det da er udsmeltet og anvendt baade til Smykker og Mynter.

Saalænge Normannertogene vedvarede og i det Hele saalænge de skandinaviske Rigers Herredömme paa Havet tilstrækkelig beskyttede de nordiske Skibe og Kjöbmænd, vedbleve disse paa egen Haand at fare fra Skandinavien til de af Nordboere besatte Lande. De angelsaxiske Mynter, der opgraves paa Öen Gotland, antyde saaledes en uafbrudt levende Handelsforbindelse mellem disse Egne og England fra den angelsaxiske

Konge Edgars Tid (959—975) lige ned til Edvard Confessors Död og den normanniske Erobring (1066). Men fra nu af og især efter Aar 1100 finder paa Gotland en kjendelig Aftagen af de angelsaxiske Mynter Sted, som en naturlig Fölge af de tidligere inderlige Forbindelsers Afbrydelse ved det fjendtlige Forhold, der indtraadte mellem Wilhelm Erobrerens Slægt og de nordiske Konger, eftersom disse vedbleve stadig at gjöre Paastand paa Herredömmet over England. Længere ned i Middelalderen kom nu de skandinaviske Lande mere og mere under de tydske Hansestæders Handelsaag, England derimod udviklede et bestandig friere og kraftigere Handelsliv. Den danske Konge Knud den Store havde ladet det være sig magtpaaliggende at slutte Handelsforbund med adskillige fremmede Folkefærd, og de nordiske Kjöbmænd, som vare bosiddende i England, bidrog væsentlig til at gjöre disse Forbund frugtbringende. Gamle Forfattere fremhæve udtrykkelig de nordiske Kjöbmænds Indflydelse paa det brittiske Handelsröre. Herom vidner desuden ikke alene disse Kjöbmænds ovennævnte store Antal og Indflydelse i flere engelske Byer, navnlig i London, hvor de havde egne Kirker, Handelspladser og Thing, og hvor de stundom endog gjorde Udslaget ved Kongevalg, t. E. ved Valget af Harald Harefod, men ogsaa de i det engelske Sprog senere bibeholdte Myntbenævnelser „March" og „Ora", af det nordiske Mark og Öre. Det var en Selvfölge, at Handelen maatte faae et stærkt Opsving paa samme Tid, som de talrige nordiske Nybyggere i England og den danske Erobring her havde fremkaldt et nyt og hidtil ukjendt Liv i Alt, hvad der angik Söfart,

uden hvilken ingen levende Handel paa de brittiske Öer vilde kunne trives.

De gamle Britter vare ikke noget söfarende Folk; de synes især at have indskrænket sig til Smaafarter langs Kysterne mellem Öerne og til Reiser over det irske Hav og Canalen. De havde derfor heller ikke nogen Flaade til at beskytte Landet mod Romernes Angreb. Deres Fartöier vare meest udhulede Træstammer eller smaa skröbelige Baade, tildeels dannede af sammenflettede Grene, overtrukne med Huder. De keltiske Folk have i det Hele ingensinde udmærket sig ved Kjærlighed til Havet eller til Sömandsfærd; de have snarere endog af Naturen havt en afgjort Modbydelighed derfor, og det er med Hensyn hertil höist paafaldende at iagttage, hvorledes endnu den Dag i Dag Efterkommerne af Kelterne paa de brittiske Öer sædvanlig ikkun meget ugjerne give sig ud paa Söen. De foretrække ubetinget Livet paa Landjorden, selv i fjerne fattige Bjergegne, ja deres Utilböielighed for Sömandsvæsenet gaaer saa vidt, at de i næsten utrolig Grad forsömme Fiskeriet i de fiskerige Have paa Skotlands Vestkyst og paa den störste Strækning af Irlands Kyster, medens, navnlig i det sidste Land, Hungersnöd bortriver Mennesker i Hobetal. I de Landsbyer, hvor Fiskeri drives i noget större Omfang, ere Indbyggerne i Reglen Efterkommere af indvandrede Fremmede. Fiskerne paa Irlands Vestkyst siges saaledes at nedstamme fra Spaniere, hvilket fornemmelig i deres Udseende turde finde nogen Bekræftelse.

Heller ikke Angelsaxerne vare i egentlig Forstand et Söfolk. Vistnok indbefattede de baade Jyder, Ang-

ler og Friser, men Saxerne vare de talrigste, og Saxernes Hu har altid mest været knyttet til Landjorden. Naturligviis maatte dog Sövæsenet udvikle sig hos Angelsaxerne, efterhaanden som de tiltoge i Oplysning og Dannelse. Men hvor lidet de endnu i Alfred den Stores Tid vare hjemme paa Havet, viser den ringe Modstand, de formaaede at byde de Danske. Alfred lod vel bygge store Krigsskibe for at beskytte Kysterne, men han var nödsaget til, idetmindste for en Deel, at lade dem bemande med Friser. Det hedder endvidere, at disse Skibe vare meget större end de Danskes; imidlertid frembyder det tiende og elvte Aarhundredes Historie ikke noget Beviis paa, at disse Skibe kunde i Længden forhindre de Danskes Erobringer, eller at Angelsaxernes Sömandsdygtighed ved dem var bleven större.

Selv Grækerne og Romerne, hvormeget de end udmærkede sig i andre Retninger, i Videnskab og Kunst, havde ikke været synderlig vidt i Sömandsskab. Deres Seilads bestod meest i Kystfarter eller Reiser over Middelhavet, og vovede en enkelt Eventyrer sig forbi Herkules Stötterne eller Gibraltarstrædet ud i Atlanterhavet for at seile langs Europas Vestkyst til de brittiske Öer og til endnu nordligere Lande, ansaaes dette for en særdeles Bedrift. Stadige Farter did fandt neppe Sted. Deres Skibe synes heller ikke at have været vel skikkede til at holde Söen i det fjerne, stormfulde Verdenshav.

Det blev forbeholdt et af Verdenshavet selv beskyllet Land, vort skandinaviske Norden, at bygge de förste större „Havskibe", som ikke blot i roligt Veir og under heldige Omstændigheder kunde före en enkelt

dristig Sömand lykkelig over Verdenshavet, men som trods Storm og Uveir kunde afgive en tryg Fart paa dets uhyre Bölger. Ved ret at overveie, hvor megen Erfaring og Dygtighed og navnlig hvormange Beregninger der maae være gaaede forud for Bygningen af et saadant Havskib, og for den Kunst med Sikkerhed at kunne styre det gjennem Brændinger og Storme, vil man först tilfulde indsee, hvilken Ære det er for Skandinavien at have gjort disse store og overordentlig vigtige Fremskridt, der ved at grundlægge den nyere Söfart, ved at udvide Handelsforbindelserne i en aldrig för kjendt Grad og ved saaledes at forene för adskilte Dele af Jordkloden, paa en vis Maade kan siges at have omdannet Verden.

Allerede ved den Tid de Danske erobrede England havde Nordboerne længe havt store og prægtige Havskibe. Dengang vare især Nordmændene i stadig Fart over Atlanterhavet til Shetlandsöerne, Island og Grönland, ja selv til Amerikas Fastland kom de utvivlsomt gjentagne Gange, hvorom saavel nordiske og tydske historiske Beretninger som Forholdene selv vidne. Thi deels var det en Selvfölge, at et Folk, der kunde beseile det farlige, af Is opfyldte Hav ved Grönlands Kyster, og som baade i Syd- og Nordgrönland kunde anlægge betydelige Kolonier, hvis Spor endnu ere bevarede i Runeskrifter, Kirkeruiner og talrige Huustomter, ogsaa nok vilde kunne seile til Amerikas Fastland, hvorhen Seiladsen i alle Tilfælde var forbunden med mindre Fare; deels vilde det have været höist besynderligt, hvis Nordboerne, der seilede uden Compas, altid skulde have naaet Grönland uden nogensinde af

Storm at være blevne forslaaede til det nærliggende Amerikas Fastland. Det var jo ogsaa netop saaledes, efter Historiens Udsagn, at dette Land förstegang blev opdaget. En heel anden Sag er det, om der virkelig i Amerika skulde være fundet Levninger fra disse tidlige Besög af nordiske Mænd, hvilket man endnu har gyldig Grund til at betvivle.

De ommeldte Seiladser i det niende, tiende Aarhundrede ere Vidnesbyrd nok for de nordiske Skibes Fortrinlighed. Det er derfor heller ikke at ansee som rene Overdrivelser, naar Sagaerne i stærke Udtryk berömme Datidens Krigsskibe, de saakaldte Langskibe, og blandt andre især det pragtfulde Kongeskib „Ormen hin Lange", som bar den norske Konge Oluf Tryggvesön i det berömte Söslag ved Svöldr (nær Greifswalde) Aar 1000. Disse Langskibe kaldtes ogsaa „Drager", fordi Stavnene hyppig vare prydede med udskaarne, ja endog forgyldte Billeder af Drager; ellers saaes i Stavnene guldprydede Billeder af Gribbe, Löver og andre Dyr. Langskibene havde stundom en Besætning af flere hundrede Mand. Andre, tildeels mindre, Skibe vare Snekken, Barden, Skeiden, Karven, Barken med mange flere. Baade nordiske og engelske Kröniker dvæle ved Beskrivelsen af den Pragt, hvormed de danske Erobrere Svends og Knuds Flaader vare udstyrede. Prægtige Billeder lyste i Forstavnene, Seilene vare syede eller indvirkede med Guld, Tougene havde Farve som Purpur, og i Toppen af forgyldte Master sade kunstig udarbeidede Billeder af Fugle, der bredte Vingerne for Vinden. I de skandinaviske Lande er der med Undtagelse af meget ufuldstændige Skibsforestillinger, ind-

huggede paa Klipper og Runestene, ikke levnet Afbildninger af disse Oldtidens Skibe. Derimod er det berömte Tapet i Baieux i Normandiet, hvorpaa Normannernes Erobring af England fremstilles, et samtidigt Vidne om de normanniske Skibes Udseende, ikkun et halvt Aarhundrede efter Knud den Stores Erobring, og omstaaende derfra laante Afbildning, som mulig forestiller det Skib, paa hvilket Wilhelm Erobreren selv seilede, vil tydeligen godtgjöre, hvor prægtige disse Skibe virkelig have været. Baade dette og de övrige normanniske Skibe paa Tapetet stemme fuldkommen overeens med de samtidige danske og norske Skibe, saaledes som vi kjende dem fra Sagaerne, endog med de langs Rælingen udhængte Skjolde. Dette er iövrigt ikke Andet, end hvad man naturlig maatte vente, da Nordmændene og de Danske ved Erobringen af Normandiet hertil maae have medbragt disse Skibe og den nordiske Skibsbygningskunst, som de senere videre uddannede. I denne Henseende havde de dog ikke noget Forbillede i Frankernes eller Bretonernes daarlige Fartöier; men de stadig fortsatte Forbindelser med de nordiske Stamlande, i al Fald gjennem de Danske og Nordmændene i England, meddeelte dem de Forbedringer i Skibenes Form og Indretning, som Nordboernes omfattende Skibsbygning og uafbrudte lange Söreiser til Island og Grönland efterhaanden maatte fremkalde. Den Indflydelse paa Sövæsenet, som de nordiske Bosættelser i Normandiet i det Hele udövede, yttrede sig ogsaa deri, at nordiske Benævnelser paa Skibe tilligemed andre Söudtryk gik over i det romanske Sprog, t. E. flotte, Flaade, verec, Vrag,

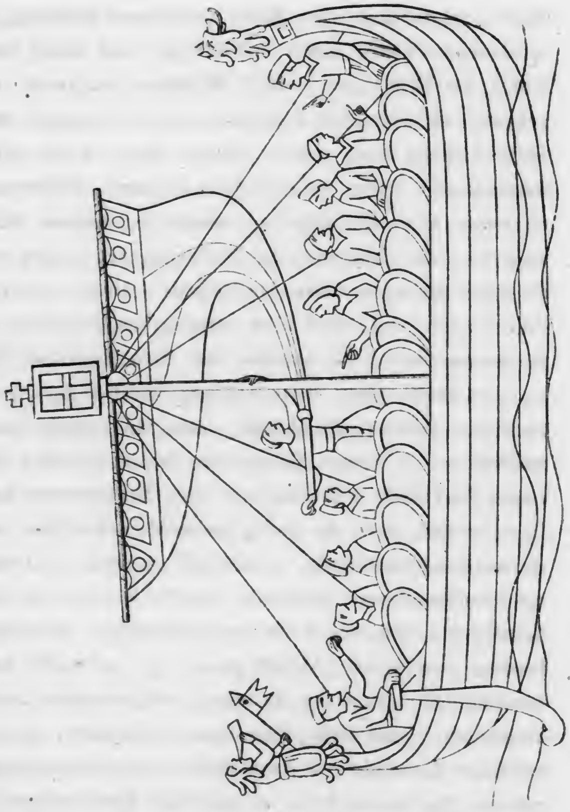

bord, Rand, Skibsborde, windas, Vinde, Spil, mast, Mast, sigler, seile, esturman, Styrmand, eschiper (Oldn. skipa) ruste Skibe, hvoraf igjen de nu brugelige franske Ord equiper, equipage (hos os ligeledes eqvipere, Eqvipagemester).

Det kan ikke feile, at Skibsbygningskunsten paa en tilsvarende Maade, som en Fölge af de dansk-norske Indvandringer, maa have udviklet sig i England, paa hvis Öst- og Nordvestkyst Vikingernes Efterkommere havde udbredt sig overalt baade ved Havet og ved Floderne. Christendommen gjorde vel Ende paa Vikingslivet; der fandtes ikke længere Söhaner, som foragtede „at sove i Askekrog eller under sodet Bjelke." Men Vikingsaanden döde ingenlunde derfor. De nordiske Nybyggere kunde aldrig ganske vanslægte fra de Fædre, som glade havde „redet Bölgerygge", og som i Nordhavets og Atlanterhavets Storme kun havde hilset en kjær Ven, der hjalp med ved Aarerne og fremskyndede den lystige Fart. Blandt Vikingerne gaves mange som hiin danske Hövding, der ved Erobringen af York (927) var bleven fanget af Kong Athelstan; Kongen behandlede ham godt og havde ham hos sig i sin Hal mere som Ligemand end som Fange. Men faa Dage efter flygtede Hövdingen og gik atter ud paa Havet; thi det var ham, tilföier Kröniken, ligesaa umuligt at leve paa Landjorden, „som for Fisken at leve udenfor Vandet." De nærmeste Efterkommere af saadanne Mænd, for hvem Sölivet var en Naturnödvendighed, maatte vedblive idelig at pladske paa Söen, isærdeleshed naar de, som i England, fornemmelig vare bosatte ved Floder og Have. Under alle de indre Stridigheder

og ydre Krige, der i England opfyldte de förste Aarhundreder efter Wilhelm af Normandiets Erobring, og som endte med fastere at sammenknytte de forskjellige keltiske, tydske og skandinaviske Stammer, hvoraf Englands Befolkning var dannet, indskrænkede Englændernes Söfart sig heller ikke mere, som i ældre Tider, alene til Handelsfærd til de nærmest omliggende Lande. Fra de nordiske Stamlande og især fra Norge af var man nemlig vedblevet gjennem den tidlige Middelalder at vedligeholde en livlig Forbindelse med de fjerne nordiske Republiker paa Island og Grönland, men da hen i det trettende Aarhundrede disse Republikers Selvstændighed gik til Grunde og de som Skatlande lagdes under den norske Krone, blev den hidtilværende Handelsfrihed indskrænket. Dette havde til Fölge, at Seiladsen paa Grönland fra Norden af tabte sig mere og mere, indtil den i det femtende Aarhundrede, efterat Grönlands nordiske Befolkning var tilintetgjort ved Sygdom og Overfald af de Indfödte, aldeles ophörte, ligesom det ogsaa væsentlig medvirkede til, at den ved Nordboerne selv hidtil förte Handel paa Island efterhaanden, især i det femtende Aarhundrede, næsten ganske, om end ulovligen, gik over til Englænderne, som ledede af deres nordiske Frænder havde fundet Veien derop. Hull og Bristol, hvilket sidste Sted alt i det tolvte Aarhundrede nævnes som en Samlingsplads for Skibe fra Norge (og Island?), vare nogle af de Havne i England, hvorfra denne islandske Handel blev fört. Der gives endog dem, som mene, at Christopher Columbus just ved Ophold i disse Havne ved Samtaler med Islandsfarerne, ja mulig ved en derpaa fulgt Reise til

Island selv, har faaet Underretning om Nordboernes gamle Söreiser til Grönland og Amerika, og at han först herved er bleven fuldstændig styrket i sin Antagelse, at der længst mod Vest over Atlanterhavet maatte ligge et stort, ubekjendt Land. Er nu end denne Formodning ugrundet eller hidtil blottet for sikkre historiske Beviser, turde det dog nok være rimeligt, at Columbus i det Hele taget ellers kan have hört om Nordboernes forrige Söreiser til Grönland, og at dette kan have havt nogen Indflydelse paa hans senere fattede Forsæt at gaae paa Opdagelser vester ud over Atlanterhavet.

Men under alle Omstændigheder stode Englændernes stadige Söreiser til Island vistnok forsaavidt i Forbindelse med den nye Verdens senere fuldstændige Opdagelse, som disse Reiser havde gjort Englænderen fortrolig med större Seiladser paa det aabne Verdenshav, og saaledes bidraget væsentlig til at nære og udvikle den dristige Vikingsaand, som han havde modtaget i Arv fra sine nordiske Fædre, og som i Tiden skulde blive saa vigtig for Sammenknytningen af den gamle og den nye Verden. Aldrig saasnart var den nye Verden andengang opdaget, för ogsaa Vikingsaanden i foryngel Skikkelse udfoldede sig kraftig hos det engelske Folk. Der var den samme höie Ro, den samme Dristighed og Foragt for Fare, som hos Oldtidens Vikinger. Men der var nu hos den engelske Sömand mere Erfaring og Kundskab, og til hans Raadighed stode ganske andre Hjelpemidler, end nogensinde för. Med freidigt Mod tiltraadte han sine förste Reiser til den nye Verden, og det lykkedes ham snart ikke alene at blive hjemme paa de Veje, som hans nordiske Forfædre i den fjerne

Oldtid havde plöiet, men ogsaa at aabne Veien til nye Lande over hidtil ukjendte Have, og derved at grunde det Herredömme paa Havet, som har været een af de vigtigste Grundpiller for Englands Rigdom og Magt.

Amerikas förste tilfældige Opdagelse ved dristige Eventyrere fra det afsides, höie Norden, var skeet saa tidlig og under saa særegne Forhold, at hverken Norden eller den övrige Verden kom til at höste nogen Nytte deraf. Den gyldne Skat var efter et kort Glimt atter sunket i Havet. Men det laa alligevel i Forsynets Bestemmelse, at hine nordiske Eventyreres Slægtninger og Efterkommere senere skulde faae en væsentlig Deel i at hæve den gjenfundne Skat og gjöre den frugtbringende for Menneskeheden. Thi naar ikke de ved deres talrige Bosættelser paa de brittiske Öer i Befolkningen her havde indpodet en hidtil ukjendt Sömandsdygtighed og dristig Foretagelsesaand, vilde England, tiltrods for sin Frugtbarhed, Rigdom og heldige Beliggenhed i Havet, neppe have været istand til at löse en Opgave som den, nöie at sammenknytte Lande, der ere adskilte fra hinanden ved Verdenshavet i hele dets Udstrækning og Storhed.

§ 11.

Kunst og Videnskab.

I den Tid, de Danske gjorde Erobringer vesterpaa, stod Kunst og Videnskab just ikke paa noget höit Trin i Europa. Det haarde Stöd, som ved Romerrigets Fald havde ramt alle höiere Interesser, var endnu langt fra at være forvundet. Den nye christelige Kunst famlede i sin förste Barndom med svage Forsög og Efterligninger af Romernes Forbilleder, og Videnskaben, indskrænket meest til eensidige theologiske Undersögelser eller til Affattelsen af törre annalistiske Kröniker, kunde neppe siges at fortjene dette Navn.

Imidlertid var det en naturlig Fölge af Romernes langvarige Bosættelser i Frankrige og England, hvor saa mange og saa store Værker ved dem vare grundlagte, at der i disse Lande, som tilmed i en forholdsviis tidlig Tid bleve christne, maatte udvikle sig en ikke ringe Sands for Kunst og Videnskab, især i Sammenligning med det höie Norden, hvor Romerne aldrig havde hersket og hvor endnu Hedenskabets Mörke hvilede over Folkene.

Alligevel vilde man tage mærkelig feil, hvis man troede, at de nordiske Folk dengang vare aldeles uskikkede til at öve Kunstens og Videnskabens forædlende Sysler. Det er ovenfor (S. 74) antydet, at Nordboerne ikke alene tidlig udmærkede sig ved en for hine Tider overordentlig Kunstfærdighed i at bygge Skibe, men at de ogsaa för Englands Erobring i Forarbeidningen af deres Smykker, Huusgeraad og Vaaben havde udviklet en i visse Henseender egen Smag, der fornemmelig var opstaaet ved eiendommelige Efterligninger af de til Norden indbragte romerske og arabiske Handelsvarer. De af Jorden opgravede nordiske Oldsager saavel fra den ældre, saakaldte Broncealder, som fra Hedenskabets seneste Tidsrum eller „Jernalderen", kunne med Hensyn til Form og Forarbeidning i det Hele fuldtvel stilles ved Siden af samtidige, tilsvarende Gjenstande, selv fra England, Frankrige og Italien. Sagaerne antyde ligeledes, at t. E. Billedskjæreriet stundom övedes

med stor Kunstfærdighed i Norden, og de engelske Kröniker, som med stærke Farver skildre de prægtigt udskaarne Billeder paa Forstavnene af de danske eller nordiske Skibe, bekræfte Sandheden af Sagaernes Udsagn. I Oluf Paas Hal paa Hjarderholt paa Island vare Væggene endog prydede med hele Rækker udskaarne Fremstillinger af de gamle Guder og deres Bedrifter. Derimod kunde der naturligviis i Norden endnu ikke være Tale om saadanne Bygninger, som dem, den christelige Aand i andre Lande allerede havde frembragt.

Men ikke saasnart vare de fra Danmark og Norge stammende Normanner bosatte i Normandiet og omvendte til Christendommen, för der ogsaa hos dem yttrede sig en levende Trang til at opföre prægtige Bygninger, navnlig Kirker og Klostre. Efterat de förste voldsomme Omvæltninger i Landet selv vare saa temmelig endte, fremstod der hen i det elvte Aarhundrede en saadan Mængde store Bygningsværker hos Normannerne, at Normandiet endnu i vore Dage kan opvise flere saadanne Mindesmærker fra det elvte Aarhundrede, end noget andet Landskab i Frankrige. Ved Wilhelms Erobring af England grundede Normannerne ogsaa her noget egen Bygningsstiil, som, uagtet den kun var en Green af den byzantinsk-gotiske, eller en videre Udvikling af den ældre saxiske, dog stadig i England bærer Navn af den „normanniske".

Forinden denne normanniske Erobring havde de Danske, der vare bosatte i England, naturligviis ikke i en saadan Grad kunnet angive Stilen i de engelske Bygningsværker. Dertil var deres Overherredömme baade for kort og uroligt, ikke at tale om, at de Danske

i Bygningskunsten endnu havde Meget at lære af Angelsaxerne, der saa længe havde været Christne og som tilmed vare bosatte i et Land, der havde Overflödighed paa Levninger af Romernes pragtfulde Bygningsværker. Alligevel er det ikke utroligt, at adskillige af de mange Kirkebygninger og Klostre, der saavel dengang, som senere, opförtes af danske Fyrster og Hövdinger, især i den nordlige Deel af England, men som nu meest ere ombyggede eller forsvundne, kunne have baaret Præg af en nordisk Oprindelse. Derpaa tyder navnlig den hos Nordboerne i Oldtiden fremherskende Tilböielighed til, selv ved Efterligninger af fremmede Gjenstande, at lade deres egne Forestillinger træde tilsyne. Talrige og samtidige Vidnesbyrd i England selv godtgjöre ogsaa noksom, i hvilken mærkelig Grad de danske Nybyggere længe för Normannernes Erobring maae have hengivet sig til fredelige Sysler. De nævnte Vidnesbyrd angaae vel ene en enkelt Kunstretning, i hvilken Angelsaxerne endog havde været de Danskes Læremestre, men det sees deraf, at de Danske altsaa dog hverken have savnet naturlige Anlæg til Kunstfærdighed, ei heller manglet Evne eller Villie til videre at udvikle disse.

Det er nemlig i det Foregaaende berört, at de Danske för deres Erobring af England vare ubekjendte med den Kunst at præge Mynter. I det Höieste efterlignede de byzantinske Mynter ved at forfærdige de saakaldte Guldbracteater, der dog kun vare prægede paa den ene Side, og som ovenikjöbet fordetmeste ene anvendtes til Smykker. Derimod i England var Myntprægningen meget gammel. Hos Angelsaxerne var det

Skik at Myntmestrene anförte deres Navne paa de af dem prægede Mynter. Af den Mængde angelsaxiske Mynter, som efterhaanden ere fundne og undersögte, har man saaledes allerede Leilighed til at oversee og sammenligne et betydeligt Antal Navne paa Myntmestre i England, især fra det ottende og niende Aarhundrede til heni det trettende, da man (omtrent ved Edvard 1stes Tid) ophörte med at lade Myntmestrenes Navne indtage en saadan, fremragende Plads paa Mynterne, som tidligere.

I det ottende og niende Aarhundrede ere Myntmestrenes Navne endnu reent angelsaxiske. Men heni det tiende Aarhundrede og fornemmelig efter Aar 950 begynde reent danske eller nordiske Navne at komme frem; t. E. Thurmod, Grim, under Kong Edgar (959—975): Rafn, Thurstan, under Kong Edvard (975—978): Ingolf, Hafgrim m. fl. Disse nordiske Navne findes især deleshed paa Mynter, der ere prægede i den nordlige Deel af England, i al Fald i de af de Danske tidlig besatte Strækninger, Nordost for Watlinga-stræt. Men under Kong Ethelred den Anden (979—1013), som saa længe kæmpede med Svend Tveskjæg og Knud den Store, og altsaa dog inden Englands Erobring af de Danske var fuldendt, fremtræde som Fölge af de Danskes stærkt stigende Magt paa eengang nordiske Myntmestre i et saadant Antal, at man alene paa de hidtil fundne Mynter af Ethelred kan udpege Navnene paa fyrgetyve til halvtredsindstyve forskjellige rundtom i England. Under det danske Overherredömme her forekomme naturligviis paa Mynter af Knud den Store og Harald Harefod en ikke mindre Mængde nordiske Navne, ja endog efter Danevældets Ophör træffes de næsten i

samme Antal, som för, paa Mynter af Angelsaxeren Edvard Confessor († 1066).

De fölgende Sider fremvise, efter Mynterne selv, en Liste paa halvtredsindstyve af de hyppigst forekommende Navne paa dansk-norske Myntmestre i England i Aarene 979—1066 eller i Tidsrummene nærmest för, under og efter Danevældet, tilligemed en Udsigt over de Stæder, i hvilke de tilsvarende Mynter ere udprægede. Men da der baade paa een og samme Tid maa have været flere Myntmestre af samme Navn, idet t. Ex. Mynter ere prægede under Ethelred af en „As- eller „Oscytel" i saa langt fra hinanden liggende Byer, som Exeter, London, Cambridge, Leicester og York, og da det derhos ingenlunde er sagt, at t. E. den „Arncytel", der var Myntmester i York under Kong Ethelred, var den samme Mand, som Edvard Confessors yorkske Myntmester af dette Navn, er det klart, at de nysnævnte halvtredsindstyve Navne gjerne kunne have tilhört henimod halvfemsindstyve, ja maaskee hundrede forskjellige Personer. Og dog ere de kun et Udvalg af et större Antal. Den samme Vanskelighed frembyder sig imidlertid her med Navnene, som ved den tidligere Betragtning af Nordenglands Stedsnavne og Folkesprog, at det paa Grund af den betydelige Lighed mellem Oldtidens saxiske og nordiske Folkefærd ofte kan være næsten umuligt, bestemt at afgjöre, hvad der er udelukkende saxisk og udelukkende nordisk. I hvert Tilfælde vil den hosföiede Liste vistnok neppe indeholde mere end höist et Par ganske enkelte Navne, som maaskee kunne have været gængse i det saxiske England inden de danske Erobringer.

Halvhundrede Navne paa dansk-norske Myntmestre i England, i Aarene 979—1066.

(Jfr. især Hildebrand: „Anglosachsiska Mynt i Svenska Kongl. Myntcabinettet, funna i Sveriges Jord". Stokholm 1846. 4to.)

I.	Ethelred. (979—1013.)	Knud. († 1035.)	Harald. († 1040.)	Edvard Confessor. († 1066.)
	Myntsted.			
Arncytel	York	York	"	York
Arngrim	"	York	York	York
Arnkil	"	"	York, Stamford	"
Arnthor	York	"	"	"
Ascil	London	"	"	"
As- el. Oscytel	Exeter, London, Cambridge, Leicester, York	"	"	York
As- el. Oslac .	"	London, Lincoln, Norwich	"	"
Auti	"	"	"	London, Lincoln
Beorn (Björn)	"	York	York	York
Cetel	Exeter, York	Exeter, York	"	York
Colgrim	Lincoln, York	Lincoln, York	Lincoln, York	Lincoln, York
Dreng	Lincoln	Lincoln	"	"
Eilaf	York	"	"	"
Eistan	"	"	Winchester	"
Escer	Stamford	"	Stamford	"
Grim	Lincoln, Thetford	Shrewsbury	"	"
Grimcytel . . .	"	Lincoln	"	"
Hardacnut . . .	"	"	Lincoln	"
Huscarl	"	"	"	Leicester
Iric	"	London	"	"
Jelmer (Hjalmar)	"	"	"	Lincoln
Justan el. Justegen	"	Lincoln	"	"
Northman . . .	"	"	Lewes	"
Othgrim	Lincoln, York	York	"	Lincoln
Othin	"	York	York	York

II.	Ethelred. (979—1013.)	Knud. († 1035.)	Harald. († 1040,)	Edvard Confessor. († 1066.)
	Myntsted.			
Oustman eller Vstman . . .	"	York	Winchester	"
Ræfen (Ravn)	"	York	"	"
Ræienold . . .	Lincoln	"	"	"
Safucl, Sæfuhel	"	"	"	York
Scula	"	Exeter, York	York	York
Stegncil (Stenkil)	Lincoln	"	"	"
Styrcar, Stirceir	Lincoln, York	York	"	"
Sumerled . . .	Deptford, Nottingham, Lincoln, York	Lincoln, Norwich	Lincoln	Lincoln
Swan	"	York	"	"
Swarti	"	Leicest., Lincoln	"	"
Swartgar	York, Stamford	"	"	"
Sweartabrand	"	Lincoln	Lincoln	"
Swegen	Lond., Leicester	Leicester	"	"
Thor	"	"	"	York
Thorald	Leicester	"	"	"
Thorcetel . . .	Torksey, Lincoln	Lond., Torksey	"	"
Thorstan	York	York, Stamford	"	Norwich
Thorulf	Chester, York	"	Stamford	"
Turcil	"	"	"	Wilton
Thurgrim . . .	"	York	York	York
Ulfcetel	York, Lincoln Norwich	London, Lincoln	"	York
Wlrefenn . . .	"	"	Lincoln	Lincoln
Wlfara	"	"	Ipswich	"
Winterfugl . .	"	"	"	York
Wintrleda . . .	York	"	"	"

Uagtet denne Liste i det Hele naturligviis ikke tör gjöre nogensomhelst Fordring paa en omfattende Fuldstændighed, vil den allerede i sin nærværende Form godtgjöre, at disse nordiske Navne haves paa Mynter fra Stæder i de forskjelligste Egne af England baade Norden og Syden for Watlinga-stræt, saasom fra de væsentligst angelsaxiske Byer, Exeter, Winchester, Wilton, Lewes og London. Af dette kunde Nogen maaskee udlede, at de nordiske Navne ofte have været baarne af Angelsaxer, der paa een eller anden Maade vare beslægtede med de Danske, i hvilken Henseende man tilmed kunde paaberaabe sig et Exempel fra den angelsaxiske Jarl Godvin, hvis Sönner, om end med en dansk Hustru, hedde Harald og Svend, og at fölgelig det fra de nordiske Navne hentede Beviis for de Danskes Anlæg til Kunstfærdighed ikke var at ansee som tilstrækkeligt udtömmende.

Det vil naturligviis aldrig kunne nægtes, at Angelsaxer, i hvis Aarer der var indblandet nordisk Blod, ogsaa stundom have baaret nordiske Navne. Men i Reglen maae dog de anförte Navne have tilhört Danske eller Nordboere og disses nærmeste Efterkommere. Deels er det jo vitterligt, at Danske vare bosatte overalt i England, selv i Sydenglands Stæder og navnlig i de nys anförte, endog i betydeligt Antal, t. E. i Exeter, hvor der ogsaa senere var en St. Olave's Kirke, i Winchester, som fik et nordisk „husting", ikke at tale om London. Derved kan man allerede ganske naturlig forklare Tilstedeværelsen af nordiske Myntmestre i Sydengland. Deels maa man vel lægge Mærke til, at nordiske Navne paa Myntmestre

egentlig nærmest som Undtagelser forefindes Sydost for Watlinga-stræt. Det foregaaende Oversigtsblad vil tydelig godtgjöre, at de især have hjemme i den gammeldanske Deel af England, i de danske Femborge og i York. Netop de to Stæder Lincoln og York, som, ifölge Historiens Udsagn, i det elvte Aarhundrede havde en særdeles talrig og næsten fuldkommen overveiende nordisk Befolkning, udmærke sig ved det störste Antal Myntmestre med nordiske Navne. Enkelte af disse Navne ere saa nordiske, at man endog vanskelig kan antage, at de dengang have været baarne af Angelsaxer t. E. „Othin" (Angels. Woden) og „Thor" — Navne der ikke löd godt i de Christnes Ören, — fremdeles „Northman" og „Ustman" eller Östman, hvorved Angelsaxerne betegnede Nordmændene og de Danske, der kom fra Norden og Östen. Navnlig Östman var en fælles Benævnelse, som Indbyggerne paa de brittiske Öer i hine Tider gave de östen for dem boende skandinaviske Folkefærd.

Af andre Navne kunne mærkes „Colgrim" og „Valrefenn" eller Valravn, der oftere forekomme som især eiendommelige for det af Danske saa stærkt besatte Lincolnshire. Fuglenavne synes i det Hele at have været yndede i det gammeldanske England. I York har der saaledes baade været en „Ræfen" eller Ravn, „Siafucl", „Sæfuhel" eller Söfugl, „Swan" eller Svane og „Winterfugl". Snurrigt nok forekommer ogsaa „Svmrful" som Navnet paa en Myntmester, der i Odense har præget Mynter for den dansk-norske Konge Magnus den Gode, og da der i Danmark dengang brugtes engelske Myntmestre, er denne „Sommerfugl" maaskee endog kommet over fra Nordengland. Det er over-

hovedet ganske naturligt, at man i Danmark og det övrige Norden især hentede sine förste Myntmestre fra det danske Nordengland, hvor der var Myntmestre nok af nordisk Æt. De engelske Myntmestres Navne paa de ældste nordiske Mynter fra förste Halvdeel af det elvte Aarhundrede ere derfor heller ikke alle angelsaxiske, men ofte nordiske, som Svein, Thorbaern (Thorbjörn), Ketil, Thorkil, Othin, Thorstein, Thurgod, Thord m. fl. Et Træf, der svarer til Navnene Winterfugl og Sommerfugl, er fremdeles, at der i York dengang baade har været „Sumerled"'er og „Wintrled"'er. Endnu et mærkeligt Navn er „Widfara", som mulig antyder, at dets Bærer er kommet langveisfra eller dog har været paa lange Reiser.

Disse nordiske Navne, der, som sagt, ere ligesaa talrige paa Mynterne nærmest efter, som under og nærmest för de dansk-engelske Kongers Herredömme, standse heller ingenlunde med Edvard Confessor († 1066). Under Harald Godvinsöns korte Regjering træffes fremdeles Navne som Outhgrim, Snaebeorn (el. Sneebjörn), Spraceling (Sprakeleg), Thurcil og Ulfcetel m. fl., ja selv efter den normanniske Erobring og ligesaa længe som det var Skik at anföre Myntmestrenes Navne paa Mynterne, ere de nordiske Navne kjendelige. Saaledes under Wilhelm Erobreren († 1087) f. E. Colsvegen, Thor, Thurgrim, Jestan (Jostein eller Eistein jfr. paa Listen: Justan og Justegen), Siword, Thorstan; under Henrik den Förste (1100—1135): Chitel (Ketil), Runcebi (Rynkeby), Spracheling, Winterled; under Stephen († 1154): Ericus, Siward og Swein, og under Henrik den Anden († 1189) Achetil (Asketil), Colbrand, Elaf,

Raven, Svein, Thurstan m. fl. Idetmindste en heel Deel af disse Navne fremtræde i Forbindelse med Byer i Nordengland. Vi have altsaa i de nordiske Navne paa de engelske Mynter et nyt og lærerigt Beviis paa, at den mærkværdige Indflydelse, som de danske Elementer övede i England og fornemmelig i Nordengland **för** den normanniske Erobring, ikke ganske tabte sig **efter** at denne Erobring forlængst var fuldstændig gjennemfört.

Fra det fjerne Tidsrum, i hvilket de danske Erobringer i England falde, er det et heldigt Tilfælde at erholde saamange skriftlige Vidnesbyrd om de indre Culturforhold, som dem, Mynterne her have afgivet, og flere ville dog ved fremtidige Fund af nu ukjendte Mynter sikkert nok fölge. De sige Meget og berettige til at slutte endnu Mere. Idet man nemlig ved dem ligesom seer levendegjort for sine Öine, med hvilken Alvor de danske Vikinger og övrige Nybyggere i England ikkun kort efter deres Bosættelse arbeide paa at indhente Angelsaxerne i Kunstfærdighed og oprette det i denne Henseende Forsömte, faaer man al Grund til at troe, at de Danske i England med ikke mindre Kraft maae have værnet om andre fredelige Sysler, som de alt havde dyrket i deres egen Hjemstavn, og at de navnlig saaledes ogsaa i England, saavel i Krig som i Fred, maae have bevaret og fredet om den Kjærlighed til Digtekunst og Historie, der blomstrede i deres gamle Fædrehjem, og som i det Hele taget stod i saa nöie Samklang med Oldtidens Helteliv i Norden. Thi den dybe Trang, der opfyldte Nordboen efter at leve med et berömmeligt Eftermæle i Kröniken og i Digterens Sange, ja som ikke undte ham Ro i Hjemmet, men

drev ham ud paa Havet, paa dristige Tog — den kunde naturligviis ikke strax forlade ham, fordi han blev henflyttet til en fremmed Jordbund. Det berettes udtrykkeligt om Normannerne i Frankrige, at de i höi Grad yndede Veltalenhed og Digtekunst, og at det var Skik hos dem at underholde deres Gjæster med Sange og Sagn. Nordiske Skjalde, især fra Island, vedbleve ogsaa at besöge de nordiske Nybyggere, saavel i Frankrige, som navnlig paa de brittiske Öer. Hos de nordiske Fyrster i Skotland, Irland og England opholdt der sig stadig slige nordiske Hird- eller Hofskjalde, som deels forlystede Kæmperne med Qvad om Fortidens Bedrifter i Norden, deels ogsaa ledsagede Hövdingerne paa deres Hærtog, for som Öienvidner at kunne besynge deres Heltebedrifter og med disse Qvad tillige hjembringe til Norden Kundskaben om hvad der tildrog sig hos de nordiske Nybyggere i Vesterleden. Naar nu hertil kommer, at de nordiske Konger, som t. E. Knud den Store, stundom selv övede Digtekunst, vil man let kunne skjönne, hvor höit Skjalden og hans Qvad blev holdt i Ære.

Men det laa i Forholdenes Natur, at en reen nordisk Digtekunst forresten ikke vilde kunne spire frem, hverken hos Normannerne i Frankrige eller hos deres danske Frænder i England. Dertil maatte de have bevaret en reen nordisk Nationalitet, men, som bekjendt, bleve de snart og saa stærkt paavirkede af en fremmed Dannelse, at de efterhaanden opgave baade Troen paa Odin og mange af deres fra Fædrene nedarvede Sæder og Skikke. Om den Forandring, der foregik med dem, vidnede navnlig deres Modersmaal, som mi-

stede mere og mere af sin Nordiskhed, indtil det endelig ganske gik op i det nyere franske og engelske Sprog.

Normannernes gamle fra Norden medbragte Forkjærlighed for Digtekunst afspeilede sig paa mange Maader kjendelig i den fremmede Dannelse. I Frankrige var fornemmelig Normandiet den Egn, hvor de fleste historiske og krigerske Sange hörtes. Normannerne sang dem i Kampen og begeistredes ved dem. För Slaget ved Hastings foredrog Wilhelm Erobrerens Skjald Taillefer Sange om Karl den Store, Roland og fl. for den normanniske Hær, for saaledes, paa gammelnordisk Viis, at opmuntre Krigerne. Det var ligesom da Thormod Kolbrunaskjald för Slaget ved Stiklestad i Norge (1030) sang det berömte Bjarkemaal. Da senere Troubadourpoesien fra Provence af udbredte sig over Frankrige, fandt den ogsaa et andet Hjem i Normandiet, hvor den udviklede sig paa en saa særegen Maade, at man sædvanlig inddeler den franske Troubadourpoesie i to Hoveddele: „den provençalske" og „den normanniske". Ja selv i Italien, hvor Normanner fra Normandiet af erobrede sig nye Riger, fik Normannernes eiendommelige Digtekunst en kjendelig og væsentlig Indflydelse paa Udviklingen af den senere italienske Poesie.

Ligeledes i England fremstod tildeels som en Fölge baade af de danske og Normannernes Erobringer en egen Art Digtninger, som man i England har kaldet „angel-danske" (anglo-danish) og „angel-normanniske" (anglo-norman). Man tör naturligviis ikke derfor sige, at disse just alle ere skrevne af Danske eller Nor-

manner; Meningen er kun, deels at de ere fremkaldte ved de dansk-normanniske-Krige, deels at de ere Afpræg af den nye eventyrlig-ridderlige Aand, som ved de dansk-normanniske Erobringer blev den herskende i England. Nogle af de berömteste af dem ere Romancerne om „Beowulf", „Havelock the Dane" og „Guy Earl of Warwick". I de ældste Romancer, der ere gjennemvævede af de samme mythiske Bestanddele, som vore nordiske Eddasange og endeel af Sagaerne, forherliges eventyrlige Kampe mod Drager, Lindorme og lignende Landeplager. Derimod i de senere Romancer fra Riddertiden besynges Kæmper, der havde forelsket sig i skjönne, og höit over dem staaende fornemme Qvinder, hvis Haand og Kjærlighed de ene kunde erhverve ved en Række eventyrlige, glimrende Bedrifter. Tapperheden, som för övedes for det Heles Vel og for den dermed forbundne Ære, havde nu faaet et nyt Maal og en ny Lön — Kjærligheden. I selvsamme Aand ere alt det skandinaviske Nordens hedenske Digtninger, og det er derfor vistnok ikke ugrundet, i denne paafaldende Overeensstemmelse at ville gjenfinde Spor af en nordisk Indflydelse paa de engelske Digtninger. I sildigere Tider, ned i Middelalderen træder denne nordiske Indflydelse endnu tydeligere frem i de ovenfor (Side 122—123) omhandlede Ballader eller Folkesange, som i England ene findes i det gammeldanske Nordengland og som röbe en saa iöinefaldende Lighed med vore nordiske Kæmpeviser.

Med nogen egentlig Historieskrivning synes de Danske i England ikke at have befattet sig; idetmindste ere alle Levninger deraf forsvundne. Om de samtidige Normanner i Frankrige fortælles det, at de lige til Wilhelm Erobrerens Dage havde givet sig mere af med Krig, end med at læse og skrive. Dette er dog ikke saa forunderligt, da den angelsaxiske Geistlighed i Alfred den Stores Tid, efter Alfreds eget Udsagn, var saa uvidende og saa uvant med boglige Sysler, at yderst faa Geistlige kunde læse de daglige Bönner paa Engelsk, end sige oversætte et latinsk Brev. Selv hvis man nu endog maa antage, at de Danske i England paa Grund af deres tidligere og mere udstrakte Bosættelser der havde havt noget bedre Leilighed til Studeringer, end Normannerne i Normandiet, er der altsaa neppe Grund nok til at formode, at de i England skulde have skrevet andre Kröniker, end saadanne törre Aarböger, som enkelte Munke og andre Datidens Lærde förte. Deels synes de Danske i England mere at have nedlagt Mindet om vigtige Begivenheder i historiske Qvad, deels foregik hverken deres nationale eller politiske Udvikling i det fremmede Land i en saadan Reenhed og under en saadan Rolighed, at större historiske Kunstværker, navnlig i deres oprindelige Modersmaal, kunde fremstaae hos dem.

Derimod paa det fjerne Island, hvor en stor Mængde af Norges mægtigste og dygtigste Hedninger fra Aar 870 af sögte sig et Fristed mod al aandelig og politisk Undertrykkelse, og hvor de grundede en Republik, der bestod uafhængig gjennem Aarhundreder, havde den nordiske Aand faaet en fri Tumleplads. Ikke alene de gamle Skjaldeqvad og Mindet om Fortidens Daad vedblev at leve i det islandske Folk. Men nye Skjalde fremstod i Mængde og spredte sig over det hele nord-

lige Europa, hvorfra de vendte tilbage „med Brystet fuldt af Saga”. Snart fremstod der ogsaa paa Island, umiddelbart efter Vikingstogene og uden nogen ydre Indvirkning, en historisk Sagaliteratur i det oldnordiske Sprog, der altid paa Grund af sin Simpelhed og Höihed vilde være særdeles mærkværdig, men som i Forhold til det övrige Europas samtidige törre latinske Munkekröniker og Aarböger, virkelig er forbausende. Eddasangene, de reent historiske Sagaer, de historiske Noveller og den islandske Literaturs övrige eiendommelige dristige og frie Frembringelser i en forresten aandssnever Tidsalder, ere paa det aandelige Gebeet Yttringer af den samme gjennemgribende individuelle Frihed, som afprægede sig i den hedenske Nordboers Tragten, Stræben og hele Liv. Den islandske Literatur er et uigjendriveligt Beviis paa, at der boede ogsaa en höi aandelig Kraft i det nordiske Hedenskab, og at altsaa en ædel Kjerne fandtes deri, om denne nu endog ofte tilsyneladende laa skjult under en haard Skal.

§ 12.

Geistligt og verdsligt Aristokrati.

Den Antagelse, at de Danske i England baade tidligere og i en videre Udstrækning, end Normannerne i Frankrige, have dyrket Studeringer, er ikke grundet paa löse Formodninger. Allerede de engelske Kröniker fra den ældre Middelalder indeholde Spor til, at Danske ikke sjelden gik i den engelske Kirkes Tjeneste, hvor de stundom opnaaede de höieste Hædersposter. Med Hensyn hertil gives der dog endnu en vigtig Kundskabskilde, som ovenikjöbet har den store

Fordeel fordetmeste at være samtidig med de Begivenheder og Forhold, om hvilke den giver Oplysning. Det er nemlig en anseelig Række Breve eller Diplomer, udstedte af Konger, Bisper og andre mægtige Mænd i England omtrent fra Aar 600 til Aar 1066. Disse, som först for nylig ere samlede og udgivne af den berömte engelske Historieforsker J. M. Kemble (under Titel: Codex diplomaticus Aevi Saxonici. Vol. I—VI, London 1839—1848. 8vo), angaae vel nærmest det sydlige og midterste England, da uheldigviis de allerfleste Breve vedrörende Nordengland eller den egentlige danske Deel af England ere tabte. Ikke destomindre give de tilbageblevne, i Forening med Krönikerne, værdifulde Oplysninger baade om det danske Præsteskab i det sydöstlige England og om danske Geistliges Udbredelse over hele England.

Midt paa Englands Östkyst, i Lincolnshire, og lige for Bugten „the Wash” laa i den angelsaxiske Tid det store og navnkundige Kloster Croyland, helliget St. Guthlac. Det var anlagt paa en Öe og saaledes dækket mod Landsiden af de store Moradser, der i hine Tider opfyldte Egnene nærmest om „the Wash”, at det havde en af Naturen fast Beliggenhed. Ifölge Klostrets Krönike, der er sammenskrevet af een af dets Abbeder i det elvte Aarhundrede, var der kort efter Aar 800 en Abbed i Klostret af Navnet Sivard, i hvis Tid der ogsaa nævnes i Klostret en Præst (presbyter) „Turstan” og en Munk Eskil („Askillus monachus”). Den samme ældgamle Krönike har optaget flere Gavebreve, som mulig, med Hensyn til de for Klostret erhvervede Rettigheder, i hine Tider kunne være forfalskede, men

som i alle Tilfælde, hvad de i dem indeholdte Persons- og Stedsnavne angaae, maae være fuldkommen nöiagtige og paalidelige, da Urigtigheder heri ellers altfor let vilde kunne lede til de mulig tilsigtede Bedrageriers Opdagelse. Disse Gavebreve nævne mellem Aarene 800 og 868 blandt Klostrets Velgjörere tre Vicegrever i Lincolnshire „Thorold" eller Thurold, „Norman" og Sivard, fremdeles „Grymketil" og „Asketellus" eller Asketil, som var den merciske Konge Viglafs Kok. Endelig forekomme (især ved Aar 833) Stedsnavnene „Langtoft", „Asuuiktoft", „Gernthorp", „Holbeck", „Pyncebek", „Laithorp", „Badby" og „Kyrkeby".

De her anförte Navne paa Steder og Personer i og nærmest omkring Klostret ere, maaskee i det Höieste med en enkelt Undtagelse, af utvivlsom dansk eller nordisk Oprindelse. De godtgjöre ikke alene, at endog længe för det Forlig mellem Alfred den Store og Vikingekongen Gudrum eller Gorm, som (Aar 879) sikkrede de Danske deres Erobringer paa Englands sydöstlige Kyst, og i det Hele over halvandet hundrede Aar för Knud den Stores Tid have de Danske virkelig havt saadan Fodfæste omkring Bugten „the Wash", at de kunde give deres Byer danske Navne og at de kunde blive beherskede af deres egne Hövdinger. Men tillige fremgaaer heraf den mærkværdige Kjendsgjerning, at idetmindste en heel Deel af disse Danske allerede dengang maae have været Christne, idet de havde Kirkebyer („Kyrkeby") og idet de skjænkede Jordegods til et Kloster, i hvilket der fandtes baade danske Munke (Eskil og Thurstan) og en dansk Abbed (Sivard). Omtrent paa samme Tid var forresten ogsaa den

jydske Konge Harald Klag under et Ophold hos Keiser Ludvig paa Ingelheim ved Maintz i Aaret 826 bleven döbt med hele sit Fölge. Det var den förste Begyndelse til Christendommens senere Indförelse i det skandinaviske Norden, at danske Mænd saaledes bleve christnede udenlands i Tydskland og England.

Ægtheden af de nysnævnte nordiske Navne hæves over al Tvivl derved, at ganske lignende Navne omhandles paa andre Maader i Croylands Historie paa selvsamme Tid i det niende Aarhundrede. Aar 867 vare Sværme af dansk-norske Hedninger landede paa Englands Östkyst, og de daværende Christne, hvad enten de vare Danske eller Angelsaxer, maatte undgjelde med samt deres Kirker og Klostre for Hedningernes Vildhed. Efter et stort Slag i Lincolnshire, i hvilket Hedningerne dog mistede tre af deres Konger, som de begravede i det senere saakaldte „Trekyngham" (de tre Kongers Hjem), vendte de sig mod Croyland. Forgjæves sögte de Christne at standse dem. I en Træfning nær Klostret faldt mange Christne og blandt dem „Toli" eller Tule, der forhen havde været Ridder, men som senere havde givet sig ind i Croyland. Vikingerne stormede Klosteret og anstillede et frygteligt Blodbad. Deres Konge „Oskytyl" nedhuggede Abbeden foran Altret, hvorpaa Klostret blev plyndret og ödelagt. Af dette Blodbad reddede den danske Viking, Jarlen „Sidroc" eller Sigtryg, en Dreng „Turgar" (Thorgeir), som igjen undveg til det nærliggende Kloster Ely, og som senere gav en endnu opbevaret Beretning om den frygtelige Ödelæggelse. Imidlertid blev ogsaa saavel

Ely som Klostret Medeshamstede (Peterborough) plyndret og ödelagt af Vikingerne.

Af de i Croyland dengang dræbte Munke udhæver Kröniken Prioren „Asker", Brödrene „Grimketulus" (Grimketil) og „Agamundus" (Amund), og blandt de faa Reddede „Sveinus" eller Svend — Navne, som ikke mindre end Tule og Thorgeir, tyde paa dansk Herkomst. Mænd af dansk Æt vedbleve ogsaa i de fölgende Aarhundreder at spille en anseelig Rolle baade i dette og de omliggende Klostres Historie. En dansk Mand „Turstan" vilde have gjenopbygget Ely, og en anden Mand af dansk Slægt „Turketul" (Thorketil) gjenopbyggede virkelig Croyland. Thorketil, der skal have været nærbeslægtet med det saxiske Kongehuus, havde forhen udmærket sig baade som Kriger og Statsmand. I Slaget ved Brunanborg anförte han Borgerne fra London i Athelstans Hær, og i en lang Aarrække var han Cansler hos flere Konger. Men derefter gik han ind under Klosterreglerne og styrede Croyland med Ære som Abbed til sin Död (975).

Det er overhovedet höist paafaldende at see, hvor mange Abbeder af dansk Æt Klosteret Croyland havde fra det niende til det tolvte Aarhundrede. Allerede ovenfor er nævnet Sivard og Thorketil. Efter Thorketil fulgte to af hans „Slægtninger", som begge hed „Egelrik", og efter den sidste Egelriks Död (992) kom atter en Abbed med det reent danske eller nordiske Navn „Oscytel". Denne Asketil havde længe været Prior i Croyland, hvis Abbed han nu blev til sin Död (1005). Hvorvidt Asketils nærmeste Eftermænd have været Danske, er i al Fald meget uvist, da deres Navne

ere angelsaxiske. Imidlertid beskyldtes Klosteret under de danske Kongers Erobringstog stundom for at være i Ledtog med de Danske. Knud den Store siges at have skjænket en Kalk og hans Sön Hardeknud sin Kroningskappe til Croyland, og andre Danske ydede Klostret lignende Gaver. Men ved Aar 1053 fik Croyland igjen en Abbed med det danske Navn Ulfketil („Wulketulus"), og, hvad der er meget betegnende, efter den normanniske Erobring bleve de sumpige Egne omkring Klostret netop et Tilholdssted for de Danske og Angelsaxer, som forgjæves kjæmpede den sidste fortvivlede Frihedskamp mod den seirrigt fremtrængende normanniske Erobrer. Een af Hovedanförerne i denne Frihedskamp var Jarlen Valthjof, en Sön af den berömte danske Jarl Sivard Digre i Northumberland. Valthjof siges udtrykkelig at have været een af Croylands bedste Velgjörere og Beskyttere. Senere forligede Valthjof sig vel med Wilhelm, men han blev dog tilsidst paa Wilhelms Foranstaltning halshugget og strax begravet i Winchester. Ikke destomindre udvirkede Abbeden Ulfketil Tilladelse til med sine Munke at maatte före Valthjofs Liig til Croyland, hvor der snart skete mange Undere ved den uskyldigt myrdede Frihedsmartyrs Hvilested. Rimeligviis af Forbittrelse saavel herover, som over det Tilhold, Normannernes Modstandere havde i og ved Croyland, paaförte Normannerne dette Kloster mangfoldige Trængsler, og afsatte omsider Abbeden Ulfketil. I hans Sted kom alligevel en „Englænder" med et nordisk Navn „Ingulf", hvem vi have at takke for Affattelsen af Klostrets gamle Krönike.

Croylands nöie Forbindelse med de Danske, dets

danske Munke og Abbeder, var en naturlig Fölge af Klostrets Beliggenhed i Lincolnshire, i den Deel af England, der, noget nær, baade tidligst og stærkest blev besat af de Danske. Der er vistnok fuldgyldig Grund forhaanden til endog at kalde Klostret et fortrinsviis dansk Kloster. Ifölge dets Störrelse og Betydning er det höist sandsynligt, at det har været et af de vigtigste Dannelsessteder for de danske Nybyggere i England. Paa denne Maade vilde Croyland for Englands Vedkommende svare til det ved Nordboere i Normandiet grundede, senere saa berömte Kloster „Bec" (af det danske „Bæk", en lille Aa), som ligeledes synes at have været en af de vigtigste Planteskoler for Udbredelsen af en höiere christelig og aandelig Dannelse blandt de nordiske Nybyggere i Normandiet.

Det særdeles mærkværdige Vidnesbyrd, Croylands Historie giver om de Danskes tidlige Christendom i England, alt i det niende Aarhundrede, er ingenlunde enestaaende. För det Forlig, der afsluttedes mellem Gorm (Gudrum) og Alfred (879), var Gorm selv bleven döbt og havde i Daaben faaet Navnet Athelstan. I et noget senere Forlig, som den samme Konge Gorm afsluttede med Alfreds Efterfölger Edvard, forudsættes det, at der blandt de i Östangel bosatte Danske forlængst maa have været Christne, og at de Danske i al Fald havde ladet de kirkelige Institutioner frit bestaae i deres Midte. Ved Aar 890 var der i Northumberland en Konge Guthred (Gutfred, Godfred?), Sön af den danske Konge Hardeknud, om hvem det berettes, at han udvidede Bispedömmet Durham og gav det betydelige Friheder og Rettigheder, som endnu den

Dag i Dag udmærke dette Bispedömme frem for andre i England. Paa en tidlig Christendom hos de Danske i Nordengland tyde ogsaa de ovenfor (S. 77—79) omhandlede Mynter af dansk-norske Konger, prægede i Nordengland i det niende og förste Halvdeel af det tiende Aarhundrede, idet de fremvise baade Kors og hyppig Dele af den christelige Omskrift: „Dominus, dominus omnipotens rex mirabilia fecit" eller „Herren, Herren, den almægtige Konge har gjort Underværker."

Omtrent Aar 940 maa Christendommen i det Hele have havt fast Fod hos de northumbriske Danske. Det bliver ellers uforklarligt, at i de Krige, som Kong Edmund ved den Tid förte mod den danske Konge Anlaf eller Oluf i Northumberland, tog endog Erkebispen af York „Wulfstan" Parti med de Danske imod Angelsaxerne. Wulfstan mæglede senere (943) det Forlig mellem Oluf og Edmund, hvorved Edmund aftraadte Landet östen for Watlingastræt til Oluf. I dette samme Forlig deeltog ogsaa paa angelsaxisk Side en fornem Mand af dansk Æt, nemlig Erkebispen Odo af Canterbury, hvis Fader var en dansk Mand, der havde kæmpet i de danske Vikingers Hære mod Alfred den Store. Man skulde næsten troe, at „Wulfstan" selv var af dansk Æt, og at Navnet „Wulfstan" kun var den angelsaxiske Form for det nordiske Ulfsteen. Thi under Kong Edmunds Efterfölger Edred see vi atter Erkebispen med hans Geistlighed hylde den danske Kongesön Erik (Sön af Harald Blaatand?), uagtet han kort iforveien med Northumbrerne havde svoret den angelsaxiske Konge Troskabsed. Efter Eriks Mord lod Kong Edred Erkebispen afsætte og kaste i Fængsel,

men gav ham dog senere igjen et Bispedömme i Dorchester, endskjönt langt fra de danske Besiddelser.

Hvad der yderligere kunde tale for Erkebisp „Wulfstans" (eller Ulfsteens) danske Herkomst, er at adskillige af hans Eftermænd i Erkebispesædet beviislig vare Danske, hvoraf man seer, at der til Erkebisper i York dengang fornemmelig toges Mænd, som ogsaa ved fælles Herkomst og Slægtskabsforhold vare istand til at skaffe sig Magt over Northumberlands danske Befolkning og sikkert nok for en stor Deel danske Geistlighed. Samtidig med Abbeden Thorketil nævnes i de angelsaxiske Kongebreve (Aar 949). en vis „Oscetel" eller Osketil „Kirkeværge" (circværd), maaskee den Samme, som den Osketil, der mellem Aarene 955 og 970 stadig har undertegnet Kongebrevene som Erkebiskop i York. Da den danskfödte Erkebisp Odo i Canterbury endnu levede længe efter at Osketil var bleven Erkebisp i York, har man det Særsyn, at et halvt Aarhundrede för Knud den Stores Herredömme, vare Englands to fornemste Geistlige, Erkebisperne i Canterbury og York, begge af dansk Herkomst! Ogsaa Oscytels Eftermand paa Yorks Erkebispestol var en dansk Mand, ihvorvel han bar det angelsaxiske Navn Oswald; han var baade i nær Slægt med Oscytel (hans „nepos", Söstersön?), og derhos en Brodersön af Erkebisp Odo i Canterbury; fölgelig nedstammede han i lige Linie fra den samme danske Viking, som var Fader til Odo. Denne Erkebisp Osvald udstedte nogle endnu bevarede Love for det northumbriske Præsteskab, i hvilke Böderne paa dansk Viis ere beregnede efter Mark og

Öre, medens man ellers i det övrige England regnede i Pund og Shilling.

Ligesom disse Omstændigheder lade formode, at der i England dengang maa have været en stor Mængde lavere Geistlige af dansk Æt, og ikke mindst i det danske Öst- og Nordengland, saaledes bliver det heraf end mere klart, at de engelske Præster eller Missionairer med nordiske Navne, t. Ex. Eskild, Grimkild og Sigurd, der i det tiende Aarhundrede drog over fra England til det skandinaviske Norden, for at omvende Hedningerne, vare, hvad allerede deres Navne antyde, af dansk Æt, ja vel nærmest endog fra den danske Deel af England. Som födte af nordiske Slægter, der, skjönt bosatte i et fremmedt Land, dog i hiin tidlige Tid neppe endnu havde glemt deres Modersmaal eller deres nedarvede Skikke, kunde de med större Tryghed end hvilkesombelst andre Præster, tiltræde deres farefulde Omvendelsesreiser i det hedenske Norden, hvor de ved deres Fortrolighed med det nordiske Sprog aabenbart ogsaa vare meest skikkede til med Held at berede Christendommen Indgang.

De Danskes hurtige Indtrængen i Englands höieste Geistlighed turde iövrigt fyldestgjörende overbevise enhver Upartisk om, hvor saare nöie man maa skjelne mellem de danske eller nordiske Vikinger, der i et vist Tidsrum alene rövede og plyndrede, og de danske Nybyggere, der fra det niende Aarhundredes Begyndelse vare bosatte, især i Öst- og Nordengland, som fredelige christne Borgere, hvis Sönner snart bleve dannede og ansete nok til at udfylde de höieste Pladser i Englands allerede dengang mægtige geistlige Aristo-

krati. Det maa heller ikke glemmes, at de Danske i England, som, skjönt færre i Antal, end de Indfödte, dog tragtede efter Overherredömmet, paa en vis Maade vare nödsagede til tidlig at lægge Vind paa Studeringer, og lade deres Sönner indtræde i den geistlige Stand; thi jo större Indflydelse, de Danske efterhaanden kunde erhverve sig hos den dengang næsten altformaaende Geistlighed, desto sikkrere og mægtigere maatte deres Stilling blive i det fremmede Land.

Efter at der i det tiende Aarhundrede havde været idetmindste tre Erkebisper i England af dansk Æt, kan det ikke undre os, at den engelske Geistlighed i det fölgende Aarhundrede havde tabt en stor Deel af sin Rædsel for de Danske, og at den var saa villig til at hylde den danske Erobrer Knud den Store fremfor nogen Fyrste af angelsaxisk Slægt. Knud svigtede heller ikke Geistlighedens Tillid, men föiede sig efter den, byggede Kirker og Klostre, og hans Mænd fulgte hans Exempel. Under slige Forhold maatte den engelske Geistlighed blive endnu mere blandet med dansk Blod. I Knuds Tid ere Kongebrevene undertegnede t. Ex. af Abbederne „Oscytel" (1020 — 1023) og „Siuuard" (i Abington i Berkshire) samt af „Grimkytel", Biskop i Essex, og under Hardeknud foruden af Sivard og Grimketil, tillige af Thurkil diaconus. Selv længe efter Daneværldets Ophör, som i Edvard Confessors Tid, træffes endnu mange höie Geistlige med nordiske Navne, t. Ex. Abbederne Siward, Sihtric, Uvi eller Ove, Abbed i St. Edmundsbury i Östangel, og Brand, der ogsaa var Abbed i et Kloster paa Östkysten, nemlig Peterborough tæt ved Croyland, fremdeles Sitric Capellan

hos Biskoppen i Dorchester, og endelig den kentiske Biskop Siward. Wilhelm Erobrerens Domesday-book nævner ligeledes flere saadanne Geistlige t. E. i det gammeldanske Lincoln Præsterne „Siuuard" og „Aldene" eller Haldan. I det nysnævnte St. Edmundsbury var der endnu langt senere (1157) en dansk Abbed Hugo.

Med Datidens höie Geistlighed stod den verdslige Adel eller Hövdingerne i den nöieste Forbindelse. De ommeldte gamle Kongebreve vidne derfor ogsaa, at paa samme Tid som de Danske kunde sætte Mænd af deres egen Æt ind i Englands höieste Geistlighed, havde de skaffet sig Indpas i Englands Adelstand, ja endog i det Fölge, som omgav de angelsaxiske Konger selv. Dette skete ikke alene ved, at danske Hövdinger ofte toge Tjeneste hos de angelsaxiske Konger og hyppig giftede sig ind i det angelsaxiske Aristokrati, men snarere derved, at visse Egne efterhaanden bleve saa stærkt besatte med Danske, at de fik danske Hövdinger, og at fölgelig de angelsaxiske Konger, forsaavidt de havde Overherredömmet over saadanne Egne, bleve nödsagede til at tage disse Hövdinger ind i deres Fölge og i deres Raad. Historien beretter netop, at de danske Konger Halvdan og Gudrum uddeelte de af dem erobrede Strækninger i Northumberland og Östangel til deres Mænd, hvorved der tidlig skabtes et bosat og velhavende dansk Aristokrati i disse Egne.

I det Foregaaende er det viist, at Lincolnshire i det niende Aarhundrede allerede havde havt idetmindste tre Shiregrever af dansk eller nordisk Æt, nemlig Thurold, Norman og Sivard. Men i det niende Aarhundrede og i den förste Deel af det tiende vare dog

de Danskes Besiddelser i England endnu næsten ganske uafhængige af de angelsaxiske Konger. Det var ogsaa i denne Tid de dansk-norske Konger i Egnene Nordost for Watlinga-stræt selvstændig udprægede de mange ovenfor beskrevne Mynter. Fölgelig kunde der endnu ikke være saamange danske Hövdinger eller Lehnsmænd hos de saxiske Konger, som senere da disse Konger begyndte at faae Herredömmet over de forhen mere uafhængige danske Kongeriger. Strax hos Kong Athelstan (925—941), der underkastede sig de Danskes Riger i England, see vi endog för hans heldige Erobringer i Nordengland, iblandt hans jævnlige Ledsagere, som med ham have underskrevet Diplomer, ikke faa dansk-norske Hövdinger, nemlig især i Aarene 929—931, foruden Thanen (minister) „Syeweard" Jarlerne: Urm, Guðrum, Healden eller Halfdene, Inhwær (Ingvard), Regnwald, Hadder, Haward, Scule og Gunner. For en Deel turde dette maaskee bekræfte Krönikernes her tidligere (Side 35—36) omhandlede Udsagn, at Athelstan benyttede sig af danske Krigere til at undertrykke Oprör i sit Rige. I Slaget ved Brunanborg siges der udtrykkelig at have været nordiske Kæmper i Athelstans Hær, blandt Andre de to Islændere, Brödrene Thorolf (som faldt i Slaget), og Skjalden Egil Skallegrimsen, der opholdt sig nogen Tid hos Kong Athelstan, af hvem han fik rige Gaver for sine Qvad. Det er ingenlunde usandsynligt, at Egil ved Kong Athelstans Hof fornemmelig har forlystet de derværende nordiske Hövdinger.

Mellem Aarene 940 og 960 vedblive endnu endeel af de nysnævnte Jarler, nemlig Gunner, Scule, Haldan

og Urm tilligemed Grim samt Hövdingerne (ministri) Thurkytel og Thurmod at underskrive de angelsaxiske Kongebreve i Forening med deres Landsmænd eller Slægtninger, Abbeden Thurcytel og Erkebispen i York Oscytel. Paa denne Tid afvexler i Kongebrevene den latinske Titel „dux" stadig med den nordiske Jarletitel, som hos Angelsaxerne kaldtes „eorl".

Med Kong Edgars Regjering (fra 959—975) begyndte et lykkeligt Tidsrum for den danske Magt i England. Edgar var selv opdraget blandt Danske i Östangel hos sin Slægtning Alfwena, Enke efter den til Christendommen omvendte Vikingekonge Gudrum eller Gorm. Derved havde han tidlig fattet en saadan Yndest for de Danske, at han endog beskyldtes for under sin Regjering i altfor höi Grad at begunstige disse Fremmede paa de Indfödtes Bekostning. Det var paa hans Tid, at Englands to höieste Geistlige, Erkebisperne i Canterbury og York, vare af dansk Herkomst. Ifölge de af ham udstedte Diplomer maa han ogsaa virkelig have været omgivet af adskillige nordiske Mænd, t. E. (959) af Jarlen Oscytel og Thanerne (ministri): Ulfkytel, Rold og Thurkytel. Thored eller Thured, en Sön af den för ommeldte danske Jarl Gunner, nævnes ligeledes i Krönikerne som een af Edgars höit betroede Hövdinger.

Det nordiske eller danske Aristokrati var nu efterhaanden bleven saa indgroet i England, at Ethelred den Anden, der neppe kan have yndet de Danske, eftersom han af deres Konger Svend og Knud blev tvungen til gjentagne Gange at flygte fra sit Rige, end ikke formaaede at fjerne de danske Hövdinger fra sin nær-

meste Omgivelse og i deres Sted at udvælge Angelsaxer af ublandet Herkomst. I hans förste Regjeringsaar var der ikke alene, som Kongebrevene vidne, flere Hövdinger med nordiske Navne i hans Fölge, som Jarlen Nordman og Thanerne Ulfkytel, Siweard, Wolfeby og Styr, samt „Ridderne" („milites") Ulfkytel og Thurcytel, hvorhos det er klart, at der paa een Tid maa have været flere Hövdinger hos ham af samme Navn, især af Navnet Ulfkytel og Siweard. Men Ethelred selv var i sit förste Ægteskab gift med en Dronning af dansk Æt, nemlig Elfleda, en Datter af den danske Hövding Thured, Gunner Jarls Sön. Med denne idetmindste halvdanske Dronning fik han flere Börn og blandt dem en Sön, den senere saa berömte Edmund Jernside. Ogsaa mange fornemme Danske havde, ifölge Krönikerne, faaet store Lehn, selv i den sydlige og vestlige Deel af England, t. E. Jarlen Paling, som var gift med Gunhilde, en Söster til den danske Konge Svend Tveskjæg, og som havde udstrakte Lehn i Devonshire i det sydvestlige England. Denne Paling eller Palne var, af Navnet at dömme, mulig endog den berömte Palnetoke, hvis Rige netop siges at have ligget i disse Egne.

Da de Danske nu vare blevne saa udbredte over hele England, at de danske Erobrere næsten overalt i England vare visse paa at finde Understöttelse, indsaa Ethelred, at Angelsaxernes Herredömme truedes med en nær forestaaende Undergang, hvis ikke den danske Magt paa eengang blev knust. Men forsilde. Thi det af ham (1002) anrettede hemmelige Blodbad mægtede langtfra ikke at tilintetgjöre den danske Indflydelses

mangfoldige Livsyttringer i Sydengland, og til Nordengland naaede Blodbadet, som bekjendt, ikke. Efter Blodbadet træffes endnu i Ethelreds Kongebreve omtrent de samme Hövdinger med nordiske Navne som för, nemlig Siward, Styr, Ulfkytel, Nordman og Ridderne Ulfkytel og Thurkytel. Den islandske Skjald Gunlaug Ormstunge opholdt sig senere ogsaa nogen Tid hos Ethelred, ligesom forhen Egil Skallegrimsen hos den dansksindede Kong Edgar. Efter Blodbadet omtale de gamle Kröniker ligeledes i Ethelreds Hær en mægtig Hövding af dansk Æt, Thorketil med Tilnavnet Myrehoved, ja, ifölge de samme Kröniker, var endog en dansk Mand Ulfketil Snilling, Shiregreve i Östangel, gift med Ethelreds egen Datter Ulfhilde!

Danske Slægter havde saaledes för Knud den Stores Erobring forgrenet sig vidt og bredt ind i de angelsaxiske Hövdingsslægter, ja ind i det angelsaxiske Kongehuus. Klöften mellem Angelsaxerne og de Danske kan efter dette ikke have været saa bred og dyb, som man sædvanlig forestiller sig. Tvertimod, Sagaernes Skildringer af det hedenske Nordens djærve Hövdinger som tillige raadsnilde, belevne og veltalende Mænd, vinde mere og mere Troværdighed. Navnlig i dette Tilfælde kan man umulig Andet, end höilig beundre den Dygtighed og mandige Kraft, hvormed hedenske danske Hövdinger og deres nærmeste christne Efterkommere havde vidst at hævde deres vanskelige Stilling ligeoverfor et fjendtligt Aristokrati og tiltrods for dette lidt efter lidt at udvide deres Magt midt i det fjendtlige, angelsaxiske England. Og ovenikjöbet, de ikke blot hævdede deres Stilling som Angelsaxernes

Ligemænd, men de bleve snart deres Overmænd. Den angelsaxiske Adels Fordærvelse og Svaghed under Ethelreds Regjering var det bedste Beviis paa, at dens Tid var forbi. Modlöshed, der grændsede meget nær til Feighed, Mangel paa Sammenhold, Forræderi og al anden Lastefuldhed herskede ikke mindre hos Hövdingerne, end hos deres Undergivne. Vellevnet og Blödagtighed var traadt istedet for den gamle angelsaxiske Simpelhed og Kraft. Faa eller næsten ingen store Mænd fremtraadte hos Angelsaxerne, uagtet der var saa haard Nöd paafærde. Selv deres kraftigste Kæmpe af de faa, Edmund Jernside, var, som vi have seet, paa mödrene Side af dansk Æt.

Man turde næsten sige, at England var de Danskes Bytte, inden Knud kom over og greb Herskerstaven. Hvilken Modsætning til de svage Angelsaxer danner ikke „Knud hiin Mægtige" med sine stolte Jarler og Hövdinger? Hvilken Kraft blev der ikke paa eengang udviklet i Statsstyrelsen? Og hvilken Tapperhed övede ikke de danske Krigere i Striden?

Om ikke af andre Grunde, maatte Erobreren Knud alene af Taknemlighed lönne sine danske Mænd og især Hövdingerne med Jordegods, store Lehn og indbringende Hædersposter. Hele England deelte han i fire Jarledömmer. Westsex eller den meest saxiske Deel af England overtog han selv som den farligste og mod ham meest fjendtlige. Mercia eller det midterste England, der var halv saxisk og halv dansk, gav han til Edrik Streon, som, maaskee netop fordi han bar Kappen paa begge Skuldre, var yndet af den blandede Befolkning. Derimod de danske Strækninger Northumberland og Östangel overdrog han sine Kampfæller Nordmanden Erik Jarl og den danske Jarl Thorkil den Höie. Thorkil havde imidlertid ægtet Kong Ethelreds Datter Ulfhilde, efterat hendes förste Mand Ulfkytel var faldet i Slaget ved Ashingdon. En Mængde mindre Lehn rundtom i England gik paa lignende Maade over til danske Krigere af lavere Rang. Desuden forögede Knud den allerede af hans Forgjængere benyttede Garde af nordiske Huskarle eller Thingmænd, for hvilke han lod affatte egne Love, der vare saa strænge, at end ikke Kongen selv ustraffet kunde overtræde dem. Huskarlene, som saaledes ved en egen Rettergang ganske afsondredes fra Englænderne, bleve derved et virkelig fast Stöttepunkt for Kongerne. Denne Huskarlelov, Witherlagsretten kaldet, kom ogsaa til at gjælde ved det danske Hof længe efter Knuds Tid.

I de af Knud udstedte Kongebreve, see vi ham omgivet af en heel Mængde danske eller nordiske Hövdinger. Blandt Underskrifterne nævnes ikke alene de af Historien berömte Mænd: „Thurkil hoga", „Yric" eller „Iric", Jarler i Östangel og Northumberland, Ulf, Knuds Svoger og Fader til Kong Svend Estridsen i Danmark, samt „Hacun", en Söstersön af Knud og længe Jarl i Worcestershire, hvilke Alle havde en tragisk Skjebne, idet Thorkil og Erik maatte vandre i Landflygtighed, Ulf dræbtes paa Knuds Bud i Roeskilde og Hagen omkom efter mange Skjebnens Omvexlinger ved Skibbrud paa Reisen til Norge, hvor Knud havde villet indsætte ham til Statholder. Men der nævnes fremdeles Jarlen „Eglaf" eller „Ælaf", formodentlig Thingmændenes Anförer Eilif Thorgilsen, Jarlerne: „Haldenne („prin-

ceps regis", Ranig (Rane), Thrym, Siuard, Suuegen, Svend (1026), Tosti (1026), Sihtric" m. fl. Blandt Thanerne (ministri) forekomme „Aslac, Tobi, Acun (Hagen), Boui (Bue), Toui, Siward, Haldan, Thurstan, Thord, Hastin(g), Broðor, Tofig" m. fl., og af Ridderne (milites) „Thord, Thurkil, Thrim, Broðor, Tokig, Ulf og Siward." Adskillige af Knuds Hövdinger have paa ægte gammelnordisk Viis havt Tilnavne, der især vare tagne fra deres Udseende, som, foruden „Thurcyl hoga", „Thurcyl hwîta, Thurcyl blâca (sorte), Toui hwîta, Toui reada (röde) og Haldan Scarpæ (Halvdan hin Scarpe)." Et Brev af Aar 1033 er undertegnet bl. A. af Hövdingerne „Siward (Jarl), Osgod Clapa, Toui Pruda, Thurcyl, Harald, Thord, Halfden, Rold, Swane, Orm, Ulfkitel, Ketel, Gamal og Orm"; men da Brevet angaaer noget Jord i Yorkshire, er det rimeligt, at endeel af disse mange danske Hövdinger have havt hjemme i dette gammeldanske Landskab. I York nævnes ved Knuds Tid en mægtig dansk Mand Ulf, Thoralds Sön, som skjænkede mange Eiendomme til Domkirken, hvormed der som et Slags Skjöde eller Adkomstbeviis skal have fulgt et udskaaret Horn, som endnu opbevares i Kirken under Navnet „Ulphi horn" eller „the danish horn"; mulig er han den Samme, som den nysnævnte Ridder af dette Navn. Et lignende Horn siges Knud den Store paa samme Maade at have givet med noget Jord til Slægten Pusey i Berkshire.

Saavel under Knuds nærmeste Efterfölger Harald Harefod som under Hardeknud var de danske Hövdingers Anseelse og Magt i stadig Stigen. Hos Hardeknud nævnes endnu endeel andre danske Hövdinger, end de

nysmeldte, nemlig i Brevene fremfor Alle den berömte danske Jarl Siward med Tilnavnet Digre, der Aar 1040 blev Jarl i Northumberland, desuden Jarlen Thuri, Thanerne „Urki, Atscre (Adzer), Thurgils" og Ridderen „Ækig" (Aage), og derhos i Krönikerne Styr og Thrand. Endelig omtales ogsaa Osgod Clapa og Toui Pruda, skjönt i en sörgelig Anledning, i Hardeknuds Historie. Det var netop ved et Bryllup, Osgod Clapa gjorde for sin Datter og Toui Pruda, at Hardeknud blev truffen af det Slagflod, som blev hans Bane. Nogle troe derfor ogsaa, at Brylluppet ikke stod i Lambeth (jfr. Side 42), men snarere i det saakaldte „Clapham" (Clapa-ham eller Clapas Hjem) i Surrey, tæt Sönden for Kennington, som nu er en Deel af London.

Saalænge det danske Herredömme varede, maatte de Danske naturligviis opföre sig som Herrer i det erobrede England. Deres medfödte Lyst til Pragt og Overdaadighed fik rigelig Næring, og deres Stolthed smigredes ved Angelsaxernes Underdanighed. De gammelengelske Kröniker klage bitterligt over de haarde Ydmygelser, de Indfödte maatte lide. Mödte t. E. Angelsaxer en Dansk paa en Bro, maatte de staae stille under dybe Buk, ja selv hvis de vare til Hest, maatte de stige af Hesten og vente indtil den Danske var kommet over Broen. Paa samme Tid mistede den angelsaxiske Adel efterhaanden de mange Lehn og indbringende Værdigheder, som forhen havde været i dens Besiddelse, men som nu gik over til de mægtige Erobrere. Og hvad der endelig skadede det angelsaxiske Aristokrati mere, end alt Andet, var Knud den Stores

kloge, forsonende Politik, der, ved at udslette Hadet mellem Angelsaxer og Danske, navnlig blandede det angelsaxiske og danske Aristokrati saaledes sammen, at det angelsaxiske Aristokrati tilsidst ikkun existerede af Navn; umærkelig var det lidt efter lidt blevet mere end halvdansk. En modsat Fremgangsmaade, en voldsom og blodig Undertrykkelse af det angelsaxiske Aristokrati, vilde maaske forsaavidt have været gavnligere for dette, som det vistnok derved var blevet ganske anderledes opflammet til Had og fortvivlet Modstand og til at holde sig fri for det fremmede Elements stærke Indtrængen.

Som Sagerne nu stode, veeg Danevældet vel tilsyneladende Pladsen for det de Danske fjendtlige, angelsaxiske Herredömme. Men i Virkeligheden var det ikke stort Andet, end Navnet, der skiftede. Rigtignok hedder det, at den nye angelsaxiske Konge Edvard Confessor nogle Aar efter sin Thronbestigelse Aar 1048 forjog de mægtige danske Hövdinger og deres Æt fra sine Omgivelser, og lod dem gaae i Landflygtighed, t. E. Osgod Clapa, Shiregreve i Middlesex, og Asbjörn, en Broder til Kong Svend Estridsen i Danmark, hvis anden Broder Björn, Jarl i Vestengland, kort för var bleven dræbt af Jarlen Svend Godvinsön, fremdeles Knud den Stores Sösterdatter Gunhilde, der forst havde været gift med sin Fætter den til Statholder i Norge udnævnte Hagen Jarl, med hvem hun havde en Datter Bothilde, og senere med den næste Statholder i Norge Harald, en Sön af Thorkil den Höie, med hvem hun havde Sönnerne Hemming og Thorkil; Gunhilde gik i

Landflygtighed med sine Sönner over Brügge i Flandern til sin Slægt i Danmark.

Alligevel godtgjöre Underskrifterne paa Edvards Kongebreve, at den foregivne angelsaxiske Konge, saavel för som efter denne Forjagen af de Danske, ja lige til sin Dödsdag blandt sine Nærmeste maa have havt mange Hövdinger af dansk Æt. Man behöver ikke engang ene at holde sig til Huskarlene, af hvilke der nævnes „Thurstan" og „Urk"; thi endnu langt længere ned i Tiden nævnes i England Huskarle med nordiske Navne, t. E. under Wilhelm Erobreren (1071) „Eylif Huscarl", ja endog 1230: „Roger Huscarl". Men forresten var der i Kong Edvards Fölge og i anselige Stillinger Mænd som „Atsere Swerte (Adser hin Sorte), Atsur roda (Adser hin Röde), Eiglaf (Eylif), Guðmund, Ulfketil, Thord, Siward, Turstan, Harold, Turi, Yrc (Erik), Anschitil (Osketil), Tofi, Neuetofig, Esgar, Ingold, Tosti, Thorgils, Wagen, Ulf Tofis sune, Askyl Tokes sune, Iaulf Maltes sune." Ridderne „Esbern (Asbjörn) og Siward" m. fl., af hvilke de allerfleste forekomme i Breve, der ere udstedte efter Forjagelsen af de Danske 1048. Mange af Rigets Lehn vare endnu i de Danskes Hænder. Jarlen Siward Digre styrede lige til sin Död (1055) med samme Magt og Indflydelse som för, det vidtstrakte Northumberland. Somersetshire, altsaa langt imod Vest i den saxiske Deel af England, havde en Shiregreve (vicecomes) „Touid" eller „Tofig", der neppe kan have været en Angelsaxer. Den samme höie Embedsmand hed i Östangel „Toli", i Huntingdonshire „Tuli", i Hamptonshire „Norman", i Lincoln „Marlesuuein" o. s. v. Nordboere eller dog Hövdinger af

nordisk Æt beklædte endvidere de höieste Poster ved Edvards Hof. Mellem Aarene 1060 og 1066 nævner et Brev „de kongelige Hövdinger eller Hofsinder": „Jaulf, Agamund, Ulf, Wegga (Viggo), Locar (Loke) og Hacun." I et af Edvards Breve af Aar 1062 forekomme ligeledes; „Esgarus regiae procurator aulae", „Bundinus regis palatinus", „Adzurus regis dapifer", „Esbernus princeps" (Hövding, Fyrste), „Siwardus princeps", „Hesbernus regis consangvineus" (Kongens Slægtning), altsaa lutter danske Navne: Esgar eller Asgeir, Bonde, Adser, Asbjörn og Sivard. De forskjellige latinske Titler som her gives Esgar, Bonde og Adser oversættes i samtidige Breve ved een og samme Titel: „steallere" eller „stalre". Som bekjendt brugtes Stallerværdigheden ogsaa ved Kongernes Hoffer i det skandinaviske Norden, idetmindste efter Knud den Stores Tid. Stalleren var der Forstander for Hoffet eller Hirden, en Slags Hofmarschal, og mödte for Kongen paa Thinge, nærmest dog i Sager vedkommende Hirden. Af et engelsk Diplom fra Aarene 1060—1066, som er undertegnet af „Esegar steallere", „Bondig steallere" og „Roulf steallere", seer man, at der i England dengang fandtes flere Stallere paa eengang, hvilket vistnok var begrundet deri, at Stallerne tillige vare Kongens Ombudsmænd.

Den sidstnævnte „Roulf steallere" er formodentlig den af Kong Edvard meget yndede Ralph, der var en Sön af Edvards Söster og en normannisk Adelsmand. Aar 1044 og 1065 nævnes i Brevene en anden Staller af normannisk Æt, „Roldbertus eller Rodbertus, Sön af Wimarc, ligesom overhovedet normanniske Navne begynde at blive hyppige i Edvards Kongebreve. Thi

som en Fölge af den Yndest Edvard bar for Normannerne, af hvilke han efterhaanden indsatte Mange i Englands höieste Æresposter, fremvoxede der ved Siden af de reent danske Elementer hurtig en, saa at sige, halvdansk eller halvnordisk Indflydelse fra Normandiet af, som snart skulde aflöse den danske Magt og eengang for Alle tilintetgjöre det angelsaxiske Skin-Herredömme i England. Edvards Regjering var saaledes aabenbart kun en forberedende Overgang fra det danske til det normanniske Herredömme; national-angelsaxisk vil den ikke kunne kaldes.

Hvorledes skulde vel ogsaa Edvard have kunnet magte at opretholde eller rettere at gjendindsætte paa Englands Throne et reent nationalt angelsaxisk Herredömme, efterat dette forlængst var brudt af de Danske? Edvards egen Slægt kan paa en Maade siges at afspeile, hvor svagt og redningslöst hendöende det angelsaxiske Element som saadant var. Edvard selv var en Sön af den normanniske Prindsesse Emma, og saaledes Svoger til den danske Jarl Thorkil den Höie, der havde ægtet hans Söster Ulfhilde, Enke efter den danske Jarl Ulfketil Snilling; han var derhos Halvbroder til sin Forgjænger paa Thronen, den danske Konge Hardeknud. Fremdeles var han gift med Editha, en Datter af Jarlen Godwin ved dennes anden Hustru Gyda, der som Datter af den danske Konge Harald Blaatands Dattersön, Jarlen Thorkil Sprakaleg, var af dansk Herkomst. (I förste Ægteskab skal Godwin forresten ogsaa have været gift med en dansk Qvinde, en Datter af Kong Svend Tveskjæg og Söster til Knud den Store.) Baade Edward Confessors Dronning Editha og hendes

af Historien saa bekjendte Brödre Svend, Harald, Gurth og Toste, de saakaldte Godwinssönner, hvilke baade under og efter Edvards Regjering spillede en höist mærkelig Rolle i England, vare altsaa paa mödrene Side af reen dansk Æt, eller halvdanske, hvorom alene Godwinssönnernes nordiske Navne noksom bære Vidne. For en Deel i Betragtning af dette nordiske Slægtskab var det ogsaa, at Toste sögte Hjelp i Danmark og Norge mod sin Broder Kong Harald, og at senere (Aar 1066) saavel Tostes Sön Skule, som Haralds Sön Edmund begge flygtede til det skandinaviske Norden (den förste over Orknöerne til Norge, den sidste lige til Danmark), efterat deres Fædre vare faldne kort efter hinanden i Slagene ved Stanfordbro og Hastings. Mærkeligt nok skulde Godwins Slægt vende tilbage til, ja blomstre i det samme skandinaviske Norden, hvorfra den paa mödrene Side var udrundet. Tostes Sön Skule giftede sig nemlig i Norge med Gudrun, en Sösterdatter af Harald Haardraade og blev ved hende Stamfader til en saa mægtig Slægt, baade af Jarler og Konger, at den bredte sine Grene over hele Norden.

I de sidste Rester af det synkende angelsaxiske Kongehuus möde vi fremdeles de nordiske Navne Guttorm, Hagen og Magnus. Navnet Magnus, som förstegang ved en Feiltagelse var bleven brugt i Norge, bar Kong Harald Godwinssöns yngste Sön. Det fortælles, at da der i Norge en Nat födtes Kong Oluf den Hellige en Sön, turde Ingen vække Kongen. Men eftersom Barnet var meget svagt, döbte Præsten Sighvat Skjald det paa egen Haand og kaldte det Magnus efter „den bedste Mand i Verden" Karl Magnus, formodentlig i den

Tro at det latinske Ord magnus (stor), som kun var Keiser Karls Tilnavn, var et virkeligt Navn. Drengen voxede til og blev senere Konge i Norge, hvor han sædvanlig kaldtes „Magnus den Gode". Den förnævnte Magnus Haraldsöns Grav har man villet finde i St. Johns Kirke i Byen Lewes i Sussex, paa Kysten af Sydengland. I den nærværende Kirke, der fornylig er bygget istedetfor den gamle Kirke, er ved Ombygningen bevaret og indsat i den nye Muur hosstaaende Gravminde med Indskrift:

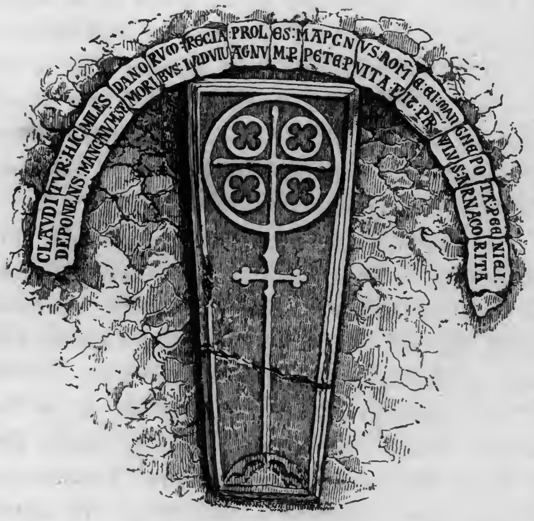

„Clauditur: hic: miles: Danorum: regia: proles: Mangnus: Nome(n): ei: Mangne: nota: progeniei:
Deponens: Mangnum: se: moribus: induit agnum: p(re) pete: p(ro) Vita: fit: parvulus: arnacorita."

eller: „Her ligger en Kriger (el. Ridder) af den danske Kongestamme; hans Navn Mangnus betyder hans Æts Storhed. Nedlæggende

af Historien saa bekjendte Brödre Svend, Harald, Gurth og Toste, de saakaldte Godwinssönner, hvilke baade under og efter Edvards Regjering spillede en höist mærkelig Rolle i England, vare altsaa paa mödrene Side af reen dansk Æt, eller halvdanske, hvorom alene Godwinssönnernes nordiske Navne noksom bære Vidne. For en Deel i Betragtning af dette nordiske Slægtskab var det ogsaa, at Toste sögte Hjelp i Danmark og Norge mod sin Broder Kong Harald, og at senere (Aar 1066) saavel Tostes Sön Skule, som Haralds Sön Edmund begge flygtede til det skandinaviske Norden (den förste over Orknöerne til Norge, den sidste lige til Danmark), efterat deres Fædre vare faldne kort efter hinanden i Slagene ved Stanfordbro og Hastings. Mærkeligt nok skulde Godwins Slægt vende tilbage til, ja blomstre i det samme skandinaviske Norden, hvorfra den paa mödrene Side var udrundet. Tostes Sön Skule giftede sig nemlig i Norge med Gudrun, en Sösterdatter af Harald Haardraade og blev ved hende Stamfader til en saa mægtig Slægt, baade af Jarler og Konger, at den bredte sine Grene over hele Norden.

I de sidste Rester af det synkende angelsaxiske Kongehuus möde vi fremdeles de nordiske Navne Guttorm, Hagen og Magnus. Navnet Magnus, som förstegang ved en Feiltagelse var bleven brugt i Norge, bar Kong Harald Godwinssöns yngste Sön. Det fortælles, at da der i Norge en Nat födtes Kong Oluf den Hellige en Sön, turde Ingen vække Kongen. Men eftersom Barnet var meget svagt, döbte Præsten Sighvat Skjald det paa egen Haand og kaldte det Magnus efter „den bedste Mand i Verden" Karl Magnus, formodentlig i den

Tro at det latinske Ord magnus (stor), som kun var Keiser Karls Tilnavn, var et virkeligt Navn. Drengen voxede til og blev senere Konge i Norge, hvor han sædvanlig kaldtes „Magnus den Gode". Den førnævnte Magnus Haraldsöns Grav har man villet finde i St Johns Kirke i Byen Lewes i Sussex, paa Kysten af Sydengland. I den nærværende Kirke, der fornylig er bygget istedetfor den gamle Kirke, er ved Ombygningen bevaret og indsat i den nye Muur hosstaaende Gravminde med Indskrift:

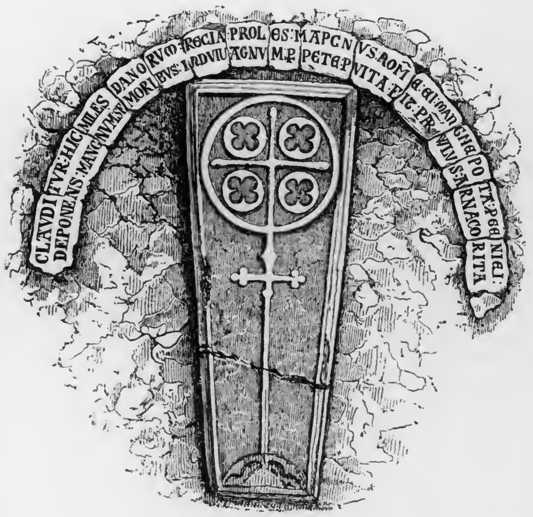

„Clauditur: hic: miles: Danorum: regia: proles: Maugnus: Nome(n): ei: Mangne: nota: progeniei:
Deponens: Mangnum: se: moribus: induit agnum: p(re) pete: p(ro) Vita: fit: parvulus: arnacorita."

eller: „Her ligger en Kriger (el. Ridder) af den danske Kongestamme; hans Navn Mangnus betyder hans Æts Storhed. Nedlæggende

sin Storhed antog han Sæder som et Lam, og ombyttede sin travle Virksomhed med en ringe Eneboers Liv."

At denne Magnus „af den danske Kongestamme" skulde være hiin nysmeldte Sön af Harald Godvinsön, hvis Moder Gyda jo rigtignok var af den danske Kongeæt, er dog ikke Andet, end en Formodning. Et ældre Sagn vil, at han var en dansk Hövding eller Hærförer, som i et blodigt Slag ved Lewes blev tagen tilfange af Englænderne, og som senere, da han blev godt behandlet, nedlagde sit Sværd og blev en Eneboer der paa Stedet (jfr. Lower i: Transactions of the British Archæological Association at its second Congress at Winchester p. 307—310). Det Rimeligste turde maaskee være, at han har været en af de faa Ætlinger af det höie danske Aristokrati, som var blevet tilbage i Sydengland, efterat den normanniske Erobring forresten havde kuldkastet de danske Hövdingers Indflydelse der.

Thi i Sydengland, hvor Vilhelm Erobreren först grundfæstede sin Magt, fik den nye normanniske Adel sine förste Besiddelser. Derimod i Mellem- og Nordengland var det ikke let at undertvinge Landet eller ganske at tilintetgjöre det danske Aristokrati, der var saa nöie sammengroet med den væsentlig danske Befolkning. Længe efter Vilhelms Erobring vedblev derfor danske Hövdinger at bevare deres Uafhængighed eller dog deres Indflydelse i disse Strög. Et mærkeligt Exempel herpaa, om end kun fra enkelte Egne, afgiver Vilhelms egen „Domesday book", der er affattet henved tyve Aar efter Erobringen, idet den t. E. under Lincolnshire tilsidst nævner de fornemme Folk, der vare i Besiddelse baade af Birkeret eller Jurisdic-

tion paa deres Godser og af andre adelige Herligheder (sacam et socam et Tol et Thiam), og iblandt dem „Harold Jarl, Jarlen Waltef (Valthjof), Radulf Jarl, Merlesuen, Turgot, Tochi Sön af Outi, Stori (Styr), Radulf „stalre", Rolf Sön af Sceldeware, Harold „stalre", „Siuuard barn", Achi (Aage), Sön af Sivard, „Azer" Sön af Sualena, Outi Sön af Azer, Tori Sön af Rold, Toli Sön af Alsi, Azer Sön af Burg, „Uluuard uuite", Ulf, Haminc (Hemming), Bardt, Suan, Sön af Suane". Er det nu end vist, at adskillige af disse Hövdinger have været Normanner, især da Normannernes Navne endnu dengang havde bevaret deres nordiske Grundformer, saa er det dog klart, at den allerstörste Deel af dem ere dansk-engelske. Skade, at „Domesday book" ikke omfatter det gamle Northumberland; den vilde sikkert nok ellers derfra have bragt Navnene paa endnu flere danske Hövdinger, end selv fra det gammeldanske Lincolnshire.

Thi fordrevet eller heel underkuet blev det danske Aristokrati neppe nogensinde i disse Egne; snarere maa det i Tidernes Löb have blandet sig med den nærbeslægtede normanniske Adel, indtil denne sidste efterhaanden fik Overmagten. Herpaa tyder strax den mærkelige Kjendsgjerning, at hverken Vilhelm Erobreren, eller hans nærmeste Efterfölgere, fik et saadant Herredömme over Nordengland med dets danske Befolkning, der med den fra Fædrene nedarvede Tapperhed kæmpede for sine danske Hövdinger, sine eiendommelige tildeels danske Institutioner, Sæder og Skikke, som over den övrige Deel af England.

§ 13.
Danelagen. Holmgang. Nævninger. Frihedsfölelse.

I flere Retninger havde Angelsaxerne været de Danskes Læremestre. Fremfor Alt havde de gjort dem til Christne, og saaledes meddeelt dem en ny og höiere Dannelse. De Danske i England havde paa samme Maade höstet Nytte af Angelsaxernes Cultur, som Angelsaxerne selv i sin Tid havde begyndt deres egen Cultur ved at bygge paa den Dannelse, som deres Forgjængere Romerne havde udbredt i England.

Men ligesaalidet som Angelsaxerne bleve Romere, fordi de optog og bearbeidede den romerske Cultur, ligesaalidet som Normannerne i Normandiet bleve Franskmænd, fordi de efter deres Ankomst til Frankrige snart gik ind i mange af de franske Sæder og Skikke, ligesaalidet bleve de Danske i England Angelsaxer om de nu endog i mange Henseender vare Angelsaxerne og deres Cultur megen Tak skyldige. Normannerne i Frankrige bibeholdt tiltrods for Christendommen og den franske Dannelse et ganske eget Præg, som hidrörte fra deres nordiske Herkomst, og som ogsaa senere lod dem spille en heel eiendommelig Rolle i Historien. De Danske i England bevarede ligeledes utvivlsomt midt under den angelsaxiske Dannelse mange af deres nordiske Egenheder, som heller ikke forsvandt uden at efterlade sig synlige og meget mærkelige Spor. Men den nordiske Aand afprægede sig, om end kun tilsyneladende, paa en noget forskjellig Maade hos Normannernes Efterkommere i Normandiet og hos de Danske i England.

Hos Normannerne i Frankrige virkede den nordiske Aand, saa at sige, alene u d a d i stolte Erobringer,

hvis Skueplads fornemmelig var England, Italien og Sicilien. Ridder- og Lehnsvæsenet gav den ved sine Toge et nyt Sving, men i n d a d virkede den forresten forholdsviis mindre for Frankrige. Deels afprægede den sig ikke i Normandiet i saadanne politiske Institutioner, som senere kunde gjöre sig i den Grad gjeldende i det övrige Frankrige, at de formaaede at tilbagetrænge de fra ældre Tid der bestaaende væsentligste Retsforholde, deels er det endog meget vanskeligt aldeles nöiagtigt at paavise, hvilke reent nordiske Institutioner, Normannerne have indfört i Normandiet, ihvorvel det neppe er tvivlsomt, at de i sin Tid her virkelig have grundet Indförelsen af Nævninger eller Jury, Beviis ved Tvekamp og andre nordiske Retsinstitutioner.

Derimod i England viser den nordiske Aand sig nok forsaavidt virksom u d a d, som den övede en umiskjendelig gjennemgribende Indflydelse paa Englands Handel og Söfart og paa den dristige eventyrlige Foretagelsesaand hos Englænderne, som, om end i en meget sildigere Tid, end Normannernes Erobringer, dog har udstrakt Englands Herredömme over alle Have. Men desuden har den i England yttret sig levende og ledende i n d a d, i de retslige og politiske Institutioner. Det er en urokkelig Kjendsgjerning, der tidligere neppe tilstrækkelig er udhævet, at omtrent det halve England, den saakaldte „Danelag", gjennem Aarhundreder löd under danske Love, at disse Love endog bleve stadfæstede efter den normanniske Erobring, og at de först gik op i den almindelige engelske Lov, som fremstod, da det var lykkedes Vilhelm Erobrerens Efterfölgere

at samle de forskjellige Dele, hvori England hidtil havde været udstykket, til et virkeligt Heelt. Naar man erindrer, at Normannerne længe bibeholdt en vis Forkjærlighed for de gammelnordiske Institutioner og den nordiske Ret, bliver det allerede höist sandsynligt, at de danske Love, der saa længe havde havt et saa betydeligt Raaderum i England, ikke vilde kunne forsvinde i det normanniske England uden at de nye Love, for hvilke de veeg Pladsen, maatte faae en egen Farve, et eget nordisk Præg. En nærmere Antydning heraf turde, selv paa dette Sted, saameget mindre være overflödig, som man derefter vil kunne dömme, hvorvidt de have Ret, der deels med een af Englands berömteste Statsmænd (Sir R. Peel i en Tale i Parlamentet) ere stolte af, at de Danske forgjæves sögte at omstyrte Englands gamle Institutioner („the Danes tried to overthrow the institutions of England instead of securing them"), og deels bebreide de Danske, at de i det Hele ikke grundlagde noget godt og varigt Nyt ved deres ödelæggende Toge.

I det hedenske Norden var Befolkningen, som overalt dengang, deelt i Trælle og Frie; selv efter Christendommens Indförelse hengik der i alle Lande mange Aarhundreder, inden Trældommen hævedes og inden Menneskets Værd som Menneske blev almindelig anerkjendt. Trællen var forhen altid betragtet mere som Dyr, end som Menneske. Den frie Mand derimod nöd en höi Grad af borgerlig Frihed. Ikke alene i sit Huus og i sine nærmeste Omgivelser var han uindskrænket Herre, men han övede tilmed en væsentlig Indflydelse paa Styrelsen af sin Egns og sit Fædrelands offentlige

Anliggender. Han deeltog i Afgjörelsen af Retstrætter paa Thinge og gav sin Stemme paa de större Thing, hvor Kongevalg, Krig eller Fredslutninger og andre vigtige Raadslagninger kom paa Bane. Skandinavien var ovenikjöbet i Oldtiden splittet i en Mængde smaae Riger; jo mindre disse vare, desto större blev den enkelte frie Mands Betydning og Magt.

De gamle Nordboere besjæledes derfor ogsaa af en oprigtig Kjærlighed til de Institutioner, som sikkrede deres stolte Frihedsfölelse fuldstændig Tilfredsstillelse. Den personlige Deeltagelse i Retspleien paa en Tid, hvor skrevne Love endnu ikke fandtes, maatte gjöre enhver fri Mand til en Retskyndig og til den ivrigste Forsvarer af de bestaaende Love, navnlig forsaavidt det angik Hovedsagen eller Friheden. Almindelig Kundskab om Lovene fremmedes yderligere ved Nordboernes medfödte Lyst til Trætter og Processer. Agtelsen for Loven og dens Bud gik snart saa vidt, at man ved Retspleien paa Thingene i den Udstrækning overholdt de gamle Vedtægter, at endog den mindste Formfeil var tilstrækkelig til at faae en nok saa vigtig Sag afviist. Hvor dybt rodfæstet den gamle Retsforfatning var i Folket, sees overhovedet bedst deraf, at den romerske Ret, som ellers udbredte sig over de fleste Lande i Europa, ingensinde kunde faae Overhaand i de skandinaviske Lande. Den nærværende skandinaviske Ret er heller ikke en Affödning af nogen anden fremmed Ret, men den er grundet paa og selvstændig udviklet af den Ret, der allerede gjaldt i Norden i Hedenskabets Dage.

Största Delen af de kraftige Kæmper, der i hine fjerne Tider udvandrede fra Norden, vare ikke mindre

stolte, frihedselskende Mænd, end deres Fædre havde været. De gamle Kröniker udhæve, at blandt de Krigere, der kom over til England med Erobrerne Svend og Knud, fandtes ikke en eneste Træl eller Ufri. Allerede tidligere viser Islands Historie, at de fleste Nybyggere, som kom did, vare Ætlinger af Konger, Jarler og andre af Nordens mægtigste, frie Mænd. Udvandrerne havde ikke forladt deres Fædrehjem i Norden, fordi de vare utilfredse med de gamle nedarvede Rettigheder og Friheder, men netop, fordi disse Rettigheder og Friheder mere og mere truedes med Indskrænkninger og Tilintetgjörelse af de herskesyge Enekonger. I fremmede Lande sögte de da et Herredömme og en derpaa grundet Frihed, der kunde erstatte dem, hvad de havde maattet forlade.

Intet Under derfor, at de nordiske Nybyggere i Lande, hvor der enten ikke för deres Ankomst fandtes Indvaanere, eller hvor de aldeles fortrængte de forrige Beboere, strax fuldstændig indförte den nordiske Retsforfatning, der altid havde afgivet det stærkeste Værn for deres Frihed. Dette var t. Ex. Tilfældet paa Island, i Grönland, paa Færöerne, Shetlandsöerne og Orknöerne. Kun gik man med Hensyn til Friheden endnu noget videre end i Norden, idet man stundom afskaffede Kongemagten, hvis Udskeielser og Farer man nylig tilfulde havde lært at frygte, og istedet derfor grundede Republikker. Selv i Lande, som Frankrige og England, hvor der i Forveien var en vidtstrakt, civiliseret Befolkning med en fuldt uddannet Retsforfatning, og hvor de nordiske Nybyggere i mange Tidsfölger, inden de bleve stærke nok til at opkaste sig til Herrer, vare

underordnede i Antal og Magt, holdt Nordboerne urokkelig fast ved deres gamle Retssædvaner og gjorde dem ogsaa gjeldende tiltrods for Christendommen og den fremmede Dannelse, der snart blev dem til Deel. Men det var paa samme Tid en naturlig Fölge af Forholdene, at de i saadanne Lande hverken formaaede at indföre alle de gammelnordiske Retssædvaner, ei heller i det Hele taget at indföre nogen nordisk Lov af en gjennemgribende Art, uden at lempe den efter den særegne Stilling, hvilken de som Erobrere og Fremmede nu havde indtaget ligeoverfor de Indfödte og de hos dem bestaaende Institutioner.

Et stærkt Beviis saavel paa de Danskes Kjærlighed til deres nordiske Institutioner, som paa deres tidlig ordnede Bosættelser i England, er, at de allerede i Begyndelsen af det tiende Aarhundrede, mere end hundrede Aar för Knud den Stores Tid, paa Englands Östkyst havde egne danske Love, og det uagtet Christendommen, som för antydet, havde faaet Indpas iblandt dem. Dette fremgaaer af det mærkværdige Forlig, der dengang blev afsluttet mellem Kongerne Edvard og Gudrum, ifölge hvilket de i Östangel og desuden paa Englands Östkyst bosatte Danske ikke alene stilles paa lige Fod i retslig Henseende med Englænderne, men hvori der ogsaa træffes Bestemmelse om Afgjörelse af Stridigheder mellem Englænderne og de Danske, og om den Bod, som begge Folk for visse Forbrydelser skulde udrede. Englænderne skulde saaledes betale „wite" eller Böde efter den engelske Lov i Pund og Shilling, men de Danske „lah-slit" (Lovbrud af Oldn. lög, Lov og slita, slide itu, bryde) efter den danske

Lov („within the Danish law") i „marks" og „ores" eller Mark og Örer.

Omtrent paa samme Tid vidne Krönikerne, at de af de Danske besatte „Femborge" i Hjertet af England löd under danske Love tilligemed store Strækninger baade af Öst- og Nordengland. Den angelsaxiske Konge Edgar (fra 959—975), hvis Yndest for de Danske ogsaa her lader sig tilsyne, siger i sine Love (cap. 12): „Og byder jeg, at hos de Danske skulle de Love gjelde, som de helst ville vælge, hvilket jeg bestandig har tilladt dem, og hvilket jeg fremdeles, saalænge jeg lever, vil tillade dem som en Belönning for den Troskab, de altid have viist mig!" Ligeledes siger han i det næste Capitel, hvor Talen er om en Straffebestemmelse: „Lad de Danske overeensstemmende med deres Love vælge den Straffemaade, som de helst ville."

Forholdene havde nu ogsaa udviklet sig saaledes, at der i England gjaldt fire forskjellige Love i fire forskjellige Dele af Landet. Længst imod Vest, hvor Levningerne af de gamle Britter boede, gjaldt, især i Wales, den vælske eller valesiske Lov; i Westsaxen gjaldt den westsaxiske Lov, i Mercia eller Markerne den merciske Lov og i den saakaldte Danelag eller Landet Nordost for Watlinga-stræt, den danske Lov. Af disse fire Love havde altsaa den danske Lov uden Sammenligning det störste Raaderum. Dens Bestemmelser bleve i den fölgende Tid stadig anerkjendte af Ethelred, ikke at tale om de danske Konger, men ogsaa af Edvard Confessor og af Vilhelm Erobreren, hvis Love jevnlig

omhandle Daneloven („Dene-lahe") med dens Böder eller „lah-slit" i Mark og Örer. Endnu i de af Henrik den Förste (1100—1135) udstædte Love hedder det (VI § I): „England inddeles i tre Dele, i Britternes Land, i Westsaxen og Mercien, samt i de Danskes Land (Danorum provincia)"; fremdeles (§ 2) siges der: „Ogsaa den engelske Lov falder i tre Hoveddele, den westsaxiske Lov, den merciske Lov og Daneloven (Denelaga)."

Allerede en löselig Betragtning af disse forskjellige Love vil snart vise, hvorledes nordiske Ord og Retsudtryk baade forhen gjaldt i Danelagen, og tillige efterhaanden, nærmest ved Knud den Store og Vilhelm Erobreren, vare blevne indförte i de almindelige engelske Love, t. E. „hor-qwene" (Hoerqvinde, Eng. adulteress), „nam", „halsfang", „heimillborch" (Hjemmelborg), „husting" m. fl. Iövrigt er det en Selvfölge, at de fleste Spor af de gammelnordiske Institutioner ville være at finde i Egnene Nordost for Watlinga-stræt.

De her bosatte Danske havde i Begyndelsen flere Hövdinger med Kongenavn, som, fordetmeste uafhængige af de angelsaxiske Konger, herskede ved deres Jarler og de Hövdinger, til hvilke de havde uddeelt det erobrede Land. Senere bleve disse mange smaae Kongeriger undertvungne af Angelsaxerne og gik da over til Jarledömmer. I Östangel nævnes en egen Slags danske Hövdinger eller Odelsmænd „holda's" (af Oldn. höldr), der sikkert ligesom de norske Höldar eller Odelsmænd have besiddet deres Eiendomme med fuldstændig fri Eiendomsret. Rimeligviis have de förste af disse Odelsmænd været Hovedanförerne for de i

Östangel nedsatte danske Erobrere. Af de Böder, der vare bestemte for Drabet af saadanne „holda's" sees det idetmindste, at de havde en meget höi Rang. Det gammelnordiske Bondenavn („Bonda") var ogsaa udbredt i Nordengland. Som i Norden dannede Bönderne her upaatvivlelig Kjernen af Landeiendomsbesidderne. Stedsnavnene paa -garth (eller Gaard) i Nordengland, saasom Watgarth (Vadegaard ved Floden Tees) Grassgarth (Græsgaard), Hall Garth, Garthorpe, Garthwaite m. fl. vise ogsaa, at Bönderne, som i Norden, vare bosatte paa Gaarde, der vel have hört under de ovennævnte „holda's" eller Odelsmænd, eller under andre Lehnsherrer, men som dog alligevel paa en Maade synes at have tilhört Bönderne som Eiendom, imod at de svarede visse Afgifter til deres Lehnsherre, hvorhos de vare pligtige at bidrage til Landets Forsvar. Af andre Landeiendomsbesiddere eller Jordbrugere med reent nordiske Navne forekomme t. E. i Chesshire de saakaldte „drenghs" eller Drenge.

De Danske og Nordmændene i Nordengland afgjorde paa nordisk Viis deres Trætter og deres offentlige Anliggender paa Thinge. Et saadant Thingsted var den nuværende By „Thingwall" (eller Thingmarkerne) i Chesshire, der ikke alene bar samme Navn som det gamle Hovedthingsted paa Island, men ogsaa som de gamle nordiske Thingsteder „Dingwall" i Nordskotland, Tingwall paa Shetlandsöerne, og Tynewald eller Tingwall paa Öen Man. Ufeilbarlig har der i de danske Egne i England over de mindre Herredsthing staaet större Fællesthing for flere Herreder, og det turde være et Spörgsmaal, om ikke en Levning deraf endnu er at finde i den

Inddeling i „Ridings", som for Tiden alene bruges i Yorkshire, men som forhen ogsaa gjaldt i Lincolnshire. Oprindelig havde disse Inddelinger nemlig ikke det Navn „reding" eller „riding", som de först senere vistnok alene af Misforstaaelse have faaet. Yorkshire er den Dag i Dag deelt i „North-riding", „East-riding" og „West-riding", og ifölge „Domesday-book" var tillige Lincolnshire (omtrent Aar 1080) deelt i „Norttreding", „Westreding" og „Sudtreding", altsaa ligesom Yorkshire i tre Dele. Under Eet benævnes disse Inddelinger af Angelsaxerne „þriding" eller „Thriling". Da nu disse Inddelinger ere fremmede for Angelsaxerne, hvis Historieskrivere ikke engang vide ret at forklare deres Oprindelse, og da de derhos udelukkende fremtræde i de to meest danske Landskaber i England, er det vistnok ikke urimeligt at söge Oprindelsen til dem i de nordiske Institutioner, hvor de virkelig ogsaa finde en aldeles simpel og naturlig Forklaring. I Norden, navnlig i det sydlige Norge, vare Landskaberne eller Fylkerne ikke alene deelte i Halver (hálfur) og Fjerdinger (fjórðungar), men ogsaa i Trediedele eller Tredinger (þriðjungar), hvilket fuldkommen svarer til det nordengelske „thrithing". Til disse norske Tredingsthing bleve ogsaa netop omtvistede Sager fra Herredsthingene henviste.

Mere tvivlsomt er det, om man tör tilskrive alene de Danske Indförelsen af den særegne Benævnelse for et Herred: „Vaabentag" (Wapentake"), som istedetfor det i England ellers sædvanlige Navn „hundred" endnu bruges i de nordlige Shirer i England, nemlig i Northampton, Nottingham, Lincoln og York, endskjönt den nok med en vis Sandsynlighed kunde

hidledes derfra, at de Danske som de gamle Nordboere overhovedet, kaarede deres Hövdinger og gave Bifald tilkjende paa Thingene ved Vaabentag eller Vaabenlarm. Vaabentag kunde saaledes være blevet Navnet paa et mindre Distrikt, der havde en egen Hövding og et eget Thing. En af Kong Ethelreds Love, som (jfr. Thorpe: Leges et institut. Anglo-Sax. Glossary, Lahman) synes at være udstædt ene for de danske Femborge og den övrige danske Deel af England, fastsætter just, at der i hvert Vaabentag skal være et „gemót" eller Thing. Paafaldende bliver det altid, at Inddelingen i „Wapentakes" kun har hjemme i det gammeldanske Nordengland.

I de af de Danske besatte Stæder, navnlig i „Femborgene" eller, naar Chester og York medtages, i „Syvstæderne", har der ufeilbarlig, ligesom omkring paa Landet, været danske Thing. Allerede det endnu brugelige engelske Ord „by-law", der betegner municipale og communale Love, og som ligefrem er det danske „By-Low", der altsaa maa have holdt sig fra den danske Tid af, antyder strax, at de Danske dog maae have havt nogen Deel i Udviklingen af Retsforfatningen i Englands Stæder. Desuden var der, som bekjendt, langt ned i Tiden nordiske „husting" i York, Lincoln, paa Shepey, i London og Winchester, altsaa endog i Stæder sönden for Watlinga-stræt. Af Syvstæderne vides jo rigtignok saaledes kun York og Linholn bestemt at have havt „husting", men der er alligevel neppe nogen Tvivl om, at der i de övrige fem Stæder maa have været lignende Thing. Herpaa kunde muligen det yderligere hentyde, at de derværende Domstole i den angelsaxiske Text til Ethelreds nysmeldte Lov for Femborgene benævnes „Gethingd" — et Ord, som umiskjendelig ligner det nordiske Thing, medens slige Domstole ellers paa Angelsaxisk sædvanlig kaldtes „gemót."

Ifölge de gammelengelske Kildeskrifter vare de i den danske Deel af England gjeldende danske Love i mange Punkter forskjellige fra de angelsaxiske Love, om de nu endog i flere Henseender kjendelig lignede hinanden. Det fremhæves imidlertid ikke bestemt, hvori disse Forskjelle og Ligheder bestod, men det er dog klart, at Ulighederne ikke have været indskrænkede alene til den för antydede Forskjel i Bödernes Störrelse, eller i deres Beregning, hvilken, som bekjendt, i det danske England foregik efter Mark og Öre, og i de angelsaxiske Egne efter Pund og Shilling.

De sædvanlige Beviismidler i Rettergangssager hos Angelsaxerne vare Beviser ved Eed, ved Vidner, ved Medeedsmænd og ved Jernbyrd eller Gudsdom. Ogsaa i det hedenske Norden var det tidlig Brug paa lignende Maade i Rettergangssager at anvende som Beviismidler: Eed, Medeedsmænd og Vidner, men istedetfor Jernbyrden, der först blev indfört med Christendommen, havde de gamle Nordboere en ganske anden med Folkets krigeriske Aand stemmende Afgjörelsesmaade af deres Rettergangstrætter, nemlig Tvekamp eller „Holmgang", som af Nogle ogsaa ansees for en säregen Art af Gudsdom, men som maaskee snarest kun var den oprindelige Feide, bragt under bestemte Former. Holmgangen, der kaldtes saaledes, fordi Tvekampen gjerne blev holdt paa en lille Ö eller Holm, var ordnet efter

bestemte Love og det stod baade den Anklagede og Anklageren frit for at udæske Modparten. Ihvorvel denne Afgjörelsesmaade af Retstrætter let kunde blive og virkelig ogsaa stundom blev misbrugt af Udaadsmænd, der ikke toge i Betænkning at benytte sig af Andres Svaghed og Mangel paa Kampdygtighed, til at sætte sig i Besiddelse af deres Gods, var den dog langt mere yndet i Norden, end Beviismaaderne ved Eed og Medeedsmænd. Normannerne förte den med sig til Normandiet og der er neppe nogen Tvivl om, at ogsaa de Danske og Nordmændene længe för den normanniske Erobring af England, ja længe för Knud den Stores Tid, indförte den i Danelagen i Nordengland, hvor idetmindste Ordet „Holmgang" i sin reent nordiske Betydning blev brugt gjennem mange Aarrækker.

Men i det gamle Norden gjaldt der endnu et eget og i sine Fölger höist vigtigt Rettergangsinstitut, nemlig „Næfn", „Næfninger" (Nævninger) eller som det i nyere Tider er blevet kaldet med et engelsk Navn „jury" (Edsvorneret). Ifölge de ældste danske Lovböger havde i Danmark Anklageren, især i vigtige kriminelle Sager, Ret til at udnævne af Folket et vist Antal „Nævninger", som, efterat være tagne i Eed, skulde kjende den Anklagede skyldig eller fri, og först da blev den egentlige Dom afsagt. Men ligesom Loven indskrænkede Anklagerens Valg ved at paalægge ham alene at vælge Grundeiere, der ikke vare beslægtede med ham, og som heller ikke vare fjendtligsindede mod den Anklagede, saaledes havde ogsaa den Anklagede Ret til at gjöre Indsigelser mod nogle af Nævningerne. Nævnens Kjendelse blev afsagt efter Stemmeflerhed. Idetmindste

i nogle Egne, t. E. i Skaane, var der endnu tilstaaet den Anklagede den Begunstigelse, at naar Nævnens Kjendelse gik ham imod, kunde han underkaste sig Jernbyrd, som ved Christendommens Indförelse var blevet et vigtigt Beviismiddel i Norden. Men efter Jernbyrdens Afskaffelse i Danmark (1218) bortfaldt dette, og da imidlertid den hedenske Tvekamp eller Holmgang allerede i det elvte Aarhundrede var bleven fortrængt af Christendommen, havde ogsaa Nævnen aflöst den, saa Nævnen nu kom til at spille en anseelig Rolle som en vigtig folkelig Institution, der sikkrede Folkets Deelagtighed i Retspleien og paa samme Tid dets borgerlige Frihed. Alligevel maatte Nævnen i det skandinaviske Norden tilsidst vige Pladsen for nyere Processformer; i samme Grad den gamle Folkefrihed tabtes, gik ogsaa de af den udrundne politiske Institutioner tilgrunde.

Det frie England, er, som bekjendt, det eneste Land, der trods alle Storme har bevaret Nævnen til vore Dage. Men det er meget omtvistet, hvilket Folk man her nærmest tör give Æren for Indförelsen af en Institution, som ikke alene i Aarhundreder har baaret rige Frugter for Englands Frihed, men som ogsaa i nyere Tider herfra er gaaet ud til flere andre Lande, ja som nu staaer i Begreb med at udbrede sig over hele det frie Europa. Mange Lærde paastaae, at Nævnen var ikke kjendt af Angelsaxerne, at den derimod först fra dens egentlige Hjem, det skandinaviske Norden, gik med Normannerne til Normandiet, hvorfra den igjen ved Vilhelm af Normandiets Erobring kom over til England. Andre paastaae næsten lige modsat, at det

Sagn, der i England tillægger den angelsaxiske Konge Alfred den Store Indförelsen af Juryen eller Nævnen, vel ikke har talt bogstavelig Sandhed, forsaavidt det hidleder Nævnen just fra Kong Alfred, men at det fortjener Tiltro deri, at Nævnen alt var kjendt og brugt hos Angelsaxerne længe för den normanniske Erobring; de Danske og Normannerne skulle, efter deres Mening, endog have trængt Nævnen tilbage for den barbariske Holmgang, indtil hiin ærværdige Levning af Saxernes gamle Frihed atter i Tidernes Löb gjorde sig gjældende. I denne Henseende paaberaabe de sig i Særdeleshed et Sted i en af Ethelreds Love (Ethelred III. § 3), hvor det hedder: „at hvert Vaabentag skal have sit Thing, og at de tolv ældste Thaner skulde gaae ud og Forstanderen for Herredet („gerefa") med dem, og de skulle sværge paa Reliqvierne at de ikke ville anklage nogen uskyldig Mand eller lade nogen Skyldig slippe." Fremdeles (§ 13): „Og lad Dom falde, hvor Thanerne ere eenstemmige; hvis de ikke ere det, lad det gjelde, som otte af dem sige, og lad dem, som ere overstemte, betale hver sex halve Mark." Til disse Lovsteder er föiet endnu et andet fra Ethelreds Tid („Ordinance respecting the Dun-Setas" § 3), hvori det hedder: „at tolv „Lah-men" skulle forklare Loven for de Engelske og de Vælske; sex Engelske og sex Vælske. Hvis de feilagtig udtyde Loven, lad dem have forbrudt deres Hovedlod, eller de maae godtgjöre, at de ikke vidste bedre."

Det er vistnok aldeles utvivlsomt, at der her virkelig er Talen om Nævninger eller Jury. Men der er den höist mærkelige Omstændighed, der tidligere er

bleven altfor meget overseet, at Ethelreds ovennævnte Bestemmelse om Nævningernes Sammensætning alene indeholdes i den allerede oftere paaberaabte Lov, som, ifölge dens nyeste engelske Udgivers Mening, netop er givet for de danske Femborge og de omliggende danske Egne (jfr. Thorpe: „the document of Ethelred, above referred to, seems in great measure, to have been published for the sake of the Five Burgs"). At den ikke kan være givet for den angelsaxiske Deel af England, sees strax deraf, at alle de i den nævnte Böder ere uden Undtagelse, paa dansk Viis fastsatte i „Mark" og „Ore" eller Öre, og ikke, efter angelsaxisk Skik, i Pund og Shilling; desuden forekommer der i denne kortfattede Lov flere danske Retsudtryk, som ellers ikke brugtes i det sydlige England, (t. E. „lah-cop" (Old. lögkaup), „wit-word" (Oldn. vitorð), og „thrinna XII" eller trende Tylvter Eed). Hvad ogsaa angaaer de paa Ethelreds Tid ommeldte „XII lah-men", da er det forlængst indrömmet fra England af, at disse „lah-men" eller, som de paa Latin kaldes, „lagemanni" (Oldn. lögmaðr), i England oprindelig maae være indsatte af de Danske (jfr. Thorpe: „the institution was most probably of Danish origin, as we generally meet with them in the Danish portion of the country"). De vare stadig tolv i Tallet og det kan neppe være Tvivl underkastet, at de havde samme Hverv, som de nysomhandlede „tolv ældste Thaner", og altsaa vare faste Nævninger. Af Domesday-book, der alene anförer „Lagemanni" i det danske Nordengland, nemlig i Cambridge, Stamford, Lincoln og Chester, seer man ogsaa, at Lagmændene her vare Thaner eller idetmindste lige i Rang

og Rettigheder med dem; der var bl. A. tillagt dem Jurisdiction („sacam et sacam") over deres Undergivne. Ved den gammeldanske By Lincoln opregnes Navnene baade paa dem, som för vare Lagmænd, og paa dem, der endnu vare det dengang, da Domesday-book blev affattet. Disse Navne, der tildeels ere reent danske, t. E. „Hardecnut, Ulf, Sön af Suertebrand, Walrauen, Siuuard, Aldene (Haldan)" m. fl., godtgjöre, at Sönner ofte have fulgt deres Fædre i Lagmandsembedet (t. E. Suardinc loco Hardecnut patris sui. Sortebrand loco Vlf patris sui. Agemund loco Walrauen patris sui. Godvinus fil. Brictric).

Da man forresten i de gamle angelsaxiske Love forgjæves vil lede efter andre bestemte Spor af Nævninger, idet man vel at mærke ikke maa blande dette Institut med Medeedsmændene, bliver det aldeles klart, at hverken de Forfattere have Ret, som af de oftnævnte Lovsteder fra Ethelreds Tid ville slutte, at den engelske Jury er af angelsaxisk Oprindelse, og at heller ikke deres Modstandere have opfattet Sagen ganske upartisk, naar de ville hidlede Juryens förste Indförelse i England fra Vilhelm af Normandiets Erobring. Thi det maa nu betragtes som afgjort vist, at de tidligste bestemte Spor af en Jury i England forekomme i Danelagen hos de der bosatte Danske, og at disse længe för Vilhelms Erobring fra deres gamle Hjem have overfört den nordiske Nævn til de ved dem bebyggede Egne af England Nordost for Watlinga-stræt, paa samme Maade, som deres Slægtninger og Brödre havde bragt dette Folkefrihedens mægtige Værn til Island og til Normandiet. Det vilde i Sandhed have

været fast uforklarligt, hvis de Danske skulde have opgivet den eiendommelige nordiske Nævn i et Land, som England, hvor Daneloven efterhaanden fik en saadan Udstrækning og et saadant Fodfæste, at den endnu under de förste normanniske Konger gjaldt i det halve England.

Bestemmelserne i Ethelreds ofte paaberaabte Lov angaaende Gyldigheden af Stemmefleerhed i Nævnens Kjendelse i Nordengland, röbe ogsaa en neppe tilfældig Lighed med Indretningen af den i Danmark i hine Tider brugelige Nævn. Selv til den Lov, at de overstemte Nævninger skulde give Böder, indeholde de ældste danske Love Sidestykker. Iövrigt er der den Synderlighed ved Nævningerne i det danske England, at de fra Ethelreds Tid af ikke længere, som oprindelig i Danmark, valgtes af Klageren, men af Retten eller Forstanderen for Herredet („gerefa"), hvilket var et betydeligt Fremskridt til at fjerne Partiskhed fra Nævnen. Valget af Nævninger var derhos bleven endnu mere indskrænket i England, end i Danmark. Istedetfor Grundeiere i Almindelighed kunde nu alene de tolv ældste Thaner i Thinglaget være Nævninger, hvoraf fulgte, at Nævningerne baade bleve faste og som Lön for deres Arbeide erholdt en vis Rang med dertil knyttede Rettigheder og Indkomster. Denne mere aristokratiske Form for Nævnen havde ganske sikkert simpelthen uddannet sig deraf, at de Danske som Erobrere og Herrer vare komne til det nordlige og östlige England. De kunde fölgelig ikke sætte indfödte Angelsaxer, som vare ukjendte med de danske Retssædvaner til Nævninger, og de vilde sikkert heller ikke taale, at

det undertvungne Folk skulde være deelagtig i Kjendelser over dem selv eller deres nordiske Brödre. En Fölge heraf var, at de valgte ansete og lovkyndige Mænd af deres egen Midte til at forestaae Retspleien. Höist mærkeligt er det, at en senere Retsudvikling i Danmark medförte en lignende Omdannelse af den der brugelige Nævn, idet Nævningerne valgtes ikke for en enkelt Sag, men for et længere Tidsrum. I Jylland indsattes endog „Sandemænd", der synes omtrent at have svaret til de ovennævnte „Lagmen" i Nordengland; det var otte Grundeiere i hvert Herred, som valgtes af Kongen og forestode deres Embede for Livstid, naar de ellers ikke ved nogen Forseelse selv forbröd det.

I de gammelengelske Love og Kröniker findes der ikke det mindste Spor til, at de i Danelagen gjeldende danske Love have været mere barbariske, end de samtidige angelsaxiske Love i Sydengland. Den nysmeldte Kjendsgjerning, at en langt senere Tid optog de forlængst i det danske Nordengland gjennemförte Forandringer i Nævningernes Sammensætning og Virksomhed, turde snarere endog i ikke ringe Grad tale til Fordeel for Danelagens Love. I det Hele optræde de danske Konger i England, og navnlig Knud den Store, som ypperlige Lovgivere. Knuds Love om Indskrænkninger i Dödsstraffen, om enhver Mands Ret til Jagten paa hans egen Jord m. fl. röbe en Mildhed og Humanitet, som man ikke skulde vente i hine raae Tider.

Efter hvad her er oplyst, maa den danske Deel af England paa Vilhelm Erobrerens Tid have været gjennemtrængt af ligesaa mange gammeldanske folkelige Institutioner som Normandiet, ja sikkert nok af endnu flere. Det var derfor intet Under, at Vilhelm Erobreren og hans Normanner höilig yndede de i England gjeldende danske Love, ja Vilhelm befalede endog strax efter sin Regjerings Tiltrædelse, at disse Love skulde gjelde over hele England, altsaa ogsaa i de reent angelsaxiske Egne, da baade hans egne og næsten alle hans Baroners Forfædre havde været „Nordmænd", der i sin Tid „vare udvandrede fra Norge". Men paa et Möde i London, som afholdtes i hans fjerde Regjeringsaar, lod han sig overtale af de angelsaxiske Stormænds indstændige Bönner til atter at indföre den hellige Edvards Love i den Udstrækning, de forhen havde havt. Alligevel maatte de angelsaxiske Love i England efterhaanden vige for de allerede i Nordengland gjeldende nordiske Institutioner; saaledes blev Tvekamp eller Holmgang under Navn af „trial by battle" over hele England gjort til lovligt Beviis i Retssager, hvilket var en ligefrem Fölge af de nye normanniske Herrers eventyrlig-ridderlige Krigeraand. Dette Beviismiddel afstedkom iövrigt megen Forvirring i England, og gik ogsaa i Tidernes Löb, skjönt seent, af Brug, men blev först i dette Aarhundrede (1818) formelig afskaffet ved Lov, efterat en Sagsöger havde udæsket sin Modstander til Tvekamp, hvortil selv Domstolene maatte erkjende, at Loven strengt taget hjemlede ham Ret. Det er iövrigt mærkeligt nok, at Beviset ved Tvekamp, der i Norden selv afskaffedes ved Christendommen, skulde holde sig gjennem flere Aarhundreder i det forlængst christne England. Man kunde endog sige, at det den Dag i Dag har efterladt sig kjendelige Spor rundtom i Europa; thi hvad ere Duellerne Andet,

end et Slags Beviis ved Tvekamp, en Art Gudsdom, der ogsaa især er bleven udbredt ved Riddervæsenet, i hvilket de krigerske Normanner havde taget en saa betydelig Deel? Den gamle Holmgang kaldtes tilmed baade i Normandiet og England „duel".

Ogsaa det andet förnævnte oprindelig nordiske Retsinstitut, „Nævninger" eller „Nævn", grundfæstede Normannerne saaledes i hele England, at det endog har kunnet holde sig der til vore Dage. Under de förste normanniske Konger findes nemlig Spor til en mere almindelig Anvendelse af de „Nævninger", som forhen nærmest kun havde været indskrænkede til den danske Deel af England, hvor de imidlertid vare vedblevne at bestaae efter Vilhelm af Normandiets Erobring. Da nemlig i det fölgende Aarhundrede Holmgangen, tiltrods for de ved den trufne Indskrænkninger, begyndte at blive altfor besværlig i England, udkom (1164) den Lov, at der istedetfor Holmgangen kunde træde Nævn af tolv Riddere, som valgtes af fire Riddere i Herredet. Nævnen har altsaa i sin förste oprindelige Fremtræden havt omtrent den samme Form, som tidligere i det danske Nordengland. Bestemmelsen, at Nævningerne skulde være Riddere, tabte sig dog snart. Længere hen efterat Jernbyrden eller Gudsdommen var afskaffet (i Aaret 1219), bestemtes der i Kong Henrik den Tredies Regjeringsaar, at de Anklagede, som hidtil havde kunnet frie sig ved Jernbyrd, nu skulde underkaste sig en Kjendelse af tolv „Nævninger" eller Eedsvorne (jury). Paa denne Maade sikkredes Nævnen en Indflydelse i England, som senere har været i bestandig Stigen, idet Nævnen er bleven, saa at sige, Midtpunktet i hele den

engelske Retsforfatning. Englænderne selv betragte med fuld Föie Juryen som „en lykkelig og viis Institution, der har bidraget overmaade Meget til at udvikle den engelske Nationalcharakters Fortræffelighed, og til at opretholde Englands frie Forfatning". Ja hvad Mere er, Fremmede fælde en lignende Dom, og det fortjener navnlig at erindres, at just nu efter Folkefrihedens Indförelse i det skandinaviske Norden arbeides der her paa at tilbageföre den hjemlige Nævn, som engang gik over Havet med Erobrerne af England og Normandiet, efterat den i disse Lande seirrig har bestaaet Aarhundreders Pröve.

Ligesom vi have seet samtidige Love godtgjöre, at Spiren til idetmindste een af Englands vigtigste og frieste Institutioner allerede fandtes hos de i England fra det niende Aarhundrede af i saa stort Antal bosatte Danske og Nordmænd, hvis Efterkommere og Slægtninger man desuden med fuld Föie kan tillægge Æren for Nævnens videre Udvikling, saaledes vidne samtidige Kilder, at de vidtstrakte dansk-norske Bosættelser i England paa mange andre Maader væsentlig bidroge til at fremme den politiske Frihed og Frihedsaanden i England. Ifölge den mærkværdige Domesday-book var der omtrent tyve Aar efter den normanniske Erobring et större Antal uafhængige Landeiendomsbesiddere, om just ikke i strengeste Forstand Selveiere, i de af de Danske besatte og under Daneloven hörende Grevskaber, end i den övrige angelsaxiske Deel af England. De mindre angelsaxiske Jordbrugere vare hyppig trælbundne eller dog fordetmeste Fæstere eller i andre underordnede Stillinger, hvorimod de danske Nybyggere som Erobrere vare mere frie Mænd og i Reglen saa temmelig

Herrer over deres Jord. I de danske Egne Nordost for Watlinga-stræt nævner Domesday-book baade en talrig Klasse Jordbesiddere eller Bönder under Navnet „Sochmanni", som kun undtagelsesviis nævnes Sönden for Watlinga-stræt og selv da lige paa Grændsen (i Buckinghamshire 19 og i Surrey 9), og derhos en heel Deel frie Mænd eller, som de paa Latin kaldes, „liberi homines". Hverken „Sochmanni" eller „liberi homines" synes dog at have været Selveiere i dette Ords nu brugelige Betydning; de have vistnok staaet i et Slags Lehnsforhold til en Overherre, men saaledes at t. E. „Sochmanni" nærmest vilde kunne lignes med vore Arvefæstere. Deres Gaarde gik i Arv til deres Sönner imod visse Afgifter og visse Lehnspligter, men Lehnsherren havde ingen Magt til vilkaarlig at disponere over Eiendommen.

De af de Danske og Nordmændene besatte Grevskaber Northumberland, Durham, Westmoreland, Cumberland og Lancashire ere slet ikke berörte i Domesday-book. I de övrige femten Shirer Nordost for Watlinga-stræt ere „Sochmanni" og „liberi homines" saaledes nævnte (jfr. Turner, The history of the Anglo-Saxons):

Essex.	Sochmanni	343.
	liberi homines	306.
Suffolk.	Sochmanni	1,014.
	liberi homines	8,012.
Norfolk.	Sochmanni	5,521.
	liberi homines	4,981.
Cambridge.	Sochmanni	245.
		20,422.

	Transport	20,422.
Hertford.	Sochmanni	57.
Bedford.	„	88.
Northampton.	„	915.
Huntingdon.	„	23.
Rutland.	„	2.
Leicester.	„	1,716.
Derby.	„	127.
Nottingham.	„	1,565.
Lincoln.	„	11,322.
Yorkshire	„	438.
Chesshire	„drenches"	54.
	Tilsammen	36,729.

De saakaldte „frie Mænd" (liberi homines), der vel maae antages at have staaet Selveierne nærmest, synes altsaa fornemmelig at have været indskrænkede til Essex (306) og det gamle Östangel eller Norfolk og Suffolk (tilsammen 12,993). Ogsaa „Sochmanni" vare meget talrige i disse tre Shirer (tilsammen 6,878), men i störst Antal fremtræde de dog i det gammeldanske Lincolnshire, som alene havde 11,322. I Egnene omkring de andre danske Femborge vare de ogsaa temmelig talrige, saaledes i Leicestershire (1716), i Nottingham (1565).

Disse uafhængige Landeiendomsbesidderes Antal har fölgelig været störst i de af de Danske tidligst besatte Landskaber, hvor de naturlig maatte fremstaae derved, at de danske Erobrere uddeelte Jorden til deres seirrige Krigere. At det store Yorkshire ikke har Mere end omtrent 440 „Sochmanni" kan i denne Henseende neppe tjene som Modbeviis, da Yorkshire deels var ble-

ven skrækkelig medtaget i Vilhelm af Erobrerens Krige, der gik forud for Domesday-books Affattelse, og da det deels er klart, at Yorkshire ikke er saa fuldstændig beskrevet i Domesday-book, som de sydligere Shirer. Paafaldende er det endelig, at yderst faa Trælle omtales i Egnene Nordost for Watlinga-stræt i Sammenligning med de mange Trælle, der nævnes i det sydlige og sydvestlige England.

Engelske Forfattere indrömme ogsaa, at de danske Bosættelser i England i politisk Henseende ydede Landet en stor Velgjerning ved Indförelsen af en talrig selvstændig Bondestand ligeoverfor den forkuede angelsaxiske Almue. „De Danske plantede i de af dem besatte Landskaber en talrig Klasse af frie Mænd („freemen"), og deres Landskaber synes at have været tæt befolkede" (jfr. Turner). Men de dansk-norske Selveieres og frie Mænds Antal paa Landet i hine Tider i England lader sig desværre nu neppe meget nöiere angive, end med den ovennævnte, öiensynlig altfor lave og i enhver Henseende höist ufuldstændige Sum 36,729.

Denne er imidlertid stor nok til haandgribelig at styrke og belyse Krönikernes Hentydninger til, at de Danskes og Nordmændenes Efterkommere i Landet Nordost for Watlinga-stræt fortrinlig udmærkede sig ved en levende Friheds- og Uafhængighedsfölelse. Lige fra deres förste Bosættelse gjorde de fortvivlet Modstand mod enhver Hövding, der vilde forsöge paa at beröve dem de Rettigheder, der tilkom dem som frie, uafhængige Mænd. Det var ogsaa i og for sig heel rimeligt, at de i det fremmede Land med udholdende Djærv-

hed vilde værne om den Frihed, for hvis Skyld de vare udvandrede fra de skandinaviske Moderlande. Deres haardeste og farligste Frihedskamp kom naturligviis til at staae efter Danevældets Undergang med Hardeknud (1042), skjöndt det vidtstrakte danske Land Nord for Humberen for det förste beholdt sin danske Jarl Siward.

Men ved Siwards Död (1055) var hans Sön Valthjof („Waltheof") endnu for ung til at styre det vidtstrakte Landskab, hvilket derfor blev overdraget til Toste Godwinsön, der senere faldt ved Stanfordbro. Toste herskede egenmægtigt, satte Knud den Stores Love tilside og gjorde Skattepaalæg, som stred mod Folkets gamle Rettigheder. Northumbrerne afsatte ham derfor paa et Thing og forjoge ham (1064). Da Tostes Broder Harald senere sögte at mægle Forlig paa det Vilkaar, at Toste atter skulde tiltræde Jarledömmet, modsatte Northumbrerne sig eenstemmigen dette Forslag. „Vi ere födte frie," sagde de og „opdragne som frie Mænd; en herskesyg, stolt Hövding ville vi ikke taale; thi vi have lært af vore Fædre at leve som frie Mænd, eller at döe."

Da Vilhelm Erobreren to Aar senere begyndte at erobre England og udstykke det til sine Krigere, var det ogsaa fornemmelig Beboerne af de gammeldanske Egne, der med Fortvivlelsens Kraft satte sig til Modværge. De Danskes og Nordmændenes Efterkommere, som under sædvanlige Omstændigheder vilde have sluttet sig til deres Frænder Normannerne, der ovenikjöbet gave sig Skin af at være komne til England, blandt Andet for at hævne deres ved Ethelreds hemmelige Blodbad myrdede danske og norske Slægtninger, maatte

nu med Afsky vende sig fra dem, da Normannernes Erobring gik ud paa intet Mindre, end Ophævelsen af den mere uafhængige Jordbesiddelse og fuldstændig Gjennemförelse af en Lehnsforfatning, som ved at beröve den forhen uafhængige Mand sin Eiendomsret til Gaard og Grund, og ved at overdrage denne Ret til enkelte Mægtige, rystede Friheden i dens inderste Grundvold. Nordenglænderne af skandinavisk Herkomst toge derfor ikke i Betænkning at indgaae Forbund med de ligesaa betrængte Angelsaxer. Den fælles Fare lod dem glemme de gamle Stridigheder. Mange af de angelsaxiske Hövdinger og Krigere, som havde lidt Nederlag mod Vilhelm i det vestlige og sydvestlige England, flygtede mod Norden, beredte paa i Forening med Befolkningen her at vove det Yderste.

Först efter en haard Kamp lykkedes det Normannerne i Aaret 1068 at indtage Oxford, Warwick og de gamle danske Borge Leycester, Derby, Nottingham, Lincoln og York. I disse Stæder, fornemmelig i Lincoln og York, maatte Normannerne bygge svære Fæstningsværker, da de dobbelt frygtede Folket baade i Byerne og paa Landet formedelst dets nordiske Herkomst; de ventede nemlig Angreb af danske Flaader, som med Grund kunde antages at ville komme Nordboerne i Nordengland til Undsætning.

Imidlertid medens Resterne af de forenede angelsaxiske og dansk-norske Hære havde trukket sig tilbage mellem Northumberlands Bjerge, hvor de ofte overrumplede og ihjelslog normanniske Troppeafdelinger, kom ogsaa Flygtninger og Sendebud i Mængde til Kong Svend i Danmark, for i hans engelske Frænders og i

Frihedens Navn at bede ham om Hjælp mod Erobreren Wilhelm. Svend sendte sin Broder Asbjörn og sine egne Sönner Harald og Knud over med en Flaade, og efter et forgjæves Landingsforsög ved Sandwich, löb disse ind i Humberen (1069). Glade stimlede Northumbrerne og de övrige ængstede Indbyggere, baade Nordboere og Angelsaxere, sammen under det danske Banner. Til den danske Hær kom den af Angelsaxerne valgte Konge Edgar, Valthjof (Waltheof), Sön af Northumbrernes gamle Jarl Sivard, og mange flere Flygtninger. York blev indtagen, Normannerne dræbtes eller joges paa Flugt, og deres Fæstninger jævnedes med Jorden. Ved denne Leilighed vandt Valthjof stor Hæder for Mod og Tapperhed.

Men Seirens Glæde varede kun kort. Vilhelm, som i sin Vrede havde svoret at ville lægge alle Northumbrerne öde, forstod ved Overtalelse, List og Bestikkelse at afvende den Fare, der truede ham fra Danmark af. Den danske Flaade vendte om Vaaren hjem, Vilhelm tilbagetog York og udvidede sit Herredömme i Northumberland, hvor han foer frem under Mord, Brand og Plyndring. De ulykkelige Indbyggere flygtede til Skove og Moradser; deres sidste Tilflugtssted vare Sumpene og Marskegnene Vest for Bugten „the Wash". Bevæget af de Klageskrig, som idelig löd over Havet, udsendte den danske Kong Svend atter endeel Skibe, som viste sig ved Humberen (1074). Men heller ikke disse formaaede at yde nogen kraftig Hjelp. Valthjof, som Vilhelm for at vinde Northumbrerne, havde indsat til Jarl i hans Faders Jarledömme, faldt paa Grund af Mistanke om Forbindelser med denne Flaade, under

Böddelöxen, og nye Ödelæggelser fremmede Vilhelms Herredömme over det skrækkelig hærgede Northumberland, hvor store Strækninger vare uden Huse og menneskelige Beboere.

Nordenglands Skove kom nu til at gjemme Skarer af fredlöse Mænd (Outlaws), som ikke havde villet underkaste sig den grumme Erobrer, og som valgte et frit og lystigt Liv i den grönne Skov, hvor de sluttede sig sammen og trodsede Vilhelms stærke Hære og strænge Love. Hemmelig stode de i Forbindelse med Folket, der i dem saae de sidste Forsvarere af den gamle Frihed. Blandt Anförerne for disse Fredlöse, som længe efter Vilhelms Tid vedbleve at streife om i Englands Skove, men som dog især vare talrigst i Nordengland, træffes ikke alene nordiske Navne som „Sweyn" og „Sihtrik", men i de Sagn og Sange, som have bevaret de Fredlöses Minde, findes saadanne nordiske Træk, som Fortællingen om William af Cloudesley, der skjöd Æblet af sin Söns Hoved. Det er det selvsamme Sagn, som allerede i vore gamle Sagaer berettes om Palnatoke.

Det sidste Glimt af grundet Haab om Forlösning vaagnede hos Angelsaxerne og de Dansk-Norskes Efterkommere i Nordengland, da den danske Konge Knud, senere kaldet den Hellige, i Aaret 1085 samlede en mægtig Flaade i Liimfjorden, for at befrie England fra Erobrerens Aag og om muligt selv svinge sig op paa Thronen. Tredsindstyve norske Skibe havde sluttet sig til Knuds Flaade. Vilhelm lod paa sin Side gjöre store Tilberedelser for at möde det ventede Angreb. Danegelden opkrævedes atter til Rigets Forsvar mod de Danske. Indbyggerne af nordisk Herkomst i Nordengland

bleve tvungne til at forandre deres Dragt og afskjære deres lange Skjæg, at ikke de Danske af det skulde kjende Beslægtede. Kysterne besattes med Krigere, som byggede stærke Skandser, medens Vilhelm paa samme Tid ved hemmelige Sendebud og Bestikkelser sögte at bringe Uenighed i den danske Flaade. Uheldige Omstændigheder stödte til for Knud. Flaaden skiltes ad og et Opror udbröd, som endte med Knuds Drab i Odense (1086). Paa Englands Erobring fra Danmark af blev der ikke oftere gjort noget Forsög (thi det Tog, som Kong Erik Lam i Aaret 1138 siges at have foranstaltet, var i al Fald saare ringe og uheldigt), og de forladte Nordboere i England, som ikke mere havde noget Tilhold i Danmark eller Norge, maatte böie sig under det normanniske Herredömme.

Ikke destomindre, og tiltrods for de frygtelige Ödelæggelser, hvormed Vilhelm kuede det nordlige England, „vedblev dog" (siger den franske Historieskriver Thierry) „den halv-saxiske og halv-danske Befolkning i disse Egne saare længe at bevare sin gamle Uafhængighedsfölelse og sin gamle vilde Stolthed. De normanniske Konger, som fulgte efter Erobreren, boede fuldkommen sikkert i de sydlige Egne, men det var ikke uden en vis Frygt, at de drog nord for Humberen, og en Krönikeskriver, som levede i Slutningen af det tolvte Aarhundrede, forsikkrer, at de aldrig besögte denne Deel af Kongeriget uden at være ledsagede af en stærk Hær."

Ihvorvel neppe overordentlig mange Nordboere eller Mænd af nordisk Æt kunde være blevne tilbage i Normandiet efter Vilhelms Erobring af England og efter

Togene til Italien, vare dog selv disse Faa, som för berört, istand til at give den senere Folkeaand i Normandiet en egen nordisk Farve. De normanniske Riddere udmærkede sig ikke alene fremfor Syd-Frankriges kjelne, drömmende og heftigt opbrusende Riddere ved en större Hang til det Eventyrlige, ved en dristigere Krigeraand, men ogsaa paa samme Tid ved en ægte nordisk Rolighed og fölgelig ved en ganske anden altovervindende Udholdenhed. I Middelalderen aabenbarede den gammelnordiske Frihedsfölelse sig endnu i Stæderne i Normandiet, idet disse længe vare Sædet for republikansk Aand og republikanske Bevægelser. Efter Vilhelm Erobrerens eget Udsagn, der bestyrkes ved samtidige Kröniker, vare de gamle Normanner, som overhovedet deres nordiske Forfædre, i höi Grad trættekjære og processyge; den Dag i Dag skal Normandiet være det Landskab i Frankrige, der aarlig har de fleste Processer at opvise. Franskmænd have desuden selv gjort opmærksom paa, at ligesom der blandt Indbyggerne i Staden Dieppe i Normandiet findes de kyndigste og meest udholdende Söfolk i Frankrige, saaledes har Frankrige stadig faaet sine berömteste Admiraler netop fra Normandiet.

Men hvormeget mere maatte ikke de i England gjennem Aarhundreder i saa stor Mængde bosatte Danske og Nordmænd have kunnet afpræge sig til vore Dage i det engelske Folks Væren og Virken, især deleshed da de dansk-norske Elementer bevarede en saa anseelig Indflydelse baade i Stæderne og paa Landet længe efter den normanniske Erobring? Man tör ogsaa med fuld Föie paastaae, at den ved de Danske og Nordmændene i Englands Befolkning indpodede nordiske

Aand nu afspeiler sig kjendelig ikke alene i en enkelt Deel af England, men over det Hele. Englænderens Lyst til dristige Eventyr, og ikke mindst paa Havet, hans urokkelige Rolighed i de störste Farer, hans tilsyneladende Kulde under de heftigste Sindsbevægelser, og hans stolte Frihedsfölelse skyldes sikkert ikke udelukkende Normannerne fra Normandiet, men tilmed for en stor Deel Efterkommerne af de danske og nordiske Kæmper, som sögte Faren paa hidtil ukjendte Have, som uden at blinke saae Döden i hvilkensomhelst Skikkelse under Öine, som satte en Ære i, at deres Ansigt ikke ved en Mine skulde forraade, hvad der gjærede i deres Indre, som skattede Friheden höiere, end Livet.

Uden at ville lægge videre Vægt derpaa, fortjener det dog altid Omtale som en mærkelig Analogi til Normandiet, at Englands berömteste og meest seirkronede Admiral baade bar det utvivlsomt nordiske Navn Nelson (Nielsen), især med den eiendommelig nordiske Endelse son eller Sön (jfr. ovenfor Side 113), og derhos var födt i en af de Danske tidlig bebygget Egn, i Norfolk i Östangel, i Byen Burnham-Thorpe. Men forresten er det i Virkeligheden særdeles mærkværdigt at iagttage den kjendelige Charakteerforkjel, der virkelig endnu findes mellem Folket i det gammelsaxiske Sydengland og i de nordligere gammeldanske Egne. Sydenglænderen er mere blöd, eftergivende; Nordenglænderen derimod mere charakterfast, næsten haard og stræng, og besjælet af en ualmindelig stærk Frihedsfölelse. Navnlig Yorkshire-Manden er i England bekjendt som kort for Hovedet, men som en bestemt, uafhængig Personlighed. De store politiske Bevægelser have derfor ikke alene

fundet en vel forberedt Jordbund i Nordenglands Befolkning, men denne har endog ved sin Sands for det offentlige Livs Udvikling og ved sin Kjærlighed til Friheden opkastet sig til Forkæmper for de store indre politiske Omvæltninger i Englands nyeste Historie. Politikere ansee det for en særdeles Ære i Parlamentet at repræsentere nordengelske Distrikter (t. Ex. the West-Riding of Yorkshire), netop paa Grund af Vælgernes politiske Dannelse, og det er vistnok nærmest ved de frihedselskende Nordenglænderes Sammenhold, at Cobden saa kraftig har kunnet virke for Frihandel, for Finantsreform og for lignende gjennemgribende liberale Foranstaltninger. At denne Frihedsaand i Nordengland fornemmelig maa hidledes fra de gammel-nordiske Bosættelser, er heller ikke en eensidig dansk Paastand. Englænderen Bulwer, som i sin „Harold" med Held har begyndt at vække sine Landsmænds Opmærksomhed for en rigtigere Betragtning af de Danskes Erobring af England, siger i en Anmærkning til dette Værk: „Hvis det var Stedet her, vilde det være let at godt„gjöre, at omendskjönt Saxerne aldrig tabte Kjærlighed „til Friheden, var det dog fornemmelig det anglo-nor„manniske Aristokrati, som lidt efter lidt seirrig tilbage„vandt Friheden fra de anglo-normanniske Kongers „Overgreb. Og endnu den Dag i Dag ere de faa til„oversblevne ublandede Efterkommere af dette Aristo„krati almindeligviis, uden Hensyn til politiske Anskuel„ser, besjælede af den samme Modbydelighed for De„spotiet og den samme Foragt for Laster (corruption), „som saa bestemt fremtræder hos Norges djærve Bön„der, i hvem vi endnu gjenkjende Billedet af vore „stolte Fædre. Det er ogsaa mærkværdigt, at de nær„værende Indbyggere i de Egne af Kongeriget, som „oprindelig ere befolkede af de Danske, ere, med Und„tagelse af enkelte Afdelinger af politiske Partier, be„kjendte for deres Modstand mod al Undertrykkelse og „deres bestemte (resolute), uafhængige Charakter, hvil„ket t. E. gjelder om Beboerne af Yorkshire, Norfolk, „Cumberland, og af store Distrikter i de skotske Lav„lande."

Det vil umulig kunne miskjendes, at de i England för Normannernes Ankomst bosatte Danske og Nordmænd virkelig ikke blot have bidraget væsentlig til at bevare Folkefriheden, der truede med at gaae tilgrunde under det angelsaxiske Folks Blödagtighed og Svaghed, men at de endog have lagt Spiren til denne Friheds videre Udvikling, og til vore Dage virket kraftig til dens fuldstændige Gjennemförelse. Det kan derfor heller ikke længere være paafaldende, at Minder om de Danske ere saaledes knyttede til Englands frieste Institutioner, at t. E. det Sted, hvorfra Valgcandidaterne til det engelske Parlament den Dag i Dag personlig anbefale sig til Vælgerne, over hele England bærer det reent danske Navn „husting"!

§ 14.

Almindelig Oversigt. Det angelsaxiske og dansk-normanniske England. Sympathier for Danmark. Den Danske i England.

De mangeartede her paaberaabte danske og dansknorske Minder i England: Stedsnavne, Mynter og Sproggenheder, ikke at tale om samtidige Kongebreve og Love m. m., ere ligesaa mange uimodsigelige Beviser paa, at den danske Indflydelse i England hverken var kortvarig eller i det Hele taget af en forbigaaende

Natur. Kommende heldigere Forskninger og Sammenligninger, nærmest i England selv, ville ufeilbarlig i höi Grad udvide Synskredsen for de derværende danske Minder. Men Saameget er allerede nu hævet over al Tvivl, at i intet Land udenfor den nordiske Folkestammes nærværende Hjemstavn have nordiske Nybyggere efterladt sig saa mangeartede, saa anseelige og i vore Dage endnu saa kjendelige Spor, som navnlig de Danske have efterladt sig i England. I intet andet större europæisk Rige har den nordiske Aand hersket saa mægtigt, end sige mægtigere; i intet andet Rige har den saa længe og gjennem Aarhundreder saa kraftig vidst at hævde sit Herredömme.

Thi de Danske og deres Efterfölgere Normannerne indskrænkede sig ikke til at overvælde Angelsaxernes Herredömme for en kort Tid, men de tilintetgjorde det for bestandig. De Danske kunne med Hensyn hertil siges at have været de virksomste. I Tidernes Löb havde de ikke alene sat sig fast i det halve England under egne Love og egne Hövdinger, men de havde spredt sig over hele England, som de endog engang i Alfred den Stores Tid holdt erobret, og vare tilmed tidlig trængte ind i Englands höieste geistlige og verdslige Aristokrati. Heni det tiende Aarhundrede fik Angelsaxerne i Edgar en Konge, som yndede de Danske saameget, at den danske Magt under hans Regjering havde god Leilighed til at befæste og udvide sig. Selv det angelsaxiske Kongehuus blev nu blandet med dansk Blod og hos Angelsaxerne, baade Höie og Lave, var Svaghed og Lastefuldhed i bestandig Tiltagende. Det ved de mange enkelte Vikingstog og Bosættelser af Nordboere gjennem to Aarhundreder forberedte danske

Herredömme udfoldede sig fuldstændig, saasnart Sökongerne og de omstreifende enkelte Vikinger bleve aflöste af danske Enekonger, der kunde byde over anseelige Flaader.

Hele England böiede sig for Erobreren Knud og nöd under hans kraftfulde, kloge og retfærdige Regjering en længe savnet Rolighed og Lykke; Angelsaxerne og de Danske nærmede sig hinanden endnu mere, end för. Men Knuds Sönner manglede Faderens Dygtighed og Kraft, de gamle indre Stridigheder i England vaagnede, og indre voldsomme Gjæringer i det nylig christnede skandinaviske Norden, hvor Vikingslivet drog sit sidste Suk, berövede de Danske i England den nödvendige Undsætning i Kampen mod de Indfödte. Danevældet i England faldt, men efterlod dog Folket saa blandet og splittet af danske Elementer, som ingensinde för. Den saakaldte angelsaxiske Kongeslægt var halv dansk. Den höie Geistlighed og den höie Adel stod ligeledes i det nöieste Slægtskabsforhold til de Danske og deres Hövdinger, i hvis Hænder flere af Rigets vigtigste Lehn endnu vare. I mange af de störste Stæder havde de Danske skaffet sig anseelig Indflydelse, og i omtrent Halvdelen af hele Landet var den overveiende Befolkning af dansk Herkomst med danske Love og andre danske Eiendommeligheder. De Danske, der naturligviis ikke kunde glemme at de havde været Eneherrer i det erobrede Land, adlöd ikkun ugjerne en Konge af en anden Stamme, end deres egen, skjönt de manglede Magten til atter selv at besætte Thronen. Paa den anden Side vilde de tiloversblevne Levninger af de ublandede Angelsaxer naturligviis heller ikke taale, at Kongespiret i deres Fædres gamle uafhængige Land

vedblivende skulde föres af fremmede Erobrere fra Danmark, hvis Magt ovenikjöbet dengang var i Begreb med at dale fra sin store Höide. Den indre Splid voxede; de svage Konger vare ikke istand til at hævde deres vanskelige Stilling med tilbörligt Eftertryk, og Magten faldt mere og mere ud af de vanslægtede Angelsaxers Hænder, fra hvem den gik over til de kraftfuldere Danske og til deres normanniske Slægtninger.

Med en eensartet Befolkning vilde England alligevel have kunnet holde sig enigt og kraftfuldt i Farens Stund, naar fremmede Erobrere truede. Men som det nu var, splittet og deelt mellem forskjellige Folkestammer, der indbyrdes kæmpede om Herredömmet, var alvorligt Sammenhold ikke muligt, og i Tilfælde af et kraftigt Angreb udenfra, Oplösningen uundgaaelig. Ved de danske Toge, de danske Bosættelser og Danevældets Undergang i England blev det gjörligt for Vilhelm af Normandiet med en Hær af ikkun 60,000 Mand at erobre England. Der kunde naturligviis ellers aldrig have været Tale om, at en fremmed Erobrer med en slig Styrke skulde have kunnet overvælde et saa vidtstrakt, godt befolket og af Naturen saa begunstiget Land, og der kunde endnu mindre have været Tale om, at han i Tidernes Löb ved den skulde have kunnet bevare en saadan Erobring. Ja selv Slaget ved Hastings, som afgjorde Englands Erobring, kunde Vilhelm vinde, fordi Harald Godwinssöns angelsaxiske Hær kom til Valpladsen svækket og udmattet lige fra det heftige Slag ved Stanfordbro mod den norske Konge Harald Haardraade og de misfornöiede nordiske Mænd i Nordengland, som havde villet gjenindsætte en Konge af nordisk Æt paa den engelske Throne.

De dansk-norske Bosættelser og det danske Herredömme i England havde dog ikke alene banet Veien for Normannernes förste Seire ved for en Tid at kue Angelsaxernes politiske Magt. Men de Danske havde ogsaa banet Veien for det normanniske Herredömmes senere Fremtrængen og Rodfæstelse i England, og navnlig for den normanniske Folkeaands endelige Seir over Resterne af den gamle angelsaxiske Nationalitet. De Danske havde nemlig ved saavel at trænge Angelsaxerne tilbage fra den nordlige og östlige Deel af England som ved at blande sig med Angelsaxerne ogsaa i Sydengland, efterhaanden undergravet Angelsaxernes nationale Selvstændighed og Folkeeiendommelighed, og i dennes Sted beredt den med den normanniske nærbeslægtede nordiske Aand Indpas i en stor, maaskee næsten i den största Deel af den engelske Befolkning. Det normanniske Aristokraties djærve og ridderlige Krigeraand, dets Lyst til dristige Eventyr og dets stolte Frihedsfölelse stemmede paa det Nöieste overeens med de fra tidligere Tid i England bosatte nordiske Mænds Eiendommeligheder. Ja hos Englands Befolkning af nordisk, især dansk Æt, forefandt Normannerne allerede i fuld Gang adskillige af de frie Institutioner, som de selv senere til Frihedens sande Tarv indförte over hele England.

Den danske Erobring af England ved danske Normanner er saaledes utvivlsomt Indledningen til eller rettere det uundgaaelig nödvendige Grundlag for den paafölgende fransk-normanniske, og den vil derfor med fuld Föie kunne kaldes förste Akt af det store historiske Drama: „den normanniske Erobring“ (the Norman

conqvest), i hvilket Vilhelm af Normandiets Erobring alene er Slutningsakten.

Men, ville Mange sikkert spörge, var virkelig den normanniske Erobring af England i det Hele taget gavnlig for dette Land? Havde det ikke været bedre, at det var blevet den angelsaxiske Nationalitet tilladt at udvikle sig videre og videre, istedetfor at den skulde trænges tilbage under saa voldsomme Ödelæggelser og Blodsudgydelser, som dem, de dansk-normanniske Toge förte med sig? Og er det ikke navnlig et Beviis paa den angelsaxiske Nationalitets Adel, at den alligevel senere har gjort sig saa overveiende gjeldende i det „angelsaxiske" England?

I denne Henseende vil det være rettest at lade en kyndig og upartisk Englænder tale. Angelsaxernes nyeste og berömteste Historieskriver Kemble siger i en Fortale til den för omhandlede Samling af angelsaxiske Diplomer: „Ved Slutningen af det fjerde Bind af dette „Værk komme vi til Harald (Godwinsöns) Regjering og „den normanniske Erobring af England — en Begiven„hed, som vore samtidige Forfædre alene kunde ansee for „sörgelig, men som vi med Taknemlighed og Stolthed „maae see tilbage paa, som den fjerne Oprindelse til vor „egen eiendommelige Charakteer og Magt. Det er neppe „muligt at sammenligne Underskrifterne paa Brevene i „dette Bind med Underskrifterne i de foregaaende Bind, „uden at see, hvorledes et fremmedt Element er blevet „stærkt overveiende. Skandinaverne Ingwar, Guðorm, „Swegen og Cnut beredte lidt efter lidt Veien for Ef„terkommere af andre Skandinaver under Vilhelm, og „den saxiske Folkeaand (Nationalcharakteer) ligesom „den saxiske Kongeslægt var for svag til at yde nogen

„heldig Modstand. Tiltrods for lidte Nederlag hævdede „den saxiske Folkeaand endnu Besiddelsen af endeel af „sit forrige Omraade med uböielig Udholdenhed. Paa „eet Sted gav den noget efter og paa et andet kunde „den bryde frem med usvækket Haardnakkethed, men „for en Deel lempede den sig dog efter enhver Erob„rers eiendommelige Sæder, indtil den efter Slutnings„scenerne af det store Skuespil ved Hastings, ophörte „at være til som Nationalcharakteer. Den slagne, öde„lagte og demoraliserede Angelsaxer förtes nu ind paa „en ny Hædersbane, hvor han hævede sig op til en „Engelskmands Magt og Værdighed. Lad os betænke, „at Nederlag ved Themsen og Avonfloden vistnok vare „nödvendige Forlöbere for Seire ved Sutlei (i Indien)."

Den angelsaxiske Folkeaands Udartelse og Svaghed bar altsaa Spiren til sin Undergang i sig. Allerede for længe siden er man blevet enig om, at man i historisk Forstand ikke tör beklage, at de vanslægtede, skjönt höilig civiliserede Romere i Britannien maatte vige Pladsen for de raae Angelsaxer, eftersom disse medbragte Spiren til en ny og höiere Udvikling. Det er da vistnok en saare billig Fordring, at man i historisk Forstand heller ikke maa sörge over, at de til en vis Grad civiliserede, men vanslægtede Angelsaxer senere hen bleve fortrængte af de kraftfuldere, skjönt mere raae Danske, da ogsaa disse netop skulde forberede og grundlægge en ny og kraftigere Tingenes Orden. Angelsaxernes Tid var allerede forbi under Kong Ethelred den Andens Regjering. De gik fuldstændig tilgrunde som et Folk, og efterlod kun en Deel af deres Dannelse og deres Institutioner til deres Efterfölgere i Herredömmet, de Danske og Normannerne. Overgan-

gen skete under de samme Rystelser og Blodsudgydelser, som endnu i vore Dage betegne enhver vigtig og gjennemgribende Omvæltning i et Lands Historie. I Stedet for den angelsaxiske Folkeaand traadte nu den dansk-normanniske eller vel rettere den nordiske Folkeaand, som ganske vist byggede paa den Grundvold, Angelsaxerne havde lagt, men som, vel at mærke, i alle Henseender er gaaet videre frem. Det er navnlig den, der i England har udviklet et hidtil ukjendt Sömandsliv, en mandig og dristig Foretagelsesaand og en borgerlig Frihed, som ved at bevare en vis Ligevægt mellem Adelens og det övrige Folks Frihed, længe har sikkret England en kraftfuld og forholdsviis rolig og lykkelig Bestaaen.

Englænderen er med Rette stolt af sit Fædreland, af dets indre Frihed og dets ydre Storhed. Men naar han i denne Retning eensidigen udhæver sit Fædreland som „angelsaxisk", eller lovpriser Angelsaxernes og de franske Normanners Fortjenester, medens han ubetinget fordömmer de danske Erobringstoge og de danske Bosættelser i England som alene ödelæggende og fordærvelige, da begaaer han en historisk Feil, en aabenbar historisk Uretfærdighed. Angelsaxerne have havt deres Andeel i Englands Civilisation, og de franske Normanner have havt en endnu större Deel deri, men det bör ikke glemmes, og mindst af den med de Danske nærbeslægtede Englænder, at ogsaa de Danske have bidraget meget væsentlig til kraftig at udkæmpe Englands Frihed og Storhed, og at denne Frihed og Storhed i ikke ringe Grad er beseglet med dansk Blod. Ja idetmindste fra den dansk-normanniske Erobring af (omtrent fra Aar 1000) har den dansk-normanniske

eller den nordiske Folkeaand været den herskende og ledende i Englands Historie, og den er det visselig endnu den Dag i Dag.

En kjendelig og meget mærkelig Yttring heraf er ogsaa den Sympathi, som det engelske Folk i Almindelighed nærer for sine Fædres gamle Hjem, for Norden, især for Danmark. Englænderen selv hidleder gjerne med en vis Stolthed sin Æt fra dette Norden. En reisende Dansk vil ogsaa overalt i England som oftest blive modtaget med en ualmindelig Grad af Velvillie og mere som Landsmand end som Fremmed, blot fordi han er Dansk. Han vil finde, at Englænderne, istedetfor at have glemt deres Frænder hiinsides Havet, med hvem de forhen have været forenede, snarere föle sig hendragne til dem ved Slægtskabs og Venskabs Baand. Han hörer idelige Beklagelser over den sörgelige Stilling, som Englands Politik indtog ligeoverfor Danmark i Begyndelsen af dette Aarhundrede, og han medtager den Overbeviisning, at i den engelske Politiks tidligere Misgreb er idetmindste det egentlige Folk uden Bröde. Den Danske selv bringes stundom til at glemme, at han er fjernt fra sit Fædreland og sine nærmeste Frænder; thi den ofte höist paafaldende Overeensstemmelse mellem Englændernes og deres nordiske Slægtningers Charakteer lader den Danske indbilde sig, at han endnu er blandt sine Egne, i det Hjem, han dog for længe siden har forladt. Det er vistnok ogsaa mere end et reent Tilfælde, at under de seneste Aars Trængsler for Danmark, har den danske Sag ingensteds udenfor Norden vakt saa megen almindelig Deeltagelse hos Folket, eller fundet saamange djærve Forsvarere baade i Tale og i Skrift, som i England. Skulde man ikke ogsaa heri for

en Deel kunne spore det nære Slægtskab og fornemme Blodets Röst?

Det tör dog heller ikke lades ganske ubemærket, at Englændernes Sympathier for Danmark og deres broderlige Slægtskabs-Fölelser mod det danske Folk ere tiltagne i samme Grad, som de have maattet anerkjende, at ogsaa den nyere Tids Danske endnu med den fra Fædrene nedarvede Tapperhed vide at værne om deres Uafhængighed, Frihed og Ære. Ikke at tale om den seneste Tids for Danmark saa hæderfulde Kampe, er det navnlig Slaget paa Rheden (2den April 1801), som i England har hævdet den danske Tapperheds ældgamle Ry. Thi nærmest paa Grund af Modstandens Heftighed regne Englænderne dette Slag ikke alene for en af Nelsons störste Triumpher, men for en af deres herligste Kampe tilsöes. Paa Nelsons Mindesmærke i Westminsterabbediet, hvor hans ærefuldeste Söslag ere anförte, nævnes Slaget ved Kjöbenhavn först. Nelson selv beskriver Kampen som den blodigste og meest fortvivlede, han nogensinde havde bivaanet. At han i denne Henseende har talt Sandhed, og at han ikke ene har udhævet de Danskes Tapperhed for at ophöie sin egen, kan neppe være tvivlsomt for os, der end ikke kunne indrömme, at Slaget fra dansk Side ubetinget maa betragtes som tabt.

Iövrigt er det paafaldende nok, hvor hyppig Englænderne sammenblande Slaget paa Rheden (1801) med Bortrövelsen af vor Flaade (1807), og henlægge disse to fuldkommen adskilte Begivenheder til een og samme Tid. Den Skjændsel, der klæbede ved Ranet af vor Flaade (1807), have de brittiske Historieskrivere lidt efter lidt sögt at dække, ja det er endog kommet der-

til, at den opvoxende Slægt kun altfor ofte tæller denne ærelöse Handling blandt Nelsons Triumpher, idet man antager, at vor Flaades Overgivelse var en Virkning og Fölge af Slaget paa Rheden. Og dog var Nelson allerede faldet to Aar iforveien (1805) ved Trafalgar, hvorved han, tillykke for sin Hæder, blev forskaanet for at deeltage i Ranet af et nærbeslægtet Folks Flaade midt i Freden!

Dette er dog ikke den eneste Vildfarelse, den Danske maa berigtige, naar han i England hörer Nelsons Navn ophöiet paa Danmarks og den historiske Sandheds Bekostning. Men en anden lignende Vildfarelse, nemlig den faste Tro paa Nelsons „fuldstændige Seir" i Slaget paa Rheden (1801), vil man have ondt ved at gjendrive. Det er en ligesaa urokkelig Troessætning hos det brittiske Folk, at Nelson der vandt en glimrende Seir, som det er en paa Kjendsgjerninger grundet Vished hos de Danske, at Slaget i al Fald hverken blev vundet af Englænderne eller tabt af de Danske, ja at saagodtsom hele Nelsons Flaade vilde være bleven ödelagt eller erobret af de Danske, hvis ikke den danske Kronprinds af Frygt for at indlade sig i en langvarig Krig med England og af andre reent politiske Grunde, samt, vel at mærke, efter Nelsons egen Anmodning havde standset Kampen. Det er et betegnende Træf, at to af de skjönneste Digte, det engelske og det danske Folk have at opvise, just ere Campbell's: „the battle of the Baltic" og Hertz's: „Slaget paa Rheden", der hver for sig fremstille Kampen som en Hæder for sit Folk.

For ikke længe siden havde en Dansk i England fört en heftig Strid angaaende det omtvistede Udfald af dette Slag. Pludselig erindrede Husets Herre, at en

gammel Invalid, der ude i Haugen passede Baadene i Canalerne, havde tjent under Nelson i det nysnævnte Slag. Han raabte da til ham: „at her var en Dansk, og at han nok havde seet det Slags Folk för." „Ja Herre," svarede den ærlige Sögut, „men den Dag gjorde de Danske os det langt hedere, end vi syntes om."

Striden var hermed til Ende. Den Tid kan dog, ifölge Naturens Orden, ikke være fjern, da den Danske i England forgjæves vil söge efter en slig Understöttelse fra Mænd, der selv have kæmpet med i Slaget. Han maa da lade sig nöie med at fremsætte sin Mening, uden noget Haab om at gjöre den gjeldende, men han kan under alle Omstændigheder tröste sig med, at naar Talen er om England og Danmark i deres indbyrdes Forhold til hinanden, da har Danmark ganske anderledes store og utvivlsomme Seire at opvise.

I de lange Rækker glimrende Seire, som ikke alene det danske Sværd, men ogsaa den danske Folkeaand vandt i England, og som ved Erobringen af dette Land væsentlig medvirkede til at grundlægge en der hidtil ukjendt Storhed og Magt, eier det danske Folk Minder saa stolte og saa lysende, at de maae regnes for nogle af de skjönneste blandt de mange skjönne i den Mindekrands, som fra Oldtids Dage omslynger det danske Navn, ja at de endog trygt ville kunne stilles ved Siden af de fleste andre Folks bedste og meest fremragende Minder.

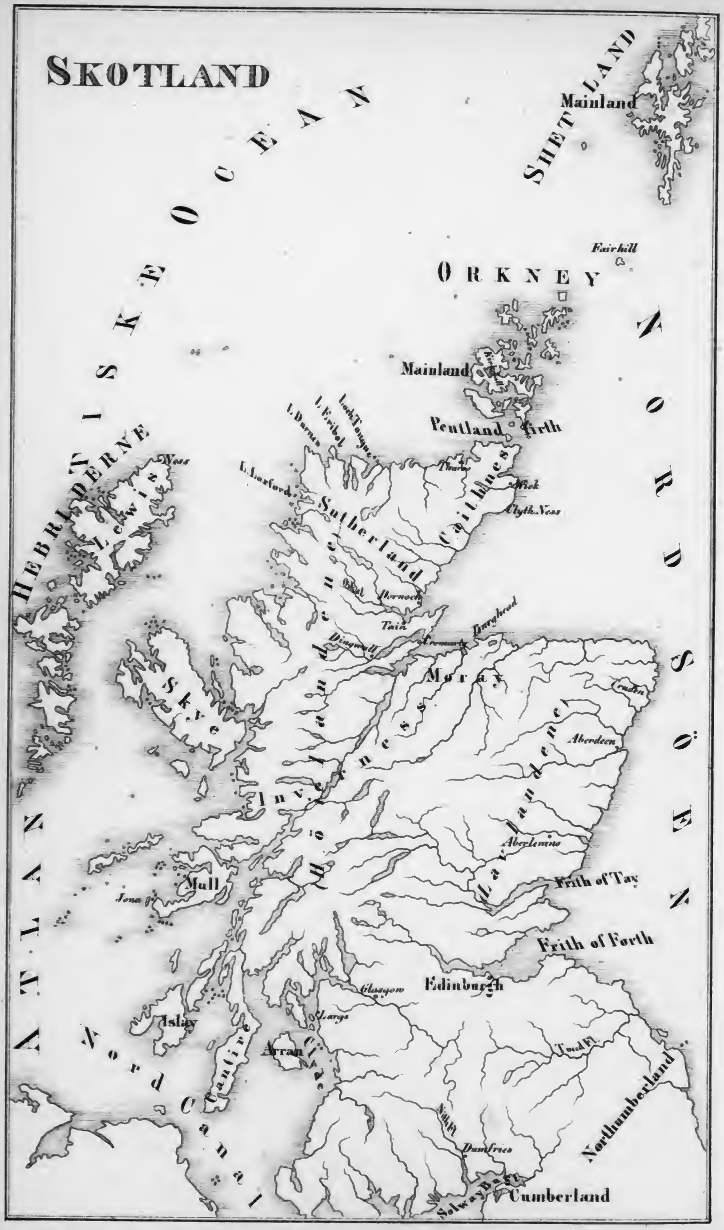

Nordmændene i Skotland.

§ 1.

Skotlands Natur. Höilande og Lavlande. Befolkning. Oprindelige Indbyggere.

Intet af Europas Have er saa barskt og stormfuldt, som det, der beskyller de nordlige og nordvestlige Kyster. Allerede i Jylland föles stærkt Virkningerne af den kolde Nordvestvind, der fra Iishavet stryger ned mellem Norge, Island og Skotland. I flere Miles Afstand fra Jyllands Vestkyst groe ingen Skove, men alene lave, forkrympede Egebuske, som paa mange Steder neppe formaae at hæve sig over den höie Lyng. Selv længere österpaa, ja endog i Fyen og Sjælland, hvorhen Nordvesten först naaer, efterat have gjennemfaret betydelige Landstrækninger, har den en saadan Indflydelse paa Skovene, at i de vestlige Udkanter ere Træerne böiede og ligesom afsvedne i Toppen. Nordsöen eller Vesterhavet, hvis Brydninger paa Jyllands Kyst endog i stille Veir höres langt ind i Landet, hæver sig i Storm til en frygtelig Höide. For længe siden vilde det have overskyllet Jylland og maaskee hele Danmark, hvis ikke Naturen havde som et skjærmende Bolværk langs Kysterne lagt Sandrevler eller Sandklitter, imod hvilke de höieste Bölger afmægtigen brydes.

Men Nordsöen er dog et mere indelukket Hav, i al Fald kun en Bugt af Atlanterhavet. Dets Bölgegang er ikke saa storartet og dets Storme ikke saa heftige, som Moderhavets höiere op imod Nord og Vest, hvor Atlanterhavet paa den ene Side bryder mod Grönland og Nordamerika, paa den anden mod Norge, Skotland og Irland. De Sandrevler og Sandklitter, der danne et tilstrækkeligt Værn for Jylland imod Nordsöen, vilde her neppe kunne holde Stand mod det oprörte aabne Verdenshav. Paa Europas yderste nordvestligste Kyster har Atlanterhavet saa at sige fuldstændig bortvasket Jord og Sand; ikkun de nögne Klipper, der fra Havbunden ofte hæve sig til anseelige Höider, ere blevne tilbage og byde endnu Havets Voldsomhed Trods. Disse Klippekyster med deres talrige lösrevne og tildeels optaarnede Klippeblokke, med deres mange og dybt indskaarne Fjorde give en ligesaa slaaende som sand Forestilling om Havets Storhed og Magt. Udenfor ligge overalt Klippeöer, der som Forposter anholde de langveisfra kommende Bölger og ikkun tillade dem, om end med foröget Hurtighed, saa dog med svækket Kraft, gjennem de snevre Porte eller Sunde at nærme sig til Landet. Enkelte af Öerne overskylles imidlertid i stærke Storme af Havet, der idet det ruller fremad stræber efter at hæve sig op over Klippekysterne, hvorfra det dog stadig glider tilbage, for atter forgjæves at gjentage det samme Forsög. Norges, Skotlands og Irlands klippefaste, öebundne Strandbredder ere öiensynlig for Europa, hvad Jyllands Sandrevler og Klitter ere for Danmark.

Det er fölgelig heel naturligt, at de Lande, der i

det nordvestligste Europa ligge yderst ud mod Atlanterhavet, saasom den skandinaviske Halvöe, Skotland, Irland og tildeels England, have deres höieste og vildeste Klippeegne mod Vesten tæt op til Havet. Tydeligst træder dog dette frem længst imod Nord, nemlig paa den skandinaviske Halvö og i Skotland.

I Norge reise Fjeldene sig, ofte næsten lodrette ud af Havet, naae i Nærheden af Kysterne betydelige Höider og synke derefter mere og mere nedad mod Öst, indtil de tabe sig i Sveriges brede og forholdsviis lave Dale. Langs Norges Vestkyst ligge hele Rækker af Öer, omkring hvilke Havet ofte hvirvler i heftige Strömninger. Paa Kysten selv hvor Landet er meest udsat for de skarpe Havvinde, sees ikke saa vidtstrakte Skove, som i det Indre af Landet, og heller ingen store frugtbargjörende Elve bugte sig gjennem de snevre og korte Dale. Ikkun hist og her styrter Vandet fra Klippevældene eller Sneebræerne efter et kort Löb ud over Fjeldranden i det aabne Hav eller i de dybe Fjorde, hvoraf Kysterne overalt ere furede. Norges störste Elve have et mere östligt Löb og söge stundom fra det norske Höiland ned gjennem det skovrige, svenske Lavland til Östersöen. I Sverige er Kysterne ikke længere hverken saa steile eller saa furede, som i Norge. Den indelukte og forholdsviis rolige Östersö kræver langtfra en saadan Modstand, som Atlanterhavet.

I Skotland finde meget lignende Forhold Sted. Hele den vestlige og nordlige Deel ud mod Atlanterhavet er en vild Klippekyst med talrige Öer, dybe Fjorde, og steile Strandbredder, bag hvilke Fjelde stötte sig til Fjelde, for ligesom at danne et uigjennemtrængeligt

Værn mod Havet. Landet er næsten skovlöst, Elvene og Dalene korte og Frugtbarheden fölgelig meget indskrænket. Dette er de saakaldte skotske Höilande („the Highlands of Scotland"). Men efterhaanden synke Fjeldene ned mod Sydost og Öst, og ende sig i de brede, flodrige og frugtbare Kyststrækninger langs Nordsöen, som paa Grund af deres ringe Höide over Havet bære Navn af de skotske Lavlande („the Lowlands of Scotland"). Höilandene svare paa denne Maade nærmest til Höilandet Norge og Lavlandene til Lavlandet Sverige. Men ligesom den skandinaviske Halvöe er större, end Skotland, saaledes er ogsaa dens Natur i det Hele taget mere storartet. Norges Fjelde ere Urbjerge (af Granit), der paa sine Steder hæve sig til en Höide af 8000 Fod, og som i store Strækninger ere bedækkede med evig Snee og Iis. Skotland derimod har især Overgangsbjerge, hvis höieste Top Ben Nevis, som kun er noget over 4300 Fod over Havet, ikke engang fremviser den evige Snee. De skotske Lavlande kunne heller ikke i Udstrækning sættes ved Siden af de svenske Dale med deres uhyre Skove, deres store Elve og Söer. Men desuagtet er Skotlands Natur paa sin Viis ikke mindre skjön, end Naturen paa den skandinaviske Halvö. Havet, der skjærer sig ind paa alle Sider, de veldyrkede og tildeels lövrige Sletter, som især henimod Bjergegnene krumme sig i Höie og Dale, og endelig Höilandet selv med sine mange Elve, Vandfald, Fjorde og Söer yde den rigeste og herligste Afvexling. Dertil kommer et mildere Clima og i Lavlandene en langt yppigere Frugtbarhed, end i Norge eller Sverige, hvilket betydelig har medvirket til at give den skotske

Natur, selv i Höilandets vildeste Egne et noget blidere Anströg, end det höie skandinaviske Norden.

Ikke alene med Hensyn til de naturlige Forhold, men ogsaa i Henseende til den nærværende Befolknings Herkomst og Eiendommeligheder, finder en overordentlig skarp Forskjel Sted mellem de skotske Lavlande og Höilande. Lavlandene, der ere Sædet for en höilig udviklet Agerdyrkning, Huus- og Fabrikflid, beboes af et arbeidsomt, kraftigt Folk, som taler en egen Mundart af det engelske Sprog, og som vel tildeels nedstammer fra de keltiske Skotter, men dog især fra indvandrede Angelsaxer, Danske, Nordmænd, Normanner og Flamlændere. Handel og Söfart, der fremmes ved Canaler, Jernbaner, Dampskibe og lignende lettende Forbindelsesmidler, trives frodig i store, velhavende Stæder.

Höilandene derimod, som ikkun et Aarhundrede tilbage endnu vare saagodtsom utilgjængelige fra Landsiden, har næsten ingen större Stæder at opvise. Klipper og Heder træde istedet for Lavlandenes frugtbare Agre. Med Undtagelse af enkelte Egne, navnlig længst mod Nordost, hvor Jorden er frugtbarere, sees kun i Dalene, langs Fjordene og Havet smaae Byg- og Havremarker, der ikke vilde kunne yde de fattige Indbyggere det tarveligste Udkomme, hvis ikke Klipperne skaffede Græsning til Qvæget og til talrige Faareflokke, og hvis ikke tillige Havet, de fiskerige Fjorde, Elve og Söer afgav noget af deres Rigdom. Vidt adspredte, i daarlige, lave Jordhuse, der ofte vanskelig kunne skjelnes fra de omgivende Klipper, leve her de haardföre Bjergskotter, som for en stor Deel ikke forstaae eller i al Fald ikke tale Engelsk, men som endnu almindelig bruge

det gammelkeltiske eller gaeliske Tungemaal. I de yderste Egne længst imod Vesten og Norden have de bevaret Sproget og deres övrige Folkeeiendommeligheder renest, men nærmere ind imod Lavlandene har den nyere Cultur efterhaanden vidst at trænge sig mere og mere frem tiltrods for Bjergene. Den gamle krigerske Dragt, som forhen udmærkede Bjergskotten, især saalænge Klanvæsenet stod i fuld Kraft, er efter Klansystemets Tilintetgjörelse Dag for Dag bleven sjeldnere. Kilten eller det korte Skjört har næsten ganske maattet vige for nyere Klædninger; ikkun Plaiden af Tartan sees endnu stadig paa gammel Viis slynget om Bjergskottens Skuldre.

I vore Dage lever Höilandets og Lavlandets forskjelligartede Befolkning i fredelig Forening under eet og samme Herredömme. Men gjennem flere Aarhundreder var Skotland Skuepladsen for de heftigste Kampe mellem de keltiske Bjergskotter og de germaniske Lavlændere. Bjergskotterne, som besjæledes af et indgroet Had til Lavlænderne, gjorde uafbrudt fjendtlige Indfald i Lavlandene og trak sig efter Brænden og Skjænden med Qvæg og andet Bytte tilbage til deres Bjerge, hvorhen de vel vidste, at Lavlænderne ikke vovede at fölge dem. Bjergskotternes Forbittrelse og Had var heller ikke ganske ugrundet. Thi i ældre Tider havde de været Eneherrer i Skotland, fra Cheviotshöiene til Orkn- og Shetlandsöerne, og fra Atlanterhavet til Nordsöen, og de havde vedligeholdt dette Herredömme, selv længe efter at deres Frænder Britterne i England havde maattet böie sig for Romerne og Angelsaxerne.

Den berömte romerske Hærförer Agricola var vel i det förste Aarhundrede efter Christi Födsel trængt saavidt frem i Lavlandene, at han som en Forskandsning mod Bjergskotterne, de frygtede „Kaledoniere" eller „Pikter", kunde anlægge en Vold med en foranliggende dyb Grav fra Forth- til Clydebugten i den Lavning, hvorigjennem den glasgovske Canal senere er bleven fört. Romerne havde endog udstrakt deres Erobringer videre nordpaa lige til Burghead ved Morayfjorden, hvorhen de havde anlagt ordentlige Veie. Men de vare ikke istand til at forsvare sig mod Kaledoniernes eller Pikternes vedholdende Angreb, og bleve snart nödsagede til igjen at trække sig tilbage til tæt sönden for Cheviotshöiene, hvor den store Muur med sine mange Taarne og dybe Grave, som de havde bygget fra Solwaybugten til Tynefloden, nu blev deres Hovedværn mod Höilandenes forfölgende Krigere. Men ogsaa denne Muur blev overskredet af Pikterne, hvis Mod og Dristighed tiltog i samme Forhold, som Romernes Vælde baade hjemme og ude var i stærkt Aftagende. Tilsidst ödelagde Pikterne Muren og streifede efter Romerherredömmets Undergang ind i England, hvor hverken Britterne eller Romernes derværende Efterkommere saae nogen Udvei til at kaste dem tilbage. Först ved den nye angelsaxiske Erobring af England maatte Pikterne atter söge mod Norden over Cheviotshöiene, hvor de fik nok at gjöre med at værne om deres egen Hjemstavn.

Thi medens de selv vare spredte over Nordenglands rige Sletter havde et fremmedt, om end nærbeslægtet keltisk Folk, Skotterne, fra Irland af sat sig fast i deres sydvestligste Grændseegne. Herfra udbredte

Skotterne sig i den Grad over Lavlandene, at baade Lavlandene og Höilandene, hvilke sidste dog stadig vare saagodtsom ganske uafhængige af de skotske Herskere, bleve under Eet kaldte Skotland. Omtrent ved Aar 900 vare i Lavlandene de ældre piktiske Indbyggere efter mange Kampe aldeles sammensmeltede med Skotterne. Men imidlertid havde et Uveir samlet sig, som ikke var mindre farligt for Skotterne i Lavlandene, end for deres piktiske Slægtninger i Höilandene. Kelternes Herredömme, som i andre og lettere tilgjængelige Lande forlængst var gaaet tilgrunde, skulde nu heller ikke mere have et sikkert Tilholdssted i Skotland, hvis Kyster dog vare beskyttede af det stormfulde, nordlige Hav, og hvis Indre var opfyldt af Klipper og stridbare Mænd.

§ 2.

Angelsaxerne. „De Danske" og Nordmændene. Virkningerne af deres Toge.

Den samme Mangel paa Sammenhold og de samme indre Stridigheder, som paa andre Steder havde bragt Kelterne Fordærvelse, banede i Skotland Veien for fremmede Erobrere. En ubetvingelig Skjebne vilde, at Christendommens nyere og höiere Cultur, ligesom i det övrige Europa, saaledes ogsaa her skulde grundlægges og fremmes ved germaniske Folk. Imidlertid mægtede Angelsaxerne, som dog havde erobret næsten hele England, ikke ved egen Kraft at underkue Kelterne i Skotland. De angelsaxiske Konger gjorde vel oftere Toge mod Skotland og vare ogsaa stundom ret heldige, men ikke engang af Lavlandene kunde de hævde en stadig Besiddelse. Ad mere fredelige Veie vandrede derimod

Angelsaxer fra det nordligste England efterhaanden ind over de skotske Grændser og nedsatte sig baade i Stæderne og paa Landet. Deres Antal synes især at være tiltaget meget betydelig ved de Danskes og Nordmændenes Erobringer i Mellem- og Nordengland hen i det niende og tiende Aarhundrede, da dengang en stor Deel Angelsaxer bleve forjagede fra deres gamle Bopæle og tvungne til at flygte mod Norden. Efter et Tog af den angelsaxiske Konge Edgar kunde endog saxiske Institutioner blive indförte i Lavlandene i det tiende og elvte Aarhundrede. Men de indre, klippefulde Höilande trodsede stadig enhver Erobring, og de nordlige og vestlige Kyster tilligemed de omliggende Öer kunde alene kues ved anseelige Flaader, som Angelsaxerne manglede.

Men hvad Angelsaxerne i denne Henseende maatte lade ugjort, blev for störste Delen udfört af Havets daværende Beherskere, af det skandinaviske Nordens kampdygtige og raadsnilde Mænd. Allerede fra ældgamle Tider var der Forbindelser, baade af krigersk og fredelig Natur, mellem Skotland og det ligeoverfor liggende Norden. Gamle Sagn vidne t. Ex. saaledes at den danske Konge Frodes Datter Ulfhilde var gift med „Stifteren af det skotske Rige", og at den danske Kongesön Amleth ægtede den skotske Dronning Hermuntrude. Fra Danmark af, især vel fra Jylland, gik ogsaa senere mange Nybyggere over til de skotske Lavlande, hvis Kyster desuden ofte bleve hærgede af danske Vikinger.

Men ligesom alt i Nordengland de danske Nybyggere vare stærkt blandede med Nordmænd, saaledes

blev dette i endnu höiere Grad Tilfældet i de skotske Lavlande. Jo nordligere Egnene vare, desto mere fjernede de sig fra Danmark, men desto nærmere kom de Norge, og desto större Lighed fik Naturen der med de norske Fjorde, Dale og Klipper. Medens derfor de nordiske Nybyggere i Lavlandene vare af norsk-dansk Herkomst, bleve de egentlige Höilande og Öerne længst imod Nord og Vest erobrede og tildeels befolkede, alene af Nordmænd. Dette skete omtrent samtidig med de danske Erobringer og Bosættelser i England. Paa Skotlands Nord- og Vestkyst stiftede Nordmændene Riger, som bestod Aarhundreder efter Daneværldets Undergang i England. De indförte deres egne Sæder, Skikke og Love, og gave de af dem bebyggede Steder norske Navne. Ikke sjelden synes de derhos at have giftet sig med indfödte Kelter; idetmindste berettes det ofte, at norske Hövdinger ægtede Döttre af det keltiske eller det piktiske og skotske Aristokrati, hvis nationale Reenhed og Magt paa denne Maade efterhaanden blev nedbrudt. De ulykkelige Kelter vare saaledes komne i en haard Klemme. De keltiske Skotter i Lavlandene trykkedes af Angelsaxer og Nordboer, og de piktiske Bjergskotter trængtes baade fra Lavlandene af og fra de norske Riger i Vesten og Norden. Det var overhovedet den væsentligste Virkning af de norske Erobringer og Bosættelser i de skotske Höilande, at Nordmændene i Forbindelse med de norsk-danske Nybyggere i Lavlandene saavelsom med de derboende Angelsaxer nedbröd det keltiske Herredömme, og paa en lignende Maade, som de Danske i England, banede Veien for den normanniske Aands og de normanniske Institutioners

endelige Seir saavel i Lavlandene (i det tolvte Aarhundrede), som, om end langt senere, tillige i Höilandene og paa de omliggende Öer.

Forsaavidt som der herved blev forberedet en nöie Forening mellem de længe adskilte Lavlande og Höilande, og navnlig grundet en större Folkedannelse og en höiere Cultur, tör det med Rette paastaaes, at de norske Erobringer i Höilandene og de norsk-danske Bosættelser i Lavlandene have været særdeles heldbringende for Skotland. Man kan altid beklage, at et saa tappert og i mange Henseender saa ædelt Folk, som Kaledonierne og deres Efterkommere, skulde gaae tilgrunde. Ja hvo vil endog uden Vemod kunne see, hvorledes de sidste svage Rester af Skotlands gamle Beherskere, efterat være fortrængte fra de herlige Lavlande, end ikke nu undes Ro blandt Höilandenes nögne Klipper og i de faa dyrkelige Dale, men nödsages til Aar for Aar i stigende Antal at söge et nyt Hjem længere vesterpaa, i den nye Verden hiinsides Atlanterhavet? Men fra Oplysningens og Civilisationens Standpunkt har man dog ingen Grund til at lægge Nordmændene eller Nordboerne i det Hele til Last, at de i Skotland medvirkede til at fortrænge et Folk, hvis Brödre og Slægtninger i alle af dem besatte Lande havde viist sig uskikkede til fuldstændig at gjennemföre den nye, christelige Dannelse, og som derfor alt eengang underkuede af Romerne, havde maattet vige for friskere og kraftigere germaniske Stammer, navnlig for Franker og Angelsaxer.

En ikke ringe Deel af Skotlands nærværende Befolkning, baade i Lavlandene og paa Höilandenes yder-

ste Kyster og Öer, ere utvivlsomt Efterkommere af de gamle Nordboere, især dog af Nordmænd. Da nu Nordmændene og de Danske overalt, hvor de ellers nedsatte sig, vidste at gjöre deres nordiske Eiendommeligheder gjeldende og i hvert Fald at bevare Grundtrækkene i deres Charakteer, er det allerede heraf rimeligt, at de norske Bosættelser i Skotland maae have övet en eiendommelig Indflydelse paa Udviklingen af det nyere skotske Folkeliv og den skotske Folkecharakteer, idetmindste i visse Egne. Dette er virkelig ogsaa kjendelig Tilfældet. Men iövrigt, uagtet de norske Riger paa Skotlands Kyster stode længe efter Danevældets Undergang i England, vare dog Virkningerne af de norske Erobringer i Skotland langtfra ikke saa store eller saa gjennemgribende, som de tilsvarende Fölger af de danske Erobringer i England. Det norske Sprog blev paa Hebriderne fuldkommen fortrængt af det gamle Keltiske eller Gaeliske, og paa Shetlandsöerne, Orknöerne og Skotlands Nordkyst af Engelsk. De norske Institutioner og Love i disse Egne forsvandt enten ganske eller omformedes efter heel andre Mönstre. Ikke engang paa de reent norske Orkn- og Shetlandsöer, der dog til heni det femtende Aarhundrede vare forenede med Norge og Danmark, formaaede Indbyggerne senere at hævde deres gamle, fra Fædrene nedarvede Frihed. Den frie Jordbesiddelse, navnlig Odelsretten, blev for större Delen tilintetgjort ved den skammeligste Undertrykkelse. Som bosatte paa mange smaae, fattige og vidtadspredte Öer længst afsides mod Nord og Vest kunde Nordmændene i Skotland overhovedet hverken skaffe deres Institutioner og Love en slig Indflydelse

paa det hele Land eller ordne en saadan tætsluttet, kraftig Modstand mod Undertrykkelse, som deres lykkeligere danske Slægtninger paa Nordenglands aabne, rige og tætbefolkede Sletter.

Tiltrods for den Kjendsgjerning, at Nordmændene af alle nordiske Nybyggere i Skotland vare de talrigste, hörer man dog stadig her norske Bedrifter og norske Mindesmærker henförte til „de Danske". Under dette Fællesnavn indbefattes nemlig jævnlig, som i England, baade Nordmænd og Svenske. Aarsagen hertil maa rimeligviis ikke alene söges i Norges lange og underordnede Forbindelse med Danmark, i det uafbrudt fortsatte levende Samqvem mellem Skotland og Danmark fremfor mellem Skotland og det övrige Norden, og endelig i de indbyrdes Giftermaale mellem det gamle skotske og det danske Kongehuus, hvilket i forrige Tider ikke bidrog lidet til at sammenknytte ogsaa det skotske og det danske Folk. Men oprindelig maa det danske Navns Overvægt vistnok rettest hidledes fra de Danskes fremragende Vælde gjennem Oldtiden og den tidlige Middelalder, især naturligviis fra det Overherredömme, de saa hæderfuldt havde tilkjæmpet sig i det nærliggende England.

§ 3.

Lavlandene. Folket. Sproget. Norsk-danske Stedsnavne.

Grændserne mellem England og Skotland vare i Oldtiden meget ubestemte. Efter Romernes Tid havde snart de angelsaxiske og danske Konger udstrakt deres Herredömme over Cheviotshöiene, hyppig til Clyde- og Forthbugten, snart igjen vare ikke ubetydelige Stræk-

ninger af Nordengland, især i de nordvestligste Egne, forenede med de skotske Lavlande eller dog med her bestaaende Riger. Overhovedet saalænge indtil England og Skotland omsider forenedes under een Krone, var det nordligste England og det sydligste Skotland næsten uafbrudt Skuepladsen for de meest forbittrede Grændsekrige. Mange tusinde tappre Krigeres Blod have gjödet den Jord, der nu bugner under en lykkelig Freds og Velstands Velsignelser.

En Deel af dette gamle Grændseland eller det Sydligste af det nærværende Skotland fra Cheviotshöiene op til den smale Landstrækning mellem Clyde og Forthbugten — en Afstand af omtrent tredsindstyve engelske eller tretten danske Mile — har ikke stort mere Charakteren af et Bjergland, end det nordlige England. Höidedragene bugte sig i de samme blöde Former, og ikkun hist og her kan en enkelt afreven Bjergknude vise sine lyngdækkede eller endog nögne, skarpe Toppe. Store veldyrkede Sletter afbrydes af deilige Dale, der ofte ere snevre og saa frugtbare, at Slyngplanter, Buske og Træer paa sine Steder næsten ganske skjule de Aaer eller smaae Floder, der gjennemströmme Dalene.

Fra Clydebugten af brede Höilandene sig op i Nordvest og Nord, hvorimod Lavlandene fra Forthbugten af fölge langs med Östranden af Höilandene og med Kysterne af Nordsöen. Op til Taybugten og Norden for denne igjen til Grampiansbjergene er Lavlandet hverken meget bredt eller meget udstrakt, idet Höilandets Bjerge nærme sig stærkt til Havbredden. Först ovenfor Grampiansbjergene aabner det sig i de store flade Sletter, som indtage den nordvestligste Pynt af

Skotland (især det nuværende Aberdeenshire). Fra disse mere skovlöse Sletter drager man mod Nordvest ind i det frugtbare, skovgroede Moray, hvorfra Overgangen igjen skeer til Höilandene, som tage deres Begyndelse i det hosliggende Invernesshire. Paa dette yderste Punkt har Lavlandet ligesom udtömt al sin Pragt og Overflod. Ned ad mod Kysterne er Landet bölgeformigt med jævnt skraanende Höider og gjennemskaaret af Elve, hvis stride Ström minder om Bjergenes Nærhed. Længere borte fra Kysterne hæver Landet sig, Bjergenes Toppe blive mere og mere nögne og skarpe, Dalene faae större Dybde og Elvenes Brusen over Klippestykkerne bliver lydeligere. Paa Overgangen fra Lavlandet til Höilandet frembyde Grændsebjergene i endnu höiere Grad, end de sydligere Grændsebjerge, henrivende Udsigter over Kysterne og Havet. Det er kun med Möie Beskueren river sig lös fra Synet af Lavlandets Ynde, for at fordybe sig i de mörke Bjerge, der staae alvorlige og ligesom truende bag ham.

Overalt i Lavlandene har Befolkningen baade i Ydre og i Charakteer megen Lighed med Indbyggerne i Nordengland. Især gjælder dog dette om de sydligste Grændseboere mellem Cheviotshöiene og Clyde- og Forthbugten. Den samme blonde Haarfarve og den samme Legemsbygning, der i Nordengland saa stærkt minder om Folkets Herkomst fra det skandinaviske Norden, antyder ogsaa her, at anseelige Indvandringer af nordiske Mænd maae være gaaede til det sydlige Skotland, og derfra videre op langs Östkysten. Ifölge et meget udbredt Sagn her i Norden, skal endog Sproget i Lavlandene være saa liigt Sproget i Skandinavien, at f. Ex. Skibs-

folk fra Lavlandene, der ere strandede paa Kysterne af Jylland og Norge, uden Vanskelighed have kunnet samtale i deres Modersmaal med Almuen der. Dette er vel en betydelig Overdrivelse, men Saameget er vist, at Folkesproget i Lavlandene indeholder et endnu större Antal nordiske Ord og nordiske Vendinger, end selv Folkesproget i Nordengland. Man tör ikke troe, at dette udelukkende skulde have sin Grund deri, at det saxiske Sprog först, efterat det var blevet blandet med Dansk, fra Nordengland af udbredte sig til de skotske Lavlande, hvis afsides Beliggenhed saa höit imod Nord rigtignok aabenbart var særdeles skikket til at bevare de gamle danske Ordformer fremfor det sydligere, af den nyere Tid mere paavirkede Nordengland. Thi ikke at tale om Indbyggernes nordiske Udseende, ere de danske eller de nordiske Bestanddele i Lavlandenes Folkesprog altfor anseelige. De forudsætte nödvendig nordiske Indvandringer, ja af det nærværende Folkesprog at dömme, kunde man endog let fristes til at troe, at langt flere Nordboer havde nedsat sig i de skotske Lavlande, end i Mellem- og Nordengland. Fölgelig skulde man ogsaa vente at træffe forholdsviis flere nordiske Stedsnavne i Lavlandene, end i England.

Men dette er saare langt fra at være Tilfældet. De skotske Lavlande have ikkun yderlig faa nordiske Stedsnavne, og selv disse faa ere saagodtsom uden Undtagelse indskrænkede til det gamle Grændseland mellem Cheviotshöiene, Clyde- og Forthbugten, især dog til de Shirer, der stöde nærmest op til den engelske Grændse. Midtpunktet for de nordiske Stedsnavne danner Dumfriesshire, lige Nord for Cumberland og

Solwaybugten. Naar man erindrer, at de to nordöstligste Shirer i England (det nærværende Northumberland og Durham) ikkun have meget faa nordiske Stedsnavne at opvise, og altsaa neppe, idetmindste ikke i en tidlig Tid, have havt nogen vidtstrakt nordisk Befolkning, hvorimod det nordvestligste Shire i England, Cumberland, som Stedsnavnene godtgjöre, udmærkede sig ved en tidlig og anseelig nordisk Befolkning, vil man finde det ganske naturligt, at de förste nordiske Bosættelser i de skotske Grændselande fortrinsviis stöttede sig til det nærliggende, af Nordboer bebyggede Cumberland. Paa Skotlands sydöstligste Kyst vilde nordiske Nybyggere i de förste Tider ikke alene ved to mellemliggende Shirer være adskilte fra deres Frænder i Nordengland, men de vare ogsaa ved et stort Hav fjernede fra deres Brödre i Danmark og Norge. Deres Stilling her var ganske anderledes udsat og faretruende, end paa den modsatte, sydvestlige Kyst, hvor saavel de af Nordboer besatte Landskaber Cumberland og Westmoreland, som ogsaa de nordiske Colonier paa Man og i Irland vare i Nærheden.

Den nordiske Befolkning i Dumfriesshire synes kjendelig fra Cumberland af, over Floderne Liddle og Esk, at være indvandret til de Sletter, der aabne sig Vest for de nævnte Floder. Stedsnavnene her have idetmindste selvsamme Charakteer, som i Cumberland. Ikke alene hedde Bjergene „fell" (Fjeld) og „rigg" (Ryg), hvilket dog forresten ogsaa er Tilfældet endnu noget længere oppe i Grændselandene mod Vest, Nord og Öst. Men hvad der er mere eiendommelig for Dumfriesshire, de cumberlandske Stedsnavne paa — „thwaite",

paa — „beck" og paa — „garth", ikke at tale om — „by" eller — „bie" fortsætte sig herind, t. Ex. „Thornythwaite, Twathwaites, Robiethwaite, Murraythwaite, Helbeck, Greenbeck, Botchbeck, Torbeck, Stonybeck, Waterbeck, Hartsgarth, Tundergarth, Applegarth, Lockerby, Alby, Middlebie, Dunnaby, Wysebie, Perceby, Denbie, Newby, Milby, Warmanbie, Sorbie, Canoby m. fl. Största Delen af de nordiske Stedsnavne samle sig mellem Floderne Esk og Nith. Forskjellige Forfattere have ogsaa sögt at paavise, hvorledes netop Fiskerne ved Nithfloden den Dag i Dag bruge eiendommelige, oprindelig nordiske Udtryk for deres Fiskeredskaber og Maade at fiske paa (f. Ex. „pocknet", Isl. pokanet; „leister" eller „lister" Isl. ljóstr, Dansk Lyster; „haaving", Norsk haave ɔ: at trække smaa Garn i Vandet o. s. v.). Noget Öst for Floden og Nord for Byen Dumfries ligger Sognet „Tinwald", upaatvivlelig det samme Stedsnavn Thingvall eller Tingvold, der som det eiendommelige Navn for nordiske Thingsteder forekommer i andre af Nordboer bebyggede Egne paa de brittiske Öer. Det er overhovedet saare naturligt, at de nordiske Nybyggere i det sydöstligste Skotland havde lagt deres Hovedthingsted i den af dem meest befolkede Egn.

Fra Dumfriesshire af brede de nordiske Stedsnavne sig ligesom i en Bue mod Vesten og Östen. Ganske enkelte forekomme vesterpaa i Kirkcudbright (Begbie, Cogarth), i Wigton (Sorby, Killiness), i Ayr (ligeoverfor lille Cumbrö: Crosby, Sterby, Bushby og Magby) samt i Lanark (tæt sydvest for Glasgow Bushby). Mod Östen træffes nogle faa i Roxburgh, som ved Grændsen af Cumberland: „Carby og Stonegarthside", og ved

Grændsen af Northumberland adskillige paa — „haugh" (Höi) og — holm. Men iövrigt findes endnu kun ved Grændsen mellem Berwick og Haddington et Par — by'er (som Humbie, Blegbie og Pockbie). Opad mod Glasgow og Edinburgh hedde Bjergene end ikke længere — „fell" og „rigg". De nordiske Stedsnavne standse, saa at sige ganske i disse Egne; ikkun det nordiske Ord „fjörðr" eller Fjord höres saavel her, som længere mod Nord i Fjordnavnene firth, nemlig: „Firth of Forth, Firth of Clyde, Firth of Tay, Murray Firth (og Dornoch Firth).

De nordiske Stedsnavne i Lavlandene ere fuldkommen underordnede ved Siden af de oprindelig keltiske, ja selv ved Siden af de angelsaxiske. Da der ikke destomindre er foregaaet en betydelig Indvandring af Nordboer til Lavlandene, er det klart, at denne Indvandring har fundet Sted under saadanne Forhold, at Nybyggerne ikke vare mægtige at forandre Stedernes engang vedtagne Navne. Isærdeleshed kan man antage, at Indvandringen er skeet langt sildigere, end de danske Erobringer i England. Det er i det Hele vistnok temmelig nær Sandheden, at ligesom de danske Erobringer i Nordengland maae have forjaget mange af de derboende Angelsaxer til Skotland, saaledes maa ogsaa den efterfölgende normanniske Erobring have drevet mange Danske og Nordmænd fra Nordengland mod Norden over den skotske Grændse.

Efter dette ville de fleste nordiske Bosættelser i de mellemste og nordlige Lavlande först blive at henföre til Slutningen af det elvte Aarhundrede, og i en saa sildig Tid havde der naturligviis ikke kunnet være Tale om, aldeles at omforme de derværende gamle Stedsnavne.

§ 4.
Sagn om „de Danske". Sydlige og nordlige Lavlande. „Danske" Mindesmærker. Burghead.

Ligesaalidet som man alene efter de faa nordiske Stedsnavne i Lavlandene tör slutte til, at den der indvandrede nordjske Befolkning kun har været meget ubetydelig, ligesaalidet tör man paa den anden Side maale denne Indvandrings Störrelse og Ælde efter de tallöse Sagn om „de Danske" (the Danes), hvoraf Lavlandene fra Syd til Nord gjenlyde. Thi uagtet Lavlandene ingensinde vare saa tidlig erobrede og overvældede af de Danske og Nordmændene, som det tilgrændsende England, er dog Antallet af de foregivne danske Minder, selv fra en fjern Fortid, forholdsviis ikke ringere i Lavlandene, end i England. Sagnet har lidt efter lidt henfört saagodtsom alle Mindesmærker af nogen Betydenhed i Lavlandene til „de Danske". Endogsaa de Lærde have til den Dag i Dag været altfor tilböielige til i piktiske, romerske eller skotske Mindesmærker at ville gjenfinde Spor af de senere indkomne „bloody Danes" (blodige Danske).

Sagnene om „de Danske" have i Lavlandene omtrent samme Charakteer, som i England. Med skarpe og gribende Træk skildre de Landets og Folkets Elendighed under de gjentagne Angreb af Havets vilde Sönner, hvis Ankomst, Bortgang og hele Færd var ligesaa uberegnelig, som Vinden. Naar store Skarer af Vikinger vare landede paa eet Sted, og Skotterne havde faaet samlet en Hær imod dem, kunde det hænde sig, at Skotterne en Morgen, naar Alt var klart til Angreb, forgjæves ledte efter de fremmede Voldsmænd. I Nattens Mörke havde disse da fundet Leilighed til hemmelig at indskibe sig, og snart vilde Rygtet fortælle Hæren, at nu vare Vikingerne landede i en heel anden Egn, hvor de udbredte Död og Ödelæggelse. Med Gru beretter Lavlænderen om alle de uskyldige Qvinder og Börn, ikke at tale om de mange brave Mænd, som maatte böde med Livet, om alle de Kirker, Klostre og Byer, som gik op i Luer, om de tallöse Qvæg- og Faareflokke, som tilligemed mangehaande Kostbarheder bleve bortförte til Vikingernes Skibe.

Allerede i England ere Vikingerne godt i Orde for Drukkenskab og andre Udsvævelser, men i Skotland fremhæve Sagnene endnu stærkere de Danskes Tilböielighed til at beruse sig, især i Öl. Det er tilmed over hele Skotland og Irland en almindelig Tro hos Almuen, at de Danske bryggede deres stærke Öl af Lyng („heather"), hvilket Sagn formodentlig er opstaaet deraf, at man i ældre Tider i Norden kryddrede Öllet ved Urter, t. Ex. i Danmark ved den saakaldte Porse, der netop groer i Lyngmoserne.

Forresten kan der ikke være nogen Tvivl om, at de skotske Fortællinger om de Danskes Drikfældighed have faaet en betydelig Tilvæxt i langt senere Tider, navnlig fra den Tid af, da den danske Prindsesse Anna, en Söster til Christian den Fjerde, var bleven gift med den skotske Konge Jacob den Sjette eller, som han i England kaldtes, Jacob den Förste. Thi med Dronning Anna kom adskillige danske Adelsmænd over til Skotland, som ved Hoffet og i dets Omgivelser indförte den samme Svir og Sværm, der dengang i altfor höi Grad herskede ved Hoffet i Danmark. I et Digt af Burns

(„the whistle") besynges saaledes en Elphenbeens Flöite eller Pibe, som endnu opbevares i Familien Ferguson of Craigdarroch, men som oprindelig skal have tilhört een af Dronning Annas danske Hofmænd. Denne Danske, der endog blandt sine Egne var bekjendt som en stor Dranker, udæskede Skotterne til at drikke omkap med sig, idet han lovede Sölvflöiten som Belönning til den, der kunde drikke ham under Bordet. Paa samme Tid fremviste han Vidnesbyrd for, at han endnu ingensinde, uagtet hans mange Drikkelag ved forskjellige Hoffer i Norden, i Rusland og Tydskland, var bleven overvunden. Efter i tre Dage og Nætter at have drukket med Sir Robert Lawrie of Maxvelton, faldt imidlertid den Danske under Bordet, og Sir Robert beholdt Flöiten. I et lignende Drikkelag tabte Sir Roberts Sön senere Flöiten til Walter Riddel of Glenriddel, fra hvis Slægt den paa samme Maade gik over i den Families Eie, hvor den nu befinder sig.

Men i Modsætning til de mange naturligviis overdrevne Fortællinger om Afskyeligheder, der skulle være begaaede af de Danske i ældre og nyere Tider, er det ligesom en Hvile at möde romantiske Sagn om danske Krigere, hvis Tapperhed og Skjönhed, endog midt under Skotternes Forbandelser over „de danske" Vikinger, kunde vinde de skotske Möers Hjerter. En dansk Kæmpe var under et Streiftog i Morayshire bleven opsnappet af Skotterne og indsat i et stærkt Fangetaarn, hvor en snarlig Död ventede ham. Men Slotsherrens Datter, som havde forelsket sig i ham og fundet Gjenkjærlighed, aabnede en Nat Fængslets Dör, og tog selv Flugten med ham. Om Morgenen satte Slotsherren efter dem

og indhentede de Flygtende ved Bredderne af Floden Findhorn, der gjennemströmmer Moray. De Flygtende, som begge vare paa een Hest, forsögte at sætte over Floden, men den stærkt udmattede Hest kunde ikke kæmpe sig frem mod Strömmen og det elskende Par fandt en vaad Grav i Findhorns dybe Vande. Nær Dalsie (i Nairnshire) ved Findhorn ligger en lille afsondret Dal, indesluttet af jævnt skraanende Bakker, der ere bevoxede med Hængebirker. Midt paa denne yndige Plet sees en Grav, sammendynget af Stene, og ved dens ene Ende staaer en höi opreist Bautasteen, prydet med indhuggede Kors og flere ældgamle Tegn. Det er, siger Almuen, en Mindesteen over hiin ulykkelige skotske Prindsesse.

I og for sig indeholder dette Sagn saameget mindre noget Usandsynligt, som Historien vidner, at skotske Kongedöttre ægtede norsk-danske Konger, paa samme Tid, som disse eller dog deres Landsmænd krigede paa Skotland. I Begyndelsen af det tiende Aarhundrede havde den skotske Konge Constantin den Tredie i Forening med de nordlige Angelsaxer slaaet „de Danske" fra Dublin under „Reginald" og „Godfrey O'Ivar" (Godfred Ivarsön) i et stort Slag ved Clyden. Uagtet Constantin fremdeles næsten i hele sin Regjeringstid maatte kæmpe mod danske og norske Vikinger, gav han dog sin Datter til Anlaf eller Olaf, Konge over „de Danske" i Dublin og i Northumberland, ja kæmpede endog senere Slaget ved Brunanborg med ham og hans dansknorske Hær imod Angelsaxerne. Ogsaa Sigurd Jarl paa Orknöerne var gift med en Datter af den skotske Konge Malcolm den Anden (1003—1033) skjönt Sigurd

havde gjort ödelæggende Angreb og Erobringer i Malcolms Lande.

Nordmændenes og de Danskes Angreb paa de skotske Lavlande vare saa omfattende, at af syv Enekonger, som herskede over Skotterne i Aarene 863—961 eller omtrent i et Aarhundrede, skulle de tre være faldne i Kampen mod „de Danske". Imidlertid siges dog disse Konger med deres Blod at have kjöbt afgjörende Seire. Sammenstiller man Nordboernes uheldige Erobringstog til de skotske Lavlande med Nordboernes eller især de Danskes store Erobringer i England, er det overhovedet ikke at undre paa, at Indbyggerne i Lavlandene med en vis Stolthed fortælle om deres Forfædres mange Seire over „de Danske"; ja det vil end ikke være uventet, at Folkesagnet, som udpeger de gamle Valpladser, saa at sige aldrig forudsætter Muligheden af, at Seiren kan have været paa „de Danskes" Side.

I de sydlige og mellemste Lavlande (söndenfor Grampiansbjergene), fremböd Forth og Tayfjorden ypperlige Landingssteder for Oldtidens Vikinger. Heromkring stode derfor mange Kampe. I Nærheden af en Vold, „the Danes dyke" kaldet, i Sognet Crail tæt ved Fifeness mellem de nysnævnte Fjorde skal den skotske Konge Constantin, Kenneths Sön, være faldet (881) i et Slag mod „de Danske". Inderst i Tayfjorden laa Pikternes gamle Hovedstad Forteviot eller Abernethy, som Vikingerne ofte sögte at plyndre; for at forsvare den, offrede Skotternes Konge Donal den Fjerde sit Liv (961). I Perthshire ved Redgorton findes en Gaard „Denmark", og ved den sees Levninger af

Forskandsninger, Gravhöie og Mindestene, som hidröre fra et Nederlag, de Danske her skulle have lidt.

Det berömteste Slag i disse Egne henlægges dog til den nordlige Bred af Tayfjordens Munding. I Malcolm den Andens Regjeringstid, efterat de Danske allerede havde opsvunget sig til Herrer i England, begyndte Vikingernes Angreb at antage en farligere Charakteer, end för. En Mængde „Danske" vare saaledes landede i Lunanbugten (i Forfarshire), hvorfra de hærgede og plyndrede i mange Miles Omkreds. Men östen for Dundee ved Barry mödte de en skotsk Hær, som slog dem og tvang dem til at gjöre et Tilbagetog, paa hvilket de atter gjentagne Gange bleve slagne. Endnu den Dag i Dag vil Sagnet paavise en Række „danske" Mindesmærker i en Linie fra Barry, hvor Menneskebeen af paafaldende Störrelse ofte skulle være fundne i de derværende Gravhöie, til Aberlemno, i hvis Omegn de sidste Fægtninger forefaldt. Ved Camuston, ikke langt fra Barry, staaer saaledes et Steenkors, „Camuscross" kaldet, hvorpaa forskjellige knælende og bedende Figurer ere udhuggede. Ifölge Almuens Fortælling, er dette Kors opreist til Minde om den danske Hærförer Camus, som faldt der. Ved Kirkbuddo saaes, idetmindste tidligere, Levninger af „en dansk Leir" („a danish camp"), „Norway dikes" kaldet; i Sognet Inverkeilor er der ligeledes ved Gaarden „Denmark" Spor af danske Volde, og ved Aberlemno, Murphie og flere Steder kneise kunstig udhuggede Stene („sculptured monuments"), som siges at være reiste til Erindring om de samme lykkelige Seire over de Danske.

Det er naturligviis ingenlunde utroligt, at der i denne Egn, omtrent paa den angivne Tid, kan have staaet et stort Slag mellem Skotterne og nordiske Vikinger. Men det er fuldkommen klart, at de allerfleste af de ovennævnte foregivne „danske" Mindesmærker ingensomhelst Forbindelse have med det oftnævnte Slag. Navnet Camus er slet ikke noget nordisk Navn, og det er derhos ikke alene oplyst, at Landsbyen Camuston i ældre Tider heed „Cambestowne", men ogsaa at der i Lavlandene findes flere ligelydende Stedsnavne, som rettest udledes af det gamle keltiske Sprog. De paaberaabte, kunstig udhuggede Mindestene have i Reglen heller ikke Præg af at være opreiste efter noget Slag. I et nylig udkommet Pragtværk (P. Chalmers: The ancient sculptured monuments of the county of Angus. Edinburgh 1848. Folio), findes nöiagtige Afbildninger af en Mængde Stene af selvsamme Art, som ere spredte over Perth-, Forfar-, Kincardine- og Aberdeenshire, og endnu flere saadanne træffes, langs Lavlandenes nordligste og Höilandenes nordöstligste Kyster. En enkelt (ved St. Vigean i Forfarshire) har en gammel keltisk Indskrift, men ellers ere de ikke forsynede med Indskrifter. Sædvanlig ere de paa den ene Side prydede med Kors, forskjellige phantastiske Slyngninger og Ornamenter, og paa den anden deels med bibelske Forestillinger (t. Ex. Adam og Eva ved Kundskabets Træ, Daniel i Lövekulen, Samson med Asenkjæften o. s. v.), deels med allehaande besynderlige Figurer af Halvmaaner („crescents"), Sceptre, Speile, Kamme m. m. saavelsom med Slanger, Löver; Elephanter, Heste, Hunde,

Hjorte, Elsdyr, Sphinxer o. s. v. Paa nogle Stene fremstilles Jagter med Ryttere, Hornblæsere, Hjorte og Hunde. Indhugningen er som oftest foretaget med megen Kunstfærdighed, og hele Stilen i Arbeidet synes at henvise til det tiende, elvte Aarhundrede. Der kan ikke være Tale om, som flere Forfattere dog have villet, særligt at henföre dem til danske eller norske Nybyggere i Skotland; de ere aabenbart christelig-skotske og ere reiste i heelt forskjelligt Öiemed, nogle muligviis som Grændsestene for Jorder og Jagtgebeter, andre som Mindestene over Afdöde.

Een af Aberlemno-Stenene, der staaer tæt ved Kirken, fremviser som en saare sjelden Undtagelse paa den ene Side et Slag, hvor baade Fodfolk og Ryttere kæmpe, og hvor tilmed en Fugl angriber en hjelmklædt Mand, der forgjæves söger at dække sig med et Skjold (jfr. omstaaende Afbildning). Ovenover sees et Speil og een af de uforklarlige Figurer, som saa almindelig forekomme paa Stene af denne Art. Der er kun den Egenhed, at Figuren, som gjennemskjæres af Tværstangen med Sceptrene (?) i hver Ende, her er firkantet, medens den ellers i Reglen er halvmaaneformig. Bagsiden af Stenen er udhugget i et Kors, som er belagt med de smukkeste Slyngninger og Ornamenter, og som derhos er omgivet af phantastiske, sammenslyngede Dyrefigurer. Hele Stenens Höide er henimod tre Alen. En slig Mindesteen kunde mulig være reist efter en vunden Seir; dog er det lige uvist, hvorvidt det just har været efter en Seir over „de Danske". Men i hvert Tilfælde er Stenen sikkert skotsk og ikke nordisk.

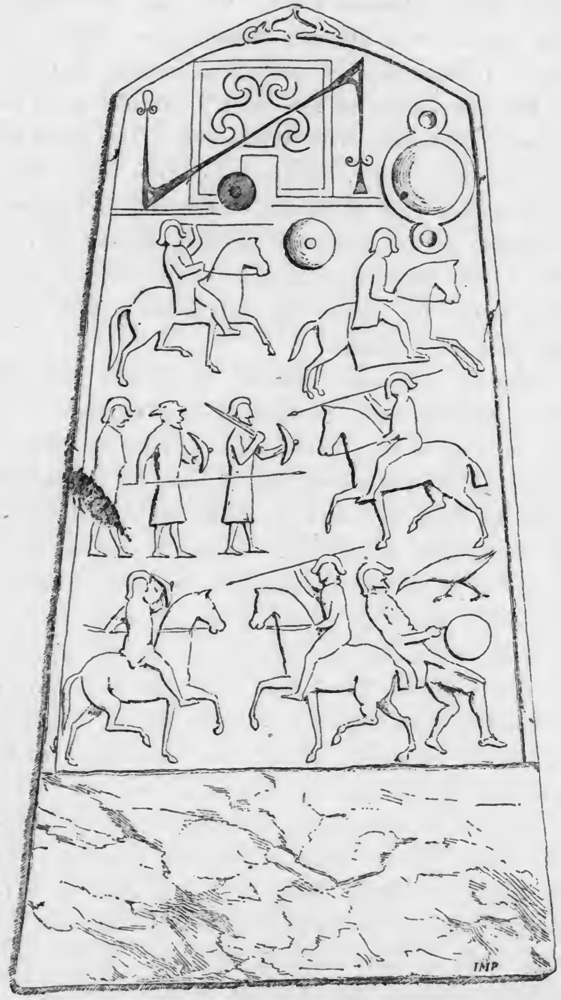

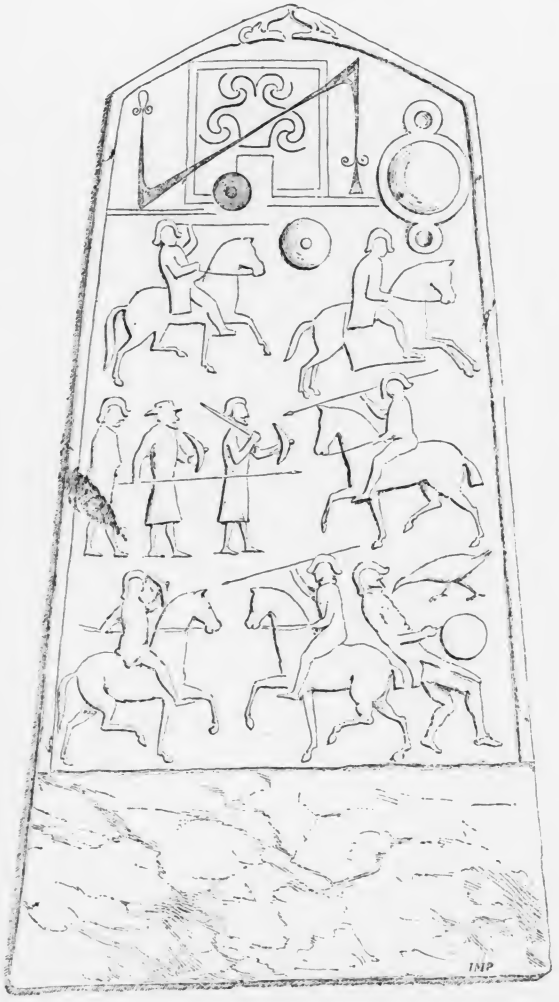
IMP

Omtrent paa samme Maade forholder det sig med de allerfleste af de saakaldte „danske" Borge (burghs, forts), Skandser (camps, encampments), Steenkredse (stone-circles) og Bautastene (standing stones), hvilke i Reglen ere af piktisk eller keltisk Oprindelse. Skulde desuden de Danske og Nordmændene virkelig have opført dem, maatte de aabenbart for et længere Tidsrum have havt et stadigt Herredömme over disse Egne, men, som bekjendt, vare de i hiin tidlige Tid, da de nævnte Mindesmærker bleve til, ikkun saare kort, og med store Mellemrum at betragte som Herrer i de sydlige og mellemste Lavlande.

I Lavlandene nordenfor Grampiansbjergene og navnlig i Landskabet Moray (Sagaernes „Mærhæfi") havde vel Nordmændene og de Danske stundom sat sig fast for en noget længere Tidsfölge. I Begyndelsen af det elvte Aarhundrede havde de t. Ex. slaaet Skotterne i et stort Slag ved Kinloss, indtaget Byerne Elgin og Nairn, hvis Besætning de lod springe over Klingen, og havde derefter sat sig fast paa Kysten. Men de af dem stiftede Riger gik hurtig tilgrunde uden at efterlade sig synderlige Spor, saa man heller ikke her tör fæste ubetinget Lid til de mangeartede Fortællinger om „danske" Mindesmærker. Ifölge et almindeligt og ikke urimeligt Sagn, var Landskabet Moray og det nuværende Aberdeenshire Skuepladsen for de sidste Kampe mellem de danske Vikinger og Skotterne. De Danske siges saaledes i Malcolm den Andens Regjeringstid efter Slaget ved Kinloss at have lidt et stort Nederlag ved Mortlach (i Banfshire), hvor Malcolm som Tak til Gud skal have ladet bygge et Kloster, hvilket atter for en

Deel bevirkede, at Mortlach senere blev Sædet for en Biskop. Folkesagnet vil, at Skotternes Hövding under Slaget lovede at bygge saameget til Kirken i Mortlach, som hans Spyd var langt, hvis det kunde lykkes ham at forjage de Danske. En ældgammel udhugget Steen nær Kirken angives at betegne den danske Anförers Grav, ligesom man ogsaa den Dag i Dag i Kirkens nordre Muur udpeger de tre danske Hovedanförerers Hjerneskaller, som til bestandig Amindelse ere blevne indmurede der. Et ganske lignende Sagn fortælles om Kirken Gamrie, ogsaa i Banfshire. Jarlen af Buchan lovede i Kampens Hede at bygge St. John en Kirke istedetfor den, de Danske havde ödelagt, hvis han vandt Seir over de Danske. Paa Valpladsen fandtes blandt de Döde tre af de gudsbespottende („sacrilegious") danske Hövdinger, paa hvis Befaling Kirken var bleven vanhelliget, og, hedder det i en nylig udgivet Beskrivelse over Kirken, „jeg har seet deres hule, og gruligt grinende Pandeskaller, som ere satte inde i Kirken i Muren tæt östen for Prædikestolen, hvor de have siddet som i Fængsel i over otte hundrede Aar."

Det berettes endvidere, at paa Grund af de gjentagne Nederlag, som de Danske og Nordmændene havde lidt i de skotske Lavlande, sendte Kong Svend Tveskjæg i Aaret 1012 sin Sön Knud, der senere blev Englands Behersker, med en stor Flaade og Hær til de nordlige Lavlande. Han landede paa Kysten af Buchan (Aberdeenshire), nær Borgen Slaines i Sognet Cruden (eller Crudane), hvor der stod et saare heftigt Slag, som neppe kan have været heldigt for de Danske, da det endte med et Forlig mellem Skotterne og de Danske,

efter hvilket de Danske skulde römme saavel det af dem besatte faste Punkt „Burghead" i Moray, som deres övrige Besiddelser i Skotternes Rige. Ifölge samme Forlig skulde Valpladsen indvies af en Biskop som Begravelsesplads for de i Slaget faldne Danske og et Capel opbygges der, hvori Messer bestandig skulde synges for de Faldnes Sjæle. I Nærheden har der ogsaa virkelig engang været et Capel viet til den norske Helgen St. Olave. Men baade Ruinerne af dette og den gamle Kirkegaard ere senere dækkede af Flyvesand. Stundom kan dog Vinden ved at bortveire Flyvesanden endnu bringe „de Danskes" möre Been frem i Dagen.

Lige udenfor Byen Forres (i Nairnshire) staaer en næsten tyve Fod höi Steen, paa hvis ene Flade sees et stort, prægtigt Kors, og neden under det nogle utydelige Menneskefigurer. Paa Stenens anden Side er forestillet en Mængde Ryttere og Fodfolk, hvorhos der kjendelig er afbildet en storartet Henrettelse; man seer flere hovedlöse Kroppe og ved Siden af dem de afhuggede Hoveder. Iövrigt er Stötten forarbeidet med den störste Omhu og prydet med meget smagfulde Ornamenter, der nu dog for en Deel ere udviskede af Tiden, som har virket stærkt paa den blöde Steen. Stötten bærer almindelig Navnet „Sveno's stone", og Sagnet fortæller, at den er bleven reist til Erindring om den nysmeldte Fredslutning mellem Svend Tveskjæg og Kong Malcolm, og om de Danskes Forjagelse fra Morays Kyster. Men de paa Stenen værende Forestillinger tyde idetmindste ikke paa noget Saadant. Stenen hörer til samme Klasse af Mindesmærker, som de ovenfor beskrevne udhuggede skotske Stene, der ere saa talrige

i Lavlandene og de nordöstlige Höilande (især i Inverness-, Ross- og Cromartyshire).

Men eet af de faa Steder i Lavlandene, som med Grund kan antages endnu at have bevaret tydelige Spor af de Danskes Færd, ligger dog i Nærheden af Byerne Forres og Elgin. Det er et Næs, der i nordvestlig Retning springer næsten henimod en Fjerdingvei frem foran Kysten. Udad imod Spidsen höiner det sig saaledes, at dets steile Klippebredder ere fra 80 til 100 Fod over Havet. Denne yderste Spidse, der omslutter en lille Havn, og som foroven frembyder en jævn Overflade, hvor nu Fiskerleiet „Burghead" ligger, har i ældre Tider været afskaaret fra Fastlandet ved tre svære parallelle Volde (15 til 20 Fod höie) med mellemliggende Tværvolde samt dybe og brede Grave, hvoraf anseelige Levninger ere tilbage. At allerede Romerne her havde en fast Plads, (som skal have havt Navnet „Ultima Ptoroton"), viste sig kjendelig, da man for adskillige Aar siden under Voldene opdagede en endnu brugelig romersk Brönd, udhugget i Klippen. Men for Vikinger, som Nordmændene og de Danske vare, ydede denne Plads et endnu bedre Tilhold, end for Romerne. Mod Landsiden, der tilmed i en vis Strækning er öde og ubeboet, kunde de let forsvare sig, og fra Sösiden var det kun muligt for Skotterne at angribe dem ved at gaae ind i Havnen, hvor Nordboernes velrustede Krigsskibe naturligviis hindrede enhver Landgang. Ligesom Nordmændene og de Danske derfor sandsynligviis have yderligere befæstet dette vigtige Punkt, saaledes er det rimeligt, at de ogsaa have givet Stedet dets nuværende Navn. Sagaerne berette idetmindste, at de

Danske efter Erobringen af Nairn gjorde Byen eller Fæstningen til en Öe og kaldte den „Borgen", og det er i höieste Grad sandsynligt, at der i denne Beretning er skeet en Forvexling med Nairn og det nærliggende „Burghead", hvilket efterhaanden fik saadan Betydning, at det var det sidste faste Punkt, „de Danske" havde inde i Lavlandene.

Det er fölgelig klart, at „de Danske" eller rettere Nordmændene og de Danske neppe ville kunne tilegne sig mange af de tallöse Mindesmærker i Lavlandene, som ellers baade Læge og Lærde henföre til dem. I Virkeligheden er endog Skotlands hele Östkyst fra Cheviotshöiene til Morayfjorden, paa ganske enkelte Undtagelser nær, fuldkommen blottet for eiendommelige og utvivlsomt nordiske Mindesmærker. Det maa imidlertid erindres, at de egentlige nordiske Indvandringer til Lavlandene i Særdeleshed sikkert ere foregaaede efter den normanniske Erobring af England eller dog i en saa sildig Tid, at Nordboerne end ikke kunde omstöbe de skotske Stedsnavne i nordiske Former. Det er da heller ikke besynderligt, at de nordiske Nybyggere, som i Slutningen af det elvte Aarhundrede forlængst vare Christne og paavirkede af den i England herskende Dannelse, hverken kunde opföre Mindesmærker, som Steenkredse („stone-circles"), Bautastene („standing stones") og Gravhöie („cairns, barrows"), der forudsatte Hedenskab hos Folket, eller i det Hele afpræge deres Eiendommeligheder i særegne Mindesmærker i Lavlandene paa en Tid, hvor de spillede en mere underordnet Rolle der, og hvor de tilmed efterhaanden i höi Grad bleve blandede med keltiske, angelsaxiske og senere endnu med normanniske Folk.

Men netop den Omstændighed, at en saa stor Landstrækning, som de skotske Lavlande, i det niende, tiende og förste Halvdeel af det elvte Aarhundrede laa udenfor de nordiske Erobrerers egentlige Omraade, var Aarsag i, at ikke alene de Danske med desto större Kraft havde kunnet samle deres Styrke mod eet Punkt i Syden, nemlig mod England, men at tilmed Nordmændene nordpaa i Skotland havde havt desto lettere ved at overvælde Orkn- og Shetlandsöerne, Hebriderne og forskjellige Strækninger i de nordlige og vestlige Höilande. Af de norske Bosættelser og vedvarende Indvirkninger her er der ogsaa til vore Dage bevaret ganske anderledes kjendelige Spor, end af de Danskes og Nordmændenes fordetmeste kortvarige Hærgninger i Lavlandene.

§ 5.

Orkn- og Shetlandsöerne. Natur. Befolkning. Undertrykkelse.

Man skulde vente, at de nordligste til Skotland hörende Öer, der ligge saa höit oppe i et uroligt Hav, maatte have omtrent den samme vilde Bjergnatur, som Færöerne og Island. Denne Tro vinder Bestyrkelse, naar man fra Skotland af förstegang faaer Öie paa de sydlige Orknöer, navnlig paa Öen Hoy's temmelig anseelige Bjerghöider. Men ligesom Hoy netop af de gamle Nordmænd fik dette Navn (oprindelig „Háey" eller den höie Öe) paa Grund af de Bjerge, som udmærke den fremfor de övrige Orknöer, saaledes vil man ved at seile længere nordpaa forbi Hoy og den

hosliggende South Ronaldshay (forhen „Rögnvaldsey") snart opdage, at Orknöerne i Almindelighed ere flade og sandige, om end med klippebundne Kyster. Deres lyngdækkede Höider fortjene neppe Navn af Bjerge, skjönt de af Indbyggerne hist og her kaldes „fjold's" eller Fjelde. Öerne ere blottede for Skov og fremvise hyppig Lyngmoser og öde Hedestrækninger. Men der findes ogsaa meget og ingenlunde ufrugtbart Kornland. En forbedret Agerdyrkning har bragt det saavidt, at den Fremmede her paa disse fjerne Öer endog kan overraskes ved Synet af yppige Hvedemarker.

De mægtige Havströmme og Bölger have gjennemskaaret Orknöerne med en utallig Mængde bugtede Sunde. Foruden Hovedöen Mainland (af Nordmændene först kaldet „Hrossey", senere „Meginland", Fastlandet), indbefatter derfor ogsaa Öegruppen en heel Mængde större og mindre Öer, der fra Skotlands Nordkyst sprede sig i nordöstlig Retning. Den yderste af Orknöerne er Fairhill eller Fair-isle (forhen „Friðarey"); den ligger næsten midt imellem Orknöerne og Shetlandsöerne i den stærke Ström, som nu hedder Sumburg Roost, men som Nordmændene i Fortiden kaldte Dynröst (af „röst" en Malström), hvorfra igjen det sydligste Næs paa Shetlandsöerne har faaet Navnet Dunrossness („Dynrastarnes"). Den shetlandske Öegruppe (de gamle Nordboeres „Hjaltland", „Hjatland", „Hetland") har en lignende langstrakt Charakter, som den orknöiske, men til Forskjel fra denne bestaaer den væsenligst kun af een stor Öe, Mainland, („Meginland"), der er omgivet af en heel Deel forholdsviis ganske smaae og ubetydelige Öer.

Den sydligste Spidse af Dunrossness paa Mainland

danner Forbjerget Sumburg-head („Sunnbœjarhöfði"), der dog ikke har nogen synderlig Höide; i det Hele er Shetlands höieste Bjerg ikkun omtrent femten hundrede Fod over Havet. Omendskjönt Shetland saaledes med Hensyn til Fjelde langtfra vil kunne maale sig med Færöerne, seer man dog her en vis Overgang fra de mere flade Orknöer til de bjergfulde Færöer. Udenfor Shetlands Kyster staae mange afrevne, bratte Klipper, de saakaldte „stack's" (Oldn. „stackr"). Kysterne selv ere steilere og Bjergene af större Udstrækning, end paa Orknöerne. Paa den anden Side ere dog Dalene baade længere og bredere, end de færöiske Bjergdale. Lyng og Mose er tilstede i Overflödighed; derimod ere Kornmarkerne ikke store, ligesom Kornavlen overhovedet er meget vanskelig og usikker. Fiskeri er Indbyggernes vigtigste Erhvervskilde.

Orkn- og Shetlandsöerne bleve, som bekjendt, i det ottende, niende og tiende Aarhundrede fuldstændig bebyggede af Nordmænd. Men langt tidligere vare Öerne kjendte og befolkede. Det er muligt, at Shetlandsöerne vare det yderste Thule („ultima Thule"), som omtales hos romerske Skribenter i de förste Aarhundreder efter Christus, men det er vist, at allerede Romerne dengang kjendte Orknöerne under Navnet „Orcades", hvoraf man seer at Stammeordet Ork i Öernes senere norske Navn Orkney er ældgammelt, formodentlig af keltisk Oprindelse. Thi inden Nordmændenes Ankomst synes baade Orkn- og Shetlandsöerne at have været beboede af det samme keltiske eller piktiske Folk, som herskede i det övrige Skotland. Om disse ældre Indbyggere minde endnu ikke alene

forskjelligartede jordgravede Oldsager af Steen og Bronce, men ogsaa mange Ruiner af Borge eller runde Taarne („pictish towers"), der oprindelig have været byggede af sammenlagte Steenfliser uden nogen Sammenföining af Leer eller Kalk, fremdeles Gravhöie („cairns") og Steenkredse („stone-circles"), blandt hvilke de orknöiske Steenkredse paa hver sin Side af Broen Brogar, — „the stones of Stennis" — indtage den förste Plads. De ere ligesom Stonehenge og Abury-Kredsen i England, omgivne med Grave og Jordvolde, ja næstefter Stonehenge ere de at ansee for nogle af de störste Steenkredse paa de brittiske Öer. De uhyre opreiste Steenmasser ere höist mærkelige Vidner om de gamle keltiske Indbyggeres Kraft og religiöse Begeistring, og det er intet Under, at de i Oldtiden gjorde et saadant Indtryk paa Nordmændene ved disses Ankomst til Öerne, at Nordmændene efter dem kaldte Næsset, hvorpaa den störste Kreds staaer, „Steinsnes" og den hosliggende Fjord: „Steinsnesfjörðr" (nu Loch of Stennis).

Aldrig saasnart havde norske Vikinger i det niende Aarhundrede sat sig fast paa Öerne, för disse bleve et Midtpunkt for Nordmændenes Færder ikke alene til de brittiske Öer, men ogsaa til det fjerne Island og Grönland. Da saaledes Floke Vilgerdesön eller „Ravnefloke" fra Norge af var gaaet paa en Opdagelsesreise til Island, landede han paa Hjaltland eller Shetland i en Bugt, som efter ham fik Navnet „Flokavágr". Denne Vaag maa rimelig söges paa Östkysten af Mainland, omtrent ved Catfirth (Kattarfjörðr); thi i Nærheden heraf ligger Indsöen Loch of Girlsta (oprindelig „Geirhildarstaðir"), som skal have faaet sit Navn deraf, at Flokes Datter Geirhilde under Faderens korte Ophold druknede her. Efterhaanden bleve Öerne Samlingstedet for en stor Mængde misfornöiede norske Udvandrere, der unddroge sig den nye Tingenes Ordning i deres gamle Fædrehjem, og som fra dette fjerne Tilholdssted idelig foruroligede Norges Kyster.

I denne Anledning gjorde Kong Harald Haarfager et Tog over saavel til Orkn- og Shetlandsöerne, som til Hebriderne ved Skotlands Vestkyst. Det lykkedes ham at underlægge sig disse Öer, hvorpaa han gav Orkn- og Shetlandsöerne som et Jarledömme under Norges Overhöihed til Ragnvald Möre-Jarls Æt. Denne Æt fostrede mægtige Mænd, som udvidede deres Herredömme over store Strækninger i det tilgrændsende Skotland. Imidlertid vedbleve Öerne at være et Tilflugtsted for mange misfornöiede og flygtende Nordmænd. Den berömte Ganger-Rolf, Stamfaderen til det normanniske Fyrstehuus, siges at have dvælet en Tidlang paa Öerne, inden han gik paa sit Erobringstog til Normandiet. Da Kong Erik Blodöxe, Harald Haarfagers Sön, med samt sin Dronning den grumme Gunhilde Kongemoder var forjaget fra Norge, flygtede han til Orknöerne, hvorfra han hærgede vidt og bredt. Senere fik han et Rige i Northumberland, men efter hans Fald sögte hans Sönner atter op til Orknöerne indtil det lykkedes dem at faae Kongemagten i Norge. Snorre Sturlesön beretter, at efter dette Herredömmes Undergang flygtede Gunhilde Kongemoder igjen over til Orknöerne, hvor hendes Datter Ragnhilde var bleven gift ind i Jarle-Slægten, og hvor denne Datter fuldkommen traadte i Moderens

Fodspor ved at fremkalde Tvedragt og Mord i Jarlernes Æt. Noget længere hen modtog Orknöerne for en Tid den i Norges ældre Historie bekjendte Hövding Kalf Arnesön, der i Slaget ved Stiklestad (1030) havde været een af Hovedanförerne for Bondehæren imod Kong Oluf (den Hellige). Han kom netop tidsnok til Orknöerne, for at deeltage i et heftigt Söslag ved Rödebjerg („Rauðabjörg") i Pentlandfjorden (Aar 1046) mellem Jarlerne Thorfin og Ragnvald Brusesön. Kalf understöttede Thorfin med sex Langskibe og bragte derved Seiren over paa Thorfins Side.

Öernes ældre Historie frembyder i det Hele en næsten uafbrudt Række af blodige Kampe i den norske Jarleslægt. Dette forhindrede imidlertid ikke Hövdingerne fra kraftigen at före Feide paa Skotlands og Irlands Kyster. Længe efter at Vikingslivet var gaaet tilgrunde i det skandinaviske Norden, vedblev det endnu at have et Fristed paa Öerne, ikke alene som Fölge af disse Öers afsides Beliggenhed ligeoverfor fjendtlige Lande og deres eiendommelige Uafhængighed, men ogsaa paa Grund af Befolkningens nedarvede Vikingsaand og velbevarede gammelnorske Institutioner. Saalænge norske Jarler herskede, vare nemlig norske Love, Sæder og Skikke saavelsom det norske Sprog ubetinget fremherskende paa Öerne. De Forbindelser, som navnlig Jarlerne og andre mægtige Hövdinger underholdt med skotske og irske Stormænd, og som ofte havde gjensidige Ægteskaber i deres Ætter tilfölge, synes ikke at have indvirket synderlig paa Öernes nordisk-nationale Eiendommeligheder. Först efterat den gamle norske Jarlestammes Mandslinie var uddöd i Begyndelsen af

det fjortende Aarhundrede, og efterat den skotske Lord St. Clair, der havde ægtet en Datter af den sidste Jarl Magnus, havde faaet Jarledömmet, begyndte en större Fare at true Indbyggernes gamle Friheder, Sæder og Skikke; thi at Öerne vedbleve at staae under Norges Overherredömme, var neppe et tilstrækkeligt Værn mod den skotske Nationalitets Fremtrængen. Da endelig den dansk-norske Konge Christian den Förste i Anledning af Giftermaalet mellem sin Datter Margrethe og den skotske Konge Jacob den Tredie, pantsatte (Aar 1469) Orkn- og Shetlandsöerne for en Deel af Medgiften til Skotland, brast det sidste Baand, der knyttede Orkningerne og Shetlænderne til deres nordiske Frænder. Thi de skotske Konger og deres Efterfölgere, som tillige bestege den engelske Throne, anerkjendte vel de dansk-norske Kongers Indlösningsret til Öerne, men de gjorde bestandig Udflugter, for at hindre, at denne Ret skulde blive gjennemfört. Alle de retmæssige Fordringer paa Indlösning, som man fra Danmark af gjentagne Gange gjorde gjeldende i det sextende og syttende Aarhundrede, bleve fuldkommen frugteslöse. Öerne vare altfor vigtige og havde en altfor beqvem Beliggenhed for Skotland, til at Storbritannien skulde ville give Slip paa dem, uden tvungen af den yderste Nödvendighed. De dansk-norske Kongers utvivlsomme Ret maatte staae tilbage for de brittiske Fyrsters större Magt og politiske Indflydelse.

Ligesaa uretfærdig, som Orkn- og Shetlandsöernes fuldstændige Adskillelse fra Norge og Danmark, og ganske vist langt mere oprörende for den menneskelige Fölelse, var den Adfærd, der efter Öernes Forening

med Skotland blev udviist mod disse Öers norske Befolkning. Indbyggerne her havde hidindtil for en stor Deel været i fri Besiddelse af deres Jord som Selveiere eller Odelsmænd („Udallers"), og havde tilmed deres gamle norske Love og Rettigheder, der naturligviis ved Pantsættelsen til Skotland skulde blive urokkede. Men de skotske Adelsmænd, der deels som Lehnsmænd, deels som kongelige Forpagtere fik Bestyrelsen over Öerne, lode det være sig magtpaaliggende at tilintetgjöre ethvert Spor af Folkets gamle Friheder og nordiske Eiendommeligheder. Forgjæves strede Öboerne imod. Ja Aar 1530 havde de grebet til Vaaben under Anförsel af deres Gouverneur Sir James Sinclair, for at modsætte sig Indsættelsen af en Lehnsmand over Öerne. Jarlen af Caithnes, som blev sendt ud imod dem, faldt endogsaa selv med 500 af sine Mænd i en blodig Træfning nær „the Stones of Stennis". Men uagtet Öeboerne saaledes for et Öieblik hævdede deres Ret, lykkedes det dog de skotske Regenter snart efter at sætte Lehnsmænd over Öerne.

Blandt disse Lehnsmænd har Ingen efterladt sig et mere foragtet og forhadt Navn, end Jarlen Patrick Stuart, der fra Aar 1595 af i omtrent tretten Aar (til 1608) undertrykte Öerne paa den skjændigste Maade. Odelsmænd fratog han voldelig deres Eiendomsret, og gjorde næsten alle Selveiere paa Öerne til Fæstere. Vilkaarlig forandrede han Maal og Vægt saaledes, at Skatter og Afgifter stege i en fast utaalelig Grad. Lov og Ret var ikke at finde, da Jarlens Kreaturer overalt beklædte Retten. At klage til Skotland var heller ikke let, eftersom Lord Patricks Soldater bevogtede alle

Færgesteder. Paa Orknöerne havde Jarlen ladet Folket bygge sig en fast Borg i Kirkwall og paa Shetland en Borg i Scalloway; herfra streifede bevæbnede Mænd omkring paa Öerne, for at ave og tugte de Gjenstridige. Ruinerne af disse Borge kneise endnu som et levende Minde om den „onde Jarl Patrick", der omsider paa Grund af sit Tyrannie kaldtes tilbage til Skotland, hvor han blev anklaget og halshugget for Majestætsforbrydelse.

De skotske Konger lovede nu vel Öeboerne, at de skulde faae Lindring i deres Nöd, og at navnlig ingen Lehnsmand skulde af Kronen blive sat over dem. Men dette Lövte blev ikke holdt, og det var saa langt fra at Öeboerne gjenvandt deres tabte Frihed, at tvertimod det i Skotland og England indförte Feudalsystem mere og mere fæstede Rod paa Öerne. Undertrykkelsen gik sin jævne og stadige Gang, indtil det kom saavidt, at ikke alene de norske Love og Friheder forsvandt, men at Öerne ogsaa, med faa Undtagelser, bleve nogle enkelte Privatmænds Eiendom. Efterkommerne af de mægtige Vikinger, af Ætlingerne af Norges og Nordens Konger og Jarler, der om Vinteren sade som Hövdinger eller dog som Hövdingernes frie Mænd paa rummelige Gaarde, medens de om Sommeren med deres Langskibe vandt Hæder og Bytte paa Skotlands og Irlands Kyster, maae nu i Reglen være nöiede med som Fæstere, ikke engang som Livsfæstere, men som Fæstere i aareviis, at beboe et lille Stykke Land med en ringe Hytte, hvor de ved haardt Arbeide höist kunne erhverve sig et saare tarveligt Udkomme. Deres Boliger ere hyppig, især paa Shetland, af den usleste Beskaffenhed. Væg-

gene ere satte af utildannede Haandstene med mellemliggende Græstörv og Tang, og istedetfor Skorsteen er der kun et Röghul i Taget. Inde i Huset er der sædvanlig i den ene Ende anbragt Sovesteder i den tykke Steenvæg, men forresten leve Mennesker og Dyr i det samme Rum i kjærlig Forening. Ilden brænder frit paa Gulvet og udbreder en tæt Rög over det Hele. Færdes Folkene paa Havet paa Fiskeri, da er det gjerne i Baade, som tilhöre Godseieren, hvem derfor ogsaa meget af Udbyttet tilfalder. Den orknöiske og shetlandske Almues Stilling er tilvisse ikke misundelsesværdig, selv i Sammenligning med dens nordiske Frænder paa de mere afsides liggende fattige Öer, Færöerne og Island, hvor dog Handelen endnu er indskrænket og trykket af et Monopol, der snart blev hævet for Orkn- og Shetlandsöerne efter disse Öers Adskillelse fra de forenede norsk-danske Kongeriger. Færingerne og Islænderne have nemlig trods alle Trængsler for en stor Deel til vore Dage bevaret deres nedarvede frie Jordbesiddelse.

§ 6.

Shetland. Folket. Sange. Sværddands. Sprog. Stedsnavne. Tingwall. Burg of Mousa. Grave. Bautastene*).

Forsaavidt den nærværende oprindelig norske Befolkning paa Orkn- og Shetlandsöerne overhovedet havde stærkt fremtrædende nordiske Eiendommeligheder, vilde disse selvfölgelig især aabenbare sig længst oppe mod Norden paa de fjerneste Öer. Men Undertrykkelserne og de övrige der foregaaede politiske Omvæltninger have været saa gjennemgribende, at end ikke Shetlænderne med Hensyn til Charakteer og naturlige Anlæg længere bære noget bestemt Præg af deres Herkomst fra Norge; det Eneste skulde da maaskee være deres Lyst til Söen og deres Dygtighed i at bekæmpe dens Farer. Selv deres Ydre turde under de mange Trængslens og Fornedrelsens Aar have tabt betydeligt af sin forrige Kraft og Adel. Netop i det Sogn paa Mainland, hvor de störste og stærkeste Folk findes, nemlig i Coningsburgh, siges derfor ogsaa den gammelnorske Befolkning at have holdt sig meest ublandet. Coningsburghernes Lyst til Strid og Slagsmaal er bekjendt paa Shetland. Dette Træk er dog altid mere nordisk, end den i Norden næsten ukjendte Barskhed mod Fremmede og Mangel paa Gjæstfrihed, som man i forrige Aarhundrede lagde disse samme Coningsburghere til Last. Det heed sig, at de kun nödig gave en Reisende Natteleie, og at de strax ved Daggry vækkede ham med de Ord: „Myrkin i livra: lurein i liunga: timin i guestin i geungna". ɔ: Det er mörkt i Lyren, men det er lyst paa Heden og for Gjesten er det Tid nu at gange". At iövrigt denne Sætning, som alt er nedskrevet Aar 1774, bestaaer af gammelnorske Ord, om end i forqvaklet Skikkelse, er aldeles umiskjendeligt.

I forrige Aarhundrede havde Shetlænderne endnu bevaret adskillige af deres Fædres nordiske Sæder. Baade Sönner og Döttre fik saaledes paa ægte nordisk Viis Efternavne af deres Faders Fornavn. Den ældste Sön af Magnus Anderson heed t. Ex. Anders Magnuson, og alle de andre Sönner havde ligeledes Efternavnet

*) Tildeels efter S. Hibbert, P. A. Munch og Chr. Plöyen.

Magnuson, medens Döttrene paa samme Maade alle kaldtes Magnusdotter naturligviis med forskjellige Fornavne. Selv det norske Sprog siges dengang at være bleven talt af enkelte gamle Folk paa de meest afsides liggende Öer. Ogsaa de fra Fædrene nedarvede Sagn og Sange levede i Folket, hvis Digtere og digteriske Sands havde været berömt fra fordums Tid af. Ved festlige Sammenkomster var det Brug at opfriske Fortidens Minder, og Ungdommen dandsede efter Viser („Visecks") og Qvad, ligesom forhen overalt i Norden og ligesom det endnu den Dag i Dag er Tilfældet paa Færöerne. Om Julen („Yule"), der var den störste Höitid, og hvis Begyndelse fremdeles stadig bebudes ved i Dagbrækningen at spille en ældgammel norsk Melodie („the day-dawn" Daggry), övedes al Slags Lystighed. En yndet Moerskab var den saakaldte Sværddands, hvis Oprindelse sikkert nok gaaer tilbage til den hedenske Tid. Vikingerne havde hyppig stor Færdighed i at lege med blottede Sværd, saaledes at de kastede flere paa eengang op i Luften uden at dog noget af Sværdene maatte falde til Jorden. Dette gik let over til at adskillige Mænd med dragne Sværd traadte i Dands og udförte Toure og Svingninger, der kunde give Leilighed til at udvikle smidig Behændighed, hvilket naturligviis altid i en saa krigersk Tid maatte fremkalde levende Interesse hos Tilskueren. Længere ned i Middelalderen tabte Sværddandsen paa Shetland mere og mere af sin vilde Charakteer, idet de Dandsendes Antal indskrænkedes til syv, der skulde forestille Christendommens syv ridderlige Forkjæmpere („the seven Champions of Christendom"): St. Johan (James) fra

Spanien, St. Denis fra Frankrige, St. Antonius fra Italien, St. David fra Wales, St. Patrick fra Irland og St. Andreas fra Skotland, under Anförsel af St. George fra England, hvilken Sidste tillige baade indledede og sluttede Dandsen med at fremsige nogle bestemte til Dandsen hörende engelske Vers.

Alt dette er dog nu meget forandret. Yderst mod Vest paa Öen Papastour („Papey stoerri", den store Papöe i Modsætning til den nærliggende Papa little „Papey litla") sees vel en sjelden Gang den sidste Skygge af den gamle krigerske Sværddands. Men istedetfor Rustninger eller Pantserskjorter, ere de dandsende Riddere iförte Skjorter af Sækkelærred og istedetfor vældige Sværd svinge de udglattede Jernbaand fra een eller anden Sildetönde. De gamle norske Viser ere forstummede og af det norske Folkesprog er der kun levnet deels enkelte Ord, der stikke stærkt af i den nubrugelige engelske Mundart, deels en særegen skarp Udtale med en betydelig Hæven og Synken af Stemmen, som ikke er uliig den paa Færöerne almindelige Udtale. De gammelnorske Ord anvendes i Særdeleshed for visse Gjenstande og Redskaber, hvis Brug er bleven vedligeholdt fra Arilds Tid af. T. E. Röghullet eller Lyren i det af Fladtörv, „flaas", lagte Huustag omtales stundom endnu under Navnet „livra" (paa Færöisk „ljowari"). Höisædet for Madmoderen i Huset hedder i afsides Egne „hoy-saede"; hendes „bysmer", der tjener hende til Vægt, er baade med Hensyn til Navn og Beskaffenhed fuldkommen overeensstemmende med den i Norden almindelige Bismer. Haandmöllen, der nu er i Begreb med at forsvinde, kaldes ligesom i det danske Nord-

england „qvern". Törvespaden, paa Færöerne „torvskjæri", hedder her „tuysker". Jorden er fremdeles paa nordisk Viis skyldsat i „merk" og „ure" (Mark og Öre). Udmarken benævnes „hogan", „hagan" (Oldn. hagi, en indhegnet Vang). Fiskebankerne ude i Havet kaldes „the haaf", Fiskeriet selv „haaf-fishing" (Havfiskerie), og de dertil fornödne Liner eller Touge „tows" (paa Engelsk: lines) o. s. v. o. s. v. Ved disse Fiskerier som overhovedet tilsöes bruge Shetlænderne den Dag i Dag Baade, der indföres fra Norge, og som ved deres Bygning fortrinlig skulle egne sig for den höie Sö og de stærke Strömninger paa Shetlands Kyster. Den Dragt, Fiskerne ofte ere iförte, naar de saaledes ere ude paa Söen, röber en iöinefaldende Lighed med Færingernes Klædedragt. Hovedet er nemlig bedækket med en strikket Hue af Form som en Nathue, prydet med de forskjelligste Farver. Hertil kommer en Skindtröie af garvet Lammeskind, der strækker sig til Knæerne, hvor Tröien jævnlig naaer sammen med et Par store, vide Skindstövler, paa hvis Syning en særdeles Omhu er anvendt. I Land bruge Shetlænderne kun en Slags simple Sko, „rivlins", der bestaae af et firkantet Stykke af en ugarvet Kohud, som bedækker lidet mere end Fodsaalen, og som er fastbundet over Foden med en Fiskesnöre eller Skindstrimmel. Færingerne have lignende, de saakaldte „skegvar", som dog ere langt bedre forarbeidede.

Hvad der især paa Shetland minder den nordiske Reisende om, at han befinder sig i et forhen fuldkommen norsk Land, er Formen af Stedsnavnene, hvilke, saa at sige, alle endnu bære bestemt Præg af deres norske

Oprindelse. Dette gjelder saavel om de enkelte Öers Navne, som om de paa dem værende Byers, Gaardes, Forbjerges og Bugters Navne. Disse have naturligviis en heel Deel Lighed med de gammelnordiske Stedsnavne længere sydpaa i Skotland og England, idet t. E. en Fjord gjerne hedder „firth" (fjörðr), en Vig „wick", en Holm eller en lille Öe „holm", et Næs „ness", en Dal „daill" eller „dale" o. s. v. Men der er dog her den Synderlighed, at de Former af Stedsnavne, som ere hyppigst fremtrædende i det gammeldanske Nordengland, nemlig de, der ende paa -by, paa -thwaite og -thorpe, ere overmaade sjeldne paa Shetland og i de övrige gammelnorske Besiddelser i Skotland. Af „-by"er findes her kun nogle ganske enkelte; Stedsnavne paa -thwaite ere endnu sjeldnere og -thorpe'r træffes slet ikke. Derimod have disse Egne igjen adskillige norske Stedsnavne at opvise, der höre til de hyppigst forekommende i de gammelnorske Colonier i Nord- og Vest-Skotland, men som ere fuldkommen ukjendte i det gammeldanske Nordengland, t. E. en lille Bugt eller Vaag hedder „-voe" (vágr), hvoraf paa Mainland „West-Voe", „Aiths-Voe" (Vaagen ved Eidet eller Landtungen), „Lax-Voe" (Laxevaagen), „Selia-Voe" (sildavágr, Sildevaagen), „Hamna-Voe" (hafnavágr, Havnevaagen) m. fl.; en endnu mindre Bugt, der kun er tilgængelig for Baade, kaldes gjo eller goe (af Oldn. gjá, en Aabning, en Klöft). Forresten have en Mængde Gaarde og Byer Navne med Endelserne -seter (Oldn. „setr"), -ster og -sta (af Oldn. staðr, et Sted), samt -busta, -buster og -bister (sammentrukken af bólstaðr, et Bosted), hvoraf t. E. Kirkbuster (forhen

kirkjubólstaðr), hvilke Navne alle stemme ligesaa meget overeens med Stedsnavnene paa Færöerne, paa Island og i Moderlandet Norge, som de nordengelske Stedsnavne paa -by, paa -thwaite og -thorpe stemme med Stedsnavnene i det tilsvarende Moderland Danmark. Ere Forskjellene paa de nærværende Spor af den danske og den norske Nedsættelse i England og Skotland end ikke betydelige, ere de dog saaledes ingenlunde ukjendelige.

Som en Fölge af Shetlands afsides Beliggenhed ere Stedsnavnene, trods alle Omvæltninger, endnu saa uforandrede, at Öernes gamle religiöse og politiske Institutioner ligesom skinne frem igjennem dem. Sönder paa Mainland ligger Gaarden Howff, hvor der sikkert i Oldtiden var et „Hof" eller Gudehuus, og höit nordpaa ved Hillswick (forhen Hildiswik) er Næsset Torness („Þórsnes"), som muligen engang kan have havt et Hof for Guden Thor. Ikke langt derfra er ogsaa Söen Helgawater („Helgavatn") eller det hellige Vand. Hedenskabet paa Öerne varede imidlertid kun kort; de irske christne Præster eller „Paper", hvis Minde lever i Önavnene Papa („Papey"), Papa stour og Papa little, synes at have arbeidet ufortrödent, saa den norske Konge Olaf Tryggvesön i Slutningen af det tiende Aarhundrede kunde indföre Christendommen overalt paa Öerne. Istedetfor de gamle Gudehuse reiste der sig snart en Mængde Capeller eller smaa Kirker, indviede til forskjellige Helgene, navnlig til de norske Helgene St. Sunifva (en irsk Kongedatter, der strandede i Norge), St. Olaf, saavelsom noget længere ned i Tiden til Orknöernes Skytspatron St. Magnus, efter hvem en stor

Bugt paa Nordvestkysten af Mainland den Dag i Dag kaldes St. Magnus Bay. St. Magnus synes ogsaa at være bleven Shetlands Skytspatron eller Hovedhelgen; idetmindste var Shetlands Hovedkirke indviet til ham. Denne Kirke laa ikke i Shetlands nærværende Hovedstad Lerwick, der först langt senere har reist sig i den sydöstlige Deel af Mainland paa Tomterne af et gammelt Strandsted ved Bressasound (forhen „Breiðeyjarsund"), men den laa omtrent en dansk Miil derfra i Nordvest i Sognet Tingwall, hvor, som Navnet („Þingavöllr") antyder, Öernes Hovedthing gjennem Aarhundreder blev holdt, og hvor tillige i den hedenske Tid Öernes Hovedoffersted ufeilbarlig havde været. Tingwall Sogn indbefatter en af de smukkeste og bedst dyrkede Dale paa Shetland. Det gamle Thingsted sees endnu tæt ved Kirken i en Indsö paa en lille Holm, der alene ved en Rad store Stene (paa Engelsk „stepping-stones" eller Trinstene) er forbundet med Landet. Sikkret for pludselige Overfald sad her i Öernes Frihedstid Lagmanden eller Fogden, „foude", med Lagretsmændene, medens den store Hob af Almue stod og hörte til rundt om paa Bredderne af Söen. Folkesagnet vil, at Kirken dengang var et Fristed, saaledes at en fra Livet Dömt havde Ret til at beholde Livet, naar det kunde lykkes ham at löbe fra Holmen over Stenene og uden at blive dræbt af den tilstedeværende Almue at naae Kirken. Hvis dette virkelig har forholdt sig saa, maa Almuen fölgelig have havt Magt til at benaade en ellers domfældt Mand ved at lade ham slippe ind i Kirken.

Naar Hovedthinget blev holdt, hvilket i Oldtiden gjerne stod i Forbindelse med store Offringer saavel-

som med Markeder og al Slags Lystighed, vare altid mange Folk samlede og en heel Deel Telte og Boder eller Skaaler vare opslaaede baade ved Thingstedet selv og i den nærmeste Omegn. Dette gav upaatvivlelig nærmest Anledning til, at der en god halv dansk Miil vest for Tingwall ved en Havbugt eller Vaag opstod en Samling af Skaaler, det nuværende Scalloway („Skálavágr"), der næstefter Lerwick er den vigtigste Handelsplads paa Öerne.

Under Hovedthinget i Tingwall hörte der alene paa Mainland idetmindste syv mindre Ting; paa de fem af disse ere Navnene endnu bevarede i Sandsting („Sandsþing"), Aithsting („Eiðsþing"), Delting („Dalaþing"), Lunziesting („Lundeiðisþing") og Nesting („Nesþing"); men de to andre Navne, som kjendes fra Sagaerne: „Rauðarþing", formodentlig det nordligste Sogn Northmavine, og „Þveitaþing" (de sydligste Sogne?) ere forsvundne. Desuden har der naturligviis ogsaa været holdt særegne Thing paa de större Öer, som Yell („Jali") og Unst („Aumstr", „Örmst"), men det er vistnok meget urigtigt, naar man af nogle Steenkredse ved Baliasta paa Unst har villet udlede, at Öernes Hovedthing i den ældste hedenske Tid skulde have været afholdt her.

Disse Steenkredse höre simpelthen til de i Norge meget hyppige lave og steenomsatte Grave fra det sidste Tidsrum af Hedenskabet eller fra den saakaldte Jernalder. I adskillige lignende Grave paa Shetland har man fundet Skeletter, til andre Tider Krukker med brændte Been og Aske, og lignende tydelige Spor af Begravelser. Forresten ere Gravhöie, Bautastene, Rune-

skrifter og deslige Mindesmærker og Oldsager fra Öernes hedenske Tid ingenlunde hyppig at finde, hvortil Grunden naturlig maa söges i Öernes korte Hedenskab. Ikkun af en eneste ubetydelig Runesteen, men fra den christne Tid, har man opdaget Levninger ved Crosskirk nord paa Mainland. De talrige runde Borge eller Taarne af löst sammenlagte Steenfliser, der ofte ere byggede paa Holme i Indsöer og som af Mange benævnes „Danish burghs", ɔ: danske (norske) Borge, ere, som för berört, snarere af piktisk eller keltisk Oprindelse, da de ikke have nogensomhelst Lighed med de hidtil kjendte gamle Fæstninger i det skandinaviske Norden, hvorimod aldeles tilsvarende Bygninger netop have hjemme paa det keltiske Höiskotlands og Irlands Kyster. I det Höieste kan man sige, at Nordmændene have benyttet dem efter deres Erobringer og Nedsættelser i disse Egne. Paa en Holm i Burrafrith („Borgarfjörðr" eller Borgfjorden) vest paa Mainland sees saaledes Levninger af et Taarn, som i Begyndelsen af det tolvte Aarhundrede turde have været beboet af Hövdingen Thorbjörn, hvem Jarlerne Magnus og Hakon

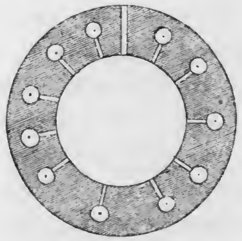

overfaldt og dræbte i „Borgarfjörðr". Grundtegningen

af Ruinen (efter Hibbert) viser, hvorledes Værelserne have været anbragte i den tykke Steenmuur.

Et andet gammelkeltisk Taarn, om hvilket Sagaerne bestemt fortælle, at det gjentagne Gange har været besat af Nordmænd, og som af den Grund maa have en særegen Interesse for Norden, ligger paa den lille Öe Mousa (det gamle „Mósey") tæt ved det Sund, der adskiller Öen fra den sydöstlige Kyst af Mainland. Tilfældigviis er Taarnet ovenikjöbet det bedst bevarede af den Art paa de brittiske Öer. Som en uhyre, ganske rund Steenpille, der imod Midten er noget udvidet, hæver det sig endnu til en Höide af mellem fyrgetyve og halvtredsindstyve Fod. Udenfra at see til er det ganske glat og man bliver ingen anden Aabning i Murene vaer, end en Indgangsdör, der oprindelig var saa lav, at man maatte krybe igjennem den. At angribe Taarnet, selv naar Dören stod aaben, var derfor ikke let, tilmed da Murens udvidede Form paa Midten næsten gjorde en Bestigelse deraf umulig. Hele Taarnet er i Gjennemsnit omtrent halvtredsindstyve Fod, og bestaaer af to concentriske Steenmure, der indeslutte en aaben Gaardsplads af henved tyve Fods Tværmaal. De to concentriske Mure ere hver for sig fem Fod tykke og staae i en Afstand af fem Fod fra hinanden. I disse smale Mellemrum har den egentlige Beboelsesleilighed været. Fra den aabne Gaardsplads stiger man op ad en Steentrappe, og inden man naaer til Toppen passerer man syv Afdelinger eller Etager, der ere adskilte ved store Heller eller Steenfliser, som danne Loft for den ene Afdeling og Gulv for den næste. I de forskjellige Afdelinger, der gaae heel rundt i Taarnet, er

1.

2.

3.

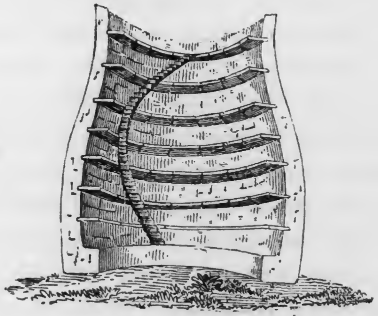

af Ruinen (efter Hibbert) viser, hvorledes Værelserne have været anbragte i den tykke Steenmuur.

Et andet gammelkeltisk Taarn, om hvilket Sagaerne bestemt fortælle, at det gjentagne Gange har været besat af Nordmænd, og som af den Grund maa have en særegen Interesse for Norden, ligger paa den lille Öe Mousa (det gamle „Mósey") tæt ved det Sund, der adskiller Öen fra den sydöstlige Kyst af Mainland. Tilfældigviis er Taarnet ovenikjöbet det bedst bevarede af den Art paa de brittiske Öer. Som en uhyre, ganske rund Steenpille, der imod Midten er noget udvidet, hæver det sig endnu til en Höide af mellem fyrgetyve og halvtredsindstyve Fod. Udenfra at see til er det ganske glat og man bliver ingen anden Aabning i Murene vaer, end en Indgangsdör, der oprindelig var saa lav, at man maatte krybe igjennem den. At angribe Taarnet, selv naar Dören stod aaben, var derfor ikke let, tilmed da Murens udvidede Form paa Midten næsten gjorde en Bestigelse deraf umulig. Hele Taarnet er i Gjennemsnit omtrent halvtredsindstyve Fod, og bestaaer af to concentriske Steenmure, der indeslutte en aaben Gaardsplads af henved tyve Fods Tværmaal. De to concentriske Mure ere hver for sig fem Fod tykke og staae i en Afstand af fem Fod fra hinanden. I disse smale Mellemrum har den egentlige Beboelsesleilighed været. Fra den aabne Gaardsplads stiger man op ad en Steentrappe, og inden man naaer til Toppen passerer man syv Afdelinger eller Etager, der ere adskilte ved store Heller eller Steenfliser, som danne Loft for den ene Afdeling og Gulv for den næste. I de forskjellige Afdelinger, der gaae heel rundt i Taarnet, er

1.

2.

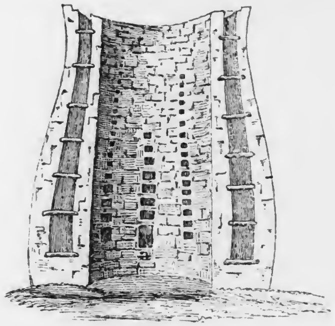

3.

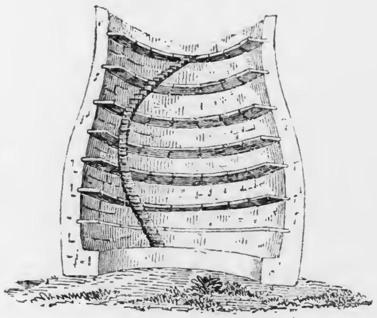

der anbragt smaa firkantede Aabninger eller Lufthuller, som, det ene over det andet, vende ud til den indre Gaard. Omstaaende fra Hibberts Beskrivelse over Shetland laante Afbildninger og Gjennemskjæringer, der fremstille Taarnet saaledes som det öiensynlig oprindelig har været, ville yderligere oplyse denne ligesaa simple som mærkelige Bygnings Beskaffenhed.

Alt i det tiende Aarhundrede synes denne Borg at have staaet öde. Medens Harald Haarfager regjerede i Norge, havde nemlig en anseet Viking og Kjöbmand i Norge Björn Brynjulfsön bortfört sin Elskede, Thora Roaldsdatter, fra Fjordene. Han bragte hende först til sin Faders Huus, men da Faderen ikke vilde tillade ham at holde Bryllup der, flygtede han om Vaaren bort med hende paa sit Skib, og drog vester ud paa Havet. Efter at have udstaaet megen Storm og Sögang landede de tilsidst paa Mósey og toge sig midlertidig Bolig i den derværende Borg, hvorhen de bragte hele Ladningen fra Skibet. Her i „Móseyjarborg" holdt Björn Bryllup med Thora og dvælede Vinteren over. Men næste Vaar erfarede han, at Kong Harald, efter Thoras Frænders Forestilling, havde gjort ham landflygtig i Norge, ja at der var gaaet Budskab fra Kongen til Jarlerne og Hövdingerne paa Orkney, Hebriderne eller Syderöerne og i Irland om at dræbe ham. Han gik derfor atter tilsöes og landede lykkelig med sin Thora paa Island.

Et Par hundrede Aar senere var Hövdingen Erlend Junge flygtet fra Orknöerne med Jarlen Harald Maddadsöns Moder Margretha, der var lige berömt for sin Skjönhed og sin Letsind, og havde indesluttet sig

med hende i „Móseyjarborg". Harald Jarl, der havde modsat sig deres Ægteskab, drog efter dem og beleirede Borgen i længere Tid, for, om muligt, ved at standse Tilförslen af Levnetsmidler at bringe dem til Overgivelse; thi med Magt, siger Sagaen, kunde Borgen neppe tages. Men Harald Jarl blev tilsidst keed af Beleiringen og sluttede Forlig med Erlend saaledes, at denne beholdt Margretha tilægte, imod at han skulde sværge Jarlen Troskab.

Det gamle ærværdige Taarn har fölgelig ikke alene været Vidne til blodige Kampe og Grusomheder, men dets faste Mure have aabnet et trygt Fristed for trofast og altopoffrende Kjærlighed.

§ 7.

Orknöerne. "Þingavöllr." Oldtidsminder. Kirkwall. St. Magnuskirken.

Orknöerne havde i Oldtiden, ligesom nu, paa Grund af deres större Frugtbarhed og deres nærmere Beliggenhed ved Skotland, en heel anden Betydning, end det fjerne Shetland. Som Hovedsædet for de norske Jarler dannede de det egentlige Midtpunkt for Nordmændenes Magt i Nordskotland. Af de mange „Daner og Nordmænd", som, ifölge Sagaerne, nedsatte sig paa Öerne nordenfor Skotland, havde nemlig de fleste sögt til Orknöerne, hvorved Jarlerne der bleve istand til med Lethed at samle stærke Flaader og besætte dem med udvalgte nordiske Stridsmænd. Nærmest fra Orknöerne af var det derfor ogsaa, at Nordmændene under Anförsel af de orknöiske Jarler gjorde udstrakte Erobringer i de skotske Kongers Rige.

Fornemmelig Jarlerne Sigurd hin Digre, der (som

för berört) var gift med en Datter af Skottekongen Malcolm den Anden, og hans Sön Jarl Thorfin, Kong Malcolms Dattersön, udmærkede sig ved djærve Vikingstog til de omliggende Lande og især ved Erobringer af de skotske Kyster ned forbi Moray, ja, som det siges, stundom endog lige ned til Forthbugten. Thorfin var overhovedet den sidste af de orknöiske Jarler, i hvem den gamle nordiske Vikingsaand levede og rörte sig. Hans Vælde var större end nogen af hans Forgjængeres eller Efterfölgeres; thi han herskede, sige Sagaerne, over ikke mindre end elleve Jarledömmer i Skotland, over alle Syderöerne og et stort Rige i Irland. Men efter de mange Hærtog, Overfald og Indebrændinger, i hvilke han havde spillet en Rolle, blev han omsider bodfærdig og foretog en Reise gjennem Danmark og Saxland til Rom, hvor den hellige Fader gav ham Aflad for hans Synder. Fra sin Hjemkomst af styrede han fredelig sit Rige til sin Död, omtrent Aar 1064. Uagtet nu en ny christelig Tid saaledes alt under denne barske Viking var brudt ustandselig frem, vedbleve dog Orknöerne meer end et Aarhundrede efter hans Död at fostre Mænd, som kun af Navn vare Christne, men som i Virkeligheden baade i Tænkemaade og Færd vare hedenske Vikinger. En fremragende Plads blandt disse indtager Svend Asleifsön, som i Midten af det tolvte Aarhundrede boede paa den lille Öe Gairsay („Gáreksey"), tæt Nordost for Mainland. Han tog ikke alene kraftig Deel i de mange indre Uroligheder og Omvæltninger paa Orknöerne, men han gik ogsaa paa Vikingstog til andre Lande. Han havde hos sig et Antal af firsindstyve Mænd, med hvilke han om

Vinteren sad hjemme paa sin Gaard og levede höit af det vundne Bytte. Om Vaaren, naar Sæden var lagt, drog han ud paa Tog med dem til de skotske, engelske og irske Kyster. Om Hösten vendte han en kort Tid hjem, for at bringe Kornet i Huus, hvorpaa han atter hærgede indtil Vinterens Begyndelse. Paa en slig Höstviking indtog han endog Dublin, men medens han troede sig tryg, overfaldt Indvaanerne ham og dræbte ham med en stor Deel af hans Mænd, efterat disse havde værget sig med den störste Tapperhed.

Da som Fölge af de större Vikingstog, det större Liv og Röre, ogsaa flere historiske Efterretninger ere bevarede om Orknöerne, end om Shetland, træder det paa samme Tid stærkest frem paa Orknöerne, hvorledes den nordiske Befolknings Kæmpeaand, især efterat dens Tumleplads ved Christendommen og Vikingstogenes Ophör begyndte at blive indskrænket, rasede mod sig selv og udtömte sin stolte Kraft i blodige indre Stridigheder. Næsten til enhver af Öerne ere Minder herom fæstede. Strax den förste Öe, som man faaer Öie paa, naar man fra Shetland af, efterat være passeret Fairhill, nærmer sig den egentlige Gruppe af Orknöer, nemlig North Ronaldshay („Rinansey") var Skuepladsen for en frygtelig Blodhævn, som Jarlen Einar tog over Kong Harald Haarfagers Sön, Halfdan Haaleg (Höibeen), der havde myrdet Einars Fader Ragnvald Mörejarl i Norge. Ligesom, efter Sagnet, Regner Lodbrogs Sönner gjorde, da de havde fanget deres Faders Banemand Kong Ella af Northumberland, saaledes skal ogsaa Jarlen Einar have hævnet sin Fader ved at lade riste en Blodörn paa Halfdans Ryg. Paa den nærliggende Öe Sanday

(„Sandey") paa Lopnes („Laupandaness") blev i det följende (elvte) Aarhundrede Jarlen Einar Sigurdsön dræbt af Thorkel Fostre, der kaldtes saaledes, fordi han havde opfostret Einars Broder, den siden saa berömte Thorfin Jarl. Ikke længe efter blev Thorfins Brodersön, Jarlen Ragnvald Brusesön dræbt af den samme Thorkel paa den lille Öe Papa („Papey"), Nordvest for Sanday. Thorkel og Thorfin havde iforveien omringet og antændt det Huus, hvori Jarlen var med sine Mænd. Jarlens Liig blev derpaa henfört til og begravet paa den nærliggende Papa Westray („Papey hin meiri", den store Papö), Naboöen til Westray („Vestrey") og den nordvestligste af alle Orknöerne. Paa Eday („Eiðey") indebrændtes i det tolvte Aarhundrede den urolige Thorkel Fletter; paa Rowsay („Rólfsey") overrumpledes (1137) Jarlen Paal af Svend Asleifsön, som förte ham i Fangenskab til Athol i Skotland, og paa den hosliggende Öe Egilshay („Egilsey") var henved tyve Aar iforveien (1110) den berömte Jarl Magnus Erlendsön bleven overfaldet og myrdet af sit Södskendebarn Jarlen Hakon Paalsön. Til Ære for Magnus, der senere blev canoniseret og Öernes Skytshelgen, byggedes en Kirke paa Egilshay, som, om end i noget forandret Skikkelse, dog endnu er bevaret.

Mellem de sidstnævnte Öer og Mainland ligge de smaa Öer Enhallow („Eyin helga", den hellige Öe) og Wire („Vígr"), paa hvilken sidste Kolbein Ruga i det tolvte Aarhundrede havde en Borg, hvoraf Voldstedet tydelig kan gjenkjendes. Mainland selv er naturligviis den af Öerne, hvortil de talrigste og mærkeligste Minder om Nordmændenes Herredömme knytte sig. Paa dens

Bugter og de omliggende Sunde have tallöse Vikingefladder gjennem Aarhundreder stadigen vugget, og næsten hver Plet af Öen er berömt i Orknöernes Saga som Opholdssted for een eller anden udmærket Mand eller som Skuepladsen for en vigtig historisk Begivenhed. De mangfoldige norske Stedsnavne (paa -wall („vágr"), -wick, -firth, -ness, -buster, -toft, -holm m. fl.), der allevegne möde her, kunne dog ikke komme i nogen særegen Betragtning, efterdi de ere af selvsamme Art som Stedsnavnene paa de övrige Orknöer og tillige paa Shetlandsöerne; de oplyse kun yderligere, at Nordmændene ikke mindre her, end andetsteds paa Öerne, maae aldeles have fortrængt den ældre keltiske Befolkning. Man vil i det Hele snart gjöre den Erfaring, at Orknöernes Nærhed ved Skotland og deres livlige Forbindelser saavel med dette Rige, som med England, have bidraget til baade paa Mainland og de omliggende Öer at fortrænge mange af de Stedsnavne, der endnu som levende Vidner om den gamle norske Retsforfatning findes paa Shetland. Forgjæves vil man saaledes paa Mainland lede efter det „Þingavöllr" eller Tingvalla, Öens gamle Hovedthingsted, som udtrykkelig nævnes i gamle Skrifter. Man vil ligesaalidet træffe Sporene af de mindre Thing, der næsten alle endnu, som vi have seet, kunne paavises i de shetlandske Stedsnavne, og det uagtet man sikkert veed, at Orknöerne havde fælles Rettergang med Shetland, idetmindste til Aar 1196, fra hvilken Tid af Shetland kom til at staae under en egen Lagmand. Det er denne samme stærke Indflydelse fra Skotlands skotsk-engelske Nationalitet, som ligeledes paa Orknöerne har udvisket de

allerfleste af de faa norske Ord, Sæder og Skikke, der endnu friste en ihvorvel svag Tilværelse paa de afsides liggende Shetlandsöer. Det norske Sprog, hvis sidste Spor kunne forfölges til forrige Aarhundrede i Sognet Haray („Herað"), har ikkun efterladt sig en egen syngende Udtale og enkelte Eiendommeligheder i det nubrugelige engelske Sprog, t. E. i Tiltale „thou" (Du) og „thee" (Dig), istedetfor det Engelske „you" (De og Dem). Det nærværende Orknö-Sprog er ellers næsten renere Engelsk, end Sproget i de skotske Lavlande, hvilket er en ligefrem Fölge af, at Engelsk förs t i en sildig Tid er begyndt at blive det herskende Sprog paa Öerne. Den nulevende Befolkning paa Mainland har rigtignok unægtelig, med de andre Orkninger, bevaret et vist nordiskt Udseende, ligesom ogsaa den engelske Civilisation bl. A. har skjærpet baade Folkets medfödte Tilböielighed til Sölivet og deres Kulde, for ikke at sige Uvillie og Ringeagt, mod de gaeliske Bjergskotter. Men iövrigt ere de nordiske Eiendommeligheder hos Folket ingenlunde stærkt fremtrædende. Engelsk Cultur og skotsk-engelske Institutioner have nemlig til den Grad skaffet sig Indpas paa Mainland og derfra paa de mindre Öer, at en Reisende ikke vilde vide, at han befandt sig i de forhen mægtige norske Jarlers norske Hovedland, naar han ikke formaaede at udtyde de hyppig omdannede Stedsnavne, eller naar han overhovedet ikke havde en saa almindelig Kjendskab til Öens Historie og Oldsager, at han vilde kunne opfatte og nogenlunde tolke de Vink, som især de tause Mindesmærker give om den længst forsvundne glimrende Heltetid.

Om det hedenske Kampliv paa Mainland er Mindet synlig bevaret i de mange og store Gravhöie, som rundtom möde Öiet. Det er vel vist, at adskillige af dem (navnlig de saakaldte „Pict's houses", der indvendig danne Steenkamre, dækkede af smaae, over hinanden lagte Fliser), kunne hidröre fra Öens ældre Indbyggere, men der er dog nok tilbage, som man med god Grund kan henföre til de gamle Nordmænd og Danske. De ere ikke, som de i Nordskotland hyppigst forekommende Gravhöie, sammendyngede af Smaastene uden nogen Jordfylding („cairns"), men ere aldeles paa samme Maade, som vore nordiske Kæmpehöie, opkastede af Jord til en ofte meget anseelig Höide („barrows"). Paa gammelnordisk Viis kneise de meest paa Höidedragene og ved Fjordene eller Havkysten, hvorfra der er fri Udsigt til Havet. For Oldtidens Nordbo var det aabenbart en fast utaalelig Tanke at blive begravet i en indelukket Afkrog, hvor Ingen kunde see hans Grav eller komme til at mindes hans Bedrifter. Jo större Hövding en Mand var, desto mere attraaede han, at hans Gravhöi skulde ligge höit og frit, saa den kunde være tilskue baade for dem, der færdedes paa Landjorden og paa Havet. Med denne Lyst til at leve i Efterkommernes Minde har sikkert ogsaa hos Vikingen blandet sig den hemmelige Tro, at hans Aand eller Gjenfærd stundom skulde kunne stige op ovenpaa Gravhöien, for derfra at skue ud over det elskede Hav, og forfriske sig fra Gravens mörke Qvalmhed ved det aabne Havs kjölige Luftninger.

Nogle af de störste og meest fremragende Gravhöie paa Orknöerne findes omtrent i Midten af Mainland. Vest for den dybe Fjord midt paa Östkysten,

forhen Örredfjorden („Aurriðafjörðr"), men nu Firth kaldet, er den tidligere omtalte Loch of Stennis, der sydfra skjærer sig langt ind i Landet, med sine berömte gammelkeltiske Steenkredse. Men den störste af disse Steenkredse, som ligger ovenpaa Rygningen af et Næs (det egentlige „Steinsnes"), er omgivet af tolv anselige, tildeels formeentlig norske eller nordiske Gravhöie, blandt hvilke især to (Nordost og Sydvest for Kredsen) udmærke sig ved deres særdeles betydelige Omfang og Störrelse. Da Sagaen beretter, at det just var paa Steinsnæs, hvor i det tiende Aarhundrede Hövdingen Einard Klining, efter Opfordring af Erik Blodöxes Datter Ragnhilde, dræbte Ragnhildes Mand Jarlen Haavard, er det ikke umuligt, at en af de sidstnævnte vældige Höie netop kan være Jarlen Haavards Grav. I hvert Tilfælde er det heel naturligt, at de gamle Nordmænd kunne have yndet at lade sig gravlægge paa dette höitliggende Næs, som alt af Öens tidligere Indbyggere var anseet for et helligt Sted, og som af dem var prydet med en i Sandhed imponerende Kreds af svære Steenblokke. Fremtidige Udgravninger ville ufeilbarlig nærmere oplyse, hvilke af Gravhöiene der virkelig ere norske, men Saameget er vist, at Næsset med Steenkredsen og de omliggende Gravhöie saavelsom med Udsigten til tre uhyre opreiste Steenblokke, der staae i en Halvkreds paa den modsatte Side af Loch Stennis, yder et i antiqvarisk Henseende höist mærkværdigt og tillige for enhver Betragter höist tiltalende Skue.

Paa Mainland træffes endvidere hist og her de forresten paa Orknöerne og Shetlandsöerne sædvanlige Grave fra Hedenskabets sidste Tid, hvilke ere ulige

lavere, end de foregaaende, idet de i Reglen ikkun meget svagt hæve sig over det omgivende Jordsmon. I flere af disse har man, ligesom paa Shetland, af og til, foruden Krukker med brændte Been og Aske, ogsaa truffet Liig, begravede ubrændte, tilligemed Sværd af den för beskrevne nordiske Art, Landsespidser, Dolke og Knive, saavelsom med Beenkamme, kunstig udarbeidede skaalformede Spænder af Messing, og forskjellige andre aabenbart norske Smykker.

Ligesom de mainlandske Gravhöies særegne Störrelse antyde, hvorledes Öen i den hedenske Tid fortrinsviis var Samlingsstedet for de mægtigste Mænd paa Orkn- og Shetlandsöerne, saaledes vidne Mindesmærkerne fra den tidlige Middelalder, at Mainland ogsaa efter Hedenskabets Ophör vedblev at hævde sin forrige Plads. Yderst mod Nordvest i Sognet Birsay („Birgisherað") sees betydelige Levninger af den gamle Borg, som Jarlerne især i den ældste Tid hyppig beboede; udenfor Kysten ligger Öen Brough („Burgh") of Birsay, hvorpaa ligeledes sees Spor af Skandser, der have tjent til fra Sösiden at beskytte Jarleborgen. I Nærheden af denne byggede Jarlen Thorfin en Kirke, Christ-Kirken, hvori baade han selv og Jarlen Magnus, hvilken Sidste senere canoniseredes og förtes til Kirkwall, bleve begravne. Ved denne samme Christkirke havde i det tolvte Aarhundrede Orknöernes förste Biskop Wilhelm længe sit Hovedsæde. Paa Sydkysten af Öen, i Orphir („Orfjara") var der endnu en anden Borg, hvor Jarlerne jævnlig opholdt sig inden de tilligemed Bisperne toge fast Sæde i Kirkwall.

Denne By, der ligger ved en udmærket Havn

ligeoverfor Öen Shapinsay har i henved syv Aarhundreder været Hovedstaden paa Orkn- og Shetlandsöerne. Allerede tidligere synes den dog at have været til som en Flække eller mindre Handelsplads, hvor der stod en Kirke; deraf Navnet „Kirkjuvágr" (Kirkevaagen), hvilket senere er blevet fordreiet til Kirkwall. Byens Ophöielse til Jarle- og Bispesæde gik först for sig i det tolvte Aarhundrede, efterat Jarlen Ragnvald havde bygget en stor Domkirke der, hvorhen han lod före Liget af Öens Skytspatron, den hellige Magnus, til hvem Domkirken blev indviet; Skytshelgenens Liig udrettede saaledes for Byen, hvad dens fortrinlige Havn tidligere ikke havde kunnet bevirke. I det til Byen hörende Landsogn St. Ola' var der ogsaa forhen en Kirke, viet til Norges Skytshelgen St. Olaf; men den er forlængst nedbrudt.

Inde i Kirkwall kan man umulig Andet, end dvæle ved Erindringen om Öernes svundne Glands, naar man faaer Öie ikke alene paa de derværende stolte Ruiner af Jarleborgen (der i sin sidste Skikkelse dog först blev opbygget i det femtende Aarhundrede) og af Biskopsborgen, i hvilken Kong Hakon Hakonsön af Norge döde d. 16 Decbr. 1263, men fornemmelig naar man ret faaer Leilighed til at besee den pragtfulde St. Magnus Kirke, der unægtelig er det herligste Mindesmærke af alle i Skotland fra det norske Herredömmes Tid. Foruden den er der i hele Skotland endnu kun een eneste Domkirke, nemlig St. Mungo's Cathedralkirke i Glasgov, som efter de ved Reformationen fremkaldte voldsomme kirkelige Bevægelser i det Væsentlige er forblevet i fuldkommen uskadt Stand. En hosföiet Af-

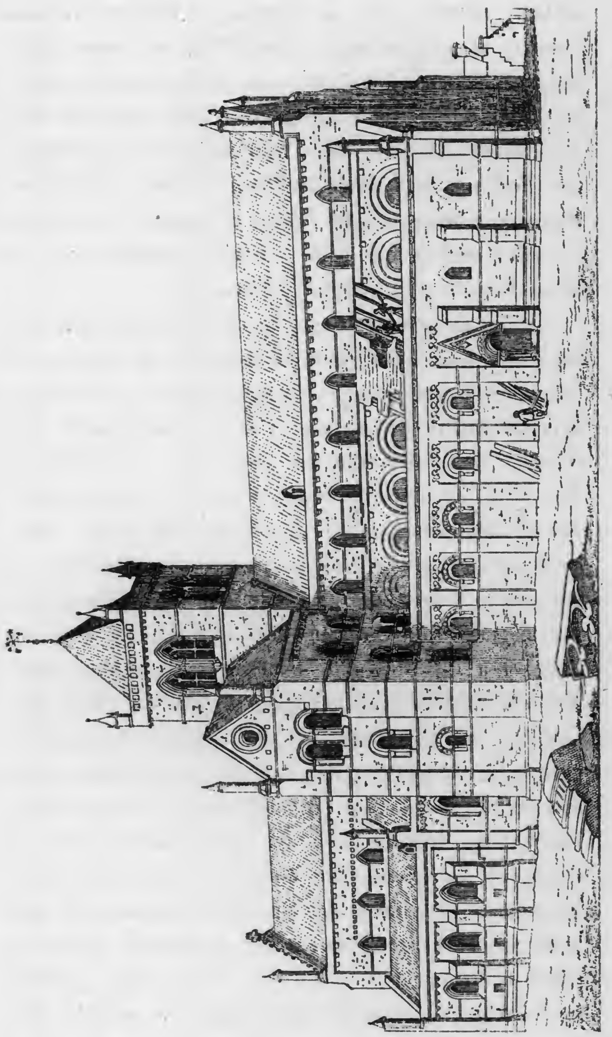

ligeoverfor Öen Shapinsay har i henved syv Aarhundreder været Hovedstaden paa Orkn- og Shetlandsöerne. Allerede tidligere synes den dog at have været til som en Flække eller mindre Handelsplads, hvor der stod en Kirke; deraf Navnet „Kirkjuvágr" (Kirkevaagen), hvilket senere er blevet fordreiet til Kirkwall. Byens Ophöielse til Jarle- og Bispesæde gik först for sig i det tolvte Aarhundrede, efterat Jarlen Ragnvald havde bygget en stor Domkirke der, hvorhen han lod före Liget af Öens Skytspatron, den hellige Magnus, til hvem Domkirken blev indviet; Skytshelgenens Liig udrettede saaledes for Byen, hvad dens fortrinlige Havn tidligere ikke havde kunnet bevirke. I det til Byen hörende Landsogn St. Ola' var der ogsaa forhen en Kirke, viet til Norges Skytshelgen St. Olaf; men den er forlængst nedbrudt.

Inde i Kirkwall kan man umulig Andet, end dvæle ved Erindringen om Öernes svundne Glands, naar man faaer Öie ikke alene paa de derværende stolte Ruiner af Jarleborgen (der i sin sidste Skikkelse dog först blev opbygget i det femtende Aarhundrede) og af Biskopsborgen, i hvilken Kong Hakon Hakonsön af Norge döde d. 16 Decbr. 1263, men fornemmelig naar man ret faaer Leilighed til at besee den pragtfulde St. Magnus Kirke, der unægtelig er det herligste Mindesmærke af alle i Skotland fra det norske Herredömmes Tid. Foruden den er der i hele Skotland endnu kun een eneste Domkirke, nemlig St. Mungo's Cathedralkirke i Glasgov, som efter de ved Reformationen fremkaldte voldsomme kirkelige Bevægelser i det Væsentlige er forblevet i fuldkommen uskadt Stand. En hosföiet Af-

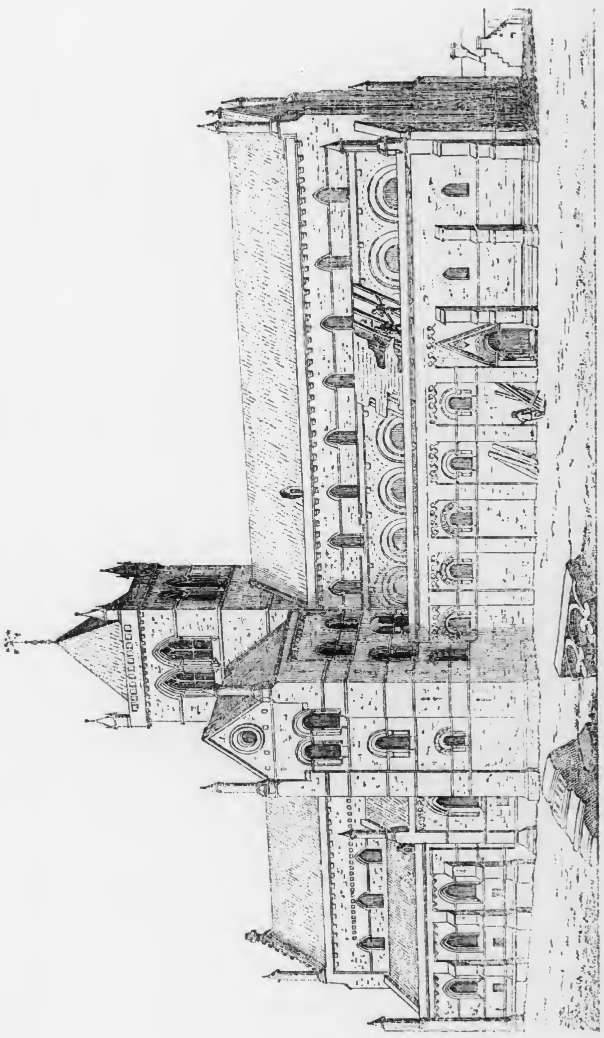

bildning (tildeels efter en Tegning af Billings) vil altid tjene til at give en bedre Forestilling om denne mærkelige Korskirkes Udseende, end hvilkensomhelst udförlig Beskrivelse. Dens Længde er 230 engelske Fod; dens Brede 55 Fod, eller naar Korsflöiene medtages, 101 Fod, og dens Höide henimod 50 Fod. Höikirkens Hvælvinger hvile paa 28 Piller, af hvilke især de fire i Korsets Midte, som bære Taarnet, udmærke sig ved deres Störrelse og smagfulde Former.

Ifölge Orknöernes Saga, havde Jarlen Ragnvald efter sin Fader Kols Raad gjort det Löfte til St. Magnus, at han vilde bygge ham en prægtig Kirke i Kirkevaag, hvis det maatte lykkes ham at faae Herredömmet over Öerne. Dette Herredömme kom han i Besiddelse af Aar 1137, og strax efter begyndte han at lægge Grunden til Magnuskirken. „I den förste Tid (siger Orkneyinga-Saga) gik Arbeidet saa rask fra Haanden, at der senere i fire eller fem Aar ikke blev udrettet nær saa meget. Kol var den, som fornemmelig stod for Bygningen og bestemte, hvorledes Alt skulde være. Men efterhaanden som Arbeidet fremmedes, bleve Bekostningerne trykkende for Jarlen, hvis Pengemidler vare meget udtömte. Han spurgte da sin Fader, hvad han skulde gjöre. Kol tilraadede ham at forandre den Lov, ifölge hvilken Jarlerne forhen havde arvet al Odelsjord paa Öerne efter de afdöde Eiere, saaledes at Arvingerne hver Gang maatte indlöse Odelen, hvad man fandt meget haardt. Jarlen lod nu stævne Thing og tilböd Indbyggerne at sælge dem deres Odel, saaledes at de ikke mere skulde have nödig at indlöse den. Herom bleve de let enige paa begge Sider, Jarlen fik

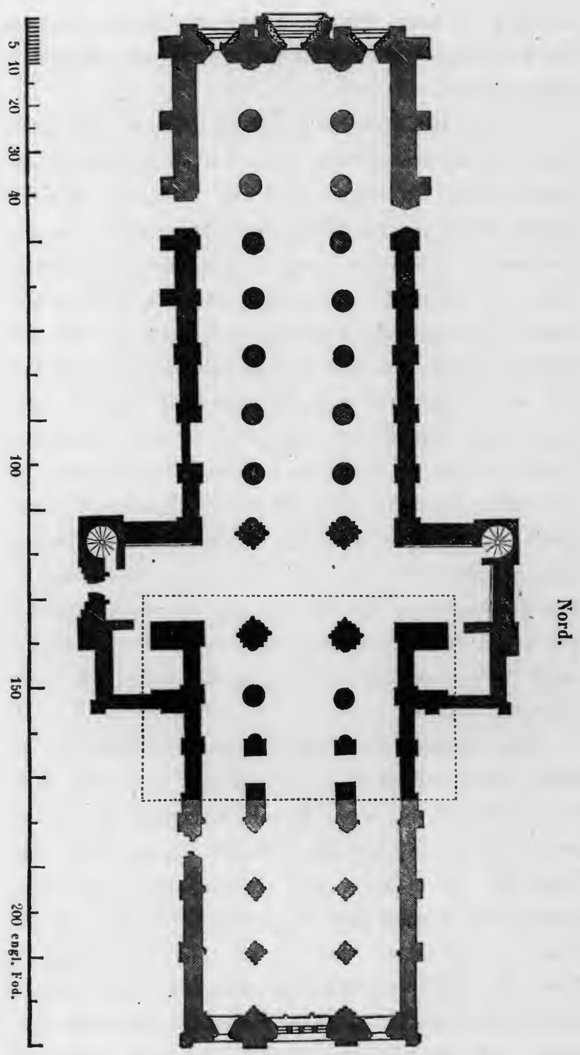

bildning (tildeels efter en Tegning af Billings) vil altid tjene til at give en bedre Forestilling om denne mærkelige Korskirkes Udseende, end hvilkensomhelst udförlig Beskrivelse. Dens Længde er 230 engelske Fod; dens Brede 55 Fod, eller naar Korsflöiene medtages, 101 Fod, og dens Höide henimod 50 Fod. Höikirkens Hvælvinger hvile paa 28 Piller, af hvilke især de fire i Korsets Midte, som bære Taarnet, udmærke sig ved deres Störrelse og smagfulde Former.

Ifölge Orknöernes Saga, havde Jarlen Ragnvald efter sin Fader Kols Raad gjort det Löfte til St. Magnus, at han vilde bygge ham en prægtig Kirke i Kirkevaag, hvis det maatte lykkes ham at faae Herredömmet over Öerne. Dette Herredömme kom han i Besiddelse af Aar 1137, og strax efter begyndte han at lægge Grunden til Magnuskirken. „I den förste Tid (siger Orkneyinga-Saga) gik Arbeidet saa rask fra Haanden, at der senere i fire eller fem Aar ikke blev udrettet nær saa meget. Kol var den, som fornemmelig stod for Bygningen og bestemte, hvorledes Alt skulde være. Men efterhaanden som Arbeidet fremmedes, bleve Bekostningerne trykkende for Jarlen, hvis Pengemidler vare meget udtömte. Han spurgte da sin Fader, hvad han skulde gjöre. Kol tilraadede ham at forandre den Lov, ifölge hvilken Jarlerne forhen havde arvet al Odelsjord paa Öerne efter de afdöde Eiere, saaledes at Arvingerne hver Gang maatte indlöse Odelen, hvad man fandt meget haardt. Jarlen lod nu stævne Thing og tilböd Indbyggerne at sælge dem deres Odel, saaledes at de ikke mere skulde have nödig at indlöse den. Herom bleve de let enige paa begge Sider, Jarlen fik

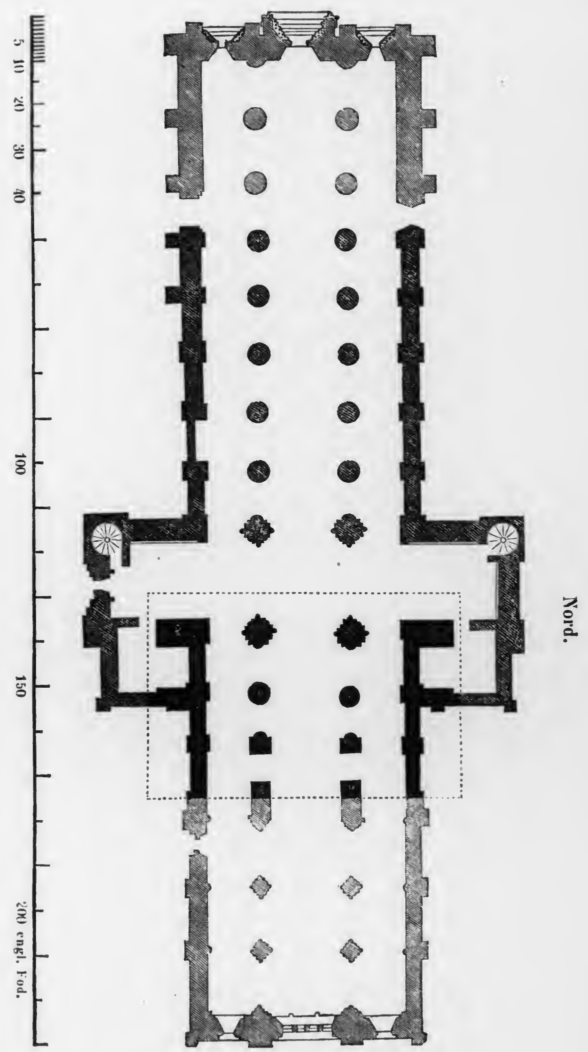

en Mark af hvert Plougland paa alle Öerne, hvorved der kom Penge nok ind til Kirkebygningen. Kirken er meget smuk."

Saavel Historien, som Kirkebygningen selv lærer imidlertid, at hele Kirken, som den staaer nu, ingenlunde er Kols og Ragnvalds Værk. Deels er det bekjendt, at de yderste Piller mod Öst og Vest, som paa omstaaende Grundrids sees afsatte med den lyseste Tone, ere tilbyggede i en langt sildigere Tid (nemlig först i det sextende Aarhundrede), deels er det ikke engang afgjort, om Kol og Ragnvald have bygget hele den övrige Deel af Kirken, Korsflöiene iberegnede, eller om de kun have bygget den Deel af det nærværende Chor, der fra de to östligste Taarnpiller omfatter de sex nærmest östenfor staaende Piller, hvilke paa Grundridset ere angivne med den mörkeste Tone. Mellem dette sidstnævnte Stykke af Choret, som utvivlsomt er den ældste Deel af Kirken, og den vestenfor liggende Deel, hvis Piller paa Grundridset have faaet en mindre mörk Tone, er der nemlig en kjendelig Forskjel i Stilen.

Den ivrige og kyndige engelske Oldforsker, Sir Henry Dryden Bart. of Canons Ashby, hvem jeg skylder Originalen til det oftnævnte Grundrids af Kirken, har ligeledes viist mig det Venskab blandt flere store Tegninger at meddele mig et fortrinligt, her meget formindsket Længdesnit af Domkirkens Chor af det Stykke, som bestemt vides at være bygget af Kol og Ragnvald. Snittet er taget fra Midten af Höikirken, og fremstiller et Partie af dennes nordlige Sidemuur nærmest op til en af Taarnpillerne. Ligesom man deraf

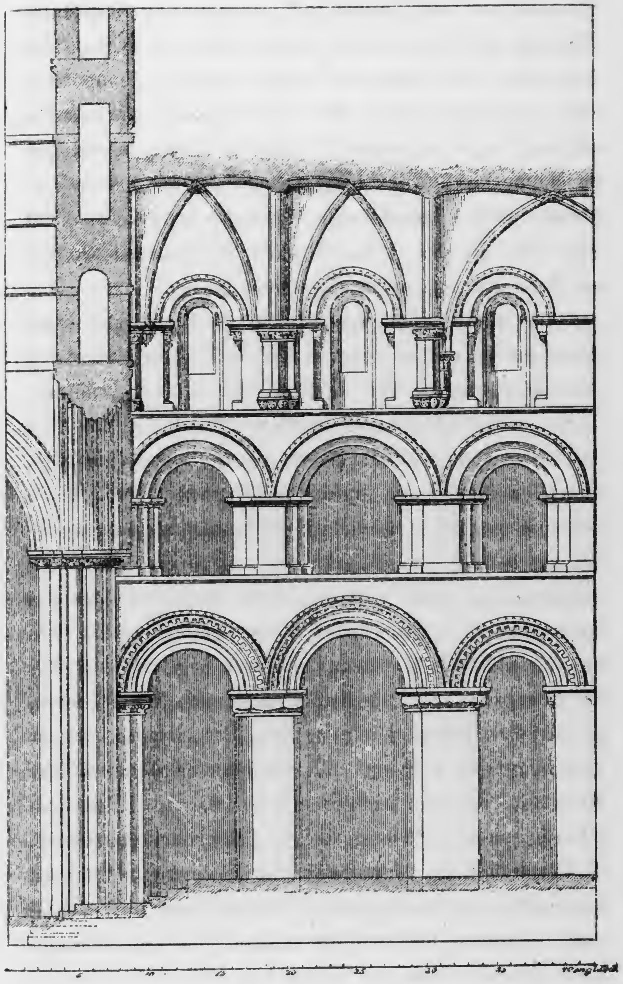

en Mark af hvert Plougland paa alle Öerne, hvorved der kom Penge nok ind til Kirkebygningen. Kirken er meget smuk."

Saavel Historien, som Kirkebygningen selv lærer imidlertid, at hele Kirken, som den staaer nu, ingenlunde er Kols og Ragnvalds Værk. Deels er det bekjendt, at de yderste Piller mod Öst og Vest, som paa omstaaende Grundrids sees afsatte med den lyseste Tone, ere tilbyggede i en langt sildigere Tid (nemlig först i det sextende Aarhundrede), deels er det ikke engang afgjort, om Kol og Ragnvald have bygget hele den övrige Deel af Kirken, Korsflöiene iberegnede, eller om de kun have bygget den Deel af det nærværende Chor, der fra de to östligste Taarnpiller omfatter de sex nærmest östenfor staaende Piller, hvilke paa Grundridset ere angivne med den mörkeste Tone. Mellem dette sidstnævnte Stykke af Choret, som utvivlsomt er den ældste Deel af Kirken, og den vestenfor liggende Deel, hvis Piller paa Grundridset have faaet en mindre mörk Tone, er der nemlig en kjendelig Forskjel i Stilen.

Den ivrige og kyndige engelske Oldforsker, Sir Henry Dryden Bart. of Canons Ashby, hvem jeg skylder Originalen til det oftnævnte Grundrids af Kirken, har ligeledes viist mig det Venskab blandt flere store Tegninger at meddele mig et fortrinligt, her meget formindsket Længdesnit af Domkirkens Chor af det Stykke, som bestemt vides at være bygget af Kol og Ragnvald. Snittet er taget fra Midten af Höikirken, og fremstiller et Parti af dennes nordlige Sidemuur nærmest op til en af Taarnpillerne. Ligesom man deraf

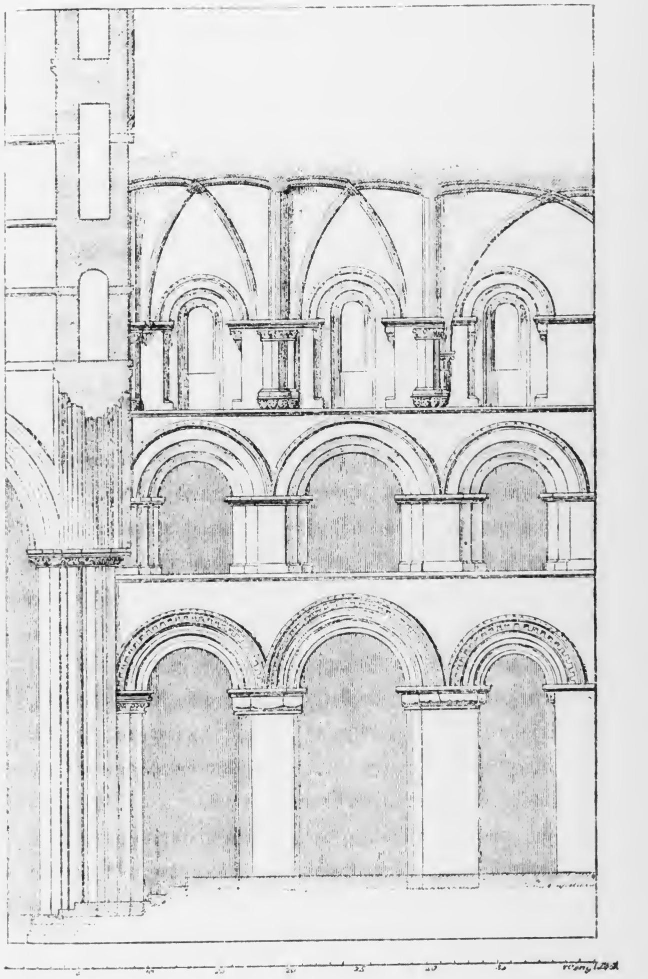

vil kunne danne sig et Begreb om Kirkens anseelige Störrelse og om Betydningen af Kols og Ragnvalds Bygning, saaledes vil man lettelig skjönne, i hvilken Stiil Domkirken fra först af er bleven opfört Denne Stiil, som i England kaldes den normanniske, var egentlig allerede noget fortrængt i sydligere Egne paa den Tid, da Magnuskirken blev bygget, men det var ganske naturligt, at den kunde holde sig noget længere saa höit oppe mod Norden, i Særdeleshed da Bygmesteren var en Mand fra det endnu nordligere Norge.

Det næste betydelige Stykke af Domkirken, som mulig kunde være bygget af Kol og Ragnvald eller dog omtrent paa deres Tid, og som indbefatter Korsflöiene, de to vestlige Taarnpiller samt sex Piller (tre paa hver Side) videre mod Vest, er vel ogsaa, ligesaafuldt som den alleræ̈ldste Deel, opfört med runde Buer. Men i disse og overhovedet i hele Bygningsmaaden aabenbarer der sig tydelig en sildigere Stiil. Det er, som sagt, tvivlsomt, om ogsaa denne Deel af Kirken skyldes Kol og Ragnvald. „Men under Forudsætning af, at den virkelig hidrörer fra dem, forklarer jeg mig" (yttrer Sir Henry Dryden i de med Tegningerne fulgte Breve), „Forskjellen i Forholdene og Arbeidet saaledes. Ragnvald begyndte at bygge en Kirke efter en meget mindre Maalestok, end den nærværende St. Magnus. Han kom i Forlegenhed for Penge, solgte Odelsretten paa Öerne, fik Penge nok og fortsatte nu Kirkebygningen efter en större Plan og med bedre Arbeidere, end för. Imidlertid (tilföier Sir Henry) omendskjönt jeg tilbragte atten Uger i Kirken og stadig har tænkt over Sagen, kan jeg dog ikke til min egen Tilfredshed komme paa

det Rene med Bygningens Historie. Der kan ikke være Tvivl om, at der er en stor Deel Copiering i Bygningen, det vil sige, at man har fulgt en ældre Stiil, end den, der egentlig var almindelig paa den Tid. I Skotland er Rundbuen trods alle Forandringer i Stilen brugt lige ned til Aar 1600." I de Tilbygninger, som Magnuskirken i det sextende Aarhundrede har faaet i Öst og Vest, findes ogsaa endnu runde Buer anvendte mellem Hovedpillerne.

Vinteren mellem Aarene 1263 og 1264 henstod Liget af den norske Konge Hakon Hakonsön i Domkirken, og noget over tyve Aar efter begravedes her „Jomfruen fra Norge" (The Maiden of Norway), den norske Prindsesse Margrethe, Datter af Kong Erik Præstehader og den skotske Konge Alexander den Tredies Datter Margrethe. Efter hendes Morfader Alexanders Död blev hun i Aaret 1289, ikkun syv Aar gammel, Dronning i Skotland, men paa Overreisen fra Norge döde hun paa Orknöerne (1290). Iövrigt optog Domkirken naturligviis, saalænge det norske Herredömme varede, Stövet af de fleste norske Jarler, Bisper og andre mægtige Mænd, hvis Mindesmærker man dog nu forgjæves söger at finde. Ved Forandringer og Ombygninger i Kirkens Indre ere de alle forlængst gaaede tilgrunde.

Sin störste Interesse for Nordboen har Kirken aabenbart derved, at den ikke alene er grundlagt og for en Deel bygget af en norsk Jarl, men navnlig derved, at en norsk Hövding, Lægmanden Kol udtrykkelig berettes at have været den „som fornemmelig stod for Bygningen og bestemte, hvorledes Alt skulde være."

Höit imod Nord paa de brittiske Öer have vi her en Yttring af den samme Trang til at bygge prægtige Kirker og Klostre, som længere sydpaa, t. Ex. i Normandiet, saa levende besjælede de fra Norden udvandrede Vikingers christne Efterkommere. Den ældste Deel af Magnuskirken vil ogsaa ved en nærmere Betragtning frembyde ikke faa Ligheder med adskillige af de noget nær samtidige, ihvorvel ældre normanniske Kirker i Normandiet.

§ 8.

Pentlandfjorden. Höilandene. Caithnes. Sutherland. Dingwall. Frygt for „de Danske."

Orknöerne ere mod Syden adskilte fra det Nordligste af de Skotske Höilande ved en henved to Mile bred. Fjord: den saakaldte Pentland-firth (Oldn. „Petlandfjörðr", Fjorden op til Pikternes Land?). Malströmmen i denne Fjord, hvor Strömninger fra Nordsöen og Atlanterhavet mödes, er idetmindste ligesaa heftig og farlig, som den fra Oldtiden berygtede „röst" mellem Orknöerne og Shetland. Selv i stille Veir kunne de mödende Strömme reise Bölger til en forbausende Höide, ja saaledes, at hele Fjorden stundom staaer i fraadende hvidt Skum. Træffer det sig da tillige, at Strömmen löber haardt imod Vinden eller at der paa samme Tid blæser en stærk Storm, vil det ikke være raadeligt for noget Skib at vove sig ud paa Fjorden. I Vinterstorme, især i Storm fra Nordvest. hvor Atlanterhavets uhyre Bölgegang klemmes ind imellem Orknöerne og Skotland, hæver Havet sig til en saadan Höide og sætter med en saadan Magt ind mod Kysten, at Havskummet pidskes langt ind i Landet, selv op over Forbjerge, der staae

mere end fire hundrede Fod over Havet! Omtrent midt i Fjorden ligger Öen Stroma (Oldn. „Straumsey"), der har faaet Navn efter Strömmen, og ved Fjordens östlige Munding Öerne Pentlandskerries (Oldn. „Petlandsker") eller Pentlandsskjærene, i hvis Nærhed Bölgerne danne Hvirvler, som Indbyggerne endnu kalde „Swelchies" eller Svælg (Oldn. „Svelgr").

De gamle Sagaer udhæve vel udtrykkelig Pentlandfjordens Farer. Da saaledes Olaf Trygvesön, kom vesterfra til Orknöerne i den Hensigt at christne Öerne, maatte han lægge ind i Havnen Asmundarvág, (nu Osmondwall) syd paa Hoy, fordi Pentlandfjorden ikke kunde befares; paa Kong Hakon Hakonsöns Tilbagetog (1263) fra Hebriderne forliste ogsaa eet af hans Skibe i Rösten og et andet undkom med Nöd og Neppe. Men ikke desto mindre beseilede de gamle Nordmænd og Danske stadigen denne farlige Fjord, og det var for dem som om den slet ikke dannede nogen egentlig Grændse mellem Orknöerne og Skotland. Thi langs med Pentlandfjordens Sydkyst havde Nordmændene tidlig sat sig fast og anlagt Colonier, der snart bleve saa overveiende norske, at de næsten kunde betragtes som uadskillelige Dele af det orknöiske Jarledömme. De to nordligste Shirer i Skotland, der oprindelig tilsammen havde det gaeliske Navn Catuibh, hedde derfor endnu i daglig Tale med oprindelig norske Navneformer: Caithnes (Oldn. „Katanes", Næsset af Catuibh) og Sutherland (Oldn. „Suðrland") eller Landet i Syd (for Caithnes og Orknöerne). Det vilde naturligviis ellers være fuldkommen uforklarligt, at den nordvestligste Deel af Skotland skulde kaldes det söndre Land eller Suther-

land. Et mærkeligt Beviis paa Navnenes norske Oprindelse er det, at end ikke de nærværende gaeliske Indbyggere i Sutherland og Caithnes anerkjende disse Navne, hvorimod de stadig kalde Sutherland paa gammel Viis Catuibh, men Caithnes til Forskjel derfra Gallaibh eller de Fremmedes Land, fordi saamange Nordmænd indvandrede og nedsatte sig i dette Shire fremfor i Sutherland.

Landskabet Caithnes eller, som det i Oldtiden ofte simpelthen kaldes, „Næsset" danner et virkeligt Næs, der i nordöstlig Retning skyder ud i Havet. Dets yderste Pynt mod Nordvest hedder Duncansby head (forhen „Dungalsnýpa") af det nærliggende Duncansby (forhen „Dungalsbœr"). Den bredeste Bugt paa Nordkysten skjærer sig ind mellem Forbjergene Dunnet-head og Holburn-head, hvilket sidste ved at dække Thurso Bugten for vestlige og nordvestlige Storme, gjör denne Bugt til en taalelig Havn paa den, forresten paa gode Havne fattige Nordkyst. Forudsat derfor, at vi lande i Thurso-Bugten, ved Byen Thurso, opdage vi snart Udlöbet af den Aa Thurso-Water (Oldn. „þórsá" eller Thorsaa), der har givet saavel Byen som Bugten deres let gjenkjendelige nordiske Navne. Byen og dens nærmeste Omegn frembyder en stor Mængde norske Minder. I Thurso selv fangede den norske Konge Eistein den orknöiske Jarl Harald Maddadsön. Tæt öst for Byen staaer et nyere Mindesmærke „Harolds tower" over Jarlen Harald, der faldt her i et Slag 1190. Ikke langt derfra er Gaarden Murkle (forhen „Myrkhóll"), hvor i det tiende Aarhundrede Erik Blodöxes og Gunhildes Datter Ragnhilde lod sin Mand Jarlen Arnfin dræbe.

Lige Vest for Byen ved Scrabster („Skarabólstaðr") sees Ruinerne af det Palads, som Biskopperne over Caithnes og Sutherland i sin Tid beboede. I det tolvte Aarhundrede blev her Jon Biskop paa Jarlen Haralds Foranstaltning blindet og lemlæstet. En god dansk Miil Vest for Scrabster op til en brusende Fos ligger Herregaarden „Forss" ved Elven Forss Water. Aaen Thorsaa gjennemströmmer en Dal, som i Oldtiden heed Thorsdalen („Þórsdalr"), hvortil der stödte en Sidedal „Kálfadalr" eller Kalvedalen (enten det nærværende Calder eller Cuildal), i hvilken Jarlen Ragnvald blev overfalden og dræbt af Thorbjörn Klærk. I „Dalene" paa Caithnes (formodentlig ved Dale og Westdale ved Thurso Water) stod et Slag i det tiende Aarhundrede mellem Jarlerne Ljot og Skule, hvilken Sidste faldt i Slaget.

Lignende Minder dukke frem overalt, hvor man færdes paa Næsset, med Undtagelse dog af den vestligste, mere bjergfulde Deel, der stöder op til den sutherlandske Grændse. I denne Egn boe nemlig endnu gaeliske Folk, Levninger af de gamle Indbyggere, hvorom baade de gaeliske Stedsnavne og det gaeliske Folkesprog noksom bære Vidne. Det har i Caithnes, som overalt paa de brittiske Öer, været Gaelernes eller Kelternes Skjæbne at blive trængt tilbage til de klippefulde, fattige Egne, medens lykkeligere Fremmede satte sig i Besiddelse af Sletterne og det frugtbare Land. Hele den nordlige og östlige Deel af Caithnes er et temmelig fladt og aabent Land, hvor Havvinden stryger frit hen over, uden at mödes af Skove. Frugtbart og godt dyrket Agerland er blandet med Heder, Moser og Smaasöer. Rundt om, hvor Landet er dyrkeligt, baade ved

Kysterne og længere inde i Landet, træffes endnu spredte en stor Mængde utvivlsomt norske Stedsnavne, af selvsamme Form som Stedsnavnene paa Orkn- og Shetlandsöerne; t. E. med Endelserne — toft (som Achantoft, Thurdystoft, forhen „Þorðarþupt"), — seter („setr"), — busta — buster, eller best (oprindelig „bólstaðr"), men især dog med Endelsen — ster („staðr"). Havbugterne, der meest ere smaae og smale, hedde sædvanlig ikkun goe (af „gjá" en Aabning), og naar de ere större, wick, Viig, hvoraf Staden Wick, den vigtigste Flekke paa Caithnes har sit Navn, men de kaldes ikke som paa de nysnævnte Öer wall („vágr" eller Vaag). Hist og her kneiser en vældig Gravhöi, stundom (t. E. nær Borrowston, parish of Reay) saa yderlig paa Kysten ved Pentlandfjorden, at Havskummet kan slaae over den. Man tager i Almindelighed sikkert ikke feil, naar man i saadanne Höie troer at finde Hvilesteder for de dristige Vikinger, der end ikke i Döden vilde fjernes langt fra den fraadende Malström.

En sjelden Gang opgraver Almuen i disse Höie Stykker af Jernsværd og forskjelligartede Smykker, navnlig de eiendommelige skaalformede Spænder af en Slags Messing, der ere særdeles hyppig opdagede i det skandinaviske Norden, navnlig dog i de norske og svenske Grave fra Vikingstiden, men som ellers aldrig ere fundne i England, og i Skotland kun paa Orknöerne og i Sutherland samt paa nogle af de vestlige Öer, hvor ogsaa Nordmænd have været bosatte.

Flere Steder paa Caithnes sees höie Bautastene, til hvilke gjerne Sagn om de „Danske" knytte sig; de staae nu ludende og ligesom sörgende over den svundne Kæmpeold. En Mindesteen fra et noget yngre Tidsrum, som efter Sagnet var sat over en dansk Prindsesse, der strandede paa Kysten, fandtes ogsaa, idetmindste forhen, paa en Kirkegaard ved Ulbster. Ligeledes har der forhen langs Kysterne og fornemmelig ved de seilbare Indlöb været „danske" Befæstninger, tildeels i Form af fiirkantede Taarne, der dog nu meest ere forsvundne.

Caithnes var med adskillige Afbrydelser underlagt norske Jarler indtil hen i det fjortende Aarhundrede, eller omtrent ligesaa længe, som Orknöerne og Shetland. Men det synes efter den Tid ikke at være bleven undertrykt eller forkuet i saadan Grad, som disse Öer, hvilket i Forbindelse med det oprindelig store Antal af norske Bosættelser i Landet, er Aarsag til, at man den Dag i Dag ikke ene er henviist til döde Mindesmærker om den gamle norske Befolkning. Det endnu levende Folk bærer nemlig bestemte, umiskjendelige Præg af sin norske Herkomst. Sproget paa Caithnes' Sletter og i dets aabne Dale er den samme Mundart af Engelsk, som paa Orknöerne og Shetland, fordi Overgangene fra Norsk til Engelsk have været de samme. Folket selv har tildeels, som i Wick Sogn, reent nordiske Navne: Ronald (Ragnvald), Harold, Swanson (Svendsen), Manson (Magnusen), o. s. v., og saavel dets höie, anselige Væxt, som dets lyse Haar og brede Ansigtsformer træde skarpt frem ligeoverfor de lavere og mere sortladne Bjergskotter. Netop i Caithnes, hvor Efterkommere af en gammel gaelisk og en gammel norsk

Kysterne og længere inde i Landet, træffes endnu spredte en stor Mængde utvivlsomt norske Stedsnavne, af selvsamme Form som Stedsnavnene paa Orkn- og Shetlandsöerne; t. E. med Endelserne — toft (som Achantoft, Thurdystoft, forhen „Þorðarþupt"), — seter („setr"), — busta — buster, eller best (oprindelig „bólstaðr"), men især dog med Endelsen — ster („staðr"). Havbugterne, der meest ere smaae og smale, hedde sædvanlig ikkun goe (af „gjá" en Aabning), og naar de ere större, wick, Viig, hvoraf Staden Wick, den vigtigste Flekke paa Caithnes har sit Navn, men de kaldes ikke som paa de nysnævnte Öer wall („vágr" eller Vaag). Hist og her kneiser en vældig Gravhöi, stundom (t. E. nær Borrowston, parish of Reay) saa yderlig paa Kysten ved Pentlandfjorden, at Havskummet kan slaae over den. Man tager i Almindelighed sikkert ikke feil, naar man i saadanne Höie troer at finde Hvilesteder for de dristige Vikinger, der end ikke i Döden vilde fjernes langt fra den fraadende Malström.

En sjelden Gang opgraver Almuen i disse Höie Stykker af Jernsværd og forskjelligartede Smykker, navnlig de eiendommelige skaalformede Spænder af en Slags Messing, der ere særdeles hyppig opdagede i det skandinaviske Norden, navnlig dog i de norske og svenske Grave fra Vikingstiden, men som ellers aldrig ere fundne i England, og i Skotland kun paa Orknöerne og i Sutherland samt paa nogle af de vestlige Öer, hvor ogsaa Nordmænd have været bosatte.

Flere Steder paa Caithnes sees höie Bautastene, til hvilke gjerne Sagn om de „Danske" knytte sig; de staae nu ludende og ligesom sörgende over den svundne Kæmpeold. En Mindesteen fra et noget yngre Tidsrum, som efter Sagnet var sat over en dansk Prindsesse, der strandede paa Kysten, fandtes ogsaa, idetmindste forhen, paa en Kirkegaard ved Ulbster. Ligeledes har der forhen langs Kysterne og fornemmelig ved de seilbare Indlöb været „danske" Befæstninger, tildeels i Form af fiirkantede Taarne, der dog nu meest ere forsvundne.

Caithnes var med adskillige Afbrydelser underlagt norske Jarler indtil hen i det fjortende Aarhundrede, eller omtrent ligesaa længe, som Orknöerne og Shetland. Men det synes efter den Tid ikke at være bleven undertrykt eller forkuet i saadan Grad, som disse Öer, hvilket i Forbindelse med det oprindelig store Antal af norske Bosættelser i Landet, er Aarsag til, at man den Dag i Dag ikke ene er henviist til döde Mindesmærker om den gamle norske Befolkning. Det endnu levende Folk bærer nemlig bestemte, umiskjendelige Præg af sin norske Herkomst. Sproget paa Caithnes' Sletter og i dets aabne Dale er den samme Mundart af Engelsk, som paa Orknöerne og Shetland, fordi Overgangene fra Norsk til Engelsk have været de samme. Folket selv har tildeels, som i Wick Sogn, reent nordiske Navne: Ronald (Ragnvald), Harold, Swanson (Svendsen), Manson (Magnusen), o. s. v., og saavel dets höie, anselige Væxt, som dets lyse Haar og brede Ansigtsformer træde skarpt frem ligeoverfor de lavere og mere sortladne Bjergskotter. Netop i Caithnes, hvor Efterkommere af en gammel gaelisk og en gammel norsk

Befolkning stöde op til hinanden, har man i det Smaa en mærkelig Leilighed til at iagttage, hvorledes virkelig Nordmændene og de Danske have indpodet en bedre Sömandsaand og en större Sömandsdygtighed paa de brittiske Öer. Den Dag i Dag har Gaelen i Caithnes, som overalt i Höiskotland, en afgjort Ulyst til Havet, ja ligefrem Frygt for dets Farer. Det er en temmelig bekjendt Sag, at man i Reglen ikke uden höieste Nödvendighed bör gaae ud paa Pentlandfjorden i Baade, der styres og roes af Gaeler eller Bjergskotter; thi i Tilfælde af Storm ophörer altfor let enhver bestemt Commando, og ængstelig Raadvildhed træder i dens Sted. Derimod Efterkommerne af de gamle Nordmænd, som fra Barnsbeen af ere fortrolige med Havet, og som i deres Midte i Wick have Skotlands vigtigste Fiskerstation, vise sig just i Farens Stund som værdige Sönner af deres Forfædre, de gamle Vikinger. Ikkun Manden tilroers taler, idet han kort og bestemt udsteder sine Ordrer; han adlydes punktlig, og det skal være et sjeldent Uheld, naar ikke hans Koldblodighed, parret med hans Kjendskab til Havet og dets Strömme, seirer over Stormens Heftighed og de oprörte Bölger. Disse sövante Caithnesboere forsmaae ikke, paa Bjergskotternes Viis, at drive Fiskerie, for at hente Havets Rigdom. Da deres Land tilmed ingenlunde er ufrugtbart, da de selv af Naturen ere udrustede med en större Livlighed og Arbeidslyst, end Bjergskotterne, og da de endelig ved deres engelske Sprog have en betydelig Lettelse i Mellemhandlen med sydligere Egne, er det ikke at undre over, at Velstanden i Caithnes er i bestandig og stærk Stigen. Man tör endog med Grund

paastaae, at Nordmændenes Efterkommere paa Caithnes befinde sig i en ulige lykkeligere Stilling, end deres Frænder paa Orknöerne og Shetland.

I ældre Tid havde den norske Befolkning og det norske Sprog upaatvivlelig bredt sig ned over hele Östkysten af Caithnes saavelsom over adskillige Strækninger af det tilgrændsende Sutherland. Men det engelske Sprog, der i vore Dage er traadt i Stedet for Norsk, ophörer allerede som Almuesprog i Caithnes strax Sönden for Sognet Wick. En Linie fra Clyth Ness, fortsat i nordvestlig Retning til den förnævnte Hovedgaard Forss, Vest for Thurso, angiver omtrentlig Grændsen mellem Engelsk og Gaelisk. Reiser man imidlertid fra Wick Sogn sönderpaa gjennem Sognet Latheron, hvor Almuesproget alt er gaelisk, passerer man endnu en heel Deel Byer og Gaarde med norske Navne, t. E. Lybster og Forse (ved et Vandfald). Bjergene begynde her at blive höiere og samle sig tættere og tættero nedad mod Kysten. Efterat man endelig er kommet gjennem den dybe Dal Berrydale (Oldn. „Berudalr") med dens skjönne skovkrandste Elvbredder, stiger man op ad den steile Bjergryg, den saakaldte „the Ord of Caithnes", som gaaer steil lige ud i Havet, og som danner en naturlig Grændse mellem det smale fremspringende Næs Caithnes og det bredere Sutherland.

Den förste större Dal i Sutherland söndenfor Bjergryggen er Helmsdale, der gjennemströmmes af en ikke ubetydelig Elv. At Helmsdale er et norsk Navn (i Sagaerne: „Hjalmundsdalr"), fremgaaer strax deraf, at de nærværende gaeliske Indbyggere kalde Dalen paa reen

Gaelisk Strath Ullie, eller med en besynderlig Blanding af Sprog: Strath Helmsdale; thi da Strath paa Gaelisk betyder en Dal, föies her saaledes Dal baade for og bag. Det er en lignende Gjentagelse, som man saa ofte hörer, naar der tales om „the Orkney islands", hvilket ligefrem oversat bliver Orknö Öerne. Langs med Helmsdale Elven træffes flere Steder, hvis oprindelige norske Navne endnu tydelig skinne igjennem t. E. Eilderaboll, Gilaboll, Dviaboll og Leiraboll. Disse have alle Endelsen — bol, der er eiendommelig for endeel norske Stedsnavne i Sutherland og paa nogle af Hebriderne, men som i Caithnes og paa Orkn- og Shetlandsöerne saavelsom paa Lewis og flere af Hebriderne kun forekommer i den længere Form -„bólstaðr". Nordvest for Helmsdale ere Dalene i Kildonan, der slutte sig til Dalen Strath-more i Caithnes. Her, antager man, laa den af Historien bekjendte „Eisteinsdalr", paa Grændsen af Caithnes og Sutherland, hvor bl. A. den skotske Konge Wilhelm i Aaret 1198 havde slaaet Leir. Om det "Easterdale", som findes i Strathmore, skulde staae i nogen Forbindelse med Navnet Eisteinsdal, er dog nok meget uvist.

Fra Helmsdale af aabnes Kysten og frugtbare, skjönne Marker begynde at brede sig. Forbi Midgarty og Wester Gartie (den midterste og vestlige Gaard af Oldn. „garðr"?) gaaer Veien langs Bredden af Dornochbugten, en Arm af Sagaernes „Breiðifjörðr" eller Bredefjord, hvori ogsaa Morayfjorden indbefattedes, til den lille By Brora, der er bygget ved en anseelig Elv paa et Sted, hvor forhen i lang Tid den eneste större Bro i Sutherland fandtes. Mulig have Nordmændene deraf

givet Elven og Byen Navn, („Brúrá", Broaaen). En Elv paa Island hedder endnu ligeledes efter en derværende Bro: „Brúrá". I Nærheden af Brora paa Havkysten ligger de sutherlandske Earlers gamle Sæde Dunrobin (Robins Taarn af dun, et Taarn), omgivet af herlige Kornmarker og af betydelige Skovstrækninger, hvilke imidlertid nærmest skyldes en senere Tids Plantninger. I Baggrunden hæve sig anseelige, lyngdækkede Bjerge. Paa dette af Naturen baade med Hensyn til Ynde og Frugtbarhed höilig begunstigede Sted have upaatvivlelig allerede de norske Jarler, som herskede over Sutherland, t. E. Sigurd Jarl, en Broder til Ragnvald Möre-Jarl, Sigurd hin Digre († 1014) og hans Sön Thorfin († omtrent 1064), havt eet af deres Hovedopholdsteder i det nordlige Skotland. Ligesom man i Grave nær Dunrobin finder norske Oldsager liig dem, der ere opdagede i Caithnes, fornemmelig de bekjendte skaalformede Spænder, saaledes kan ogsaa Egnen omkring Dunrobin opvise adskillige Steder med norske Navne, t. E. tæt Söndenfor i den frugtbare Dal ved Elven Fleet: Mickle Torboll og Little Torboll (af Thor og -bol), og ved Kysten Skelbo, Skibo og Embo (af -bol eller maaskee rettere af -bœr, bö). Sutherlands förste Erobrer Sigurd siges at have udstrakt sit Herredömme lige til Ekkjalsbakke. Da bakki i det gamle Sprog betyder en Elvbred, kan der ikke være mindste Tvivl om, at Ekkjal er Elven Oykill, som endnu den Dag i Dag danner Sutherlands Grændse mod Syd. Sigurd selv skal være bleven höilagt paa Ekkjalsbakke. Han havde paa et Tog overvundet den skotske Jarl Melbrigd og afhugget hans Hoved, hvilket han i overmodig Seirs-

glæde hængte ved sin Sadel. Men en skarp Tand, der stak ud af Hovedet, gnavede Hul paa hans Been og det derved fremkomne Saar blev hans Bane. Paa Bredderne af Oykill sees hist og her talrige Gravhöie, som antyde, hvormange Kampe der i Oldtiden have været förte paa Sutherlands Grændse. Men Sigurd Jarls Gravhöi veed Ingen at paavise; Sagnet derom er gaaet tilgrunde med den norske Befolkning.

Iövrigt godtgjöre Stedsnavnene, at Nordmændene ogsaa Syd for Oykill have havt faste Bopæle langs Kysten. Paa det smale Næs, det saakaldte Tarbet Ness, mellem Dornoch- og Cromarty Fjordene ligge Landsbyerne Arboll og Wanby samt Staden Tain, hvis gaeliske Navn Bailed Dhuich (eller St. Duthus By) strax viser, at Tain maa være af fremmed Oprindelse. Tain er ogsaa en Fordreielse af „þing" et Thing, ligesom den ikke ubetydelige Stad Dingwall ved Enden af Cromartyfjorden oprindelig har hedt „þingavöllr" eller Thingwalla, hvoraf den mærkelige Kjendsgjerning fremgaaer, at Nordmændene i disse Egne have været talrige nok til, baade at have et underordnet Thing (Tain) og et Hovedthing (Dingwall). Med Dingwall er det samme Tilfældet, som med Tain, at Staden foruden sit oprindelig norske Navn, tillige har et gaelisk Navn, idet Gaelerne eller Bjergskotterne kalde den Inverphaeron. Da Nordmændene fölgelig stadig maae have havt anseelige Strækninger inde i disse Egne, er det klart, at deres faste Bosættelser paa Skotlands Östkyst i sin Tid have strakt sig lige til Jnvernesshire og Moray. Det idligere omtalte faste Punkt Burghead i Moray, som

Nordboerne holdt til det Yderste, ligger nemlig tæt Östen for Cromartyfjorden eller for Indlöbet til Dingwall.

Eftersom i de forhen norske Egne paa Skotlands Nordostkyst fra Clyth Ness i Caithnes til Dingwall ved Cromartyfjorden det norske Sprog og de övrige norske Eiendommeligheder ere vegne for gaelisk Sprog og gaeliske Sæder og Skikke, kan man ikke finde det besynderligt, at Sutherlands Nordkyst, hvis Klipper og Heder i langt ringere Grad, end Östkystens frugtbare Dale og Sletter, fremböd Tillokkelser for Nordmændene, og som derfor ogsaa var langt mindre bebygget af dem, ligeledes kun i enkelte Stedsnavne har bevaret kjendelige Spor af disse fremmede Erobreres Færd. Et mærkeligt Exempel paa, hvorledes Gaelisk har fortrængt Norsk, træffes strax ved Grændsen af Caithnes i Dalen Halladale; i en herværende Elv findes nemlig to Vandfald, af hvilke det överste hedder Forsinard og det nederste Forsindin. I begge Navne er det norske Fors umiskjendeligt, men dertil er senere af Gaelerne föiet gaeliske Endelser, saaledes at nu Forsinard betyder den övre Fors og Forsindin den nedre Fors. Ligeledes kaldes Halladale hyppig med det tilföiede gaeliske Strath (en Dal): Strath Halladale.

Saameget er imidlertid klart, at hele Sutherlands nordlige og nordvestlige Kyst dog engang har været bebygget af Nordmænd. Foruden adskillige Stedsnavne Vest for Halladale, der ligeledes ende paa -dale eller Dal, som Armadale, Swordale og Torrisdale, er det overraskende endnu at træffe reent norske Navne paa fire af det nordvestlige Sutherlands störste Fjorde, nemlig paa Nordkysten: the Kyle of Tongue (af „túnga",

en Landtunge, et Næs) med den hosliggende By Kirkiboll (Kirkebolet), fremdeles Loch Eriboll med den store Forpagtergaard Eriboll (Bolet paa Eiret eller Landtungen af Oldn. „eyri"), the Kyle of Durness eller Dyrnæs med Bolet Crossboll, og endelig paa Vestkysten ikke langt fra Cape Wrath: Loch Laxford, Laxfjorden (Oldn. „Laxafjörðr"). Loch er det gaeliske Navn for en Sö eller Fjord, og betegner altsaa i Loch Laxfjord til Overflod Fjordens Tilstedeværelse, ligesom Dalenavnet er dobbelt udtrykt i Strath Helmsdale og Strath Halladale. De tre sidste af de nysnævnte Fjorde synes ogsaa at have havt en særegen Vigtighed for Nordmændene. I Loch Eriboll er en udmærket Havn, som endnu besöges af mangfoldige Skibe. Egnen omkring Loch Durnes ydede riig Leilighed for Dyrejagt, navnlig paa det egentlige Dyrnæs, som strækker sig mellem Loch Durnes og Atlanterhavet op til Cap Wrath (Oldn. „Hvarf"), og som senere endnu i Middelalderen var berömt for sine ypperlige Dyr. Ja Loch Laxfjord, som har faaet Navn af de i Elven og ved dens Udlöb værende Lax, er den Dag i Dag almindelig bekjendt som een af de Elve i Skotland, der er rigest paa Lax. Flere fritstaaende Klipper i Havet ved Sutherlands Kyst kaldes desuden, som paa Shetlandsöerne, „stacks", og i adskillige Öenavne træffes det nordiske sker eller Skjær, som Skerroar (Skjæröerne) i Loch Eriboll, Dhusker, Skerron m. fl. En lille Öe omtrent midt paa Vestkysten hedder ogsaa Calva (Oldn. Kálfey) eller Kalveöen, et Navn, som de gamle Nordboer hyppig gave mindre Öer, der laae i Nærheden af en större (jævnför Öen: the Calf of Man). Forresten er Calva eet af de sidste

bestemt kjendelige norske Stedsnavne paa Sutherlands Vestkyst. Den egentlige norske Befolkning har aabenbart allerede standset ved Laxfjorden. Söndenfor Sutherland findes saagodtsom heller ikke mere paa Höilandets Kyster norske Stedsnavne. Egnene her vare altfor vilde, klippefulde og laae saa afsides, at fremmede Erobrere ikkun med störste Vanskelighed vilde kunne holde sig mod Bjergskotterne, der altid fra Bjergene i Baggrunden vare istand til uventet at gjöre farlige Angreb. I Fölelsen heraf synes ogsaa Nordmændene paa Vestkysten af Höilandene fornemmelig at have indskrænket sig til Strandhug, til Plyndringer af Qvæg og andet Gods, og rundtom ved Indlöbene til Höilandets Fjorde sees Levninger af gamle Borge, som de skotske Konger, navnlig Alexander den Anden, siges at have bygget, for at hindre „de Danske" i at fortsætte slige ödelæggende Landgange.

Erindringen om Nordmændenes eller „de Danskes" Erobringer og Plyndringstog er endnu i en mærkværdig Grad levende hos Almuen saavel i Sutherland som i den övrige Deel af de skotske Höilande. Tallöse Sagn om „de Danskes" Strandhug ere i Omlöb, og ikke sjelden vises Gravhöie, de saakaldte cairns, i hvilke een eller anden nordisk Kongesön, som paa Vikingstog er bleven dræbt af de Indfödte, skal være begravet. Foruden de sædvanlige Grusomheder, som Sagnet i Lavlandene og England lægger de Danske til Last, faae disse her ovenikjöbet Skyld for at have afbrændt Skovene, og for saaledes at have fremkaldt den Skovlöshed, der indvirker saa fordærvelig paa Climaet i Höilandene. Som Beviis for denne Afbrænden anföres det, at Træ-

stammer, der stundom kjendelig ere afsvedne, hyppig opdages i de höilandske Törvemoser. Men man tager sig ikke iagt for, at ganske lignende Fund ere meget almindelige i andre Lande, t. E. i Danmark selv, hvor de opgravede Træstammer, navnlig Fyrrestammer, ligesom i de skotske Höilande hidröre fra forhistoriske, undergaaede Vegetationer; den synlige Afsvidning er enten fremkaldt ved gamle Skovbrande eller i Reglen rimeligere ved den simple Maade, hvorpaa dengang Europas Urbeboere, som endnu visse vilde Folkefærd, maatte, i Mangel af Metal, svide Træstammerne over, naar de vilde fælde dem.

Paa den anden Side faae „de Danske" i Höilandene ogsaa nu og da Æren for at have været de Indfödtes Læremestre. Een af de förste Jarler paa Orknöerne havde, ifölge Sagaerne, Navnet Torf-Einar, fordi han paa en Odde i Skotland, Torfnæs, förstegang lod skjære Törv. Denne Odde, som mulig er det nuværende Tarbet Ness, har i hvert Tilfælde ligget enten i Caithnes eller Sutherland, og det er unægtelig en mærkelig Overeensstemmelse, at Almuen netop i disse Egne endnu fortæller, at „de Danske" have lært dem at brænde Törv. Ligeledes kan man stundom höre, at „de Danske" have lært dem at bruge Haandqverne eller Haandmöller, ja endog at Höilandenes yndede Nationalinstrument Sækkepiben er oprindelig indfört af de Danske. Kort sagt, gives der noget Godt eller Ondt af tvivlsom Oprindelse, maa det ofte nödvendig hidröre fra „de Danske".

Men der er den Synderlighed i de nordvestligste, meest afsides liggende Egne af Höilandene, at Almuen endnu nærer en ikke ringe Grad af Frygt for, at „de

Danske" skulle komme tilbage og gjentage deres grulige Hærgninger. For omtrent tredive Aar siden vare (ifölge J. Loch: An Account of the improvements on the estate of the Marqvess of Stafford. London 1820, 8vo) engelske Ingenieurer sysselsatte med i Sutherland at foretage Opmaalinger af alle Höider. Dette vakte megen Röre blandt de Indfödte, som i Ingenieurerne troede at see danske Udsendinge, der optog Kort over Landet forud for den danske Hærs Ankomst. Man meente nemlig, at Kongen af Danmark havde en gammel Strid med Clanen Mackay, og at han nu vilde komme, for at hævne sig blodig paa alle Mackay'er.

Under mit Ophold i Sutherland havde jeg selv gjentagne Gange Leilighed til at overbevise mig om, saavel hvorledes Frygten for de Danske endnu ikke er uddöd der, som hvorledes Sagnet veed at sætte aldeles uvedkommende Ting i Forbindelse med de Danske.

Tæt udenfor Staden Dornoch paa Sutherlands Östkyst staaer saaledes paa aaben Mark en Steenstötte, som simpelthen er en Levning af et af de Markedskors, der i den katholske Tid hyppig vare reiste paa Markedspladser. Som en naturlig Fölge deraf sees ogsaa paa den ene Side udhugget Lehnsmændenes eller Jarlerne af Sutherlands Vaaben, og paa den anden Side Stadens Vaaben: en Hestesko. Men Sagnet vil, at Stötten er reist til Erindring om en Kamp, som de Indfödte under Anförsel af Jarlen af Sutherland holdt der paa Stedet mod „de Danske". I Slagets Hede, da Jarlen selv kæmpede med den danske Hövding, knækkede Jarlens Sværd, men i sin fortvivlede Stilling var Jarlen heldig nok til at faae fat paa en Hestehov, som tilfældigviis laa hen-

kastet nærved ham, hvormed det lykkedes ham at dræbe sin Modstander. Til Minde herom skal Hesteskoen være kommet ind i Stadens Vaaben. I Cathedralkirken i Dornoch findes et i Steen hugget Gravminde fra Middelalderen, der forestiller een af de gamle Bisper, som i sin Tid residerede i Dornoch. Ogsaa han skal være faldet i det samme Slag, men min Hjemmelsmand, der viste mig om i Kirken, glemte ikke at tilföie, at „han var stolt af at fortælle, at de Danske alligevel tabte Slaget". (I am proud to tell, that the Danes were defeated).

Ude paa Vest- og Nordvestkysten af Sutherland, hvor jeg bl. A. undersögte de mange derværende, saakaldte „danske" eller „piktiske" Taarne, gav dette Anledning til at nære den Tro hos Almuen, at de Danske nu vilde paany sætte sig i Besiddelse af Landet, og at de af den Grund agtede at opbygge de forfaldne Borge paa Kysterne. Rygtet voxede meget hurtig og naaede snart dertil, at den danske Flaade laa udenfor Skjærene, at jeg kun var sendt i Forveien, for at udforske Egnen, ja endog at jeg var den danske Kongesön selv, som hemmelig havde begivet sig i Land. Dette Rygte, der ilede foran mig, havde bl. A. den Virkning, at Almuen med den störste Forsigtighed undlod at beröre Sagn om de Danskes Nederlag eller overhovedet om Drabet af nogen Dansk der i Egnen, for at ikke en blodig Hævn derved skulde fremkaldes, naar den danske Hær kom i Land. Frygten gik saavidt, at min Förer ofte blev anholdt af de Indfödte, som paa Gaelisk indtrængende opfordrede ham til ikke at række Landets Fjender en hjelpsom Haand ved at vise dem

Vei, og som först lode ham fare efter hans bestemte Forsikkring, at jeg var i Besiddelse af Kort, der endog ganske rigtig paaviste gamle Borge der i Egnen, han selv aldrig forhen havde kjendt. Dette bidrog iövrigt naturligviis ikke til at dæmpe Frygten, og det er bogstavelig Sandhed, at i flere af de gaeliske Landsbyer, navnlig ved Fjordene Loch-Inver og Kyle-Sku saae vi ved vor Bortreise gamle Folk i Fortvivlelse vride deres Hænder ved Tanken om de skrækkelige Ulykker, de Danske nu vilde paaföre deres forhen saa fredelige Egn!

§ 9.

Hebriderne. Norderöerne. Lewis og Harris. (Næs.) Skye. Ossians Sange. Jona.

Det egentlige Höilands klippefulde Vestkyst Syd for Sutherland var, som för antydet, ikke til Stadighed beboet af Nordmænd. Paa Vestkysten havde de alligevel faste Bopæle, men de havde her nedsat sig paa Öerne, hvis Beliggenhed sikkrede dem mod altfor pludselige Anfald af Gaelerne eller Bjergskotterne, der i det Hele vistnok neppe kunne have yndet at give sig ud paa det af Vikinger dengang opfyldte Hav. Jo længere Öerne derfor vare fjernede fra Fastlandet, desto tryggere kunde de norske Nybyggere være, og desto större bleve ogsaa virkelig deres Colonier. Efterhaanden havde Nordmænd bosat sig paa alle Öerne langs Vestkysten lige fra Lewis til Man. Under Eet kaldte Nordmændene Öerne „Suðreyjar" eller Syderöerne efter deres Beliggenhed for Orknöerne og Shetland. Men stundom regnede man ikke Man med og deelte da de

övrige Öer i to Dele saaledes, at kun Öerne söndenfor Mull bleve kaldte „Suðreyjar", medens Mull og Öerne nordfor fik Navnet „Norðreyjar". Efter Nordmændenes Erobring af Öerne kaldte derimod Irerne og de övrige Gaeler Öerne „Inis Gâl" („de Fremmedes Öer").

Den nordligste og störste af Norderöerne var den langstrakte Öe, som indbefatter det nuværende Lewis og Harris (Sagaernes „Ljóðhús"). Den er adskilt fra Skotland ved det brede, stormfulde og urolige Hav: the Minch. Ikkun dens sydlige Deel, Harris, hvor Klipperne naae en Höide af mellem to og tre tusinde Fod, kan kaldes bjergfuldt; forresten er Öen temmelig flad, blottet for Skov og opfyldt af Heder og Moser; endeel gode Marker findes dog hist og her langs Kysterne. Ligesom denne Öe allerede i Oldtiden var stærkt beboet af Gaelerne, hvorom bl. A. nogle mægtige Steensætninger ved Callernish vidne, saaledes maae ogsaa Nordmændene senere her have havt temmelig anseelige Cölonier. Man tör naturligviis i denne Henseende ikke ene stole paa de mangfoldige Sagn, som Almuen veed at fortælle om „de Danskes" Landgange, om deres stigende Vælde og paafölgende Nederlag. Men, hvad der er sikkrere, ikke mindre end omtrent ti större Indsöer paa Öen have endnu i deres Navne den norske Endelse -vat („vatn", Vand), og tre af de længste hedde ligefrem Loch Langavat (det lange Vand). Adskillige Vige paa Harris benævnes -vagh („vágr"), som Groesavagh, Flodavagh, og paa Lewis -wick, (vík), som Sandwick (Sandvigen), Norwick (Nordvigen). Dertil komme endnu en heel Deel norske Stedsnavne paa -stra eller -sta („staðr"), som Little Scarristra, Meickle Scarristra,

(Harris), Erista, Mangersta (Lewis), paa -bost (bólstaðr), som paa Harris: Nisibost, Hagabost, Chillibost og paa Lewis: Callbost, Habost, Luirbost, Crossbost, Melbost, Garrabost m. fl. (ialt omtrent tretten), fremdeles Navne som Laxay (Laxá, Laxeaaen) og Laxdale, Nether Holm og Upper Holm, Tong („túnga") o. s. v. Disse norske Stedsnavne træffes ikke alene mod Syd, Vest og paa Östkysten, hvor de ere talrigst omkring Loch Seaforth („Sæfjörðr", Söfjorden?) og i Nærheden af den lille Stad Stornoway, men fornemmelig samle de sig som i et Brændpunkt allernordligst paa Öen i en Egn, der ogsaa endnu har det reent nordiske Navn Ness.

Paa dette Næs ligge Söerne Langavat og Steapavat, Dalene Dibidale, Eorodale, North Dell (Dale) og South Dell, Gaardene og Byerne Skegersta, Swainbost, Habost, Cross, og yderst ude Oreby eller Eoropie („Eyribœr", Byen paa Eiret eller Næsset?) med det hosliggende Forbjerg Raven, der muligen turde være opkaldt efter Odins hellige Ravn. Allerede af disse Stedsnavne har man gyldig Grund til at antage, at Næsset fortrinsviis har havt en norsk Befolkning, hvilket ogsaa, mærkeligt nok, endnu den Dag i Dag umiskjendelig træder tilsyne.

Overalt paa Lewis og Harris ere nemlig de gaeliske Indbyggere forresten smaae, mörkhaarede og i Almindelighed meget stygge. Men saasnart man kommer nordpaa til Ness möder man Folk af et fuldkommen forskjelligt Udseende. Baade Mænd og Qvinder ere i Reglen mere lyshaarede, rankere af Væxt og med ulige smukkere Ansigtstræk. Jeg besögte flere af deres Hytter og fandt mig omgivet af saa nordiske Physiog-

nomier, at jeg kunde troe mig hensat i Norden selv, hvis ikke det gaeliske Sprog, som Folkene nu tale, og deres elendige Huse havde mindet mig om, at jeg var i een af de fattige Egne yderst mod Nordvest i Europa, hvor Gaelerne eller Kelterne endnu undes et tarveligt Opholdsted. Husene ere, som paa Shetland og tildeels Orkney, byggede af Græstörv og Haandstene, og med et daarligt Straa- eller Lyngtag, der sammenholdes ved Toug, lagte tvers over Mönningen, med Stene i Enderne. Husene ere saa lave, at man ofte seer Börnene ligge legende ovenpaa Sidemuren ved Taget. Qvæget og Familien lever i det samme Rum, og Ilden, der brænder frit paa Gulvet, opfylder Huset med en tæt Rög, som kun langsom trækker ud af Röghullet i Taget. Sovestederne ere, som sædvanlig, Huller i Sideväggene.

Det er kun meget kort siden, at Indbyggerne paa Næsset, der siges at have bevaret dunkle Sagn om deres Herkomst fra Lochlin (i Irland ogsaa kaldet Lochlan) eller Norden, ansaae sig for at være af en bedre Æt, end deres tilgrændsende gaeliske Naboer. Nordmændenes Efterkommere indgik sjelden eller aldrig Ægteskab med Nogen fra en sydligere Deel af Öen, men udgjorde et bestemt afrundet Heelt for sig, hvilket endog afprægede sig i en særegen Klædedragt, der var aldeles forskjellig fra den höiskotske Dragt. Uagtet Indbyggerne paa Næsset nu fordetmeste ere klædte som de andre Lewisboere, var jeg dog saa heldig at see en gammel Mandsdragt fra Næsset, der var opbevaret som en Sjeldenhed. Den var bruun, af tykt, grovt, uldent Töi, og bestod af en snever Tröie, der var syet

i Eet med et Par korte Beenklæder, som kun naaede til lidt nedenfor Knæet. Hovedet skulle de tidligere slet ikke have havt for Skik at bedække. I en omhyggelig udarbeidet skotsk-engelsk Reisebog (Anderson's Guide. 1842) hedder det endnu: „Beboerne af den nordlige Deel af Lewis med deres lange filtede og ukæmmede Haar, der aldrig af nogen Hat eller Hue har været forhindret fra at flyve ligesaa frit i Vinden, som deres smaae Hestes Manker, og med deres virkelig norske Physiognomier, give fuldkommen levende Billeder af de gamle Nordmænd. De andre Indbyggere ere meest af keltisk Oprindelse." Forskjellen mellem Gaelerne og Nordmændenes Efterkommere er fölgelig saa skarp, at den er ikke mindre iöinefaldende for Skotterne og Englænderne, end for en Nordbo.

Man vilde vide paa Lewis, at Næssboerne vare dygtigere Fiskere og bedre Söfolk, end de övrige Lewismænd. Hvorledes nu end dette forholder sig, saa da en endog temmelig talrig norsk Befolkning længe har holdt sig ublandet paa Öen ligeoverfor Gaelerne, er det dog ikke utroligt, at de Lewismænd, som berettes forhen at have hærget paa Shetland, indtil de i et stort Slag Syd paa Mainland bleve aldeles kuede, fornemmelig kunne have været Næssboere, der paa gammelnordisk Viis gik paa Tog over Havet, enten for at vinde Bytte eller maaskee sandsynligere for med Sværdet at afgjöre een eller anden ældre Tvistighed. Det vilde være altfor paafaldende, hvis Lewismændene af gaelisk Herkomst, der ingensinde have yndet Havet, men som tvertimod altid have frygtet det, skulde i

större Antal og gjentagne Gange have vovet sig saa langt ud paa Havet, som til Shetland.

Ved Kysterne af Lewis og Harris ere adskillige Smaaöer med endnu kjendelige norske Navne, som Calvay („Kálfey"), Pabbay („Papey"), Skarpa („Skarpey"), Scalpay („Skálpey") med Stedsnavnet Meathallybost; Bernera („Bjarnarey") m. fl. I Sydvest ligge i en Række tre större Öer: North Uist, Benbecula og South Uist (i Sagaerne „Ívist"), hvor der ogsaa ere kjendelige Spor af en norsk Befolkning. En lille Öe Vest for North Uist hedder Kirkibost („Kirkjubólstaðr"); paa Benbecula ere Indsöerne Loch Ollevate og Langavat samt Vaagene: Uskevagh, Kenlerevagh og Riavagh; paa South Uist er der ligeledes Indsöer og Vaage, der kaldes -vat og -vagh, hvortil komme Stedsnavne som Frobost, Kirkidale, Hillisdale og endelig et Bjerg, kaldet Heckla, rimeligviis efter det bekjendte ildsprudende Bjerg paa Island. I en Bugt midt paa South-Uist findes desuden Öerne Calvay og Pabbay. Ved Kysterne af disse Öer er der endnu en heel Mængde Smaaöer, hvis Navne saagodtsom alle i mere og mindre Grad röbe deres norske Oprindelse, t. E. Grimsa („Grímsey"), Barra („Barey"), Lingay („Lyngey"), Hellesay („Hellisey"), Eriskay („Eiriksey") o. s. v. o. s. v. Selv paa den lille Öe St. Kilda, der ligger mellem femten og tyve danske Mile eller omtrent fiirsindstyve engelske Mile Vest for den nærmeste Öe Lewis, maae Nordmændene i sin Tid have været. Idetmindste er der i en Grav paa Öen opdaget et Par af de oftnævnte eiendommelig-nordiske skaalformede Spænder; det ene af disse har jeg seet i „the Andersonian Museum" i Glasgow.

Lignende ere ogsaa fundne ved et Skelet paa Öen Sangay mellem Harris og North Uist.

Östenfor North- og South-Uist strækker sig den store Öe Skye („Skið"), der i Sydost kun ved et smalt Sund („Skiðsund") er adskilt fra Höilandets Fastland; mellem dens nordligere Deel og Fastlandet, hvor Havet er bredere, ligge Öerne Rona, Raasay („Hrauneyjar") Scalpa („Skálpey"), Pabba („Papey") og Longa („Langey"). Skye udmærker sig mod Syd ved sine mange og höie Bjerge, hvis skjönne Omrids kunne sees i lang Afstand. Opad mod Norden breder Öen sig og bliver efterhaanden fladere. Mod Vest og Nordvest er den indskaaret af dybe Fjorde, omkring hvilke de frugtbareste Egne paa Öen findes; Östkysten derimod er ikke saa dyrkelig, idet den har större Mose- Lyng- og Sandstrækninger. Med velberaad Hu valgte Nordmændene derfor at nedsætte sig ved de vestlige og nordvestlige Fjorde, der ovenikjöbet ikke vare saa udsatte for Angreb af Gaelerne, som den östlige og sydöstlige Kyst, der stödte meget nær op til Gaelernes Fastland. Ikke faa norske Stedsnavne kunne endnu tydelig gjenkjendes ved Loch Snizort (som Scuddeburgh, Skabost, Braebost og ved et Vandfald Forscachregin eller det norske Fors med en gaelisk Endelse), ved Dunvegan Loch (Vaagene: Kilmaluag, Altivaig, og Stederne Husabost, Collbost, Nisabost), ved Loch Brácadale, Sagaernes „Vestrifjörðr"? (Fors, Orbost, Collbost, Eabost), ved Loch Harporth (Carabost), og ved Loch Eynort (Husedalebeg og Husedalemore, hvilket i en Blanding af Norsk og Gaelisk betyder Lille og Store Huusdal, samt med en lignende Sprogblanding Ghiona forsenary). Lidt længere inde paa Öen er Dalen Tunga-

dalebeg, hvor det gaeliske beg (lille) er föiet til det norske Tungadal.

Af de hyppige gaeliske Endelser og Omskrivninger af de norske Navne fremgaaer det noksom, at det norske Sprog har tabt sit forrige Omraade paa Öen, og at Gaelisken atter har indtaget sin gamle Plads. De vestlige Egne af Skye saavelsom de för omtalte Norderöer fra Lewis til Barra-head, hvilke sidste under Eet ofte kaldes „the Long island", ere netop de Steder i Höilandene, hvor Gaelisken er meest ublandet, og hvor de fleste af de gamle gaeliske Sagn og Sange endnu leve hos Folket. Det var ogsaa her, at en heel Deel af de verdensberömte oisianske Sange förstegang bleve optegnede. Rigtignok hörer man ikke længere Folket synge dem, men der kan alligevel neppe være mindste Tvivl om, især naar man seer hen til de kjendelige Levninger af det gamle Versemaal i de gaeliske Texter, at den ofte saa stærkt omtvistede Macphersonske Udgave virkelig er grundet paa ældgamle Sange, om nu endog disse ere blevne noget forvanskede i Tidernes Löb og ved en mindre heldig Oversættelse. For vort Norden have de en ganske særegen Interesse ved den slaaende Overeenstemmelse i Aand og Tone, som de frembyde med flere af Sagaerne og Eddaens Sange, hvilket paa den anden Side ogsaa afgiver et kraftigt Beviis for deres egen Ægthed, da Sagaerne og Eddasangene paa den Tid, Macpherson fremtraadte, vare enten slet ikke eller kun höist ufuldstændig kjendte i Norden selv, end sige udenlands. De oisianske Sanges egentlige Alder kan være uvis og meget vanskelig at udfinde; men Saameget er klart, at de antyde livlige

Forbindelser mellem Alba (Skotland) og Lochlin (Skandinavien), der synes at gaae langt forud for Vikingstiden og overhovedet for alle af Historien ommeldte Beröringer mellem de nævnte Lande. Kun tör man ikke deraf slutte, at Orknöerne eller hvilkensomhelst anden Deel af Skotland allerede saa tidlig var beboet af skandinaviske Folk; thi at noget Sligt skulde have fundet Sted för den egentlige Vikingstid, der begyndte i Slutningen af det ottende Aarhundrede, savner ikke blot historiske og archæologiske Beviser, men tilmed vistnok al indre Sandsynlighed.

Af de sydligste Norderöer er Mull („Myl") den störste, men det er just ikke den, der er rigest paa Minder om Nordboerne. I det smale Sund („Mylarsund"), der adskiller Öen fra Fastlandet, ligger lige ud for Öens vigtigste Plads Tobermory den lille Öe Calve („Mylarkálfr"), og noget længere Syd for Tobermory paa Kysten ved en Aa Ruinerne af Slottet Aros (af árós, (Aarhus), Aamundingen?), som engang hyppig var beboet af Öernes Beherskere, de saakaldte Lords of the isles. En anden fiskerig Elv paa Mull heed, idetmindste forhen, Glenforsay (Monro: description of the western isles, 1594) af det norske forsá (Fosaaen), hvortil senere det gaeliske glen (en Dal) er bleven föiet. Med Undtagelse maaskee af Assapoll (af -bol) i Sydvest, har Öen forresten ingen norske Stedsnavne at opvise. Af disse træffes derimod ulige flere paa Öerne Vest for Mull, især paa Coll („Kóln" med Crossapull, Grisapoll (af -bol), Arnabost (-bólstaðr), Balehough) og paa Tiree („Tyrvist" med Kirkapoll, Heylipoll, Vassipoll, Crossipoll). I den Bugt, Mull danner mod

Vest, findes en heel Deel Smaaöer med oprindelig norske Navne, som Ulva („Ülfey" med Soriby), Gometra („Guðmundarey"?) og den af sine Drypsteenshuler berömte Staffa („Stafey").

Men af alle Hebriderne er ingen berömtere, end Iona (Ithona „Bölgernes Öe") eller Icolmkill, „Öen med Kolumbas Celle", der ligger nær Sydvestspidsen af Mull i det aabne Atlanterhav. Den udmærker sig hverken ved Störrelse og Frugtbarhed eller ved talrige, pragtfulde Ruiner; den er nu kun en ubetydelig Öe med nogle faa Levninger af Kirker, Klosterbygninger og gamle christelige Gravminder. Men alt for henved tretten hundrede Aar siden var den „et Lys for den vestlige Verden" (the light of the western world); thi, efterat den hellige Kolumba havde bosat sig her, blev den det Midtpunkt, hvorfra Christendommen bredte sig mod Östen og Norden over Skotland og de omliggende Öer. Jona kom derved i et saadant Ry for Hellighed, at det heed sig, at en Vandflod, som skulde oversvömme Irland og de omliggende Öer, ikke skulde have Magt til at overskylle Jona. Sagnet vil derfor ogsaa, at de gamle irske, skotske og norske Konger, foruden mange andre Hövdinger og mægtige Mænd baade indenlands og udenlands, fortrinsviis yndede Jona som Begravelsesplads, og at der i Begyndelsen af det sextende Aarhundrede endnu fandtes paa Öen ikke mindre, end 360 prægtige Steenkors eller Mindestene, hvilke dog, paa en enkelt nær, nu ere forsvundne.

Ifölge en gammel Beskrivelse (fra 1594) over Öen af Dean Monro, var der „Norden for de skotske Grave en Indskrift: „tumulus regum Norwegie", det er: Norges

Kongers Grav, i hvilken Grav, som vi finde i vore gamle irske Kröniker, der ligge otte Konger af Norge. Vi see ogsaa af vore irske Kröniker, at Coelus, Konge af Norge, befalede sine Adelsmænd, hvis det skulde blive hans Skjæbne at döe paa Öerne, da at tage hans Legeme og begrave det paa Colmkill; men han leed et saadant Nederlag, at der blev ikke Folk nok tilbage af hans Hær til at begrave ham efter hans Önske." Ved de her nævnte Konger af Norge maa naturligviis i alle Tilfælde kun forstaaes syderöiske og irske Konger af norsk Herkomst, og det er i og for sig meget rimeligt, at disse ofte have ladet sig begrave paa Jona, hvor de förste Bisper over de egentlige Syderöer („bishops of the isles") boede, og hvis Mariekirke fölgelig var Hovedkirken paa Öerne. Kongernes Grave lade sig imidlertid neppe, idetmindste for Öieblikket, med Bestemthed udfinde; kun veed man, at de maae have været paa den store, endnu kjendelige Begravelsesplads, der var viet til St. Oran. Paa denne Plads findes et lille, ligeledes til St. Oran viet Capel, som efter Nogles Mening endog skal være „af norsk Arbeide" (of Norwegian workmanship), hvilket dog turde være meget uvist. I Capellet sees Levninger af en udhugget Mindesteen, der er reist Aar 1489 for Lachlan Mackinnon (Mac Fingon), og paa det staaer neden under

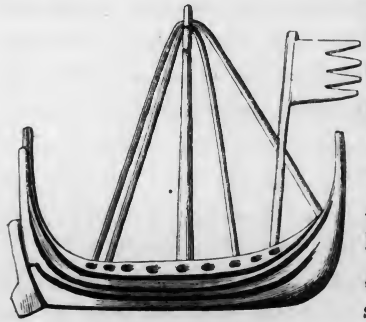

Indskriften et Skib, som endnu findes i Familien Mackinnon's Vaabenskjold, men som siges oprindelig at have været det Vaaben, der blev fört af de norske Konger paa Öen Man.

Ikke alene for Skotland, men ogsaa for vort Norden var Öen Jona af særegen Vigtighed i Oldtiden. Fornemmelig fra denne Öe kom Christendommen sikkert til Nordmændene paa Syderöerne, Orkn- og Shetlandsöerne, hvorfra den igjen ofte gik med Vikinger og Kjöbmænd til Norge og Island. Paa dette sidste Sted, hvor allerede blandt de förste Landnamsmænd ikke faa syderöiske Mænd havde nedsat sig, var der endog en Kirke, viet til St. Kolumba. Medens derfor hedenske Nordmænd plyndrede og ödelagde Jonas Kirker og Klostre, synes de christne Nordmænd at have agtet dens Hellighed. Sagaerne, som kalde den „Eyin helga", den hellige Öe, berette saaledes, at da den norske Konge Magnus Barfod (Aar 1097) paa sit förste Tog til Syderöerne og Island kom til „den hellige Öe, gav han alle Indbyggerne Fred og Sikkerhed, samt lod dem beholde deres Eiendom. Man fortæller, at Kong Magnus oplukte Kolumkille-Kirken hin lille og gik derind; men han lukkede strax igjen Dören i Laas, og sagde, at Ingen skulde driste sig til at gaae derind, og siden har denne Kirke aldrig været aabnet."

§ 10.

Syderöerne. Cantire. Islay. Man. Stedsnavne. Runestene. Konger. Slaget ved Largs. „Lords of the Isles". Tynwald paa Man.

Jona blev ikke altid regnet til Norderöerne. Thi længere oppe mod Nord ved Nordvestkysten af Mull-

ere Öerne Treshinish og blandt dem en steil Klippeö, Cairnburg kaldet, som siges, i al Fald stundom, at have dannet Grændsen mellem Norder- og Syderöerne. Cairnburg er kun tilgængelig fra et smalt Punkt, og udgjör ved sin Höide over Havet en vigtig Fæstning, der i ældre Tider ofte havde en stærk Besætning. Ligesom Sagaerne, der kalde Öen „Bjana" — eller „Bjarnarborg", berette, at den var een af de stærke Fæstninger i Syderöerne, hvis Overgivelse Kong Alexander den Anden af Skotland Aar 1249 forgjæves forlangte af den norske Skattekonge Jon Dungadson, saaledes veed Sagnet endnu, at „de Danske" ofte kæmpede for at hævde Besiddelsen af denne vigtige Plads.

„Syderöerne" i indskrænket Forstand (til hvilke man af större Öer regnede Colonsay, Oransay, Jura, Islay, Arran, Bute, Cumbröerne og endelig tillige Halvöen Cantire), ere langtfra saa talrige, som Norderöerne. Men de udmærke sig i Reglen fremfor disse ved en rigere og yppigere Natur som Fölge af deres sydligere og mere dækkede Beliggenhed. Især gjelder dette om de yndige Öer Arran („Hersey"), Bute („Bót") og Cumbröerne („Kumreyar"), som ligge Öst for Halvöen Cantire („Satiri") i Clydebugtens Munding, og som ved Siden af Höilandets Klipper, Heder og Moser have lavlandske Skove og Kornmarker og et herligt Clima.

Men skjönt disse sidstnævnte Öer i Clydebugten ofte löd under norske Kongers og Jarlers Herredömme, synes de ikke at have havt nogen egentlig norsk Befolkning; idetmindste ere de norske Stedsnavne der forsvundne. Rimeligviis have Öerne ligget noget for

nær ved de fjendtlige skotske Kyster og noget for langt borte fra de större norske Colonier, til at norske Nybyggere skulde vedblivende kunne holde sig mod Gaelerne; selv det norske Navn „Kumreyjar" Cumbröerne turde antyde, at Kymrer eller Gaeler fortrinsviis boede paa disse Öer.

Derimod paa Halvöen Cantire (med Stedsnavnene Smerbys (af -by) Killipoll (af -bol), Torrisdale, og det reent norske Skipness), og især udenfor Halvöen paa Öerne ved Vestkysten af Argyle antyde Stedsnavnene atter en ret anseelig Bebyggelse af Nordmænd. Ikke alene have flere smaae Öer norske Navne, som Scarba („Skarpey") og Lunga („Langey"), men den störste og frugtbareste af Öerne: Islay (Sagaernes Il) — som Dean Monro allerede 1594 fandt at være frugtbar, fuld af gode Græsgange med mange store Dyr, mange Skove, ypperlig Jagt og „med en Aa, kaldet Laxay (ligefrem Oldn. Laxá), hvori mange Lax fanges" (with ane water callit Laxay, wherupon maney salmon are slaine) — kan endnu opvise adskillige Spor af bestemt norske Bosættelser. Paa Östkysten træffes, som sædvanlig paa de indre Hebrider nærmest Skotland, faa eller ingen norske Stedsnavne; men midt paa Öen ligger Nerby, ved Loch Indal: Lyrabolls, Scarabolls, Conisby, Nerabolls, Elister og ved en Aa: Skeba (eller Skibeaaen „Skipá"?), fremdeles paa Vestsiden af Öen: Olista, Culaboll o. fl. Hermed stemmer det meget vel overeens, at de syderöiske Konger og Jarler af norsk Herkomst netop paa Islay skulle have havt eet af deres Hovedopholdsteder; thi det var heel naturligt, at de

omgave sig med Landsmænd, til hvis Troskab og Tapperhed de fortrinlig kunde fæste Lid. Öen er ogsaa opfyldt af Sagn og foregivne Minder om „de Danske". Nær ved Bugten: the Bay of Knock kneise to store opreiste Stene, „the two stones of Islay"; under dem fortæller man at en dansk Prindsesse Yula, efter hvem Öen skal have faaet Navn, ligger begravet. Rundtom paa Öen fremvises saakaldte „danske" Borge, Leire og Skandser. Der siges ogsaa (jfr. Anderson's Guide) paa Öen at være en rund Jordhöi med terrasseformede Afsatser, der mulig, ligesom en ganske lignende paa Öen Man, i sin Tid kan have været brugt af Nordmændene som Thingsted.

Det egentlige Hovedsæde for Nordmændenes Magt paa Öerne var dog endnu sydligere, end Islay, nemlig paa Öen Man (Sagaernes „Mön"), der ligger i det irske Hav Sydvest for Solwaybugten, omtrent midtveis mellem Kysterne af Cumberland og Irland. Over hele Öen tales vel nu en egen Mundart af det gaeliske Sprog, kaldet Manksk, og Indbyggerne have i Reglen samme Udseende, som deres gaeliske Frænder i Wales, Skotland og Irland. Men paa ingen anden af de vestlige Öer vil man forresten finde saa mange og saa uimodsigelige Vidnesbyrd om, at der engang har været en endog meget udbredt norsk eller nordisk Befolkning, som har talt sit eget Sprog og som gjennem lange Aarrækker maa have været den herskende Stamme. Det höieste Bjerg paa Öen, der er henved 2000 Fod höit, hedder ligefrem „Sneafell", (Sneefjeld); paa Östsiden ligger Aaen og Byen „Laxey" (Laxaa); i Sydost

er det lange Næs „Langness". Dertil kommer Bugten Derbyhaven, som Nordmændene kaldte „Rögnvaldsvágr", hvoraf endnu det nærliggende Ronaldsway har faaet Navn, fremdeles Vigene Perwick og Fleswick, Öerne Calf of Man, Eye (Öe), og Holm ved Byen Peel, endelig Byerne Colby, Greenaby, Dalby, Kirby (Kirkeby), Sulby og Iurby (forhen „Ivorby", Ivarsby?) m. fl. De forholdsviis mange Stedsnavne paa — by, som her pludselig fremtræde i Modsætning til de nordligere Öer med deres reent norske Stedsnavne paa — „bol" og „bólstaðr", hvilke vel at mærke ikke findes paa Man, kunde muligen antyde, at en Indvirkning fra det nærliggende, paa — by'er rige gammeldanske Cumberland i sin Tid har fundet Sted, hvorved der paa Man er fremstaaet en blandet norsk-dansk Befolkning.

Det der imidlertid fornemmelig i höi Grad overrasker Oldforskeren paa Man, er, at han her træffer ikke een, men flere af de Runestene med ægte nordiske Indskrifter, hvorefter han ellers forgjæves har speidet rundtom i England og Skotland. Öen Man kan nemlig i sine forskjellige Egne ialt opvise henimod tredive ældgamle, udhuggede Mindestene eller Gravkors, og af disse have idetmindste tretten havt Runeindskrifter, der endnu for en Deel ere bevarede. Mærkeligt nok findes disse Runeskrifter, saa at sige, udelukkende i den nordligere Halvdeel af Öen, (ved Kirk Andreas 2, ved Kirk Michael 4, Kirk Braddan 1 og Kirk Onchan 5), hvorfra man med en vis Sandsynlighed vil kunne slutte, at det nordiske Sprog ved den Tid, da Runestenene bleve reiste, fortrinsviis har været herskende

Nord paa Öen. Rigtignok hedder det i Krönikerne, at Nordmanden Godred Crovan, som Aar 1077 erobrede Man, forbeholdt sig og sine Mænd den sydlige Deel af Öen, men de ommeldte Runestene ere sikkert nok ældre, end Godreds Erobring. Steenskrifterne have hidtil ikkun været afbildede og forklarede höist ufuldstændigt, men efterat der nu er bleven taget Afstöbninger i Gips af alle Indskrifterne, er Fortolkningen bleven ulige lettere og simplere. Jeg har selv paa to Steder (i Edinburgh i de skotske Antiqvarers Museum, og paa Canons Ashby i England hos Sir Henry Dryden Bart.) nöie undersögt og sammenlignet Afstöbningerne, og jeg har senere havt Leilighed til paany at gjennemgaae alle Indskrifterne i Forening med den norske Lærde, Prof. P. A. Munch, hvem jeg skylder adskillige meget vigtige Vink til deres rigtige Fortolkning (bl. A. den Iagttagelse at Runen ᚮ, der ellers betyder o, her altid maa læses som b).

En af de prægtigste og bedst bevarede Runestene paa Man ved Kirk Braddan, omtrent midt paa Öen, er (efter en Gipsafstöbning) afbildet paa omstaaende Side. Den er to Alen, syv Tommer höi, ved Foden otte Tommer bred, og har foroven, da det derværende Kors var heelt, havt en Brede af tolv Tommer. Begge Sideflader og den ene smale Side ere prydede med kunstig sammenslyngede Slanger, medens den fjerde Side har fölgende Runeskrift: „Thurlabr Neaki risti krus thana aft Fiak s . . . bruthur sun Jabrs"

ɔ: Thorlaf Neaki reiste dette Kors efter Fjak... Broder, en Sön af Jabr.

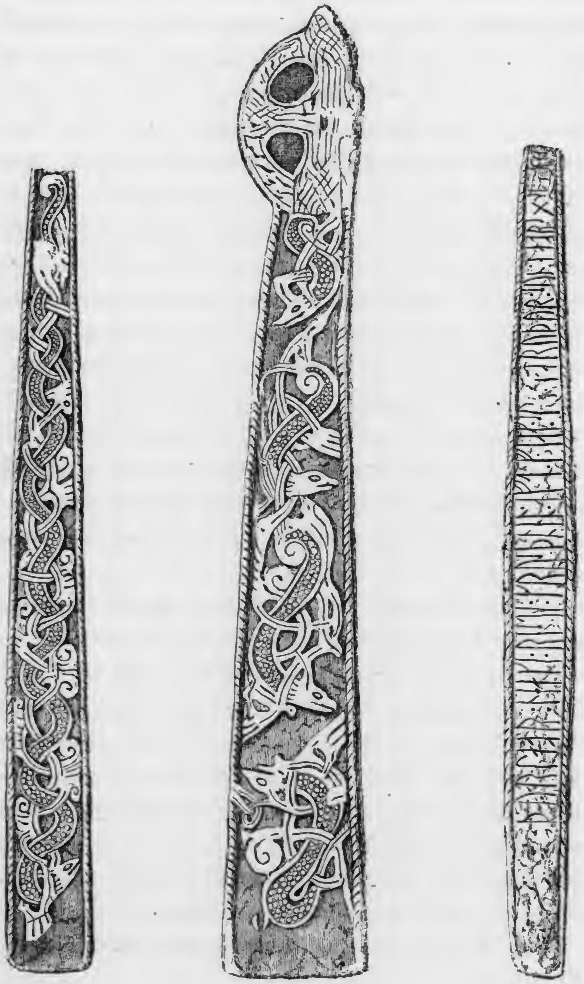

Et andet særdeles vel bevaret Gravkors, hvorpaa er udhugget forskjellige Slyngninger og Dyr, saasom Fugle, en Hjort, Heste, Köer (?) og Sviin m. m., staaer paa Andreas Kirkegaard med Indskrift:

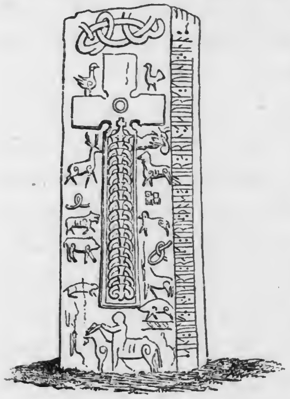

„Sandulf ein suarti raisti krus thana aftir Arin Biaurg kuinu sina"

ɔ: Sandulf den Sorte satte dette Kors efter sin Kone Arnbjörg.

(Afbildningen saavel til denne, som de fölgende Indskriftstene, er laant fra W. Kinnebrook: „Etchings of the Runic Monuments in the isle of Man", London 1841. 8vo. Men de i denne Bog feilagtig tegnede Indskrifter ere her rettede).

Midt i Landsbyen Kirk Michael, tæt op til det nordlige Hjörne af Kirkegaarden findes en ikke mindre smukt udhugget Steen med allehaande Figurer af Hjorte, Hunde, Slanger, Heste, Ryttere etc., der ere anbragte omkring et stort, udhugget Kors, som er belagt med Slyngninger. Indskriften er:

„Jualfir sunr Thurulfs eins Rautha risti krus thana aft Frithu muthur sina"

eller: Joalf, Sön af Thorolf den Röde reiste dette Kors efter sin Moder Frida.

For Enden af Indskriften er udhugget en Mand (formodentlig Joalf) med Skjold paa Armen og Landse i Haanden (jfr. omstaaende Afbildning).

Et andet særdeles vel bevaret Gravkors, hvorpaa er udhugget forskjellige Slyngninger og Dyr, saasom Fugle, en Hjort, Heste, Köer (?) og Sviin m. m., staaer paa Andreas Kirkegaard med Indskrift:

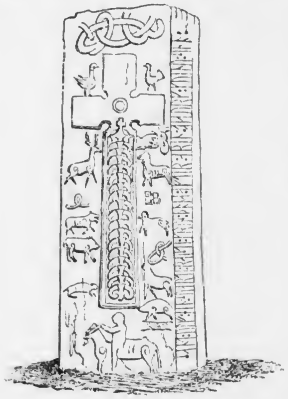

„Sandulf ein suarti raisti krus thana aftir Arin Biaurg kuinu sina"

ɔ: Sandulf den Sorte satte dette Kors efter sin Kone Arnbjörg.

(Afbildningen saavel til denne, som de fölgende Indskriftstene, er laant fra W. Kinnebrook: „Etchings of the Runic Monuments in the isle of Man", London 1841. 8vo. Men de i denne Bog feilagtig tegnede Indskrifter ere her rettede).

Midt i Landsbyen Kirk Michael, tæt op til det nordlige Hjörne af Kirkegaarden findes en ikke mindre smukt udhugget Steen med allehaande Figurer af Hjorte, Hunde, Slanger, Heste, Ryttere etc., der ere anbragte omkring et stort, udhugget Kors, som er belagt med Slyngninger. Indskriften er:

„Jualfir sunr Thurulfs eins Rautha risti krus thana aft Frithu muthur sina"

eller: Joalf, Sön af Thorolf den Röde reiste dette Kors efter sin Moder Frida.

For Enden af Indskriften er udhugget en Mand (formodentlig Joalf) med Skjold paa Armen og Landse i Haanden (jfr. omstaaende Afbildning).

Ikke alene Sproget, hvori Indskrifterne ere affattede, men ogsaa de i dem forekommende nordiske Navne Thorlaf, Arnbjörg, Frida og især de paa ægte nordisk Viis sammensatte Navne Sandulf den Sorte og Thorolf den Röde, godtgjöre noksom, at vi her virkelig have at gjöre med Nordboer eller Nordmænd, som have opreist Mindestene for deres paa Man afdöde Slægtninger. Et Stykke af en Runesteen i Michael's Kirkemuur har endvidere Navnet Grim den Sorte („Grims ins suarta"); i nogle lignende Brudstykker af Indskrifter ved Kirk Onchan nævnes Thurid („Thurith raist runir" ɔ: Th. ristede Runer) og Leif („tra es Laifa fustra guthan son Ilan"); ogsaa det bekjendte nordiske Navn Asketil staaer paa en Levning af en Runeskrift i Museet i Douglas („p. Askitil vilti i trigu — aithsaara siin" ɔ: — som Asketil sveg i Trygd mod sit givne Fredslöfte). Imidlertid seer man paa samme Tid af Navne, som Neaki, Fjak og Jabr, at Nordboerne alt maae have blandet sig med de oprindelige gaeliske Indbyggere paa Man. En Steen ved Kirk Michael, som er prydet med et smukt udhugget Kors, ved hvis Sider sees en Hjort og en Hund, en Harpespiller og to, som det synes, bedende Figurer, har i en norsk Indskrift saa reent gaeliske Navne, som Mal Lumkun og Mal

Muru („Mal Lumkun raisti krus thana eftir Malmuru fustra sin .... .." ɔ: Mal Lumkun reiste dette Kors efter sin Fosterfader Malmor); ja nogle hidtil uforklarlige Stykker af Indskrifter ved Kirk Onchan turde mulig endog indeholde gaeliske Ord.

De manske Runestene have baade i Form og Forarbeidning en iöinefaldende Lighed med de tidligere berörte udhuggede Mindestene i Lavlandene og paa Höilandets nordöstligste Kyster. Alligevel frembyde adskillige af de manske Stene visse Eiendommeligheder, t. E. navnlig de besynderlige, af Slyngninger omgivne, skjældækkede Slanger, der ellers ikke forekomme saaledes paa skotske Mindesmærker. Da disse Slanger og Slyngninger derimod have megen Overeensstemmelse med Ornamenter paa forskjellige i Skandinavien fundne Oldsager fra Hedenold, og da tilmed Sproget paa Runestenene er ægte nordisk, kunde man strax deraf have al Grund til at formode, at de prægtige Runestene paa Man ere huggede af Nordmænd, som vel have efterlignet de i Skotland brugelige Mindestene, men som dog stundom tillige have ladet deres eiendommelige phantastiske Forestillinger afpræge sig i særegne Ornamenter. At dette virkelig har forholdt sig saa, bekræftes paa den mærkeligste Maade ved et Par manske

Ikke alene Sproget, hvori Indskrifterne ere affattede, men ogsaa de i dem forekommende nordiske Navne Thorlaf, Arnbjörg, Frida og især de paa ægte nordisk Viis sammensatte Navne Sandulf den Sorte og Thorolf den Röde, godtgjöre noksom, at vi her virkelig have at gjöre med Nordboer eller Nordmænd, som have opreist Mindestene for deres paa Man afdöde Slægtninger. Et Stykke af en Runesteen i Michael's Kirkemuur har endvidere Navnet Grim den Sorte („Grims ins suarta"); i nogle lignende Brudstykker af Indskrifter ved Kirk Onchan nævnes Thurid („Thurith raist runir" ɔ: Th. ristede Runer) og Leif („tra es Laifa fustra guthan son Ilan"); ogsaa det bekjendte nordiske Navn Asketil staaer paa en Levning af en Runeskrift i Museet i Douglas („p. Askitil vilti i trigu — aithsaara siin" ɔ: — som Asketil sveg i Trygd mod sit givne Fredslöfte). Imidlertid seer man paa samme Tid af Navne, som Neaki, Fjak og Jabr, at Nordboerne alt maae have blandet sig med de oprindelige gaeliske Indbyggere paa Man. En Steen ved Kirk Michael, som er prydet med et smukt udhugget Kors, ved hvis Sider sees en Hjort og en Hund, en Harpespiller og to, som det synes, bedende Figurer, har i en norsk Indskrift saa reent gaeliske Navne, som Mal Lumkun og Mal

Muru („Mal Lumkun raisti krus thana eftir Malmuru fustra sin . . . . ." ɔ: Mal Lumkun reiste dette Kors efter sin Fosterfader Malmor); ja nogle hidtil uforklarlige Stykker af Indskrifter ved Kirk Onchan turde mulig endog indeholde gaeliske Ord.

De manske Runestene have baade i Form og Forarbeidning en iöinefaldende Lighed med de tidligere berörte udhuggede Mindestene i Lavlandene og paa Höilandets nordöstligste Kyster. Alligevel frembyde adskillige af de manske Stene visse Eiendommeligheder, f. E. navnlig de besynderlige, af Slyngninger omgivne, skjældækkede Slanger, der ellers ikke forekomme saaledes paa skotske Mindesmærker. Da disse Slanger og Slyngninger derimod have megen Overeensstemmelse med Ornamenter paa forskjellige i Skandinavien fundne Oldsager fra Hedenold, og da tilmed Sproget paa Runestenene er ægte nordisk, kunde man strax deraf have al Grund til at formode, at de prægtige Runestene paa Man ere huggede af Nordmænd, som vel have efterlignet de i Skotland brugelige Mindestene, men som dog stundom tillige have ladet deres eiendommelige phantastiske Forestillinger afpræge sig i særegne Ornamenter. At dette virkelig har forholdt sig saa, bekræftes paa den mærkeligste Maade ved et Par manske

Runeskrifter, hvis rigtige Udtydning förstegang er fremsat af Prof. Munch. Paa nedenstaaende Steen ved Kirk Michael læses:

„Mail Brigdi sunr Athakans smith raisti krus thana fur salu sini sin brukuin Gaut girthi thana auk ala i Maun".

ɔ: Malbrigd, Sön af Athakan Smed reiste dette Kors for sin Sjæl.... Gaut gjorde dette (Kors) og alle paa Man.

Altsaa Gaut, efter Navnet at dömme en Nordmand, har reist alle de Kors, som, vel at mærke dengang, vare paa Man. Hermed stemmer fuldkommen en anden Indskrift fra en forresten meget beskadiget Mindesteen ved Kirk Andreas, paa hvilken der har været udhugget et Kors med mange Slyngninger (afbildet hos Kinnebrook Nr. 8); paa den ene Side staaer: ..... "thana af Ufaig fauthur sin in Gautr girthi sunr Biarnar ....." ɔ: (Den og den reiste) „dette (Kors) efter sin Fader Ufeig, men Gaut Björnsön gjorde det...." Da vi her have Gauts Tilnavn Björnsön er der saameget desto mindre Anledning til at tvivle om hans norske eller nordiske Herkomst. Ifölge de til vore Dage bevarede manske Indskrifters Sprog og Skrivemaade, vilde der heller Intet være til Hinder for at antage, at de, maaskee paa et Par Brudstykker nær: ved Kirk Michael (Mallumkuns-Indskriften) og Kirk Onchan (Leif-Indskriften), hvilke efter Munchs Mening turde være noget yngre, alle kunne hidröre fra Gaut Björn-

söns kunstfærdige Haand. Det synes endogsaa rimeligt, at flere af de andre udhuggede Stene paa Man, som ikke vides at være forsynede med Indskrifter (især ved Kirk Onchan, Kirk Braddan og Kirk Lonan jfr. Kinnebrook Nr. 17, 20, 22, 23 og 16), ere forarbeidede enten af Gaut eller dog af en Nordbo; idetmindste ere de noget forskjellige fra de tilsvarende Stene i Skotland og udmærke sig tildeels (Onchan 20 og Braddan 23) ved de samme eiendommelige Drage- og Slangefigurer, som de utvivlsomt norske Runestene.

Den Omstændighed, at de udhuggede Mindestene paa Man, forsaavidt de ere nordiske, altsaa baade have Runeskrifter og særegne billedlige Fremstillinger, afgiver vistnok et stærkt Stöttepunkt for Rigtigheden af den ovenfor (Side 269) udtalte Mening, at de ellers paa Skotlands Östkyst almindelig smukt udhuggede Mindestene i Virkeligheden, skjönt de kaldes „danske", ikke ere nordiske, men skotske. Da de manske Runestene paa den anden Side udtrykkelig have opbevaret Navnet paa deres Forfærdiger, den runekyndige Nordmand Gaut Björnsön, som med stor Kunstfærdighed og Smag har efterlignet og omdannet de skotske Forbilleder, er det klart, at Nordmændene paa de fjerne vestlige Öer ligesaalidet som deres Frænder paa Orknöerne og i England maae ansees for alene at have været raae Barbarer, der kun levede for Plyndring, Krig og Blodsudgydelse uden Sands for noget Höiere og Ædlere. Opdagelsen af Gaut Björnsöns Navn danner nemlig i denne Henseende et lærerigt Sidestykke til de tidligere fremsatte Beviser for, at Domkirken i Kirkwall er fra först af grundlagt og for en Deel opfört af en norsk

Runeskrifter, hvis rigtige Udtydning förstegang er fremsat af Prof. Munch. Paa nedenstaaende Steen ved Kirk Michael læses:

„Mail Brigdi sunr Athakans smith raisti krus thana fur salu sini sin brukuin Gaut girthi thana auk ala i Maun".

ɔ: Malbrigd, Sön af Athakan Smed reiste dette Kors for sin Sjæl .... Gaut gjorde dette (Kors) og alle paa Man.

Altsaa Gaut, efter Navnet at dömme en Nordmand, har reist alle de Kors, som, vel at mærke dengang, vare paa Man. Hermed stemmer fuldkommen en anden Indskrift fra en forresten meget beskadiget Mindesteen ved Kirk Andreas, paa hvilken der har været udhugget et Kors med mange Slyngninger (afbildet hos Kinnebrook Nr. 8); paa den ene Side staaer: ..... "thana af Ufaig fauthur sin in Gautr girthi sunr Biarnar ....." ɔ: (Den og den reiste) „dette (Kors) efter sin Fader Ufeig, men Gaut Björnsön gjorde det ...." Da vi her have Gauts Tilnavn Björnsön er der saameget desto mindre Anledning til at tvivle om hans norske eller nordiske Herkomst. Ifölge de til vore Dage bevarede manske Indskrifters Sprog og Skrivemaade, vilde der heller Intet være til Hinder for at antage, at de, maaskee paa et Par Brudstykker nær: ved Kirk Michael (Mallumkuns-Indskriften) og Kirk Onchan (Leif-Indskriften), hvilke efter Munchs Mening turde være noget yngre, alle kunne hidröre fra Gaut Björnsöns kunstfærdige Haand. Det synes endogsaa rimeligt, at flere af de andre udhuggede Stene paa Man, som ikke vides at være forsynede med Indskrifter (især ved Kirk Onchan, Kirk Braddan og Kirk Lonan jfr. Kinnebrook Nr. 17, 20, 22, 23 og 16), ere forarbeidede enten af Gaut eller dog af en Nordbo; idetmindste ere de noget forskjellige fra de tilsvarende Stene i Skotland og udmærke sig tildeels (Onchan 20 og Braddan 23) ved de samme eiendommelige Drage- og Slangefigurer, som de utvivlsomt norske Runestene.

Den Omstændighed, at de udhuggede Mindestene paa Man, forsaavidt de ere nordiske, altsaa baade have Runeskrifter og særegne billedlige Fremstillinger, afgiver vistnok et stærkt Stöttepunkt for Rigtigheden af den ovenfor (Side 269) udtalte Mening, at de ellers paa Skotlands Östkyst almindelig smukt udhuggede Mindestene i Virkeligheden, skjönt de kaldes „danske", ikke ere nordiske, men skotske. Da de manske Runestene paa den anden Side udtrykkelig have opbevaret Navnet paa deres Forfærdiger, den runekyndige Nordmand Gaut Björnsön, som med stor Kunstfærdighed og Smag har efterlignet og omdannet de skotske Forbilleder, er det klart, at Nordmændene paa de fjerne vestlige Öer ligesaalidet som deres Frænder paa Orknöerne og i England maae ansees for alene at have været raae Barbarer, der kun levede for Plyndring, Krig og Blodsudgydelse uden Sands for noget Höiere og Ædlere. Opdagelsen af Gaut Björnsöns Navn danner nemlig i denne Henseende et lærerigt Sidestykke til de tidligere fremsatte Beviser for, at Domkirken i Kirkwall er fra först af grundlagt og for en Deel opfört af en norsk

Lægmand, Hövdingen Kol, og at der i England i sin Tid var en anseelig Mængde danske eller nordiske Myntmestre, af hvilke der ligeledes, som vi senere skulle see, fandtes adskillige hos de norsk-danske Konger i Irland. Iövrigt tyde allerede de eiendommelig nordiske Runeskrifter hen paa, at de i disse Egne bosatte Nordmænd eller Danske ingenlunde have staaet paa noget lavt Dannelsestrin i Forhold til den ellers dengang herskende Cultur. Nordboerne paa Man vare derhos tidlig Christne. Saagodtsom alle de manske Runestene ere prydede med christelige Kors, og paa et Brudstykke af en slig Mindesteen ved Kirk Onchan staaer endog ligefrem: Jesu Krist („Jsu Krist"). Af Sproget i Indskrifterne er der Grund til at antage, at disse fordetmeste ere indhuggede hen i det elvte Aarhundrede. Det er fölgelig utvivlsomt, at Christendommen dengang alt maa have været udbredt blandt den paa Man værende nordiske Befolkning. Paa Man var der ogsaa fra ældgammel Tid et eget Bispedömme, og af Bispernes Navne og Historie see vi, at flere af dem saavel i det elvte, som i det tolvte Aarhundrede vare af norsk Herkomst; t. E. 1050—1065 Roolwer (Rolf?), 1077—1100 Aumond Mac Olave, 1181—1190 Reginald eller Ragnvald, 1203—1226 Reginald, Söstersön af Kong Olaf paa Man, og hans Eftermand John Ivarsön. Omtrent fra Aar 700 til Aar 1025 er der uheldigviis et Hul i den manske Bispekrönike; man vilde ellers muligen endnu tidligere, end 1050, have kunnet finde nordiske Mænd som Bisper der.

De alt ommeldte norske Mindesmærker paa Man ere talrige og betydelige nok til i og for sig at give

en Forestilling om den Magt, som Nordmændene i Fortiden maae have havt paa denne Öe. Stedsnavnene og Runestenene bidrage i al Fald til i höi Grad at bestyrke og oplyse Krönikernes Udsagn om, hvorledes norske Konger og Jarler gjennem Aarhundreder herskede med Vælde over Syderöerne. Efterat nemlig den norske Kong Harald Haarfager i det niende Aarhundrede havde underlagt sig Orknöerne og Syderöerne, skal han have indsat en Jarl eller Vicekonge paa Man. I det tiende og elvte Aarhundrede var der ogsaa her en heel Række norske Konger, hvis Herkomst noksom viser sig af Navnene Godred (Gudröd), Reginald (Ragnvald), Olave, Hacon, Harold m. fl. Hen i det elvte Aarhundrede var Forbindelsen mellem disse Konger og de norske eller nordiske Konger i Dublin i Irland särdeles levende, saa enten de samme eller dog nærbeslægtede Konger herskede over Man og Dublin.

De manske Konger vare norske Skattekonger og anerkjendte i Reglen Norges Overhöihed, om de nu endog i Virkeligheden herskede uafhængigt; deres Herredömme strakte sig dengang endnu tillige over de övrige Syderöer. Men Aar 1077 lykkedes det Nordmanden Godred Crovan at erobre Man efter et Slag ved „Scacafell" eller Skyhill, i hvilket Kong Fingal, en Sönnesön af Sygtrig (Sigtryg), „Konge over de Danske i Dublin", faldt tilligemed Dublins daværende „danske" Konge Sygtrig Mac Olave. Godred Crovan tiltog sig nu Kongedömmet over Öerne og synes at have erklæret sig fuldkommen uafhængig af Norge. Senere erobrede han ogsaa Dublin og Landskabet Leinster i Irland. For at hævde Norges Höihedsret, gjorde den norske Konge

Magnus Barfod ikke længe efter (1097) et Tog til Vesterleden. Han hærgede drabelig paa Skotlandsfjordene („Skotlandsfirðir" eller Kysterne ved det Caledoniske Hav), Syderöerne, Man, Anglesey og Irland, og tilegnede sig det Rige, som hans Forfædre forhen havde havt. Ifölge et Forlig med den skotske Konge Malcolm, skulde alle de Öer, som laae vestenfor Skotland og som Magnus kunde komme til med roerfaste Skibe, tilhöre Norge. Kong Magnus lod da sit Skib trække over det smale Eid („Satiriseið"), der forbinder Halvöen Cantire med Fastlandet, og som den Dag i Dag af Gaelerne kaldes Tarbet („et Sted, hvorover man kan trække Baade"). Kongen sad selv tilroers og erhvervede saaledes, foruden alle de vestlige Öer, tillige denne Halvöe. Han gjorde nu sin Sön Sigurd til Konge over Syderöerne og vendte hjem til Norge, hvor han med flere af sine Mænd antog den i Vesterlandene brugelige Klædedragt. „De gik om paa Gaderne med nögne Lægge og havde korte Kjoler og Kapper; thi kaldte hans Mænd ham Magnus Barfod eller Barbeen", siger den islandske Historieskriver Snorre Sturlesön, der, som bekjendt, levede i förste Halvdeel af det trettende Aarhundrede. Mærkeligt nok er dette den ældste Efterretning, der haves om den bekjendte höiskotske Dragt, hvis anseelige Ælde hermed er godtgjort.

Jarlen Ottar, der efter Magnus Barfods Tog var sat over Man, blev fordreven af Manboerne („Manverjar"), som i hans Sted toge sig en anden Jarl af Navnet Macmanus (eller Magnusön). Men der udbröd nu Borgerkrig paa Öen, og da Kong Magnus Barfod paa et nyt Tog til de vestlige Öer faldt i Irland (1103), kom Godred Crovans Æt atter paa den manske Throne, dog som det synes under Norges Overhöihed; idetmindste bleve de för adskilte Bispedömmer over Syderöerne (stiftet 838) og Man efter Magnus Barfods Tog forenede til eet Bispedömme, hvilket knyttedes nöiere til Norge, end nogensinde för, idet det blev henlagt under Throndhjems Erkebispestol. Fra 1181 lige til 1334 indviedes de syderöiske Biskopper („Episcopi Sodorenses") af Erkebispen af Throndhjem. Aar 1380 skiltes det Manske Bispedömme igjen fra de övrige Syderöer, men de fölgende Biskopper paa Man have til den Dag i Dag beholdt den gamle, oprindelig fra Syderöerne („Suðreyjar") hentede Titel „bishop of Sodor".

Paa samme Tid omtrent, som de egentlige Syderöer i geistlig Henseende bleve forenede med Man, bleve endeel af dem med Hensyn til den verdslige Regjering adskilte fra denne Öe, med hvilken de siden Harald Haarfagers Tid havde havt fælles Konger. Jarlen Somerled, som paa forskjellige Maader var i Slægt med de norske Hövdinger paa Öerne, havde nemlig opkastet sig til Herre over Cantire, Argyle og Lorn (Sagaernes „Dalir i Skotlandsfirdi"). Efter et Söslag (Aar 1156) med den manske Konge Godred Olaveson, fik han denne til at afstaae sig alle Syderöerne fra Mull til Man, hvilke Besiddelser senere forbleve i hans Æt („Dalverja-Ætt"); hans yngste Sön Dugal, Stamfaderen til Macdougallerne af Lorn, fik Argyle og Lorn, medens hans ældste Sön Ragnvald eller Reginald fik Cantire og Öerne. Imidlertid herskede Godred Crovans Efterkommere paa Man og hyppig, som det synes, til-

lige over Öerne nord for Mull, især over Lewis. Deres svækkede Magt sögte de stadig at styrke ved at indgaae Slægtskabsforbindelser med Kongefamilier og andre mægtige Ætter i Irland, Skotland og Norge. Kong Harald Olafsön, hvis Fader Kong Olaf Godredsön i Aaret 1230 havde begivet sig til Kong Hakon Hakonsen i Norge og aflagt ham Troskabseed, blev saaledes gift med Kong Hakons Datter Cecilie, men paa Hjemreisen fra Norge (1248) omkom de i den farlige Sumburg Röst söndenfor Shetland tilligemed den manske Biskop Lawrence og et stort Fölge af manske Hövdinger. Haralds Broder Kong Ragnvald blev snart efter myrdet af Ridderen Ivar, og fulgtes paa Thronen af sin yngste Broder Magnus, der var den sidste af Godred Crovans Efterkommere og overhovedet den sidste Nordmand, der beklædte Mans Kongestol.

Allerede længe havde nemlig de skotske Konger tragtet efter at fortrænge Nordmændene fra det nordlige og vestlige Skotland. Alexander den Anden (1214—1249) affærdigede gjentagne Gange Sendebud til Kong Hakon i Norge med Tilbud om at ville kjöbe Norges Ret til de norske Lande i Skotland, men da dette ikke lykkedes, erklærede Alexander, at han ikke vilde hvile, för han havde plantet sine Faner yderst ude paa de norske Besiddelser i Skotland. Men medens han laa med endeel af sin Hær ved Öen Kerrera („Kjarbarey"), ikke langt fra Mull, blev han syg og döde, hvorpaa Hæren oplöstes. Imidlertid fortsatte hans Eftermand Alexander den Tredie (1249—1289) med stor Iver Planen til Nordmændenes Forjagelse. Da omsider Skotterne begyndte at skjænde og brænde paa Syderöerne,

navnlig paa Öen Skye, og Tidenderne herom naaede til Norge, lod Kong Hakon ruste en stærk Flaade, og Leding udbyde over hele Norge, for at hævne det Angreb, der var gjort paa hans Rige.

Med et stort og prægtigt Fölge seilede han (1263) til Elwick („Ellidarvik") paa Shapinsay i Orknöerne og derfra til Ragnvaldsvaag („Rögnvaldsvágr") under South Ronaldshay ved Pentlandfjorden. Forud havde han sendt adskillige Skibe til Syderöerne, som paa Veien hærgede Kysterne af Sutherland, navnlig Egnen omkring Fjorden Durness („Dyrnes"), hvor Nordmændene nedbröde et derværende Kastel og brændte over tyve Gaarde. Siden seilede Kongen til den ovennævnte Öe Kerrera, hvor han samlede sin Flaade, der bestod af omtrent 200 Skibe. Kong Magnus fra Man og Kong Dugal fra Syderöerne vare da om Kongen; derimod den anden syderöiske Konge Jon eller, som han i Skotland kaldtes, Ewen, blev af Kong Hakon fritaget for at kæmpe mod Skotterne. Kong Hakon lod sine Mænd hærge vidt og bredt omkring paa Öerne og Kysterne i Clydefjorden, nogle af hans Hövdinger seilede op i Fjorden Loch Long („Skipafjörðr") og trak deres Skibe over den smale Landstrimmel Tarbet ind i Söen Loch Lomond („Lokulofni"), hvorpaa det omliggende Herred Lennox („Lofnach") maatte undgjelde. Imidlertid vare Ordsendinger gaaede mellem den norske og skotske Konge, men uden at före til noget Forlig. Tiden var saaledes trukket heelt ud paa Efteraaret, da Kong Hakon gik tilankers med sin Flaade i Clyden under Cumbrö ligeoverfor Flækken Largs. Her blev han overfalden af en saa rasende Storm, at Nordmændene, der ikke kjendte Jevn-

døgnsstormene paa Skotlands Vestkyst, antog Uveiret for at være fremkaldt ved Troldom. Nogle af Kongens Skibe drev paa Land ved Largs, og Skotterne begyndte strax at angribe disse. Da imidlertid den skotske Konge med en stor Hær var kommen til Stedet, udviklede der sig (den 3die October 1263) paa Sletten ved Largs en heftig Kamp, i hvilken Nordmændene, som baade vare udmattede af Anstrengelser for at redde deres Skibe, og som heller ikke for Uveirets Skyld kunde udfolde hele deres Styrke, bleve overmandede. Kong Hakon drog da med Resterne af sin Flaade tilbage forbi Cape Wrath til „Gcafjörðr" (vistnok den ypperlige Havn i Loch Eribol i Sutherland), og naaede omsider, efter at have udstaaet Meget af Üveir og stærke Storme, atter Ragnvaldsvaag paa Orknöerne. Han lavede sig nu til at overvintre i Kirkwall, hvor han dog kort efter döde (d. 16de Decbr. 1263).

Slaget ved Largs, der var den sidste Kamp i Vesterleden mellem Norges og Skotlands Konger, havde afgjörende Fölger. Kongerne paa Syderöerne og Man, som ikke længere turde stole paa tilstrækkelig Beskyttelse fra Norge af, böiede sig for den skotske Konges Magt. Kong Magnus Hakonsön i Norge fandt det da raadeligst (1266) at afhænde Norges Höihedsret over Syderöerne og Man til den skotske Krone for en Sum af 4000 Mark Sterling og en aarlig Tribut af 100 Mark. Men Skotterne kom ikke strax i Besiddelse af Man. Kong Magnus var her död 1265 og begravet i Klostret Russin nær Derbyhaven („Rögnvaldsvágr"), som een af hans Forfædre havde stiftet 1134 eller i al Fald udvidet, og som forud gjemte Benene af flere norske Konger, Hövdinger og geistlige Mænd (t. E. af Biskop Reginald † 1225, Kong Olave Godresön † 1237 og Hövdingen Gospatrick † 1240). Med Magnus uddöde Godred Crovans Æt, men den mægtige Ridder Ivar tiltog sig selv Kongedömmet og först i Aaret 1270 lykkedes det Skotterne, som vare landede i Ragnvaldsvaag, at fælde Ivar i et heftigt Slag tilligemed en stor Deel af Öens bedste Mænd, der havde kæmpet fortvivlet for deres Uafhængighed.

Det egentlige norske Herredömme over Syderöerne var hermed til Ende. Da Slaget ved Largs havde bidraget betydelig hertil, er det intet Under, at dette Slag ligesom overhovedet Kong Hakons Tog endnu spiller en mærkelig Rolle i de skotske Sagn. Paa Valpladsen ved Largs, hvor der ofte er fundet Menneskebeen, „danske" Öxer og Sværd, sees endnu to i Skotland höist mærkelige og næsten enestaaende Gravhöie, omtrent 25 Fod höie og foroven henved 20 Fod brede, i hvilke de faldne Nordmænd og Skotter skulle være begravede. Den ene Höi, der ligger tæt bag ved Byen og ganske nær Kysten, er rimeligviis Nordmændenes Grav; thi Sagaerne, hvis Beretninger i det Hele saa nöie stemme med de locale Forhold, at de maae hidröre fra Öienvidner, fortælle, at Kong Hakon Dagen efter Slaget begravede sine Döde paa Kysten i Nærheden af en Kirke. Den anden Höi ligger et Par tusinde Skridt længere borte paa Sletten. I en derværende lille Aa eller Bæk, som löber forbi den saakaldte „Killing Craig" (den dræbende Klippe), skal der, efter Almuens Sigende, paa Slagdagen være flydt Blod istedetfor Vand. En Deel mindre Gravhöie og spredte Stene,

som tidligere fandtes paa Sletten, henförte Sagnet ligeledes, skjönt vistnok uden Grund, til dette samme Slag; de vare upaatvivlelig fra en langt ældre Tid, hvilket ogsaa gjelder om et udmærket, sölvforgyldt Spænde, der er bleven fundet ved Hunterston, omtrent en god halv Miil Syd for Largs, og som Sagnet strax lod være tabt af een eller anden fra Slaget flygtende Nordmand, især da der paa Bagsiden er indridset en kort nordisk Runeskrift. Men hvad man hidtil har kunnet læset deraf synes snarere at angive Navnet paa en Skotte, end en Nordmand; Munch læser nemlig og vistnok med fuld Föie: „Malbritha a dalk thana" . . . . eller: Melbrigd eier dette Spænde. I Forarbeidningen ligner Spændet desuden mere de samtidige irske og skotske, end de nordiske Smykker.

Mindet om Nordmændenes sidste Tog er neppe mindre levende i flere af de Havne, som Kong Hakon besögte med sin Flaade; t. E. Lamlash („Melasey") ved Arran, Sanda („Sandey") ved Sydspidsen af Cantire, hvor der vises Levninger af et Kapel og en Kirkegaard, som skal gjemme Benene af mange danske og norske Hövdinger, fremdeles Gigha („Guðey"), Kerrera („Kjarbarey") med sit „danske" Fort Gylen, og endelig Strædeerne mellem Öen Skye og Lochalsh paa Kysten af Rosshire, de saakaldte Kyle Rhee (Kongens Stræde) og Kyle Akin (Hakons Stræde?). Ifölge et aldeles ugrundet Sagn, skal nemlig Kong Hakon paa sin „Flugt" fra Largs være bleven overfaldet i dette Sund og dræbt tilligemed en stor Mængde af sit Fölge. En Overdrivelse af lignende Art er det, naar Skotterne fortælle, hvorledes alle Nordmændene omkring paa Syderöerne

bleve dræbte efter Slaget ved Largs. Paa een af Öerne ved Barra vistes for ikke længe siden og vises maaskee endnu en Hob Menneskebeen som Levninger af de der sidst myrdede „Danske". Ja paa Lewis gaaer Sagnet, at „da disse Fremmede vare indqvarterede rundt om paa Öen, hvor de vare meget besværlige ved deres Undertrykkelser, lagde Gaelerne en Plan til at myrde dem. Budstikken („the fiery cross") sendtes rundt om paa Öen med den korte Besked: „marbhadh ghach then a Bhuana" ɔ: Enhver skal dræbe sin Gjæst. Paa denne Maade bleve de Fremmede, som ikke fik Tid til at samle sig, efterhaanden alle myrdede".

Det er hævet over hver Tvivl, at de norske Slægter paa Syderöerne, som i Aarhundreder havde rodfæstet sig paa Öerne og blandet sig med de skotske Hövdingeætter, ikke saaledes paa een Gang kunde forsvinde sporlöst; paa Lewis er der endog, som för godtgjort, levende Levninger af en norsk Befolkning. Det bedste Beviis mod Sagnene har man endvidere deri, at med Undtagelse af Man vedbleve Syderöerne at beherskes af de samme Hövdinger, som havde raadet over Öerne under det norske Herredömme, og som nedstammende fra Somerled selv for en stor Deel vare af norsk Æt. Somerleds Efterkommere vedbleve ogsaa paa gammel Viis at trodse de skotske Konger, som ofte forgjæves sögte at kue de djærve i Sagn og Sange berömte „Lords of the isles" (Herrer over Öerne). Snart erklærede disse sig uafhængige af Kongerne, snart igjen maatte de give efter for Overmagten og anerkjende Kongerne som Lehnsherrer, indtil endelig deres Magt, men först i det sextende Aarhundrede, gik

aldeles tilgrunde. Den Dag i Dag paastaae endogsaa mange Claner i Höilandene at nedstamme fra „de Danske" eller Nordmændene. Saameget er i al Fald vist, at flere Claner have optaget nordisk Blod i sig, hvilket tydelig nok sees af Navnene; t. E. Clan-Ranald (af Reginald eller Ragnvald) og Clan-Dugal (af Dubhgall „den sorte Fremmede", de Danskes sædvanlige Navn), som ogsaa begge udtrykkelig siges at nedstamme fra Somerled. Hertil kan föies Clanen Macleod paa Skye, hvis Hövdinger endnu almindelig have de reent norske Navne „Torqvil" og „Tormod".

Imidlertid det stærkeste Vidnesbyrd af alle om den vedvarende Betydning af det norske Herredömme paa Syderöerne, indeholdes deri, at Öen Man uafbrudt siden Slaget ved Largs under alle Skjæbnens Omvexlinger og selv, efterat den ved Salg i forrige Aarhundrede er gaaet ind under den engelske Krone, har bibeholdt sin eiendommelige Stilling som et Kongerige med sin egen oprindelige norske eller nordiske Forfatning og med sine aarlige Möder paa den selvsamme Thinghöi Tynwald (eller som den forhen heed: Tingualla, „þingavöllr"), hvorfra Nordmændene allerede for henved tusinde Aar siden styrede Syderöerne. Medens nemlig det brittiske Parlament vedtager Love for England, Skotland og Irland, have slige Love ikke Gyldighed for Öen Man, uden forsaavidt de i Overeensstemmelse med Öens gamle Love og Friheder ere stadfæstede af dens eget Parlament og proklamerede fra Tynwald Höi.

Det manske Parlament, hvis förste Oprindelse taber sig i den graa Oldtid, men hvis Stiftelse sædvanlig tillægges den „danske" Konge Orry (Erik?), der i Begyndelsen af det tiende Aarhundrede satte sig fast paa Öen, bestaaer af Öens tre Stænder („estates"): 1) Kongen eller Overherren, 2) Gouverneuren og Raadet, samt 3) Öens fire og tyve Repræsentanter („Keys" eller „Taxiaxi"). Raadet eller Overhuset („the Council") dannes af Biskoppen, to Overdommere („deemsters") og sex andre af Öens höieste Embedsmænd. Repræsentanterne i Underhuset („house of Keys") supplere sig selv og have for Livstid Sæde i Huset, uden dog i nogen Maade at være Folket ansvarlige for deres Stemmegivning. Denne aristokratiske Valgmaade synes at minde om den norske Erobringstid, da Nordmændene opkastede sig til Herrer over de Indfödte. Paa gammelnordisk Viis har ogsaa Thinget eller „Thingvold-Retten" („Tynwald-court"), der til hvilkensomhelst Tid kan sammenkaldes af Gouverneuren, baade dömmende og lovgivende Myndighed. Underhuset er förste og Overhuset anden Overinstants for visse Sager, der ere paadömte ved Underretterne omkring paa Öen. Overhuset kan forkaste de fra Underhuset indbragte Lovforslag, og Kongen igjen kan forkaste begge Thingenes forenede Forslag. Hvad derimod alle tre Stænder ere enige om, bliver Lov („a Tynwald-act"), men Loven træder dog först i Kraft efterat den er forkyndt fra Tynwald Höi.

Denne Höi, der ligger midt i en Dal paa Vestkysten af Öen tæt Nord for Byen Peel, skal oprindelig være opfört af Jord fra alle Öens sytten Sogne. Den danner fire Afsatser, hvoraf den nederste er otte Fod bred, den næste sex Fod, den tredie fire Fod og den överste igjen sex Fod. Mellem hver Afsats er der tre Fod, og hele Höiens Omkreds er omtrent 240 Fod. Den er

bedækket med Grönsvær. (jfr. Cumming: „the Isle of Man". London 1848).

Eengang om Aaret, paa Johannes den Döbers Festdag, drager Gouverneuren paa Man under militær Bedækning ud fra Castletown, og samles med Tingvold-Retten til Gudstjeneste i St. Johannes' Capel, der ligger et Par hundrede Skridt fra Höien. Efter Gudstjenesten begiver hele Retten sig i höitidelig Procession til Höien, fra hvilken alle de i Aarets Löb givne Love proklameres paa Engelsk og Manksk. Processionen gaaer derefter tilbage til Kirken, hvor Lovene underskrives og forsegles.

Blandt alle de nordiske Thinghöie, Thingvolde („þingavellir"), som kunne spores ikke alene i den gammeldanske Deel af England, i den norske Deel af Skotland saavelsom paa Orkn- og Shetlandsöerne, men som ogsaa forhen have været paa Island, i Norge og i hele det övrige Norden, er Tynwald paa Man den eneste, der endnu er i Brug.

Det er i Sandhed höist mærkværdigt, at den sidste Rest af de gamle nordiske Thing, som til Folkefrihedens Beskyttelse holdtes under aaben Himmel for det forsamlede Folk, og som ledede af Folkets Hövdinger og udvalgte Mænd, ikke skal træffes i Norden selv, men paa en lille Öe fjernt imod Vesten og midt inde i det brittiske Rige! Den manske Tingvold-Rets Historie giver et i sin Art betydningsfuldt Indblik i, hvor anseelig den Frihedsaand og politiske Dygtighed var, som besjælede de i Oldtiden fra Norge og forresten fra det skandinaviske Norden udvandrede Mænd.

Nordmændene i Irland.

§ 1.

Irlands Natur og Befolkning. De „danske“ Erobringer. Sagn om „de Danske“. Betydning i de politiske Bevægelser.

Irland kan med Rette siges endnu at være den ældgamle keltiske Folkestammes Hovedland. Længe efterat Britterne og Caledonierne, fortrængte af Romere og Angelsaxer, havde maattet flygte til de yderste vestlige Bjergegne, hævdede deres irske Slægtninger kraftigen Besiddelsen af hele det store, frugtbare Irland. Senere maatte vel ogsaa Irerne vige noget for Nordmændenes og Englændernes Erobringer, men de vedbleve dog i aldeles overveiende Antal at beboe den allerstörste Deel af Landet, ja selv i de af Fremmede erobrede Egne, der nærmest vare indskrænkede til den yderste Rand af Kysterne, boede de adspredte blandt de nye Indvandrede. Tiltrods for Englændernes Forsög paa fra Östkysten af at kue og tilintetgjöre den irske Nationalitet, bevarede Irerne gjennem Middelalderen deres gamle Sprog og deres eiendommelige Sæder og Skikke. End ikke den katholske Religion, der den Dag i Dag er den herskende Kirke hos Irerne, have Englænderne med al deres Magt formaaet at udrydde. Först i den senere Tid er det lykkedes Englænderne at vinde fastere Fod i Irland, end nogensinde för. Engelsk Sprog og Na-

tionalitet gjöre bestandig större og större Fremskridt mod Vesten, og Irerne, der ikke længere kunne modstaae Englands Vælde, söge, ligesom deres Brödre i Skotland, i store Hobe et nyt Tilflugtsted endnu længere vesterpaa i Amerika. Men netop fordi Irerne ere saa talrige i Forhold til Resterne af de keltiske Indbyggere i Skotland og England, er ogsaa Kampen saameget desto haardere. Det er aabenbart den forhen kraftige og mægtige irske Nationalitets sidste, voldsomme Krampetrækninger, der nu frygtelig ryste det af Undertrykkelse, Hunger og Pest saa længe og saa haardt prövede Irland.

Een af de virksomste Aarsager til Irernes og Irlands Ulykke er imidlertid den samme, som voldte Kelternes Undergang i England og Skotland, at de nemlig aldrig ret kunde slutte sig sammen, og at de derefter hengav sig altfor meget til österlandsk Ladhed og Ro uden at fölge den fremskridende Udvikling og uden at benytte tilstrækkelig de rige Hjelpekilder, som deres Fædrelands Natur ydede. Thi vel gives der i Irland betydelige Mosestrækninger og mange mindre dyrkelige Egne. Men i Hovedsagen er Irland fortrinlig skikket til Agerbrug. Det nærliggende Atlanterhav medförer milde Luftninger, som hverken tillade Kulde eller Snee at blive af nogen Varighed, og som derfor fremme en sjelden yppig Vegetation. I faa Lande seer man saa mange Slyngplanter og saa herlige grönne Græsgange og Marker, som netop i Irland. Ja Irland har endog af sine grönne Marker faaet den træffende Benævnelse: „den grönne Öe". Dertil kommer, at Landet er gjennemskaaret af fiskerige og tildeels seilbare Floder, og

ombölget af et Hav, der ikke alene ved sin Fiskerigdom, men ogsaa ved den lette Adgang, det aabner til Söfart, især paa Amerika, kunde, rigtig benyttet, blive en uudtömmelig Rigdomskilde for Folket.

Fra Arilds Tid var Irland berömt i det skandinaviske Norden for sin herlige Beliggenhed, sin milde Luft, sin Frugtbarhed og Skjönhed. „Kongespeilet", som er affattet i Norge omtrent Aar 1200, siger, at „Irland næsten er det bedste af de Lande, man kjender, endskjönt der voxer ikke Viin". De nordiske Vikinger og Udvandrere, der ofte toge til Takke med saa fattige Egne, som Grönland og Öerne i det nordlige Atlanterhav, maatte derfor i særdeles höi Grad vende deres Hu mod den „grönne Öe", som tilmed grændsede nær op til deres Colonier i England og Skotland.

Men at gjöre Erobringer i Irland og ene med Sværdet at erhverve faste Bopæle der, var ikke nogen let Opgave. Irlands Beliggenhed saa langt afsides mod Vest i Atlanterhavet var i og for sig et ikke ringe Værn. Med Undtagelse af visse Strækninger, fornemmelig paa Östkysten, er Landet derhos opfyldt af Bjerge, der overalt yde faste Tilflugtsteder mod en indtrængende Fjende. I vore Dage har Irland med et Fladeindhold af henved femten hundrede Qvadratmile en Befolkning af mellem otte og ti Millioner Mennesker, væsentligst af gammel irsk eller keltisk Herkomst, og i Oldtiden, medens Kelterne vare aldeles uafhængige og eneherskende i Landet, synes Befolkningens Störrelse ikke at have været synderlig mindre. Irland udmærkede sig ovenikjöbet ved en tidlig Christendom og den dermed fölgende Cultur, som dog ikke mægtede at gjöre en

Ende paa de grusomme, blodige Stridigheder, der rasede mellem de forskjellige Slægter. Mod et talrigt og ingenlunde ukrigersk Folk, der beboede et vidtstrakt, bjergfuldt Land, havde saaledes de forholdsviis ganske enkelte Nordboer at kæmpe, som ikkun tilsöes kunde komme derhen, og som ene kunde hente Hjelp fra dem af deres Landsmænd, der havde erhvervet sig nye Bopæle paa Skotlands og Englands Kyster. Thi i Nödens Time at hente Hjelp fra deres egentlige Hjemstavn i Skandinavien, var naturligviis paa Grund af den overordentlig lange Afstand, fuldkommen umuligt. Naar man betænker, at hverken Romerne eller Angelsaxerne nogensinde fik Fodfæste i Irland, skjönt de havde erobret det nærliggende England, og naar man derhos ret overveier, hvilken uhyre Kraft det mægtige England i senere Tider har anvendt for at kue Irlands keltiske Befolkning, og hvor mange Aarhundreder, der ere hengaaede, inden dette endog kun nogenlunde er lykkedes, vil man i Sandhed ikke kunne Andet, end forbauses over de betydelige nordiske Bosættelser, som allerede i det niende Aarhundrede fandtes i Irland og over den anseelige Indflydelse, som Nordmændene, ifölge de irske og nordiske Krönikers samstemmende Vidnesbyrd, i mere end tre Aarhundreder maae have udövet paa alle de vigtigste Punkter i Landet.

En nordisk Reisende vil strax ved sin förste Indtrædelse i Irland blive mindet om sine Landsmænds gamle Herredömme. Det kan nemlig ikke undgaae hans Opmærksomhed, hvilken paafaldende Rolle Nordboerne eller, som disse her udelukkende kaldes, „de Danske" endnu den Dag i Dag spille i Folkesagnene rundtom i hele

Irland. For en Deel maa man vel ogsaa tilskrive Irlands afsides Beliggenhed saa langt imod Vest, at det ligesom det nordvestligste Skotland bedst har bevaret det gamle Folkeliv og de gamle dertil hörende Sagn og Sange. Allevegne, selv inde i Landet, vises „danske" Höie og Skandser (danish rath's), blandt andre den saakaldte „the Danes-cast", en lang Grav og Vold i Ulster, fremdeles „danske" Kogesteder („cooking-places"), bestaaende af smaae, steensatte Runddele med Spor af Kul og Forbrænding, der træffes liggende spredte paa Heder og Mosestrækninger o. s. v. I de gamle Kobberminer i det sydlige Irland opgraves nu og da nogle rundagtige Stene med en Fure om Midten, der aabenbart i Oldtiden have været benyttede ved Arbeide i Bjergværkerne; af Almuen benævnes disse Stene „Danes-hammers" danske Hamre, ligesom Almuen overhovedet kalder de fleste jordgravede Oldsager, baade Vaaben og Smykker: „danske". Til alle disse foregivne „danske" Mindesmærker knytte sig gruopvækkende Fortællinger om de Danskes voldsomme Færd; jo længere man drager vesterpaa til de fjernestliggende Egne, desto frygteligere Beretninger hörer man om den haarde Undertrykkelse og Nöd, Indbyggerne her i sin Tid skulle have lidt under de danske Erobringer. Med alt dette har Irlænderen i ikke mindre Grad, end Englænderen bevaret Erindringen om „de Danskes" Dödsforagt og uimodstaaelige Tapperhed. „Det maatte endogsaa kunne gjöre en Dansk bange", siger Irlænderen stundom, naar Talen er om et eller andet fortvivlet Foretagende. Ja paa sine Steder synes en vis Slags overtroisk Frygt for de drabelige Danske at have holdt

sig hos Almuen; idetmindste er det en Kjendsgjerning, at man i flere Egne af Landet stadig vedbliver at skræmme Börn med „de Danske”.

Tilsvarende Forestillinger om de „Danske” træffes endog i den mere oplyste Deel af Folket. For kort siden var det en fast Tro hos mange dannede Mænd i Irland, at der i Danmark endnu gaves Familier, som ikke havde kunnet glemme det Herredömme, de forhen havde udövet i Irland, og som af den Grund endnu bestandig förte Titel efter de store Godser, deres Forfædre engang havde erobret og behersket i Irland. Det var ligeledes almindelig antaget, at „de Danske” havde fört med sig fra Irland en stor Mængde irske Haandskrifter, hvilke nu skulde være opbevarede i een af de store kjöbenhavnske Bogsamlinger. Ret som om det havde været eet af de gamle Nordboeres Hovedöiemed med deres dristige og farefulde Toge i hiin fjerne Fortid at hente videnskabelige Skatte og ovenikjöbet Haandskrifter, som vare skrevne paa Irsk og altsaa i et Sprog, der var fuldkommen uforstaaeligt for Nordboere i Almindelighed. Især i forrige Aarhundrede og i Begyndelsen af dette var der i det Hele et langt Tidsrum, i hvilket de Lærde i Irland henförte Meget til „de Danske” eller rettere til Nordboerne, som disse strængt taget ikke kunde have noget gyldigt Krav paa. De mærkelige runde Taarne, der ere kunstfærdigen opbyggede med Steenmure og som aldeles öiensynlig ere af christelig Oprindelse, hvorfor de ogsaa ere byggede baade til Klokketaarne ved Kirkerne og tillige til Forsvarstaarne for Geistligheden, vistnok navnlig imod de nordiske Vikinger og Erobrere, bleve ikke

destomindre udgivne for „danske” Taarne. De store Steenkamre eller Jættestuer inde i Gravhöie, som forekomme flere Steder i Irland, bl. A. ved New Grange, og som have en saa slaaende Overeensstemmelse med den forhistoriske Steenalders Jættestuer i vort Norden og andre Lande, bleve ligeledes kaldte „danske”, endskjönt man saavel af Sagaerne, som af irske Kröniker veed, at „de danske” eller rettere norske Vikinger stundom aabnede netop disse Jættestuer, for at udtage de af Irerne muligen der begravede Skatte. Paa flere lignende Maader var man i Irland dengang ikke utilböielig til at betragte de norske Erobringer i et stundom noget for gunstigt Lys.

Men i den nyeste Tid er man i Irland sædvanlig gaaet lige til den modsatte Yderlighed, idet man tilskriver de nordiske Erobrere alt muligt Ondt, men slet intet Godt. Det er for Öieblikket her, som i Skotland og England, den gjeldende Anskuelse, at de norske Erobrere kun have skjændt og brændt, og at de paa den Maade tilintetgjorde en meget anseelig Civilisation, der gjennem Aarhundreder för de norske Erobringstoge havde hersket i Jrland. „De Danske” giver man desuden jævnlig ene og alene Skylden for, at Irlands Selvstændighed gik tilgrunde ved at Landet senere kom ind under Englændernes Herredömme. Mærkeligt nok synes man reent at glemme, at Skylden dog fra först af nærmest maa söges hos Irerne selv, der vare saa adsplittede og fjendske mod hverandre indbyrdes, at de tiltrods for deres store Antal og foregivne „store” Civilisation ikke kunde blive enige om at modstaae en

Haandfuld nordiske Mænd, der kom langveis fra over Havet, end sige de mægtige engelske Erobrere.

Det er især deleshed de nyeste politiske Bevægelser, som i Irland have bevirket dette Omslag i de gjeldende Anskuelser om „de Danskes" Erobringer der. Det er kun lidet bekjendt i vort Norden, at man i Irland siden Repealbevægelsernes Begyndelse har benyttet de „danske" Erobringer og det danske Navn som et stadigt og virksomt Agitationsmiddel mod England. Og dog forholder dette sig virkelig saaledes.

Paa den Tid nemlig O'Connell fremtraadte som den irske Nationalitets Talsmand, for at gjenoplive Irlands gamle Selvstændighed og, om muligt, atter skaffe Irland sit eget Parlament tilbage („Repeal of the Union"), var det ham selvfölgelig om at gjöre, at vække sine Landsmænds Friheds- og Uafhængighedsfölelse. I denne Henseende var han nærmest henviist til Irlands tidligere Historie og især naturligviis til det Tidsrum, da Irland var et uafhængigt Rige. Men dette Tidsrum laa overmaade fjernt. Thi allerede i Slutningen af det tolvte Aarhundrede havde Englænderne sat sig fast i Irland og för dem havde igjen „de Danske" i flere Aarhundreder havt Magten paa de vigtigste Steder i Landet. Skulde O'Connell fölgelig dvæle ved Irlands egentlige Uafhængighedstid maatte han gaae mere end et Aartusinde tilbage. Men paa denne Maade indsaae han klogelig, at den store udannede Masse af Folket, som han fornemmelig vilde sætte i Bevægelse, ikke ret kunde fölge ham. Han sögte derfor mere at stötte sig til historiske Begivenheder, der laae nærmere eller hvorom i al Fald Erindringen endnu levede hos Folket, og

da det var hans Hovedmaal at ophidse Irerne mod „Saxerne" (Englænderne), lod han det især være sig magtpaaliggende, at fremhæve den Hæder, som Irerne havde erhvervet i tidligere Kampe saavel mod Saxerne selv som mod deres Forgjængere i Irlands Erobring: „de Danske".

Intet kunde her falde O'Connell beleiligere for hans Öiemed, end Sagnene og de overdrevne Forestillinger om „de Danske", der endnu vare saa udbredte hos den irske Almue. Med særdeles Behændighed vidste O'Connell at smigre Irernes Forfængelighed og Selvfölelse ved at foreholde dem, hvor stor en Nationaltriumph det var, at de i sin Tid havde udjaget „de Danske" og tilintetgjort et Herredömme, der var grundet med saamegen Tapperhed og Klögt. Om han end ikke ligefrem udtalte Slutningen heraf, antydede han dog noksom, at naar Irerne forhen havde kunnet udjage de danske Erobrere fra Irland, vilde der heller ikke nu være Noget til Hinder for, at de maatte kunne forjage de forhadte „Saxer" fra de irske Strande. Paa eet af sine store Folkemöder, der holdtes paa Tarahöien, hvor de gamle irske Konger i Irlands Selvstændighedstid kronedes, glemte han heller ikke at erindre sine Landsmænd om, at deres Forfædre her engang (Aar 978) havde tilföiet „de Danske" et betydeligt Nederlag.

Omtrent tre engelske Mile eller tre Fjerdingvei Nordost for Dublin ved Kysten ligger Clontarf-Sletten, hvor der i Aaret 1014 stod et stort Slag mellem „de Danske" og Irerne. Denne Kamp, som var eet af de blodigste Slag i alle Nordboernes og Irernes Krige, blev vundet af Irerne, hvis Konge Brian Boroimha (eller

Brian Boru) faldt just som Seiren erklærede sig for hans Hær. En Seir over „de Danske", som denne, maatte naturligviis altid indtage en fremragende Plads i Irlands historiske Erindringer. Gjennem hele Middelalderen lige til vore Dage havde derfor ogsaa de irske Historieskrivere med særdeles Forkjærlighed dvælet ved Skildringen af Irernes og deres Konges hæderfulde Tapperhed. Men for O'Connell og hans Tilhængere var det langtfra ikke nok at blive staaende ved den historiske Virkelighed. De sluttede sig til Krönikeskrivere fra en senere Tid, af hvem Seiren ved Clontarf var bleven udmalet med altfor glimrende Farver. I Tale, i Sang og i Skrift fremstilledes nu Clontarfslaget som en Kamp, der havde fuldstændig tilintetgjort det danske Herredömme i Irland og reddet Irlands gamle Selvstændighed og Frihed; det var som om der efter dette Slag ikke havde været en eneste Dansk eller Nordmand tilbage i Irland. Brian Boroimha löftedes til Skyerne som en Martyr for Irlands Befrielse fra Undertrykkernes Aag, og i den derved vakte Begeistrings Ruus udbredtes hans Portrait tilligemed Afbildninger af Clontarfslaget i stor Mængde og til den billigste Priis blandt Folket. Paa Medlemsbrevene til Repeal-Selskabet, som vare prydede med Navnene paa Irernes vigtigste Nationaltriumpher saavelsom med Billeder af Seirherrerne, stod Slaget ved Clontarf og Brian Boroimha's Billede överst.

Da endelig Forestillingen om Clontarfslaget som Irlands vigtigste Frihedskamp var gaaet saaledes over i Almuens Bevidsthed, at den stod som en nylig indtruffen Begivenhed, der, idetmindste i Irernes livlige

Phantasie, mulig endog kunde gjentage sig, bekjendtgjorde O'Connell, at han vilde afholde et stort Folkemöde i Repealsagen paa Sletten ved Clontarf. Enhver vidste forud, at den egentlige Mening af O'Connells Tale maatte blive den, at ligesom Irerne fordum med Brian Boroimha i Spidsen paa dette Sted havde forjaget de Danske og reddet Irlands Uafhængighed, saaledes skulde de nu ogsaa fölge O'Connell (der tilmed udgav sig for en Ætling af Brian Boroimha [?]) og opbyde Alt, for at erhverve deres tabte Selvstændighed tilbage fra Englændernes eller „Saxernes" Overgreb. Den engelske Regjering forböd imidlertid Mödet og stillede O'Connell under Anklage. Men de samme overspændte Anskuelser om Clontarfslagets nationale Betydning vedbleve naturligviis ligefuldt at være de gjeldende, og det ikke alene blandt Tilhængerne af O'Connell, de saakaldte „Old Irelanders" eller gamle Irer, men ogsaa blandt Medlemmerne af et senere fremstaaet politisk Parti, som mere aabenlyst med Magt vilde tiltvinge sig Irlands Lösrivelse fra England, de saakaldte „Young Irelander's" eller unge Irer. I begge Partiers udfordrende kamplystne Sange dele de Danske og Englænderne sædvanlig samme Skjebne, idet Krigsraabet „the Saxon and the Dane" endnu stadig danner Omqvædet. Ikkun en saare sjelden Gang kan en irsk Repealer (t. E. Mr. Holmes) som Modsætning hertil vove at yttre, at det muligviis ingen Skade havde været for Irland, hvis „de Danske" vare forblevne bosiddende der. Dette forklares da nærmere saaledes, at de Danske aldrig kunde være blevne saa farlige for Irlands Selvstændighed, som Englænderne senere ere blevne, og at Irerne i Forening

med de Danske vistnok ved disses Hjelp vilde have havt en Flaade, hvormed de kunde have modstaaet hvilketsomhelst Angreb af deres overmægtige engelske Naboer (?).

§ 2.

Irske og nordiske Kildeskrifter. Finn-Lochlannoch, Dubh-Lochlannoch. Landskabernes Navne.

Blandt de mange Klager, som Irerne, fornemmelig i senere Tid, have fört over „de Danske", er ogsaa den, at „de Danske" ved at nedbryde den irske Cultur tilmed skulle have qvalt de kraftige Spirer til en irsk Nationalliteratur, der allerede meget tidlig som Fölge af den tidlige Christendom havde begyndt at fæste Rod hos det irske Folk. Tilstedeværelsen af en Literatur, især naar denne, som den gammelirske, er affattet i Landets eget Sprog, maa naturligviis altid afgive et stærkt Beviis paa en vis Grad af Dannelse hos Folket. Under de nyere politiske Bevægelser i Irland har man derfor heller ikke forsömt, saameget som muligt at ophöie den gammelirske Literatur, hvoraf endnu adskillige Levninger ere bevarede, for bl. A. derved at godtgjöre, hvor oplyst og herlig en Tidsalder Irlands længst forsvundne Uafhængighedstid var.

Paa hvilken Maade man nu end betragter og bedömmer de tiloversblevne Levninger af den gammelirske Literatur, der meest ere indskrænkede til Kröniker i Form af Aarböger og enkelte gamle Sange, saa er det dog en afgjort Sag, at de netop med Hensyn til Kundskaben om Nordmændenes og de Danskes Toge ere af en ganske særegen Betydning. De nordiske

Sagaer og Kröniker give vel ikke faa Efterretninger om Nordboernes Færd i Irland, baade i krigersk og fredelig Henseende. Men de irske Kildeskrifter give ulige flere. Ja den ældste Deel af de irske Kröniker angaaer næsten ligesaameget Nordmændenes og de Danskes Kampe med Irerne, som Irlands övrige indre Forhold. En egen Krönike paa Irsk fra Slutningen af det elvte Aarhundrede om „Irernes og Nordboernes Krige" blev for faa Aar siden opdaget i Irland. Den indeholder saavel fuldstændig Beretning om ethvert Slag mellem Irerne og Nordboerne lige til Slaget ved Clontarf, som ogsaa allehaande Oplysninger om Nordboernes Nedsættelser i Irland, om deres Krigsförelse, Vaaben o. s. v. Et Beviis for, at denne Krönike maa være affattet ikke længe efter Slaget ved Clontarf, er, at den findes paaberaabt som et gammelt Kildeskrift i en anden irsk Bog, „Leinsterbogen" (the book of Leinster) kaldet, der er sammenskreven i förste Halvdeel af det tolvte Aarhundrede. Den nysnævnte gamle Krönike, hvis Udgivelse ved den irske Lærde Dr. Todd turde være nær forestaaende, vil i Forening med de övrige irske Beretninger om Nordboernes Erobringstoge i Irland danne et höist mærkeligt Sammenligningspunkt for vore nordiske Sagaers Fortællinger om Irland og Nordboerne der. Imidlertid er allerede nu rigeligt Stof forhaanden til at veie Seirherrernes og de Overvundnes Beretninger op mod hinanden, hvorved aabenbart den historiske Sandhed træder klarere frem, end hvis man udelukkende maatte holde sig til en enkelt Parts eensidige Udsagn.

De irske Beretninger ere nemlig langtfra altid fuld-

kommen paalidelige. De afspeile ikke alene kjendelig de Christnes sædvanlige Had og Fordomme mod de hedenske Nordboer, men de bære hyppig Præg af, simpelthen at være senere optegnede poetiske Folkesagn. De fortælle, hvorledes flere irske Helgene, som St. Columkill, St. Berchan, St. Kieran og St. Comgall, længe forud havde varslet om de nordiske Hedningers Komme og barbariske Adfærd. Fremdeles skildre de, hvor frygteligt Hedningerne derefter hærgede og plyndrede i det ulykkelige Irland. Allevegne mishandledes og dræbtes Folk; Kirker og Klostre plyndredes og brændtes eller vanhelligedes. Den hedenske Hövding „Turges's" (Thorgils) Hustru Odo satte sig saaledes paa Alteret i Klosterkirken i Clonmacnois, og modtog fra denne Throne det forsamlede Folks Hyldest. Overalt sögte „de Danske" paa samme Tid at skaffe sig faste Bopæle i Landet. Selv paa Indsöerne lagde de Skibe, med hvilke de tvang de omkringboende Folk. Heni det tiende Aarhundrede (vedbliver den irske Lærde Duald Mac Firbis i sin utrykte, Aar 1650 skrevne Afhandling om „the Fomorians and Lochlanns") „var Irland opfyldt med Skibe og Eventyrere, nemlig Flaader, förte af Birn (Björn?), Odvin (Odin?), Grifin eller Grisin, Suatgar, (Svartgeir), Lágmann, Earbalbh, Sitric, Buidin, Bernin, Crioslach, Torberd Roe, Snimin, Suainin (Svend), Barun, Mileadh Lua og Inghean Roe. Alle de Onder, der för havde overgaaet Irland, vare for Intet at regne imod hvad der nu skete. Thi de Fremmede spredte sig over hele Irland og byggede Fæstninger („Caers") og Slotte. Og de viste ikke Ærefrygt for Nogen. De havde for Sæd at dræbe Erinns (Irlands) Konger, og slæbe

Dronningerne tilligemed de fornemste Qvinder bort i Trældom over Havet".

„En Flaade, hvis Lige aldrig var seet, kom under Jomar More, Sönnesön af Jomar, og hans tre Sönner, Dubhgall, Cualladh og Aralt. De besatte Öen Inis Sibtónn i Havnen ved Limerick, og tiltvang sig Herredömmet over de för ankomne Fremmede („the Galls").

„De Fremmede satte nu en Konge over hvert Landskab, en Hövding over hvert Distrikt, en Abbed over hver Kirke, en Forstander over enhver By og en Soldat i hvert Huus, saa ikke een af Erinns Mænd havde nogensomhelst Myndighed over sine Eiendomme, ligefra Hönens Æg til de hundrede Malkeköer. Og Ingen turde understaae sig at vise Ömhed eller Ædelmodighed mod Fader, Moder, Biskop, verdslig eller geistlig Herre, ja hverken mod dem, der vare syge og elendige, eller mod det nyfödte Barn. Om endog en Irlænder kun havde een Ko, skulde dog dens Melk gives til Soldaten, saa Irlænderen selv ingen Melk kunde faae. Og en Unze Guld eller Sölv skulde betales hvert Aar i Hovedskat til Kongen, og den, der ikke kunde udrede Skatten, maatte gaae i Trældom eller finde sig i at faae sin Næse afskaaren" o. s. v.

Ligesom de irske Kröniker paa denne Maade give udsmykkede og overdrevne Skildringer af Nordboernes Seire og Magt i Irland, saaledes tegne de ogsaa hyppig „de Danskes" Nederlag med altfor stærke poetiske Farver. Den ovennævnte ældgamle Krönike om „Irernes og Nordboernes Krige" fortæller t. E., at nogen Tid för Slaget ved Clontarf stod en hidsig Kamp ved Glennmama i Nærheden af Dublin mellem den irske

Konge Brian Boroimha og „de Danske" i Dublin; desuden havde Leinsterboerne, som kort iforveien vare dragne ind i den af „de Danske" besatte og forskandsede Deel af Dublin („the Danish precinct of Dublin"), forenet sig med „de Danske". Kong Brian seirede i Slaget, og der fandtes da i det sydlige Irland fra Forbjerget Howth ved Dublin til Bjerget Brandon i Kerry (eller omtrent i Tredieparten af hele Landet) „ikke en Tærskelo, uden at en dansk Træl tærskede der, eller en Haandqværn, uden at en dansk Trælqvinde malede paa den".

De nordiske Sagaers Beretninger om Nordboerne i Irland ere af en heel forskjellig Art. Det var at vente, at den med Sydens Livlighed begavede Irlænder, der tilmed under Nordboernes Erobringstoge jævnlig var stædt i spændende Angst, maatte opfatte disse Forhold ganske anderledes, end den rolige Nordbo, der i Erobringerne i Irland kun saa en simpel Gjentagelse af hvad der samtidig skete i saamange andre Lande. De nordiske Beretninger ere i Reglen kortere, end de irske, og indskrænke sig simpelthen til at fortælle enkelte Begivenheder; sædvanlig er det i Forbigaaende og næsten tilfældig, at Irland omhandles. Efter Sagaerne skulde man endog troe, at Nordboernes Herredömme i Irland havde været meget ringere baade i Udstrækning og Varighed, end virkelig Tilfældet var; saalidt Tanke have Sagaskriverne havt om at ville forhöie deres Landsmænds Hæder paa den historiske Sandheds Bekostning. Hvad derfor Sagaerne og de övrige nordiske Kröniker berette om Irland, er fordetmeste meget paalideligt og i al Fald stemmende med de hos Irerne

selv dengang gjeldende Forestillinger. Det er aldeles aabenbart, at Sagaskriverne enten personlig have været i Irland eller dog hentet deres Kundskab af Mænd, som fra Vikingsfærd og Handelsreiser kjendte nöie til Landet. Et höist mærkeligt Beviis herpaa afgiver den Nöiagtighed, hvormed forskjellige Steder i Irland beskrives. Det gamle irske Kongesæde „Teamor" eller Tara, der ogsaa er berömt for sin herlige Beliggenhed, omtales saaledes i „Kongespeilet" under Navnet „Themar" med Tilföiende „at Folk ikke kjendte nogen smukkere Stad paa Jorden". Desuden hedder det sammesteds, at Byen og Borgen tilsidst pludselig sank, fordi en Konge afsagde en uretfærdig Dom — et Sagn, som endnu den Dag i Dag er almindeligt i Irland.

Selv Steder i Irland, der nævnes i Sagaerne, men som man tidligere ikke har kunnet gjenfinde i Irland, er man nu ved Hjelp af de irske Kildeskrifter bleven istand til at paavise. Kongespeilet beretter t. E., at den hellige Diermitius havde en Kirke paa en lille Öe, „Misdredan" eller „Inisdredan", i Söen „Logherne"; denne Öe er ligefrem „Inisdreckan" i Lough Erne, hvor virkelig St. Diermitius i sin Tid havde en Kirke. Senere Afskrivere af Bogen have tydelig nok forvansket Inisdreckan til Inisdredan, Misdredan o. s. v. Paa lignende Maade er det gaaet med den berömte Konge Brian Boroimha's Borg, der i Sagaerne ved en Afskriverfeil kaldes „Kanntaraborg" eller „Kunjáttaborg", istedetfor „Kanncaraborg". Brian Boroimha's i Irernes Sagn og Sange forherligede Borg kaldtes nemlig paa Irsk „Ceann-Caraidh", udtalt Cancara, og var beliggende i Killeloe ikke langt fra Limerick ved Floden Shannon

paa Vestkysten af Irland. Til det irske Cancara föiede da Nordboerne kun den nordiske Endelse „borg". Fremdeles hedder det i Sagaerne, at man fra Reykjanæs paa Island kunde seile til „Jölldulılaup" paa Irland i henved otte Dage, eller efter nogle Læsemaader endog i meget kortere Tid. Forhen har man sögt dette Sted ved Lough Swilley nær Forbjerget Cap Malin, nord paa Irland. Men Jölldulılaup, der betyder „Bölgernes Löb eller Bryden" er ligefrem en Oversættelse paa Islandsk af det gaeliske Navn Corrybracan („Coire Breacain"), hvormed de gaeliske Folk betegne en Malström, og hvormed Irerne særligt betegnede en Malström mellem den lille Öe Rathlin (eller Raghrin) og den nordöstligste Deel af Irland (Grevskabet Antrim). At de gamle Islændere netop udhævede dette Punkt paa Irland, er efter al Sandsynlighed begrundet deri, at Öen Rathlin i Oldtiden var en Hovedstation for Overfarten fra Irland til Skotland og som saadan Samlingspladsen for en Mængde Kjöbmænd og andre Reisende. Endelig fortæller Snorre, at der i Begyndelsen af det elvte Aarhundrede blev kæmpet et heftigt Söslag mellem den orknöiske Jarl Einar og den irske Konge „Konofögr" i Ulfreks eller Ulfkelsfjord under Kysten af Irland. Denne Fjords Beliggenhed var aldeles ubekjendt indtil det nylig blev opdaget, at Fjorden Lough Larne, noget over tre danske eller omtrent fjorten engelske Mile Nord for Belfast paa Östkysten af Irland, i et Dokument, udstedt af den engelsk-irske Konge Johan Aar 1210, dengang endnu kaldtes „Wulvricheforð", hvilket paa det Nöieste stemmer med det islandske Navn: „Úlfreksfjörðr". Ved et mærkeligt Træf var der kort iforveien netop paa Kysten af Lough Larne opgravet et Skelet og ved det et temmelig stort Jernsværd med en kort Pareerstang og en stor trekantet Knap i Enden af Fæstet, hvilket Sværd (hvad vi i det Fölgende skulle godtgjöre) ikke havde nogen irsk, men en bestemt nordisk Form, saaledes som Sværdene brugtes i Slutningen af Nordens Hedenskab. Der er al Sandsynlighed for, at Skelettet og Sværdet hidröre fra een af de i det ommeldte Slag faldne nordiske Kæmper, som efter Slaget er bleven begravet paa Strandbredden. Baade jordfundne Oldsager og det tabte, men gjenfundne Stedsnavn bidrage paa denne Maade til at hævde Troværdigheden af Snorres Beretning.

De irske og nordiske Kildeskrifter samstemme i, at Nordmændene og de Danske meget tidlig satte sig fast i Irland. Ved Aar 795 skulle de förstegang have övet Vikingsfærd paa Kysterne, og heni det niende Aarhundrede vare mange af dem allerede bosatte i Landet. Blandt de Mænd, der i Slutningen af det niende og Begyndelsen af det tiende Aarhundrede först bebyggede Island, nævnes idetmindste adskillige Irer eller rettere Efterkommere af Nordmænd, bosatte i Irland, t. E. Thormod og Ketil Bufa, Askel Hnokkan, der nedstammede fra den irske Konge Kjarval m. fl. Indbyrdes Ægteskaber mellem Nordboerne i Irland og Irerne synes nemlig fra den förste Tid af at være indgaaede, hvorved det bliver forklarligt, at flere Mænd paa Island tidlig bare irske Navne, som Kjaran og Niel eller Njáll.

Nordboerne i Irland maatte ligesom deres danske Frænder i England begynde med at bosætte sig paa Kysterne, hvorfra de da lidt efter lidt baade ad krigerske

og ad fredelige Veie udbredte deres Herredömme ind over Landet. Ved Siden af denne stadig voxende, mere fredelige Bebyggelse, vedbleve omsværmende nordiske Vikinger at gjöre Angreb rundtom paa Irland, hvorved Irernes Magt betydelig svækkedes. Imidlertid indtraadte der heni det tiende Aarhundrede en vis Standsning baade i Vikingstogene og i de nye nordiske Bosættelser i Irland; det hedder endog (skjönt muligviis overdrevet), at i omtrent fyrgetyve Aar vare „de Fremmede" (the Galls) heelt udjagede af Landet. Denne Slappelse af Nordboernes Magt i Irland var omtrent samtidig med den danske Magts Aftagen i England og synes at være fremkaldt ved de samme Aarsager, nemlig indre Gjæringer i de skandinaviske Moderlande, der forböd at sende saa rigelig Hjelp til Nybyggerne udenfor Norden, som tilforn.

Men dobbelt vældig reiste sig derefter Nordboernes Herredömme i Irland. Det var saa langt fra, at Irerne nu formaaede at udjage de Fremmede, at disse endog ofte, tiltrods for deres ringe Antal i Sammenligning med Irerne, spillede Herrer i Landet. Det var aabenbart især Nordmænd, som bosatte sig i Irland, skjönt ogsaa ikke faa Danske vare blandede med dem. I senere Tider omfattes i Irland alle Nordboere under den fælles Benævnelse „Danske". Men Irernes ældste og bedste Kröniker skjelne, som alt forhen berört, mellem de lyshaarede „Finnlochlannoch" eller „Fionn-Lochlannaigh" (Nordmændene) og de mörkhaarede „Dubh-Lochlannoch" eller „Dubh-Lochlannaigh" (de Danske), og hvad der er det Samme mellem Dubgall („Dubh-Ghoill") og Finngall („Fionn Ghoill"). Den ovenfor omhandlede

Krönike om „Irernes og Nordboernes Krige", der tydelig gjör Forskjel paa Nordmændene og de Danske, siger udtrykkelig, at de Danske kun vare een af de Stammer, der gjorde Erobringstoge til Irland. Af de irske Kröniker seer man endogsaa, at Nordmændene og de Danske ofte kæmpede indbyrdes om Herredömmet i Irland; t. E. ved Aar 845 hedder det i de irske Annaler: „Dubhgallerne (de Danske) kom dette Aar til Dublin, nedsablede Finngallerne, ödelagde deres Befæstninger og förte mange Fanger og meget Bytte bort med sig". Lignende indre Tvistigheder nævnes oftere i Aarbögerne, men endnu hyppigere naturligviis forekomme de Danske som kæmpende i Forening med Nordmændene. Paa den flade Kyststrækning midt paa Irlands Östkyst mellem Dublin og Drogheda, som kaldes Finngall ɔ: „de Fremmedes Land" (af „finne" et Land og „gall", en Fremmed), og som i Oldtiden væsentligst blev bebygget af Nordboere, ligger en lille By: Baldoyle. I gamle Dokumenter kaldes denne By „Balidubgail", „Dubhgallernes By" („bal" en By) eller de Danskes By. Den afgiver saaledes et levende Beviis paa, at ogsaa Danske i sin Tid virkelig vare bosatte i Irland. Dubhgaller skulle tillige have nedsat sig i Egnene nærmest Syd og Vest for Dublin.

Af Stedsnavne i Irland, der iövrigt minde om Nordboernes Herredömme, maae især fremhæves Navnene paa tre af Irlands fire Landskaber, nemlig Ulster (paa Irsk „Uladh"), Leinster (Irsk „Laighin") og Munster (Irsk „Mumha" eller „Mumhain"), som alle til deres oprindelige irske Former have faaet den nordiske eller norske Endelse staðr, ster, hvorved de nubrugelige

Navne ere dannede. Det turde endog være et Spörgsmaal, om ikke selv Navnet Irland först har faaet denne Form af Nordboerne. Man har i denne Henseende i al Fald kun Valget mellem Nordboerne og Angelsaxerne; thi Irerne kalde endnu den Dag i Dag Landet Eirinn eller Eiri. Endelsen „land" er aldeles ukjendt i deres Sprog.

At Nordboerne og navnlig Nordmændene have kunnet give Irlands tre vigtigste Landskaber deres nuværende Navne, antyder noksom, at de i ikke ringe Antal maae have været bosatte der, eller at de idetmindste længe maae have hersket i disse Egne, hvilket ogsaa de irske Krönikers Udsagn stadfæste. Men forresten vil man i Reglen forgjæves blandt Irlands Stedsnavne lede efter saadanne Spor af en udstrakt nordisk Bebyggelse, som Nordengland frembyder. Det er af alle Omstændigheder klart, at Nordboerne i Irland forholdsviis mindre have været bosatte paa Landet, hvor de, som Fölge af Irlands afsides Beliggenhed, dets Störrelse og Folkerigdom, i nogen Afstand fra Kysten vare udsatte for altfor megen Fare, end i Byerne, hvor de bedre kunde samle deres Magt bag Volde og Grave. Men hvad der er saa höist paafaldende, er, at Nordboerne havde deres Hovedstyrke netop i de Byer, der bestandig senere have været de störste og mægtigste Stæder i Irland. Nordboernes Herredömme i Irland havde overhovedet en fuldkommen særegen Charakteer, idet det var deelt i flere smaae adsplittede Kongeriger, der hver for sig alene omfattede en By eller endog kun en Deel af samme, i det Höieste med et ubetydeligt tilliggende Landdistrikt. At saadanne Kongeriger

kunde bestaae gjennem flere Aarhundreder, selv længe efter at det danske Herredömme var gaaet tilgrunde i England, er tilvisse een af de mærkeligste og med Hensyn til Nordboernes Civilisation meest talende Kjendsgjerninger i de nordiske Udvandringers Historie.

§ 3.

Norske Konger. Limerick. Cork. Waterford. Reginalds Taarn. Dublin. Thengmotha. Oxmantown.

Ifölge paalidelige historiske Vidnedbyrd havde Nordmændene og de Danske, eller, som de i Irland kaldtes, „Östmændene" (fordi de oprindelig vare komne österfra), fornemmelig taget sig Bopæle i Dublin, Waterford og Limerick, hvor de alt i det niende Aarhundrede kunde stifte særegne nordiske Kongeriger. Desuden vare de i betydeligt Antal bosatte i Wexford, Cork og flere irske Stæder, saa de efterhaanden havde bemægtiget sig de baade for Seilads og for Samqvem med rige Oplande bedst beliggende Stæder i det östlige, sydlige og vestlige Irland.

Men Midtpunktet for Nordboernes egentlige Magt her, var dog den nuværende Hovedstad Dublin. Denne anseelige By, der for Öieblikket siges at tælle over tre hundrede tusinde Indbyggere, ligger paa begge Sider af Floden Liffey tæt ovenfor dennes Udlöb i det irske Hav, og er omgivet af et yndigt og frugtbart Opland. I Oldtiden, i Særdeleshed för Nordmændenes Ankomst til Irland, synes den dog forholdsviis kun at have været temmelig ringe, baade med Hensyn til Udstrækning og Befolkning, om den nu endog alt dengang paa Grund af sin heldige Beliggenhed og sine Forbindelser med

Nabolandene, var maaskee den vigtigste By i Irland. Thi meget store Stæder havde Irland i en saa tidlig Tid endnu ikke at opvise. Men da i al Fald Dublin med sin nærmeste Omegn var eet af de meest tiltrækkende Punkter paa Irlands Östkyst, bleve nogle af de förste nordiske Riger i Irland stiftede her. Omtrent i Midten af det niende Aarhundrede skal saaledes en berömt norsk Viking Olaf den Hvide have erobret Dublin og opkastet sig til Konge over Staden og Egnen. Efterat Olaf var falden i et Slag, kom senere to Sönner af Kong Harald Haarfager i Norge, nemlig Thorgils, af Irerne kaldet Turges, og Frode, som ligeledes med Sværdet reiste sig Kongethroner i Dublin. Efter dem igjen, sige de irske Kröniker, landede tre Brödre Olaf, Sigtryg og Ivar, som bleve Konger i Dublin, Waterford, og Limerick. Fra den Tid af herskede norske Konger, med faa Afbrydelser, gjennem fulde tre Aarhundreder i disse Stæder.

Der vilde unægtetig kunne være nogen Aarsag til at tvivle om et saa udstrakt norsk Herredömme i det fjerne Irland og om en saa paafaldende Mængde nordiske, især norske Bykongers virkelige Tilværelse, hvis ikke Navnene paa en stor Deel af Kongerne vare bevarede, og det ikke saameget i Nordboernes egne, som netop i de overvundne Irers Kröniker, for hvilke der i denne Retning ikke var nogen Anledning til Overdrivelse. Adskillige af de i de irske Kröniker omtalte norske Konger nævnes ovenikjöbet i samtidige angelsaxiske og nordiske Beretninger, hvorved det bliver dobbelt sandsynligt, at ogsaa de övrige af Irerne ommeldte norske Konger i sin Tid have hersket i de angivne Stæder.

Norske eller nordiske Konger i Irland.

(Efter Lindsay: „The Coinage of Ireland", Cork 1839).

A. Konger i Dublin.

Anlaf (Olaf) 853.
Ifar (Ivar) 870.
Ostinus (Eistein) 872.
Godfred (Gudröd?) 875.
Sihtric (Sigtryg) 893.
Sihtric 896.
Regnald (Ragnvald) 919.
Godfred 920.
Anlaf 934.
Blacar (Blake) 941.
Godfred 948.
Anlaf 954.
Godfred 960.
Anlaf 962.
Regnald.
Gluniarand 981.
Sihtric forjaget 989.
Ifar 993.
Sihtric igjen 994.
Anlaf 1029.
Sihtric 1034.
Anlaf 1041.
Ifar 1050.
Eachmargach 1054.
Maelnambo 1064.
Godred Crovan 1066 (?).
Godfred Merenach 1076.
Gilalve 1094.
Torfin 1109.
Regnald 1125.
Godfred 1147.
Oicterus (Ottar) 1147.
Broder 1149.
Askel 1159.
Roderick 1171 til omtrent 1200.

B. Konger i Waterford.

Sihtric 853.
Ifar 983.
Regnald 1000.
Sihtric 1020.
Regnald 1023.
Commuanus 1036.

C. Konger i Limerick.

Ifar 853, Konge i Dublin Aar 870.
Ifar 940.
Olfin 942.
Harold O'Ifar.
Magnus 968.

Da de irske Kröniker saaledes ikke alene give de udförligste, men tillige de for Nordboerne mindst partiske Efterretninger om de norske Konger i Irland, er der over disse vedföiet en Kongerække, som en irsk Forfatter i sin Tid har udarbeidet efter irske Kildeskrifter. Man vil af denne (der dog neppe er fuldstændig) see, at Kongernes nordiske Navne (som Olaf, Ivar, Eistein, Sigtryg, Godfred eller Gudröd?, Ragnvald, Torfin, Ottar, Broder, Eskil, Rörik, Harald og Magnus) i Almindelighed fremtræde klart og bestemt gjennem de noget forvanskede irske Former, medens ganske enkelte Navne, som Gluniarand (der paa Irsk betyder Jernknæ), Eachmargach, Maelnambo og Gilalve synes at være ligefremme irske Oversættelser eller dog heelt irske Omdannelser af de nordiske Navneformer.

Om Kongerne i Limerick og Waterford savnes udförligere Efterretninger, navnlig fra det elvte og tolvte Aarhundrede, skjönt det forresten er vist nok, at de her vedbleve at herske ligesaa længe, som i Dublin. I vore Dage vil man heller ikke i de to nysnævnte Stæder opdage mange kjendelige eller synlige Spor af Östmændenes og deres Kongers gamle Herredömme. Ikkun Waterford synes at have faaet sit nuværende Navn fra Nordboerne. Irerne kalde nemlig Byen „Port Lairge", hvilket Navn de nyere irske Lærde endog have villet tillægge en „dansk" Oprindelse, idet det antages for at hidröre fra en „dansk" Hövding Lairge, der ved Aar 951 omtales i de irske Aarböger. Nordmændene derimod kaldte den „Veðrafjörðr", hvis Lighed med Waterford er aldeles umiskjendelig. Nær Bredden af den „Fjord" som efter dette turde have givet Byen

Navn, sees ogsaa endnu et i Irland saare sjeldent Mindesmærke om de gamle Nordmænds Befæstningskunst, nemlig et rundt Taarn, som skal være opbygget Aar 1003 af den i Waterford herskende norske Konge Regnald eller

Reginald (Ragnvald), og som almindelig den Dag i Dag benævnes Reginalds Taarn („Reginalds Tower"). Senere

Da de irske Kröniker saaledes ikke alene give de udförligste, men tillige de for Nordboerne mindst partiske Efterretninger om de norske Konger i Irland, er der over disse vedföiet en Kongerække, som en irsk Forfatter i sin Tid har udarbeidet efter irske Kildeskrifter. Man vil af denne (der dog neppe er fuldstændig) see, at Kongernes nordiske Navne (som Olaf, Ivar, Eistein, Sigtryg, Godfred eller Gudröd?, Ragnvald, Torfin, Ottar, Broder, Eskil, Rörik, Harald og Magnus) i Almindelighed fremtræde klart og bestemt gjennem de noget forvanskede irske Former, medens ganske enkelte Navne, som Gluniarand (der paa Irsk betyder Jernknæ), Eachmargach, Maelnambo og Gilalve synes at være ligefremme irske Oversættelser eller dog heelt irske Omdannelser af de nordiske Navneformer.

Om Kongerne i Limerick og Waterford savnes udförligere Efterretninger, navnlig fra det elvte og tolvte Aarhundrede, skjönt det forresten er vist nok, at de her vedbleve at herske ligesaa længe, som i Dublin. I vore Dage vil man heller ikke i de to nysnævnte Stæder opdage mange kjendelige eller synlige Spor af Östmændenes og deres Kongers gamle Herredömme. Ikkun Waterford synes at have faaet sit nuværende Navn fra Nordboerne. Irerne kalde nemlig Byen „Port Lairge", hvilket Navn de nyere irske Lærde endog have villet tillægge en „dansk" Oprindelse, idet det antages for at hidröre fra en „dansk" Hövding Lairge, der ved Aar 951 omtales i de irske Aarböger. Nordmændene derimod kaldte den „Veðrafjörðr", hvis Lighed med Waterford er aldeles umiskjendelig. Nær Bredden af den „Fjord" som efter dette turde have givet Byen

Navn, sees ogsaa endnu et i Irland saare sjeldent Mindesmærke om de gamle Nordmænds Befæstningskunst, nemlig et rundt Taarn, som skal være opbygget Aar 1003 af den i Waterford herskende norske Konge Regnald eller

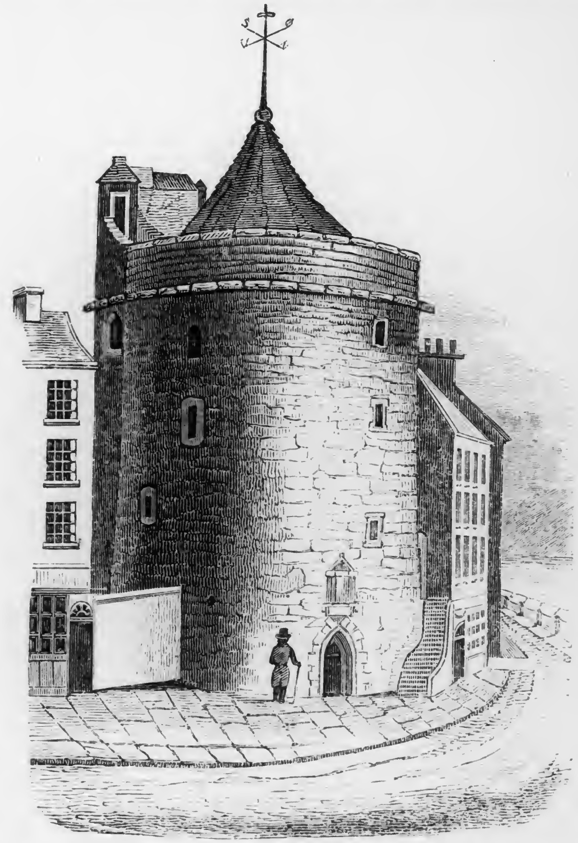

Reginald (Ragnvald), og som almindelig den Dag i Dag benævnes Reginalds Taarn („Reginalds Tower"). Senere

blev Taarnet, der ogsaa paa Irsk heed „Dundory" eller Kongens Fæstning, benyttet baade som Fæstning og Myntsted. Efter den engelske Erobring af Waterford brugte Earl Strongbow det Aar 1171 som et fast Tilholdsted, i hvilket han bl. A. en Tidlang havde den sidste Konge over „de Danske" i Waterford: „Reginald" fængslet. Senere undergik Taarnet forskjellige Omvexlinger, indtil det Aar 1819 blev istandsat i sin oprindelige Form (idetmindste udvendig), saaledes som ovenstaaende Afbildning (efter Petrie) nærmere viser.

Med Dublin forholder det sig derimod ganske anderledes. Kongerækken ligefra Aar 853 til henimod Aar 1200, altsaa i næsten halvfjerdehundrede Aar er temmelig fuldstændig. Det var en ligefrem Fölge af de dublinske Kongers anseelige Magt og Indflydelse, at deres Navne ofte bleve berörte i Krönikerne i Forbindelse med vigtige Begivenheder baade i Irland og i de tilgrændsende Nabolande. De norske Konger i Dublin havde nemlig forstaaet efterhaanden at styrke og udvide deres Magt, ikke alene ved Vaaben, men ogsaa ved en snild og rigtig Politik. I Irland vidste de tidlig at benytte sig af de indre Stridigheder, der adsplittede de irske Stammer og Hövdinger. De sluttede sig til eet af de raadende Partier, indgik Ægteskaber med Döttre af irske Konger og Hövdinger, og gave igjen mægtige irske Mænd nordiske Qvinder tilægte. Ifölge den gammelirske, saakaldte Lecanbog („the book of Lecan"), havde Irernes Konge Congolaich (fra 934 til 954) med den dublinske Konge Anlafs eller Olafs Datter Radnalt en Sön Mortogh. Noget senere var en norsk Konge i Dublin af Navnet Anlaf gift med

en irsk Qvinde Dunlath, der blev Moder til den dublinske Konge „Gluin-Jarainn" (Jernknæ). Lignende Ægteskaber i de norske og irske Kongeslægter nævnes oftere; selv den af Irerne forgudede Konge Brian Boroimha var i nær Slægt med de norske Konger. Ved Gormlaith eller Kormlöd, en Datter af Leinsterkongen Morogh Mac Finn, blev han Fader til Teige og Donogh. Men Gormlaith var ogsaa en Tidlang gift med den dublinske Konge Anlaf, med hvem hun fik en Sön, den senere som Konge i Dublin berömte Sigtryg Silkeskjæg, og to af Brian Boroimhas Sönner, Teige og Donoch, af hvilke Teige længere hen igjen ægtede Mor, en Datter af den „danske" Konge Eachmargach i Dublin, vare saaledes Halvbrödre til deres Faders Fjende Kong Sigtryg. Den irske Leinsterbog („the book of Leinster") siger, at Gormlaith tillige var Moder til den norsk-irske Konge Amlaff (Olaf) Cuaran (Kvaran), medens den irske Krönikeskriver Duald Mac Firbis lader denne samme Olaf Kvaran være gift med Sadhbh (Save), en Datter af Brian Boroimha, og det endog „paa den Tid, da Clontarfslaget stod". Man vil efter dette lettere kunne forklare sig, at hele irske Stammer med deres Konge i Spidsen saa ofte kæmpede i Forening med Nordmændene og de Danske, idet de fælles politiske Interesser bleve fastere sammenknyttede ved Slægtskabets Baand.

Paa den anden Side vedligeholdt ogsaa de norske eller nordiske Konger i Dublin og Irland stadig baade Venskabs og Slægtskabsforbindelser med deres Landsmænd i England, Skotland og de skandinaviske Stamlande. Det kunde vel stundom hænde, at nordiske

Konger eller Vikinger t. E. fra Man og Orknöerne, angreb, ja endog erobrede for en Tid det norske Kongerige i Dublin, især naar Nordboerne her vare indbyrdes uenige. Men i Reglen synes de nordiske Nybyggere paa de brittiske Öer at have staaet Last og Brast med hverandre. Talrige nordiske Stridsmænd fra England, Skotland og de omliggende Öer kæmpede nu og da sammen med de i Irland bosatte Nordmænd imod de indfödte Irer. Men ogsaa de norske Konger i Irland understöttede hyppig med Vaabenmagt deres Frænder i England og Skotland mod Angelsaxerne og Bjergskotterne, ja vandt sig stundom Riger der. Hertil kom indbyrdes Ægteskaber, som ofte bleve stiftede, medens nordiske Kjöbmænd og Vikinger t. E. dvælede i Dublin ved de norske Kongers Hof. Da saaledes den norske Kongesön Olaf Tryggvesön, efterat være bleven christnet, opholdt sig nogen Tid hos den norske Konge Olaf Kvaran i Dublin, blev han gift med dennes Söster Gyda.

Mange Efterretninger vidne, at Nordmændene i Irland, idetmindste i Stæderne og især i Dublin, vare mægtige nok til at vedligeholde deres nordiske Sprog og övrige nordiske Eiendommeligheder ligeoverfor Irerne. De islandske Skjalde Thorgils Orraskjald og Gunnlaug Ormstunga siges udtrykkelig i det tiende og elvte Aarhundrede at have gjæstet det norske Kongehof i Dublin, hvor de ved deres hjemlige Qvad forlystede de nordiske Kæmper. Ældgamle irske Skrifter meddele Pröver ikke alene paa Nordmændenes særegne Sprog, men ogsaa paa deres særegne Skrift, Runerne, som paa Irsk kaldtes: „Ogham na Loochlannach" eller „Gallogham" (Nordboernes eller de Fremmedes Ogham); Ogham var nemlig Navnet paa en Skrift, som Irerne dengang brugte. Ogsaa til eiendommelig nordiske Institutioner hos Nordmændene og de Danske i Irland har man enkelte Spor. I et irsk Digt fra den ældre Middelalder om den norske Hövding: „Magnus den Store", benævnes Nordboerne: „Folket med de tolv Dommere (eller Raadmænd „counsellors")", hvorved man ikke kan undlade at tænke paa, at de i Irland bosatte Nordmænd, ligesom de Danske i England, vistnok i Rettergangssager maae have brugt en Art Nævninger, bestaaende af tolv anseete Mænd — en Indretning, der var Irerne saa fremmed og paafaldende, at de formelig efter den gave Nordboerne et Tilnavn. Idetmindste er det fuldkommen sikkert, at Nordmændene i Irland, hvad de irske Kröniker indrömme, virkelig med Hensyn til deres kirkelige Institutioner holdt sig fuldkommen afsondrede fra Irerne, ja at de tilmed i Dublin havde et eget Thingsted, som bar det nordiske Navn „Thing". I et Dokument af Aar 1258 bortgives noget Jord i Forstaden (suburbs) til Dublin i „Thengmotha" (af „mote" en Höi), hvilket den irske Udgiver (Rev. R. Butler) rigtig forklarer ved: „Forsamlingstedet for Afgjörelsen af Retsager under det danske Herredömme i Dublin" („place of legal assembly in the Danish times of Dublin"). Efter Thingstedet, der synes ikke at have været langt fra det Sted, hvor det nuværende Slot i Dublin staaer, og hvor alt Nordmændene havde anlagt en stærk Borg, fik det omliggende Sogn „Sanct Andreas" Tilnavnet „de Thengmote".

Een af de væsentligste Aarsager til, at Nordmæn-

dene i de irske Stæder uafbrudt kunde vedligeholde deres nordiske Eiendommeligheder og saaledes tillige deres selvstændige Magt, var, at de ikke alene boede blandede med Irerne, men at de (som Giraldus Cambrensis bestemt antyder) i hver Stad havde anlagt en egen By, omgiven af dybe Grave og stærke Mure, der sikkrede dem mod Angreb af Irerne. Navnlig ved Liffeyfloden tæt op til det gamle Dublin havde de bygget sig en egen, temmelig betydelig By, som var stærkt befæstet med Grave og Mure, og som efter de der bosatte Nordmænd og Danske eller „Östmænd" senere fik Navnet „Ostmantown" (i latinske Breve „vicus" eller „villa Ostmannorum") ɔ: Östmændenes By. Selv de irske Kröniker, som vidne, at Nordmændene i Dublin alt i Begyndelsen af det tiende Aarhundrede havde forskandset sig godt med Mure og Volde, lade forstaae, at Nordboerne i at opkaste Volde og befæste Byer vare Irerne langt overlegne. Gjennem hele Middelalderen vedblev Ostmantown at udgjöre en ganske særegen Deel af Dublin, og hver Aften lukkedes omhyggelig Portene til de stærke Fæstningsmure, af hvilke den var omgiven. Tilsidst slöifedes Murene og Ostmantown eller som den nu med en fordærvet Udtale kaldes „Oxmantown" (hvorfra en irsk Peer i nyere Tid har faaet Titlen Lord Oxmantown) indlemmedes fuldstændig i Dublin. Men til den Dag i Dag er her Navnet Oxmantown bevaret som et uafviseligt Minde om den fordums Tilværelse af en selvstændig norsk By inde i Irlands störste og betydeligste Stad.

§ 4.

Norske Stedsnavne. Ved Dublin. Norske Begravelsespladser. Norske Vaaben og Smykker.

De faa nordiske Stedsnavne i Irland ere, med Undtagelse af de för berörte Landskabsnavne, indskrænkede til de yderste Kyster og der især til Öers og Fjordes Navne. Paa Vestkysten findes kun et Par tvivlsomme, som Öenavnet Ennisskerry (hvis förste Deel er det irske Inis en Öe, og hvis sidste Deel synes at indbefatte det nordiske „sker" eller Skjær) samt Navnet paa Havnen eller Vigen: Smerwick. Desuden gives der paa Elvene, t. E. paa Shannon nær Limerick og Killaloe, hvor Lax fanges ved Net, der ere spændte tværs over Floden, flere Steder, som endnu kaldes Laxweir. Ordet Lax er ukjendt i det Irske Sprog, men fremtræder som bekjendt i flere andre nordiske Stedsnavne i Skotland. Paa Sydkysten kan der, foruden Waterford, höist kun være Tale om Öen Dursey (Þórsey?) med den hosliggende lille Öe Calf. Paa Östkysten derimod forekomme de fleste. I enkelte, ved de bedste Fjorde beliggende Stæders Navne synes man at kunne spore den nordiske Endelse „fjörðr", som Syd for Dublin, i Wexford (paa Irsk: Loch Garman), og Nord for Dublin, i Strangford og Carlingford (paa Irsk: Cuan Cairlinne). Men forresten ere alle övrige Stedsnavne af nordisk Oprindelse eller med nordiske Endelser samlede omkring Dublin som Midtpunkt.

Ved det sydlige Indlöb af Dublinbugten ligger Öen „Dalkey" (paa Irsk: Delg-Inis) og ved det nordlige Indlöb det höie rundtformede Forbjerg Howth (paa Irsk: „Ceann Fuaid" eller „Beann Edair"), i gamle Breve

ogsaa Hofda, Houete, Houeth, aabenbart det nordiske „höfud" eller Hoved, hvilket netop var et til Stedet særdeles passende Navn. Tæt derved er ogsaa den gamle danske By Baldoyle og det af Nordmænd bebyggede Distrikt Finngall. Lige Nord for Howth höiner sig Irlandsöen „Irelands-eye" (paa Irsk: „Inis Eirinn" og „Inis Meic Ness'ain") og længere nordpaa igjen Öerne „Lambay" (Irsk: Rachrainn) og „Skerries" eller Skjærene. Tæt vestenfor Dublin ved et herligt Laxespring i Liffeyfloden ligger fremdeles den lille By „Leixlip" (hvis Navn i gamle latinske Breve er oversat „saltus salmonis", ligefrem Oldn. „lax-hlaup" Laxlöb eller Laxespring), hvilket Navn atter erindrer om den af de gamle Nordmænd saa höilig yndede Laxefangst. Hvorvidt endelig det nærmest til Grevskabet Dublin stödende Grevskab Wicklow har sit Navn fra Nordmændene, er tvivlsomt, skjönt ikke usandsynligt, da det paa Irsk hedder Inbhear Dea, men i gamle Dokumenter Wykynglo, Wygyngelo og Wykinlo, hvorved man ikke kan undlade at tænke paa det nordiske Vig eller Viking.

I al Fald udhæve de bestemt nordiske Stedsnavne omkring Dublin tilstrækkelig denne Stads og den omliggende Egns fremragende Betydning for de gamle Nordmænd og Danske. Forskjellige Udgravninger og derved gjorte Opdagelser i og omkring Dublin have ligeledes i den nyeste Tid givet yderst mærkelige Bidrag til at stille dette i et endnu klarere Lys.

Ved Anlæget af en Jernbane forbi Kilmainham, der nu er den vestligste Udkant af Dublin, afdækkede Arbeiderne for nogle Aar siden en Mængde ældgamle Begravelser. I disse laae hele Rækker af Skeletter,

hver i sin Grav, og ved Siden af dem mangehaande Jernvaaben og Smykker. Heldigviis bleve adskillige af de saaledes fundne Oldsager bevarede, navnlig for det Kongelige Irske Akademies Museum i Dublin, hvorved de irske Oldforskere fik Leilighed til at overbevise sig om, at de ved Kilmainham opgravede Oldsager vel maatte være en god Deel ældre, end den engelske Erobring af Irland, men at de dog ingenlunde vare af den Art, som ellers sædvanlig fandtes i Irland fra den irske Jernalder. Det er i Virkeligheden ogsaa hævet over al Tvivl, at de ikke hidröre fra Irerne, men fra de i Irland dengang bosatte Nordmænd (eller Danske). Allerede de her hosföiede enkelte Afbildninger ville for enhver nordisk Oldkyndig frembyde lutter bekjendte Gjenstande, der ere saa nöie overeensstemmende med de i vore nordiske Museer opbevarede Oldsager fra Jernalderen, at man skulde kunne tro dem forarbeidede af de samme Hænder.

S v æ r d e n e (Fig. 1—3 paa omstaaende Side), som ogsaa have megen Lighed med de ovenfor (Side 72) beskrevne, i England fundne nordiske Sværd, ere fra 24 til 32 Tommer lange. Nogle ere tveæggede, medens andre kun have een Eg. Knappen og Pareerstangen paa Fæstet er paa flere af dem prydet med meget net indlagte Guld-, Sölv- og andre Metalstykker. Paa et enkelt har man fundet indgravet nogle latinske Bogstaver, hvilket ogsaa sees paa et Sværd fra Jernalderen i Museet i Kjöbenhavn. Selv de gamle Irer omtale, hvorledes Nordmændene forsynede deres Sværd med Indskrifter; et ældgammelt irsk Digt siger nemlig:

„Hid blev bragt, i Lochlans Konges Sværdskede,

Fig. 2.

Fig. 1.

Fig. 3.

Fig. 5.

Fig. 4.

Fig. 6.

Fig. 8.

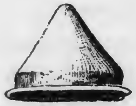

Fig. 9.

Fig. 12.

Fig. 7.

Fig. 10.

Fig. 11.

Fig. 2.

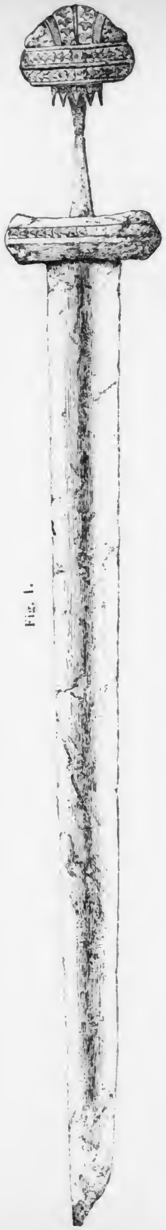
Fig. 1.

Fig. 3.

Fig. 5.

Fig. 4.

Fig. 6.

Fig. 8.

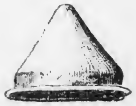

Fig. 9.

Fig. 12.

Fig. 7.

Fig. 10.

Fig. 11.

Oghamskriften over Havet. Det var hans egen Haand, der ristede den".

Rimeligst er der ved Oghamskriften her meent „Nordmændenes Ogham" eller Runerne, hvormed, som vore Sagaer berette, de gamle Nordboeres Sværd dengang hyppig vare prydede. Af ægte irske Jernsværd fra hiin gamle Tid har man efterhaanden i Irland opdaget

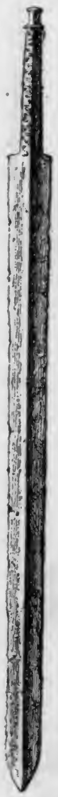

flere baade i Shannonfloden og i gamle irske Borgpladser. Som hosstaaende Afbildning af den hyppigst forekommende Form udviser, ere de meget mindre, end de norske Sværd, og mangle i Reglen baade disses Pareerstang og den store Knap i Enden af Fæstet. I det Hele ere de irske Jernsværd af en ældre, mere ufuldkommen Art og nærme sig höist paafaldende til de i Broncealderen i Irland brugelige Broncesværd. Ved at lægge det korte og daarligt formede irske Jernsværd ved Siden af det ulige större, bedre og prægtigere norske Sværd, turde man næsten sige, at man faaer ligesom et levende Billede af det svækkede og slet udrustede Irerfolk ligeoverfor de kraftfulde og velbevæbnede Nordmænd.

De norske Kæmper, der ved Kilmainham have fundet deres sidste Hvilested, ere öiensynlig blevne begravede med alle deres Vaaben ligefra den berömte „danske Stridsöxe" (Fig. 4) og Spydet eller Landsen (Fig. 5—6), som maa have været nedlagt med hele Skaftet, efterdi ogsaa Dopskoen (Fig. 7) er funden, til Skjoldet. Men da dette meest har været af Træ, er der af hele Skjoldet ikke blevet mere tilbage, end

den store Jern-Knap eller Bule (Fig. 8—9), der har siddet paa Midten og som har tjent til at optage den Haand, hvormed Skjoldet blev fört.

Blandt alle de fundne Sager er der imidlertid neppe Noget, som bestemtere viser hen paa deres norske eller nordiske Oprindelse, end Tilstedeværelsen af de alt ved Skotlands Kyster omtalte eiendommelige skaalformede Spænder, (Fig. 10—11), som ellers ere ukjendte i Irland, samt af nogle ganske særegne smaae Beenknapper (Fig. 12), der i den nedadvendte flade Side have et lille Hul, som gaaer noget op i Knappen uden at gjennembore denne. Heller ikke disse har man för fundet af denne Form i Irland, hvorimod de i vort Norden ere særdeles velbekjendte, især fra Jernalderens eller Vikingstidens Grave i Sverige og Norge. Der er al mulig Sandsynlighed for, at de i sin Tid have tjent som Brikker til et Spil, i hvilken Henseende det er ret oplysende, at de fornemmelig i Norge gjerne findes samlede i större Antal og da tillige i Forbindelse med Tærninger. Af Hullerne i den nedadvendte Side at dömme, have de vistnok været brugte til et Slags Damspil; thi langt ned i Middelalderen, ja næsten lige til vore Dage har man t. E. paa Island havt for Skik at forsyne Spillebrædterne med smaa opstaaende Tapper, paa hvilke man satte Brikkerne, som da havde tilsvarende Huller i Bunden, for at de ikke ved tilfældige Rystelser af Bordet skulde rystes mellem hverandre og hele Spillet saaledes pludselig forstyrres. Ogsaa Irerne synes dengang at have benyttet en noget lignende Fremgangsmaade, eftersom der ved Dunshauglin mellem en heel Mængde utvivlsomt irske Sager er opdaget en

Oghamskriften over Havet. Det var hans egen Haand, der ristede den".

Rimeligst er der ved Oghamskriften her meent „Nordmændenes Ogham" eller Runerne, hvormed, som vore Sagaer berette, de gamle Nordboeres Sværd dengang hyppig vare prydede. Af ægte irske Jernsværd fra hiin gamle Tid har man efterhaanden i Irland opdaget flere baade i Shannonfloden og i gamle irske Borgpladser. Som hosstaaende Afbildning af den hyppigst forekommende Form udviser, ere de meget mindre, end de norske Sværd, og mangle i Reglen baade disses Pareerstang og den store Knap i Enden af Fæstet. I det Hele ere de irske Jernsværd af en ældre, mere ufuldkommen Art og nærme sig höist paafaldende til de i Broncealderen i Irland brugelige Broncesværd. Ved at lægge det korte og daarligt formede irske Jernsværd ved Siden af det ulige större, bedre og prægtigere norske Sværd, turde man næsten sige, at man faaer ligesom et levende Billede af det svækkede og slet udrustede Irerfolk ligeoverfor de kraftfulde og velbevæbnede Nordmænd.

De norske Kæmper, der ved Kilmainham have fundet deres sidste Hvilested, ere öiensynlig blevne begravede med alle deres Vaaben ligefra den berömte „danske Stridsöxe" (Fig. 4) og Spydet eller Landsen (Fig. 5—6), som maa have været nedlagt med hele Skaftet, efterdi ogsaa Dopskoen (Fig. 7) er funden, til Skjoldet. Men da dette meest har været af Træ, er der af hele Skjoldet ikke blevet mere tilbage, end

den store Jern-Knap eller Bule (Fig. 8—9), der har siddet paa Midten og som har tjent til at optage den Haand, hvormed Skjoldet blev fört.

Blandt alle de fundne Sager er der imidlertid neppe Noget, som bestemtere viser hen paa deres norske eller nordiske Oprindelse, end Tilstedeværelsen af de alt ved Skotlands Kyster omtalte eiendommelige skaalformede Spænder, (Fig. 10—11), som ellers ere ukjendte i Irland, samt af nogle ganske særegne smaae Beenknapper (Fig. 12), der i den nedadvendte flade Side have et lille Hul, som gaaer noget op i Knappen uden at gjennembore denne. Heller ikke disse har man för fundet af denne Form i Irland, hvorimod de i vort Norden ere særdeles velbekjendte, især fra Jernalderens eller Vikingstidens Grave i Sverige og Norge. Der er al mulig Sandsynlighed for, at de i sin Tid have tjent som Brikker til et Spil, i hvilken Henseende det er ret oplysende, at de fornemmelig i Norge gjerne findes samlede i större Antal og da tillige i Forbindelse med Tærninger. Af Hullerne i den nedadvendte Side at dömme, have de vistnok været brugte til et Slags Damspil; thi langt ned i Middelalderen, ja næsten lige til vore Dage har man t. E. paa Island havt for Skik at forsyne Spillebrædterne med smaa opstaaende Tapper, paa hvilke man satte Brikkerne, som da havde tilsvarende Huller i Bunden, for at de ikke ved tilfældige Rystelser af Bordet skulde rystes mellem hverandre og hele Spillet saaledes pludselig forstyrres. Ogsaa Irerne synes dengang at have benyttet en noget lignende Fremgangsmaade, eftersom der ved Dunshauglin mellem en heel Mængde utvivlsomt irske Sager er opdaget en

Beenknap eller Dop, sikkert nok en Dambrik, som istedetfor Hul i Bunden er forsynet med en Metalspids, hvormed den aabenbart skulde fæstes i Brædtet. Men for de nordiske Vikinger, som tilbragte saa lang Tid paa Havet og som gjerne synes at have fordrevet Kedsomheden ved Damspil, var en slig Forsigtighed dobbelt nödvendig, da Sögangen ellers hvert Öieblik vilde kaste Brikkerne sammen. Mærkeligt er det, at Dambrikker saavel ved Kilmainham, som i Norden selv, findes nedlagte i Vikingstidens Grave ved Siden af Kæmpernes Vaaben og Smykker. Det er et lærerigt Beviis paa, at de gamle Nordboer i saare höi Grad maae have yndet Spil, og at derfor den Skildring, Tacitus giver af de gamle Germaners lidenskabelige Spillesyge, som stundom endog lod dem spille deres personlige Frihed bort, ogsaa passende vilde kunde overföres paa det tilgrændsende nordiske Folk.

Man tager neppe feil i at henföre de ved Kilmainham fundne Oldsager til det niende eller senest det tiende Aarhundrede. Begravelsesmaaden er endnu næsten mere hedensk, end christelig, og, som bekjendt, bleve de i Irland bosatte Nordmænd, idetmindste i det tiende Aarhundrede, og mulig endog tidligere, omvendte til Christendommen. Det er ikke rimeligt, at Begravelserne kunne hidröre fra en enkelt, senere indkommen hedensk Vikingssværm, som efter et Slag har begravet sine Döde paa Valpladsen; den store Mængde Grave og den omhyggelige Maade, hvorpaa hver Grav især skal have været sat eller indhegnet af Stene, tyder snarere paa, at de ere satte i god Ro af de i Dublin eller dens allernærmeste Omegn dengang boende

Nordmænd og Danske, som formodentlig her have havt en almindelig Begravelsesplads. Paa en tilstödende Kirkegaard, som dengang hörte til et St. Magnen viet Kloster, men som senere blev Begravelsesplads for et Hospital, Johannitterridderne stiftede i Kilmainham, og som omsider er bleven een af Dublins störste Kirkegaarde, synes ogsaa nordiske Mænd at være gravlagte. Idetmindste staaer der en höi opreist Steen med udhuggede Slyngezirater, en Art Bautasteen, under hvilken man for en Deel Aar siden opdagede adskillige Mynter, prægede af norske Konger i Irland, og ved dem et smukt Jernsværd, tveegget, med Pareerstang og en langagtig flad Knap. Nogle have rigtignok troet, at dette Sværd maa have tilhört en Sön af Brian Boroimha, Murrough eller dennes Sön Turlough, da begge disse, efterat være faldne i Slaget ved Clontarf, siges at være begravede her. Dog dette er kun en lös Formodning, hvorimod det er fuldkommen sikkert, at det ommeldte Sværd paa det Nöieste i Form stemmer overeens med mange i Norden fundne Sværd fra Vikingstiden. Der er saaledes Grund til at antage, hvad ogsaa de norsk-irske Mynter end mere turde bekræfte, at Sværdet i sin Tid er bleven nedlagt med en norsk Kæmpe.

Af andre gammelnorske eller nordiske Begravelser har man endvidere truffet nogle i Phönixparken ved Dublin, hvor man navnlig ved et Skelet fandt et Par skaalformede Spænder. Ved Gravninger i Dublin selv, i den saakaldte „College Green", som forhen laa udenfor Staden, stödte man for nogle Aar siden paa adskillige Jernsværd, Öxer, Landser, Pile og Skjoldbukler, af de velbekjendte nordiske Former. Rimeligviis har

der ogsaa her været en lignende Begravelsesplads, som den ved Kilmainham. Med Undtagelse af Gravstedet paa Kysten af Lough Larne, det gamle Ulfreksfjord, vides forresten ingen flere bestemt norske Grave hidtil at være opdagede i Irland.

Ligesom de forholdsviis mange norske Grave ved Dublin röbe et anseeligt Antal her bosatte Nordmænd, saaledes give de i dem fundne Oldsagers særegne Form og Forarbeidning et nyt Vidnesbyrd om den særegne Cultur, Nordmændene i og ved Dublin, idetmindste en rum Tid, maae have vedligeholdt ligeoverfor Irerne. De hidtil omtalte Oldsager godtgjöre dog især kun, at Nordmændene og de övrige Nordboer med Hensyn til Vaaben og Krigsdygtighed snarere stode over, end under Irerne. Men der gives andre, baade i og udenfor Irland fundne, fra Irland stammende norske Oldsager, som desuden godtgjöre, at de i Irland forhen bosatte Nordmænd og Danske paa en lignende Maade, som deres Frænder i England, have bidraget til i reent fredelige Retninger at indvirke meget betydeligt paa Culturens Fremme i Irland.

§ 5.

Gammelirsk Christendom og Cultur. Handel. Ingen irske, men norske Mynter. Sigtryg Silkeskjæg. Norske Myntmestre.

Allerede Aarhundreder för Christendommens Indförelse i det skandinaviske Norden (i det tiende og elvte Aarhundrede), ja Aarhundreder för de egentlige Vikingstogs Begyndelse, havde det irske Folk været christnet. Saare tidlig var der rundtom i Landet reist en Mængde Kirker og Klostre. Irland var tilmed berömt for sine mange hellige Mænd, og det var et almindeligt Sagn, at den irske Jord var saa hellig, at hverken Ögler eller andre giftige Kryb kunde leve der. Fra Irland af droge talrige Præster paa Omvendelsesreiser til de vestenfor Skotland liggende Öer. Endogsaa til de fjerne Færöer og til Island naaede de længe för disse Öer endnu vare blevne bebyggede. Da saaledes Nordboer förste Gang opdagede Island (omtrent Aar 860) forefandt de ingen Befolkning der, men paa „Papey" i „Papýli" og flere Steder Öster og Sönder paa Landet traf de Spor af „Papar" eller christne Præster, som havde efterladt sig Krumstave, Klokker og irske Böger, hvoraf man saa, at de havde været „Vestmænd" eller Irer. Ligesom nemlig Irerne kaldte Nordboerne Östmænd, fordi deres Hjem laa Öst for Irland, saaledes kaldte Nordboerne igjen Irerne Vestmænd; den sydligste Ögruppe under Island hedder ogsaa den Dag i Dag Vestmanöerne („Vestmannaeyjar"), fordi en Deel irske Trælle eller Vestmænd i Landets Bebyggelsestid, efterat have sveget deres Herrer, bleve dræbte der.

End ikke Nordmændenes Erobringstoge til Irland og de dermed fulgte Ödelæggelser af Kirker og Klostre formaaede at tilintetgjöre den Indflydelse, irske Geistlige hidtil havde havt paa Christendommens Udbredelse i det nordvestligste Europa. Ikke alene bleve de i Irland og paa de övrige vestlige Öer bosatte Nordmænd og Danske hurtig ved irske Munke og Præster omvendte fra Hedenskabet, men gjennem dem virkede den irske Christendom paa mange af deres nordiske Landsmænd, som deels i Vikings- deels i Handelsfærd besögte Irland. Den norske Konge Olaf Tryggvesön blev saaledes döbt

af en Abbed paa Sylling Öerne nær Irland, eller, som andre Sagaer sige, „Vester over i Irland", hvoraf man mulig turde slutte, at Syllingerne ikke, som för antaget, ere Scilly Öerne under England, men Skellig Öerne under Sydvestkysten af Irland, paa hvilke Öer der netop dengang var et berömt Abbedie. I al Fald er det sikkert, at Olaf Tryggvesön under sit temmelig lange Ophold hos sin Svoger Kong Olaf Kvaran i Dublin ved stadig Omgang med de irske Christne maa være bleven styrket i sit Forsæt at christne Norge. Et andet Vidnesbyrd om den irske Christendoms Indvirkninger paa Norden, er ogsaa det, at en irsk Prindsesse Sunneva senere dyrkedes som en Helgeninde i Norge. Hendes Legeme foregaves at være nedlagt i et stort og anseeligt Skrin over Höialteret i Christkirken i Bergen, og d. 8de Juli holdt Nordmændene en aarlig Messe til hendes Hæder. Selv paa det fjerne Island blev en Fjord: „Patreksfjörðr" paa Nordvestkysten af Landet opkaldt efter Irlands Skytshelgen St. Patrick.

Som ovenfor berört, var der desuden meget tidlig hos den irske Geistlighed udviklet den förste Begyndelse til en irsk Nationalliteratur, hvilket i Forbindelse med de talrige ældgamle Kirkebygninger i Irland godtgjör, at den daværende Geistlighed i Irland maa have staaet paa et ikke ringe Culturtrin, og at den med Hensyn til Dannelse i visse Retninger maa have været en heel Deel forud for de hedenske Nordboer. Men selv uden at tale om den islandske Literatur, som umiddelbart efter Hedenskabet og samtidig med det norske Herredömme i Irland, udviklede sig i det höieste Norden, og som utvivlsomt var den irske Literatur langt overlegen

baade i Form og Kjerne, er der forresten Grund nok til at betvivle, at det egentlige irske Folk, skjönt christnet, virkelig skulde have været mere dannet, mere fremmeligt i sand Cultur, end de tilvisse altfor meget udraabte hedenske Nordmænd eller disses nordiske Frænder. Det er sandt, at de norske Vikinger fore frem med Mord og Brand, at de ödelagde en Mængde Kirker og Klostre i Irland, og at de ofte paa denne Maade fremkaldte de voldsomste indre Rystelser, som ikke kunde Andet, end idetmindste for en Tid virke hæmmende for den christelige Dannelses fremskridende Udvikling. Men de irske Kröniker lære selv, at de christne Irer paa samme Tid netop gjorde det Samme; i deres indbyrdes Stridigheder afbrændte de ofte kirkelige Bygninger, plyndrede Helgenskriin og mishandlede de Geistlige, hvorhos de, som bekjendt, stadig vedligeholdt de rædsomste Blodsudgydelser mellem hverandre indbyrdes. Endelig maa man, ligesom i England, vel adskille de Vikinger, der alene kom til Landet for Krig og Plyndring, fra dem, som tragtede efter i Irland at faae et nyt Hjem, som medbragte ikke alene stor Dygtighed i at smede og före Vaaben samt i at bygge og styre Skibe baade til Orlogs- og Handelsfærd, men som tillige havde et eget Skriftsprog og som ved deres Modtagelighed for den nyere, christelige Cultur snart svang sig op til Herrer i Irernes vigtigste Stæder, ja kjendelig nok i det Hele til at blive, ikke Irernes Ligemænd, men deres Overmænd.

Hvad der nemlig særdeles berettiger til at nære Tvivl om Irernes foregivne tidlige og betydelige Civilisation, er den höist paafaldende Omstændighed, at Irerne

för Nordmændenes Ankomst til Landet ikke synes at have drevet nogen synderlig Handel eller overhovedet at have staaet i nogen levende Samfærdsel med det övrige Europa. Dette fremgaaer især deraf, at Irerne dengang (ved Aar 800) endnu ikke selv havde præget egne Mynter og det uagtet deres keltiske Naboer i Brittannien og Gallien forlængst gjennem flere Aarhundreder, omtrent fra Christi Födsels Tid af, havde ladet udpræge en stor Mængde Mynter, der nærmest vare Efterligninger af Grækernes og Romernes Mynter; senere igjen havde Romere, Franker og Angelsaxer efter Erobringerne af Frankrige og England ladet foretage meget betydelige Udmyntninger i disse Lande. Man finder ikke engang i Irland Spor til, at ældre Mynter fra de tilgrændsende Folk i nogen synderlig Mængde ere bragte over Havet för det angivne Tidsrum, medens man dog i andre Lande, hvor ogsaa Myntprægningen sildig er kommet i Gang, som t. E. det skandinaviske Norden, stadig opgraver et saa stort Antal ældre, fremmede Mynter tilligemed allehaande fremmede Gjenstande, at man af dem kan see, at livlige Handelsforbindelser alligevel meget tidlig maae have forbundet Nordboerne med sydligere Folkefærd. Det er navnlig ikke bekjendt, at man i Irland opdager phöniciske eller keltiske Mynter, ligesom ogsaa Fund af romerske og de ældre angelsaxiske Mynter henhöre til Sjeldenhederne.

At Irland i saa höi en Grad og saa længe kunde være afsluttet fra de tilgrændsende Lande, var vistnok bevirket deels ved Irlands afsides Beliggenhed, deels ved Irernes Mageliged og ved den hos Kelterne almindelige Ulyst til at befærde Havet, hvilket en gammel

Forfatter (Giraldus Cambrensis) udtrykkelig fremhæver, deels endelig ved den særegne, fjendtlige Stilling, som Irerne maatte indtage ligeoverfor Romerne, Angelsaxerne og Frankerne, da disse Folkefærd efterhaanden havde erobret de keltiske Lande Frankrige og England og naturligviis kun ventede paa en gunstig Leilighed til ogsaa at erobre det keltiske Irland. Ifölge heraf turde endog Irlands Afspærring muligen tildeels betragtes som et af Irerne selv gjennemfört nödvendigt Selvforsvar.

Men aldrig saasnart vare Nordmænd og Danske bosatte i Irland i de fornemste Stæder, för ogsaa den irske Handel og Söfart fik en hidtil ukjendt Udstrækning og Betydning. Livlige Forbindelser aabnedes saavel med England og Normandiet gjennem de derværende talrige og indflydelsesrige nordiske Kjöbmænd, som ogsaa naturligviis med de skandinaviske Stamlande. I Irland træffes derfor, ligesom i England, hist og her i Jorden arabiske Mynter, prægede i Egnene ved det kaspiske Hav, hvilke aabenbart ere förte did ved nordiske Kjöbmænd. Sagaerne omtale jævnlige Handelsfærder til Irland fra Norge af og selv fra Island, hvor der t. E. var en Mand ved Navn Rafn, der almindelig heed Rafn Hlimreksfarer formedelst hans stadige Handelsfærder til Limerick i Irland (Limerick kaldtes nemlig af de gamle Nordboer „Hlimrek"). Endvidere nævne Sagaerne under Irland: Kjöbmandsöerne („Kaupmannaeyjar"), formodentlig de nu saakaldte Copelands islands ved den nordöstlige Kyst, hvor der turde have været et Slags Samlingssted for nordiske Kjöbmandsskibe. De islandske og norske Skibe bragte Fisk, Huder og kostbart Pelsværk til de engelske og irske Kyster, hvorfra

de igjen hjemförte dyrebare Töier og Klæder, Korn, Honning, Viin samt andre af Sydens Frembringelser.

Disse Beretninger af de gamle Nordboer om deres Handel i Irland ere langtfra enestaaende. Den valesiske Forfatter Giraldus Cambrensis, som selv havde været i Irland ved den förste engelske Erobring, medens Östmænd i betydeligt Antal endnu levede i Landet, siger med klare Ord, at de Östmænd, der bosatte sig ved Irlands bedste Söhavne, hvor de byggede sig Byer, ingenlunde vare komne til Landet som Fjender, men som fredelige Folk, der agtede at drive Handel; af den Grund havde de irske Hövdinger, som tilfulde indsaae Vigtigheden og Fordelene af Handelsforbindelser med andre Lande, heller ikke modsat sig disse Anlæg af fremmede Byer i deres Land. Men, tilföier dog Giraldus, efterat Östmændene havde formeret sig meget stærkt, og efterat deres Byer vare blevne vel befæstede, vaagnede paany de gamle Stridigheder mellem Nordboerne og Irerne.

Fuldkommen overeensstemmende hermed ere Irernes egne Udsagn om de mange nordiske Kjöbmænd i Östmændenes Byer. Et gammelt irsk Haandskrift om Slaget ved Clontarf („Cath Chluàna Tarbh") fortæller t. E., „at efter dette Slag blev der i Irland ikke flere Östmænd (eller „Danske") tilbage, end netop saamange Haandværkere og Kjöbmænd i Dublin, Waterford, Wexford, Cork og Limerick, som lettelig til enhver Tid kunde holdes i Ave, hvis de skulde vove at gjöre Oprör. Disse tillod Kong Brian viselig at blive i de nævnte Söstæder for den indre og ydre Handelsomsætnings Skyld, da de havde mange Skibe og vare er-

farne Söfolk". Duald Mac Firbis siger ogsaa i sin Krönike, at paa hans Tid (Aar 1650) „vare endnu de fleste Kjöbmænd i Dublin Efterkommere af den norsk-irske Konge Olaf Kvaran".

Hvorledes Nordmændene og de Danske virkelig maae have bemægtiget sig Irlands Handel og givet den et nyt Opsving, fremgaaer tydelig deraf, at de norske Konger i Irland vare de Förste, som her lode præge Mynter. En enkelt af disse Mynter, som forhen fandtes i den Timm'ske Samling i Kjöbenhavn, men som nu tilhörer Myntsamleren Hr. v. Römer i Dresden, synes endog (efter den udmærkede Myntkjender Etatsraad C. J. Thomsens Mening) at være præget af en nordisk Konge i Dublin saa tidlig, som i det ottende eller niende Aarhundrede. Den er nemlig en Efterligning af de gamle merovingiske Mynter og har paa Adversen halvt med Runer, halvt med latinske Bogstaver, af hvilke enkelte öiensynlig ere stillede forkeert, en mærkelig Indskrift, som neppe kan læses anderledes,

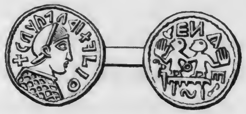

end: „Cunut u Dieflio" eller Knud i Dublin. De gamle Nordboer kaldte nemlig Dublin „Dýflin", hvoraf den omliggende Egn ogsaa fik Navnet „Dýflinar-skíri", som forekommer i Sagaerne. Den nævnte tydelige Indskrift staaer omkring Brystbilledet af en kongelig Kriger, der er iført en Skjælbrynje. Paa Reversen sees Bogstaverne ENAE og derunder to Figurer, som begge vende deres Ansigter opad til een og samme Side, og som

hver udstrække en meget stor Haand, medens de med den anden i Forening holde paa en Ring, ret som om de aflagde Eed paa den hellige Ring. Ovenikjöbet forestilles de staaende foran eller siddende paa en Forhöining (maaskee et Alter?), hvorunder et Tegn (~) som et liggende S. Muligviis indeholdes der saaledes i disse Forestillinger en Hentydning til et mellem en irsk Konge og den nordiske Konge Knud afsluttet Forlig.

Ved Archivar C. F. Herbst's Velvillie er jeg bleven sat istand til, efter et i Dresden taget Afslag, at levere et Træsnit af denne i sit Slags eneste og aldrig för afbildede Sölvmynt. Hvis ovenstaaende, vistnok ingenlunde kunstlede, Forklaring kjendes rigtig, vil man fölgelig her have Beviis for, at ogsaa andre nordiske Konger, end den af Sagaerne först omtalte Olaf den Hvide, meget tidlig have hersket i Dublin, om endog kun for korte Tidsrum. Men ellers ere alle övrige i Irland prægede norske Mynter meest fra det tiende, elvte og tolvte Aarhundrede. De ere af Sölv og sikkert udprægede i forskjellige Byer i Irland, navnlig i Dublin og tillige vel i Limerick, Cork, Waterford og flere Byer, hvor Östmænd havde bosat sig.

Kjendeligst af alle ere de dublinske Mynter, især de med Omskrift „Sihtric rex Dyfl" eller Sigtryg, Konge i Dublin. Af dette Navn var der nu vel flere Konger i Dublin, baade i det niende, tiende og elvte Aarhundrede, men at dömme af Præget paa Mynterne, der alle ere Efterligninger af samtidige angelsaxiske, især Kong Ethelred den Andens Mynter, maae de fleste dog tilhöre Sigtryg med Tilnavnet Silkeskjæg, som i Slutningen af det tiende og Begyndelsen af det elvte Aarhundrede herskede i Dub-

lin, og som bl. A. kæmpede Slaget ved Clontarf mod Brian Boroimha. Ganske mærkeligt er det, at man paa Sigtrygs Mynter, ligesom paa flere af de i Nordengland prægede danske Mynter, ikke alene finder den latinske Titel: Rex, men ogsaa den nordiske: „Cununc", Konge, t. E. paa hosstaaende Mynt (i C. F. Herbst's

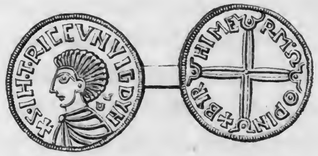

Samling), som ikke forhen har været afbildet eller kjendt. Paa Adversen staaer „Sihtric cunuic dyn" eller Sigtryg, Konge i Dublin, og paa Reversen „Byrhtmer mo on Vin", hvoraf man seer, at Myntmestren har havt et angelsaxisk Navn og vistnok ogsaa har været en Angelsaxer, især da det siges, at han var „on Vin" ɔ: i Winchester. Blandt Myntmestrenes Navne paa de norsk-irske Mynter træffes vel adskillige nordiske Navne, som Stirbirn (Styrbjörn), Azcetel (Asketil), Ivore (Ivar), Colbrand, Tole (Tule) og Oadin (Odin?), hvorfra man med Grund tör slutte, at Nordmændene i Irland snart have lært selv at præge Mynter, og at de derfor ikke altid behövede at indkalde eller benytte fremmede Myntmestre. Men de fleste af Sigtrygs Myntmestre have dog været Angelsaxer, ja ikke faa af hans Mynter ere, ligesom den nysafbildede, endog prægede af Myntmestre i England, t. E. i „Efrweec" eller „Eofer (wick)", York, „Veced", Watched i Somersetshire, „Vilt", Wilton, „Vint", Winchester og „Luni", London, hvilket enten kan forklares ved, at disse Myntmestre simpelthen paa Sigtrygs Opfordring

have præget Mynterne for ham, eller ogsaa, at Sigtryg selv, som engang var fordrevet fra sit Kongerige, har opholdt sig idetmindste i nogle af de nævnte Stæder og der ladet slaae Mynt (?). En ikke ringere Uvished hviler over Oprindelsen til adskillige, i Dublin omtrent paa Sigtrygs Tid prægede Mynter af den angelsaxiske Konge Ethelred den Anden samt af den dansk-engelske Konge Knud den Store, hvilke for största Delen ere prægede af den samme dublinske Myntmester Færemin, som har præget de allerfleste af Sigtrygs egne Mynter. Skjönt Historien Intet veed derom, skulde man næsten fristes til troe, at Ethelred og Knud have været anerkjendte af Sigtryg som Overherrer, eller at de mulig en kort Tid have været raadende i Dublin, hvorved dog maa erindres, at hverken Ethelred eller Knud paa disse Mynter kalder sig Konge i Dublin, men kun „rex Anglorum" eller Konge over England.

Den store Mængde og Forskjellighed, hvori Sigtrygs Mynter fremtræde, og det forholdsviis gode Præg, som udmærker dem i Sammenligning med de övrige norsk-irske Mynter, synes at tyde paa, at Sigtrygs Regjeringsaar maa have været en saare gunstig Tidsalder for den norske Handel og Magt i Irland. Længere hen bleve de norsk-irske Mynter slettere, idet man ikke indskrænkede sig til at efterligne Mynter af de ældre norsk-irske Konger saavelsom af de senere engelske Konger Knud den Store, Hardeknud, Edvard Confessor og Wilhelm Erobrer o. s. v., men idet man endog efterlignede Efterligninger til den Grad, at de oprindelige Mynters Præg og Indskrifter meget hyppig bleve aldeles ukjendelige. Af disse Mynter, som i anden Halvdeel af det elvte og i hele det tolvte Aarhundrede vare den almindelige gangbare Mynt i Irland, har man saavel her, som udenfor Irland, og især paa den nærliggende Öe Man, stundom opgravet temmelig store Hobe.

Hvorvidt man imidlertid af denne Mynternes tiltagende Forværring med Grund vil kunne finde Bestyrkelse paa Rigtigheden af den hos Irerne sædvanlige Overbeviisning, at Nordboernes Magt i Irland var fuldstændig brudt efter Sigtrygs Tid eller rettere efter hans Nederlag i Slaget ved Clontarf, turde vistnok alligevel ansees for saare tvivlsomt. Thi i saa Fald maatte man bl. A. strax vente, at de seirrige irske Konger i den lange Tid af over halvandet hundrede Aar, som hengik fra Slaget ved Clontarf til den engelske Erobring af Irland, selv havde ladet præge Mynter. Men fra hele dette Tidsrum gives der ikke mere, end i det Höieste et Par enkelte Mynter som muligen kunne antages at være prægede for indfödte irske Konger. Forresten synes samtlige i Irland, lige fra Myntprægningens egentlige Begyndelse der (senest Aar 950) til den förste engelske Erobring (1171), udprægede Mynter udelukkende at skyldes de i Irlands vigtigste Handelsstæder herskende Östmænds Konger og Bisper.

§ 6.

Slaget ved Clontarf. Östmændenes Magt efter Slaget. Egne Kirker og Bisper. Landmagt og Sömagt. Den engelske Erobring. Levningerne af Östmændene. Deres Betydning for Irland.

Anledningen til det i Sagn og Sange berömte Slag ved Clontarf eller, som det i Sagaerne kaldes, Brians-

slaget („Brjáns bardagi") efter Kong Brian, som faldt der (1014), er ikke nærmere bekjendt. Kun Saameget veed man, at Brian, der stod i meget nære Slægtskabsforhold til den norske Kongeæt i Dublin, længe havde benyttet sig af Nordmændenes Hjelp til at undertvinge andre irske Fyrster indtil han omsider, efterat have vundet Seir paa den Kant, kom i Uenighed med Kong Sigtryg i Dublin. Udsigterne for Sigtryg og den norske Magt i Irland synes virkelig at have været truende nok; idetmindste skulle nordiske Kæmper i Mængde være ilede til Sigtrygs Undsætning fra de nordiske Riger i England, paa Man, Syderöerne og Orknöerne. Navnlig fra Orknöerne kom Jarlen Sigurd hin Digre tilligemed en udvalgt Hær, i hvis Midte der vaiede en Fane med Billedet af Odins hellige Ravn. Sigurds egen Moder havde indvævet denne Ravn, som ofte forhen med flagrende Vinger havde fört Kæmperne til Seir og Hæder.

Denne Gang maatte dog Ravnen standse sin Flugt. Efterat mange Mærkesmænd vare dræbte, tog Sigurd Jarl selv Mærket af Stangen og svöbte det ind i sine Klæder. Det var som om han forudsaa, hvad ogsaa kort efter skete, at Ravnemærket skulde blive hans Liigdug. Nordmændene maatte tilsidst vige, om nu endog Slaget ikke blev saa fuldstændig tabt, som de udsmykkede irske Beretninger melde. De nordiske Hjelpetropper droge bort til deres Skibe, og Kong Sigtryg trak sig med Resterne af sin Hær ind i Dublin.

Men ligesaalidt som de irske Kröniker indeholde Noget om, at Sigtryg og hans Mænd senere bleve udjagede af Dublin, eller at det norske Herredömme der blev aldeles oprevet, ligesaalidt lade de formode, at

Östmændenes Magt i de övrige irske Stæder skulde, som Fölge af Sigtrygs Nederlag i Clontarfslaget, være bleven tilintetgjort. Det vilde ogsaa i og for sig have været besynderligt nok, hvis Nordboernes Magt i Irland var gaaet fuldkommen tilgrunde saa tidlig, som Aar 1014, da Nordboerne i de tilgrændsende Lande netop först efter den Tid tilkæmpede sig deres störste Vælde. Istedetfor at det skulde være ude med Nordmændenes Indflydelse i Irland, seer man ogsaa længe efter Slaget ikke alene Kong Sigtryg i Dublin med sine Östmænd kæmpe tappert mod flere irske Konger og Hövdinger, stundom dog med afvexlende Lykke, men man seer endog Östmændene i forskjellige andre irske Stæder fremdeles at udvikle en höist mærkværdig Selvstændighed og Kraft.

Omtrent fem og tyve Aar efter Clontarf-Slaget, sige de irske Kröniker selv, lod Östmændenes Konge i Dublin Sigtryg og deres Biskop Donat (Dunan) bygge den hellige Treenighedskirke, ogsaa kaldet Christkirken, midt i Dublin. Særdeles betegnende er det, at Östmændene dengang grundlagde een af Dublins Hovedkirker, som endog laa udenfor deres egen By (Ostmantown) i Hjertet af det gamle Dublin. Efterat Kirken var bygget, skjænkede Biskop Donat adskillige Reliqvier til Kirken, og blandt disse nævnes „Stykker af Kong Olaf den Helliges Klæder". I hvor stor Anseelse den norske Helgen Olafs Navn holdtes i Dublin, sees ogsaa deraf, at der her, idetmindste til heni det sextende Aarhundrede, fandtes en Kirke, viet til „St. Olave" eller, som den irske Almue efterhaanden fordreiede Navnet, til „Tulloch" (jævnför Tooleystreet i London

istedetfor St. Olavestreet). Denne Kirke laa ved den nordlige Ende af Fishamblestreet, nær Wood-quay, men turde maaskee oprindelig have ligget tæt udenfor Staden.

Samme Aar (1038) som Christkirken, tildeels ved Biskop Donats Anstrengelser, reiste sig i Dublin, lod Donat ligeledes opföre St. Michaels Capel. Et halvt Aarhundrede efter (1095) byggede en anden Östmand St. Michans Kirke i Östmændenes By i Dublin, og omtrent paa samme Tid blev Cathedralkirken i Waterford, der var viet til den hellige Treenighed, grundlagt og opbygt af de derværende Östmænd.

Medens Östmændene i Irland saaledes fik egne Kirker, havde de, hvad de irske Kilder ogsaa melde, tillige faaet egne Biskopper, som indviedes i England af Erkebisperne i Canterbury til Forskjel fra de irske Bisper, som viedes i Irland selv ved den irske Erkebiskop af Armagh. Aar 1074 döde de dublinske Östmænds förste Biskop Donat eller Dunan; han blev begravet i den af Östmændene byggede Christkirke, til hvis Opförelse han selv havde bidraget betydeligt. Efter ham blev, ifölge den dublinske Konge Godreds eller Godfreds Önske, en anden Östmand, Patrik, valgt til Biskop af Östmændene i Dublin, men paa Hjemreisen fra Canterbury omkom han ved Skibbrud (1084). Efter ham fulgte Östmanden Donat O'Haingly (†1095), hvis Södskendebarn Samuel O'Haingly, som forhen havde været Munk i Klostret St. Albans i England, derpaa beklædte Östmændenes Bispestol i Dublin til Aar 1121. Hans Eftermand Gregorius var den förste Biskop over Östmændene i Dublin, som blev udnævnt til Erkebiskop, hvilket rimeligviis var foranlediget derved, at Östmændene i de andre irske Byer imidlertid ogsaa havde faaet egne Bisper, som nu skulde have et fælles Overhoved i Erkebispen af Dublin. Aar 1096 siges nemlig Östmændene i Waterford at have faaet en egen Biskop, Malchus, som skal have været födt i Irland. Aar 1136 fik Waterford ligeledes endnu en anden Östmand ved Navn Toste (Tuistius eller Tostius) til Biskop. Et Par Aar længere hen (1140) döde Gille eller Gilbert, Östmændenes Biskop i Limerick; efter ham valgte Östmændene der en vis Patrik. Aar 1151 döde Östmanden Harald, Biskop i Limerick, og blev efterfulgt af sin Landsmand Thorgils („Torgesius"). Tyve Aar iforveien (1131) nævnes som död Östmanden Everard eller Eberhard, Abbed i Marieklostret ved Dublin, hvilket bestyrker, hvad der næsten fölger af sig selv, at Östmændene, som havde egne Kirker og Bisper, ogsaa maae have havt egne Klostre tildeels vel med nordiske Munke og Abbeder. Endelig Aar 1161 döde Erkebisp Gregorius i Dublin, og fra hans Tid af har Dublin stadig været Sædet for een af Irlands fornemste Erkebisper. Men netop paa Grund af, at dette Erkebispedömme oprindelig stiftedes af Östmænd eller Fremmede, er Erkebispen af Dublin senere ikke bleven den egentlige Primas for hele Irland, hvilket man efter Dublins Betydning ellers skulde vente. Denne Værdighed er derimod stadig bleven forbeholdt det ægte gammelirske Erkebispedömme i Armagh i det nordöstlige Irland. Endog Gregorius' Eftermand paa Erkebispesædet skal allerede være bleven indviet i Dublin af den Armaghske Erkebiskop. For nylig er det bleven opdaget (jfr. P. Chalmers i Journ. of the Brit. Archæol. Assoc. Octbr. 1850 pag. 323 ff.),

at disse dublinske Erkebisper, idetmindste stundom, baade betragtede sig og handlede som Overhyrder for det norske Bispedömme paa Man og Syderöerne. Man har et Brev af Pave Honorius fra Begyndelsen af det trettende Aarhundrede, hvoraf det sees, at den dublinske Erkebiskop dengang har indviet en Biskop over Man og Syderöerne — en Rettighed, som ellers i den ældste Tid tilkom Erkebisperne af York og senere (fra 1181 af til 1334) Erkebisperne i Throndhjem. Sikkert nok har dette været en Fölge af det livlige Samqvem, som ufeilbarlig har fundet Sted mellem Östmændenes Efterkommere i Irland og deres nære Frænder i de norske Kongeriger paa Man og Syderöerne.

For de irske Östmænds vedvarende Selvstændighed var det overhovedet en ganske heldig Omstændighed, at der endnu dengang paa Vestkysten af Skotland gaves saadanne, tildeels mægtige norske Kongeriger, fra hvilke Östmændene sædvanlig kunde hente Hjelp i Kampe mod Irerne, og ved hvilke de tillige vedligeholdt en stadig Forbindelse med deres norske Fædreland. At forresten disse Östmænd mere, end et Aarhundrede efter det danske Herredömmes Undergang i England, kunde hævde deres eiendommelige selvstændige Stilling i Irland, var aabenbart ikke saameget fremkaldt ved deres Kampdygtighed og tæt sluttede Mandstyrke ligeoverfor Irernes fra den fjerneste Oldtid af fortsatte indre Stridigheder og fuldkomne Mangel paa Eenhed, som snarere ved den anseelige Rigdom og Magt, de uafbrudt kunde opretholde gjennem deres vidtstrakte Handel og Söfart, saavelsom ved den Indflydelse paa Irland selv, de ad slige Veie nödvendig maatte komme til at udöve. Krö-

nikerne og de irske Slægtregistre lære, hvorledes venskabelige Forbindelser og indbyrdes Ægteskaber mellem Irer og Östmænd baade i Irland og Norge mere og mere tiltog, saa det irske Aristokrati endog i temmelig stærk Grad blev blandet med norsk Blod, og hvorledes navnlig Östmændene og deres Konger stadig vedbleve at slutte sig til irske Fyrster, hvis Magt de hyppig væsentlig bidrog til at stötte. Den irske Konge Konofögr vandt Söslaget i Ulfreksfjord mod Einar Jarl af Orkney, fordi, som det hedder, den norske Viking Eyvind Urarhorn med sine Skibe havde forenet sig med ham. Da Kong Magnus Barfod af Norge gjorde sine Toge til Irland, sluttede han Forbund med Myrjartak, Konge i Connaught (Oldn. „Kunnáktir"), hvis Datter Biadmynja blev gift med Magnus Barfods Sön Sigurd. Efterat Magnus var falden i Ulster (1103), forlod dog Sigurd Biadmynja. Men Toget til Irland og de der af Magnus knyttede Forbindelser havde dog senere vigtige Fölger for Norge, idet en Irlænder ved Navn Harald Gille fremstod og udgav sig for en Sön af Magnus Barfod ved en irsk Qvinde. Efterat have beviist sin Herkomst ved at gaae paa gloende Jern, blev han virkelig Konge i Norge, hvis Throne han efterlod i Arv til sin Slægt.

De i Dublin og ellers i Irland i det elvte og tolvte Aarhundrede bosatte Östmænd bleve efterhaanden saameget mere henviste til at knytte Forbindelser med de indfödte irske Fyrster, ja stundom endog til i visse Tidsrum ligefrem at böie sig for dem, som Understöttelsen hjemmefra bestandig aftog. Kort efter Clontarfslaget blev Christendommen indfört i det skandinaviske Nor-

den, og dermed standsede de Vikingstoge, som hidindtil fra Norden af uafladelig havde bragt Nybyggere og Hjelpekrigere til Irland. Selv den Forstærkning, som Östmændene kunde hente hos deres Landsmænd paa Man, Sýderöerne og Orknöerne, var naturligviis heller ikke af saadan Betydning, som för, da tilmed Christendommen ogsaa paa disse Öer mere og mere tilintetgjorde Folkets djærve Vikingsaand.

Men dobbelt overraskende er det under saadanne Omstændigheder, at t. E. Godfred (el. Godred) Merenagh, Östmændenes Konge i Dublin, i Aaret 1095 havde en Sömagt af ikke mindre, end halvfemsindstyve Skibe i Havnen ved Dublin, og at Östmændene i Dublin tillands vare forholdsviis ligesaa mægtige. Ikke alene nævne de irske Kröniker mangfoldige Slag i det elvte og tolvte Aarhundrede, i hvilke de dublinske Östmænd deeltoge med en Mængde Krigere, og i hvilke de ofte lede meget betydelige Tab, uden dog derfor at blive aldeles tilintetgjorte eller udjagede af deres By i Dublin. Men endnu i Aaret 1167, altsaa halvandet hundrede Aar efter Slaget ved Clontarf, holdtes der ved Athboy of Tlactga et stort irsk Folkemöde, paa hvilket Irerne selv sige, at tusinde af de fornemste Östmænd i Dublin vare tilstede.

At dette neppe er overdrevet, og at Östmændenes Antal saavel i Dublin, som i de övrige irske Stæder virkelig var meget betydeligt i Slutningen af det tolvte Aarhundrede, fremgaaer klart af den Kjendsgjerning, at da Englænderne under Earl Strongbow og Miles de Cogan i Aarene 1170 og 1171 förste Gang satte sig fast i Irland, kunde Östmændene fornemmelig i Dublin,

Limerick og Cork gjöre en meget stærk Modstand. Om Dublins Erobring af Englænderne hedder det saaledes i Dublins Aarböger (ved O'Donovan):

„Aar 1170. „De Danske (Östmændene) i Dublin bleve ved Forræderi nedhuggede i deres egen Fæstning (eller befæstede By) af Mac Morogh og Englænderne, som bortförte deres Qvæg og Rigdomme. Asgal, Sön af Reginald, Konge over de Danske i Dublin, flygtede bort.

1171. Et Slag blev kæmpet i Dublin mellem Miles de Cogan og Asgal, Sön af Kong Reginald. Mange faldt paa begge Sider, baade af de engelske Bueskytter og af de Danske; af de Sidste faldt Asgal selv og Hoan, en Dansk fra Orknöerne".

Ved denne Leilighed skal Asgal eller „Hasculph" være kommen tilbage til Staden med tredsindstyve Skibe. Hans Kæmper vare, sige Krönikerne, paa „de Danskes" vanlige Viis, iförte Brynjer og Pandsere og havde runde röde Skjolde, beslaaede med Jern. Men uagtet disse Mænd vare „ligesaa staalhaarde i Hu, som i Vaaben" (homines tam animis ferrei, qvam armis), og uagtet saavel de, som deres Brödre i Limerick og Cork kæmpede Fortvivlelsens Kamp, for at værne om deres Eiendomme og Friheder, mægtede de ikke at modstaae Englænderne. Disse nye Erobrere lykkedes det saaledes at tilintetgjöre Östmændenes Herredömme i Irland, eller rettere i Irlands vigtigste Stæder, efterat dette havde varet i over tre Aarhundreder.

Alligevel maa man ikke troe, at Östmændene nu bleve heelt fordrevne fra Irland, eller at deres Indflydelse her var aldeles endt. Efter Dublins Erobring af Eng-

lænderne var der saamange Östmænd tilbage i Staden, at „de dublinske Östmænd" (the Galls of Dublin), ligesom tidligere, kunde vedblive at danne en egen, afsondret Hærstyrke, der endog synes at have handlet temmelig uafhængig af de engelske Erobrere. Aar 1174, altsaa dog nogle Aar efter Dublins Indtagelse, beretter t. E. en irsk Krönike („Annals of the four masters"), at Mulrony O'Keary, Lord of Carbury blev forræderisk ihjelslagen af „de dublinske Östmænd". Samme Aar maatte Englænderne selv anmode „de dublinske Östmænd" om Hjelp mod Irerne, og det hedder udtrykkelig, at ved et senere Overfald af Irerne paa den saaledes forenede norsk-engelske Hær ikke langt fra Dublin faldt der af denne Hær ikke mindre, end „firehundrede Östmænd" fra Dublin. Den samtidige Giraldus Cambrensis, hvem denne Efterretning skyldes, omtaler ligeledes efter Erobringen Östmændene i Irland som et eget, bestemt afsondret Folk („gens igitur hæc, qvæ nunc Ostmannica gens vocatur"), der drev Handel og Söfart.

Lang Tid, ja over et Aarhundrede efter, kan man endnu spore mange Östmænd i Irlands största Stæder, hvor de, som det synes, fremdeles bevarede de nordiske Eiendommeligheder, der adskilte dem fra Irerne og Englænderne. I Aaret 1201 blev der i Limerick angaaende den Limerickske Kirkes Jorder, Kirker og andet Tilliggende afsagt en Kjendelse af tolv Irer, tolv Englændere og tolv Östmænd, hvilket viser, at Östmændene der have været talrige nok til at stilles lige med Englænderne og Irerne. Endogsaa fra Aaret 1283 har man i Toweren i London et Dokument, udstedt af den

engelske Konge Edvard om, at Östmændene i Waterford („Custumanni", Oustumanni, Austumanni?) skulde, i Henhold til Kong Henrik den Andens derom givne Bestemmelse, have og dömmes efter de samme Love, som de i Irland bosatte Englændere, hvilket tydelig forudsætter, at Östmændene endnu dengang holdt sig afsondrede som et Folk for sig. Man skulde ellers næsten troe, at Östmændene i Waterford havde vægret sig ved at efterkomme de engelske Love, eller at der idetmindste var Tvivl om, hvorvidt disse kunde anvendes paa Östmændene, siden Kong Edvard fandt det nödvendigt at indskjærpe Henrik den Andens Forordning og paabyde sin Iustitiarius og sine Fogder i Irland, at tre navngivne Mænd skulde ligesom „andre Östmænd i Waterford" dömmes og, saavidt muligt („qvantum in vobis est"), straffes efter den for Englændere i Irland gjeldende Lov. (See det bagefter som Tillæg aftrykte latinske Dokument). Den paafaldende historiske Efterretning, at Irerne i Aaret 1263 henvendte sig til den norske Konge Hakon Hakonsön, som just laa med sin Flaade ved Skotlands sydvestlige Kyst, med Anmodning om Hjelp mod Englænderne, vil nu ikke længere være uforklarlig eller usandsynlig. Thi det er vistnok hævet over al Tvivl, at der blandt disse Irer, som saaledes forgjæves anraabte Kong Hakon om Hjelp, maa have været endeel af de i Irland endnu levende Östmænd, der naturligviis vedbleve at vedligeholde Forbindelser med deres Landsmænd i de norske Kongeriger paa Skotlands Vestkyst, indtil ogsaa disse Kongeriger hen i Middelalderen gik tilgrunde.

Men fra nu af spille Östmændene ikke mere nogen

fremtrædende Rolle i Irlands Historie. Deres politiske Selvstændighed var tilintetgjort og deres nationale Eiendommeligheder vare for lidet understöttede og opfriskede hjemmefra til at de i Tidernes Löb skulde kunne holde sig ligeoverfor den kraftigt fremtrængende engelske Nationalitet. Ikke destomindre vedbleve deres Efterkommere at boe i Irland, hvor de nu efterhaanden blandedes deels med de engelske Erobrere deels med indfödte Irer. De irske Kröniker udhæve forskjellige Klaner i Irland, som enten vare af norsk Herkomst, eller som dog havde optaget meget norsk Blod i sig. I Middelalderens Aarböger og Slægtregistre træffer man ogsaa baade Verdslige og Geistlige i Irland med nordiske Navne. T. E. ved den af Nordmænd byggede Christkirke i Dublin omtales i det fjortende og femtende Aarhundrede Kanniker og Munke, som heed „Harrold", „Olof", „Siwird" (Sivard), „Regenald" (Ragnvald), „Iwyr" o. s. v. — Navne der alle vare ganske ukjendte i Irland för Nordmændenes Ankomst did. Höist mærkværdig er dog en Yttring af den oftnævnte irske Krönikeskriver Duald Mac Firbis, som ved at berette, at de fleste Kjöbmandsfamilier i Dublin paa hans Tid (ved Aar 1650) vare Efterkommere af den norsk-irske Konge Olaf Kvaran og Brian Boroimhas Datter Save, tilföier: „og Efterkommerne af denne Olaf Kvaran indtage endnu i Dublin en fjendtlig Stilling mod de indfödte Irer" (and the descendants of that Amlave Cuaran are still in Dublin opposing the Gadelians of Erinn), hvoraf man tydelig seer, at Nationalforskjellighederne og Nationalstridighederne mellem Irerne og Nordmændenes Efterkommere endnu

vare bestemt fremtrædende for ikkun to hundrede Aar siden, eller fulde sex hundrede Aar efter Slaget ved Clontarf (1014).

Selv den Dag i Dag kan man, især paa Irlands Östkyst i Leinster, forfölge Östmændenes sidste Spor gjennem en lignende Række særegne Folkenavne, der ingenlunde ere irske, men aabenbart oprindelig norske; t. E. Mac Hitteric eller Shiteric (Sön af Sigtryg), O'Bruadair (Sön af Broder), Mc. Ragnall (Sön af Ragnvald), Roailb (Rolf), Auleev (Olaf), Mánus (Magnus) o. s. v. Man vil endog paastaae, at der blandt de dublinske Kjöbmandsfamilier endnu skulle findes Efterkommere af de gamle norske Kjöbmænd, som forhen vare saa talrige i Dublin. De i denne Henseende opgivne Familienavne Harrold (Harald), Iver (Ivar) og Cotter eller Mc. Otter (Ottar) m. fl., der virkelig ere norske, synes unægtelig at tale for Rigtigheden af, at norske Slægter i Dublin have forplantet sig uafbrudt til vore Dage som levende Vidnesbyrd om det Herredömme, deres Forfædre engang have udövet her.

Det er saaledes ved de meest forskjelligartede Kjendsgjerninger fuldstændig beviist, at Nordmændene i Irland i mere, end tre Aarhundreder levede med egne Sæder og Skikke og under egne Bisper og Konger i Irlands vigtigste Byer, som de tildeels beherskede lige til den engelske Erobring (1170), at de vare de Förste, som i Irland slog Mynt og drev nogen större Handel og Söfart, og at endelig deres Efterkommere endog i stort Antal vedbleve at holde sig i Landet, selv efterat dette forlængst var erobret af Englænderne. Ingen Upartisk vil derfor nu kunne nægte, at Östmæn-

denes Bosættelser i Irland, som begyndte med hyppig at ödelægge Kirker og Klostre, endte med i det Væsentlige at blive særdeles heldbringende for Landet, idet de ved Handel og Söfart af en tidligere ikke kjendt Udstrækning först ret aabnede det afsondrede Irland for livlige Forbindelser med det övrige Europa saavelsom med den der stadig fremskridende Dannelse. De af Östmændene meest besatte irske Byer, som ogsaa senere ere vedblevne at være Hovedoplagstederne for fremmede Varer og fölgelig tillige Midtpunkterne for Samqvemmet med fremmede Lande, kunne med Föie siges noget nær at skylde Östmændene det egentlige Grundlag for deres nuværende Störrelse, Velstand og Magt.

For et större historisk Overblik fremstiller det sig ikke mindre klart, at ligesom Nordmændene först ret aabnede Veien for fredelige Forbindelser mellem det övrige Europa og Irland, saaledes lettede de senere Adgangen for Normannerne eller Englænderne til Irlands Erobring. Som Fölge baade af deres Krige og af deres hyppige Forbund med irske Konger, vare Partilidenskaberne hos de irske Hövdinger snarere stegne, end faldne, og mangfoldige irske Slægter, selv de fornemste, vare efterhaanden blevne saa stærkt blandede med norsk Blod, at den irske Nationalitets Betydning og Magt derved var bleven ikke lidet svækket og splittet, i Særdeleshed netop i de Egne paa Irlands Östkyst, hvor den normanniske eller engelske Magt senere fik sit Hovedsæde. Hertil kom, at Irerne ved Nordmændenes lange Bosættelser og Herredömme i de vigtigste Stæder og ved de væsentlige Fordele, som de selv i flere Retninger höstede heraf, mere og mere havde

vænnet sig til med Rolighed at see paa, at Fremmede raadede i deres Land. Ogsaa dette bidrog noget til, at Englænderne ved deres förste Fremtrængen i Irland fandt kraftig Understöttelse hos flere af Landets egne, indfödte Hövdinger.

Det ligger dog meget nær, at Nordmændene i Irland, ved paa denne Maade at bane Veien for den normanniske eller engelske Erobring, have erhvervet sig större Fortjeneste af Englands, end af det undertvungne Irlands Historie. Men det maa gjentagende erindres, hvorledes alle Kröniker vidne, at Irerne hverken besad Kraft nok til selvstændig at beherske deres eget Land eller Dygtighed til ved livlige Handelsforbindelser at fölge den fremskridende europæiske Udvikling. Selv i nyere Tid har man seet, at den usalige og blodige Tvedragtsaand, som alt i Oldtiden knækkede Irland, endnu neppe er uddöd hos det oprindelig irske Folk. Det er derfor aabenbart, at Irland, istedetfor afsondret fra det övrige Europa at ödelægges af rædsomme indre Stridigheder, har havt langt bedre af at blive forenet med et saa stolt og mægtigt Land, som England, der baade har Evne og Villie til at fremme Folkets sande Vel og til efterhaanden at benytte de store Fordele, som Irlands herlige Natur og Beliggenhed yde, og saaledes ogsaa til at före det af alle Trængsler og Ulykker sönderrevne Land en lykkelig Fremtid imöde.

§ 7.

Slutningsoversigt. Krigerske og fredelige Bebyggelser. Ligheder og Forskjelligheder. Forhen og nu.

Danmark og Norge udmærke sig, som bekjendt, ikke ved nogen særdeles Udstrækning af bebyggeligt

og frugtbart Land. Den hele Folkemængde i begge disse Riger er nu ikke tre Millioner, og i Oldtiden synes den langtfra at have været större, selv medens den sydligste Deel af det nærværende Sverige endnu hörte til Danmark.

Ikke destomindre kunde Danmark og Norge henimod Oldtidens Slutning udsende store Folkeskarer til andre Lande. Fra Norge af bebyggedes ikke alene Grönland, Island, Færöerne, Shetlands- og Orknöerne, men ogsaa anseelige Strækninger i Skotland og Irland, og ovenikjöbet bosatte mange Nordmænd sig i England og Normandiet. Fra Danmark af gik samtidig et stort Antal Nybyggere til Normandiet, Nordholland og især til England, hvor de navnlig bebyggede, saa at sige, hele det vidtstrakte Land Nord for Watlinga-stræt eller næsten Halvdelen af England.

Ingen Efterretninger haves om, at Danmark og Norge som Fölge af disse stærke Udvandringer bleve folketomme, eller endog kun, at der blev fölelig Mangel paa Indbyggere til at dyrke Jorden og före Vaaben. I de nærmest paafölgende Aarhundreder var Danmark t. E. stærk nok til at gjöre Östersöen til en dansk Indsö. Hvis man nu med Datidens Munkekröniker, som naturligviis aande baade Frygt og Had mod de nordiske Hedninger, vilde antage, at Nordmændene og de Danske alene vare barbariske Vikinger, som kun ved den raaeste Kraft havde skaffet sig Fodfæste i de vestlige Lande, vilde man være fuldkommen ude af Stand til fyldestgjörende at forklare, hvorledes Danmark og Norge, med en forholdsviis ringe Folkemængde og uden selv at blive altfor blottede for Indbyggere, havde kunnet paa

eengang udsende saadanne Folkesværme, som der aabenbart krævedes til, udelukkende med Vaabenmagt at besætte store Strækninger af de rige vestlige Lande, og tillige, vel at mærke, til gjennem Aarhundreder at hævde Besiddelsen af disse Erobringer. Ganske anderledes rimelig og forklarlig stiller Sagen sig derimod, naar man, istedetfor blindthen at fölge de eensidige og fordomsfulde Kröniker, kun fastholder, hvad Sporene af de nordiske Udvandringers Væsen og Betydning utvivlsomt godtgjöre, at der ved Siden af de egentlige ödelæggende Vikingstoge, idetmindste fra det ottende til det elvte og tolvte Aarhundrede, fra Norden er foregaaet stadige Udvandringer af en rolig og fredelig Natur, hvilke i Virkeligheden have været ligesaa mægtige, som de reent krigerske Erobringstoge, maaskee endog mægtigere. Thi, som vi have seet, var det vistnok ikke mindst ved Snildhed og fredelige Forbindelser, ved Söfart og Handel, at de Danske og Nordmændene skaffede sig Indpas paa de brittiske Öer, fornemmelig i England og Irland. Med deres Udholdenhed og Dygtighed saavel i fredelige, som i krigerske Sysler vidste de snart at tilrive sig Magten i de vigtigste Söstæder, hvorfra de ved alleslags Handels- Venskabs- og Slægtskabsforbindelser udvidede deres Indflydelse og Herredömme over de tilgrændsende Landstrækninger og Byer. Lidt efter lidt formerede de sig, nye Indvandrere kom til, og næsten umærkeligt dannede der sig Grundlaget til egne nordiske Colonier, som kun ventede paa een eller anden dristig Erobrers Komme, for at optræde som selvstændige, ja endog herskende Stater. De store Erobrere, som Historien har givet Æren for Erobrin-

gerne i England og Irland (og man tör ogsaa tilföie Normandiet) vilde neppe have været istand til med saa ringe Styrke, som de i Reglen förte med sig, at vinde slige Resultater, naar ikke de nordiske Kjöbmænd og övrige fredelige Nybyggere baade havde aabnet Landet for dem og senere stöttet deres erobrede Magt. Det er i det Hele indlysende, at de gamle Nordboer have været i Besiddelse af et overordentlig stort Colonisationstalent, hvilket netop fra dem synes at være nedarvet til det nærbeslægtede, nyere engelske Folk.

Men eftersom de nordiske Colonier paa de brittiske Öer indbyrdes vare af meget forskjellig Störrelse, maatte ogsaa Virkningerne blive noget forskjellige. I Irland, ligesom i Skotland, hvor Nordmændene traf paa Folkefærd, der tiltrods for deres tilsyneladende Christendom dog nærmest stode under dem i Dannelse, holdt de sig mere afsondrede fra de Indfödte, i Irland navnlig i egne, stærkt befæstede Byer, hvor de til langt ned i Middelalderen vedligeholdt deres eiendommelige norske Sprog, Sæder, Skikke og Love. Men som Fölge deraf fik deres norske Institutioner heller ikke nogen egentlig Indflydelse paa Udviklingen af det irske Folkeliv eller de irske Statsformer; i det Höieste bidroge de til, i de irske Stæder at lette Gjennemförelsen af de beslægtede, normannisk-engelske Institutioner. I England derimod, hvor de nordiske Colonier vare uligc talrigere og mægtigere, end i Skotland og Irland, sögte vel ogsaa de danske Nybyggere paa nordisk Viis, midt i det fremmede Land at vedligeholde deres reent danske Love, Sæder og Skikke. Imidlertid paa Grund af den i mange Retninger overlegne Dannelse, der herskede hos Englands tidligere angelsaxiske Indbyggere, maatte de Danske snart lade sig paavirke af Angelsaxernes Sprog og Cultur, ja smeltede mere og mere sammen med dem. Men de Danske vare talrige og selvstændige nok til alligevel at hævde de vigtigste af deres frie nordiske Institutioner og Eiendommeligheder, saa disse netop ad Sammensmeltningens Vei kom til at afpræge sig kjendelig i det senere engelske Stats- og Folkeliv.

De danske Colonier i England og de norske Colonier i Skotland og Irland havde iövrigt forsaavidt den samme historiske Betydning, som de væsentlig medvirkede til at grunde et nyt indre og ydre Liv paa de brittiske Öer, deels ved at udvide Handelen og Söfarten, deels ved at kue eller dog svække Angelsaxernes, Skotternes og Irernes Magt og derved i det Hele at forberede deres nære Slægtninger, Normannernes Herredömme over alle disse Stammer. Til Skotland og Irland naaede Normannernes og den normanniske Aands Herredömme, som bekjendt, förste langt senere, end til England, vistnok ogsaa bl. A. paa Grund af, at Nordmændenes Erobringer og Bosættelser i de to ovennævnte Lande langtfra vare saa udstrakte og betydende, som de Danskes i England. At alligevel den i England raadende dansk-normanniske Aand ogsaa i Skotland og Irland har kunnet opretholde sit Herredömme til vore Dage, er et ikke ringe Vidnesbyrd om, hvor grundigt og godt dog Nordmændene her oprindelig maae have banet den nye Folkeaand Veien.

Overalt paa de brittiske Öer er Mindet om de Danskes og Nordmændenes Stordaad, som ovenfor viist, saa lyslevende, som om de forlængst udförte Bedrifter stammede fra en ganske ny Tid. I denne Retning vil altsaa de Danskes og Nordmændenes Nationalfölelse kunne finde fuldkommen Tilfredsstillelse. Imidlertid er det endnu muligt, at en almindelig Betragtning af de gamle Nordboers mægtige Færd i de vestlige Lande, vil hos mangen en Nutidens Nordbo opvække blandede Fölelser. Uvilkaarlig turde hos ham opstaae Tanken om, hvad Norden var, da dets seirrige Flaader viste sig i Nord, Syd, Öst og Vest, og da nordiske Mænd övede Herredömmet vidt og bredt i de vestlige Lande, og hvad det er nu — indskrænket inden snevre Grændser, truet og ængstet fra mange Sider, og idetmindste uden overveiende Indflydelse paa Europas Forhold. Udenfor Norden höres heller ikke, som forhen, det hjemlige Sprog, der dengang hyppig löd paa de fremmede Kyster. Noget af sit ædleste og kraftigste Blod maatte Norden miste, og dog maa Nordboen nu være tilfreds, hvis det kan lykkes ham gjennem enkelte Ord i Almuens Talebrug, gjennem Navne paa Byer og Landskaber samt halvtudslettede Runeskrifter paa Bautastene at udfinde, hvor den „danske Tunge" fordum raadede, og hvor de Gravhöie kneise, som dække den Slægt, hvis Modersmaal den var.

Men slige sygelige Klager ville nödvendig svinde i samme Grad, som den gamle nordiske Kraft atter har viist sig levende for Verden, i samme Grad, som Nordboens Öie ret aabnes for Normannertogenes mægtige Virkninger, for den Kjendsgjerning, at Norden

udsendte Blomsten af sin Ungdom og Kraft, ikke ene for at ödelægge og hærge, men navnlig for i Vesterleden at grundlægge et friskere Folkeliv og derved give den menneskelige Dannelse et nyt og stærkt Stöd fremad. I vore Dage er det desuden ikke nærmest i Erobringers og den ydre Storheds Glands, at et Folks sande Lykke og Hæder bör söges.

Det Folk, der, som det nordiske, tilligemed Mindet om fordums Stordaad og heldbringende Erobringer, i sig endnu har bevaret nok af Forfædrenes djærve Kraft til ikke alene at hævde sit Lands Selvstændighed og Frihed, men ogsaa til i Videnskab og Kunst at hævde en ærefuld Plads ligeoverfor de övrige Folkefærd, kan i Sandhed hverken siges at mangle Hæder eller Lykke.

Tillæg.

Dokument af Kong Edvard I af Aar 1283 angaaende Östmændene i Waterford i Irland.

(Efter en Registrant i Toweren i London (»Patent Roll II. Edward I. Memb. 9«), meddeelt af Hr Duffus Hardy).

„Pro Custumannis*) Watcrfordi in Hibernia. Rex lusticiario suo Hibernie et omnibus aliis Ballivis et fidelibus suis Hibernie ad quos &c Salutem. Qvia per inspeccionem carte Domini Henrici Regis, filii Imperatricis, qvondam Domini Hibernie preavi nostri nobis constat quod Custumanni nostri Waterford legem Anglicorum in Hibernia habere et secundum ipsam legem judicari et deduci debent. Vobis mandamus qvod Gillecrist Makgillemory William Makgillemory et Johannem Makgillemory et alios Custumannos de Civitate et Communitate Waterford qui de predictis Custumannis predicti Domini Regis preavi nostri originem duxerunt legem Anglicorum in partibus illis juxta tenorem Carte predicte habere et eos secundum ipsam legem qvantum in vobis est deduci faciatis donec aliud de consilio nostro inde duximus ordinandum. In cujus &c. . . . . v. die Octobr."

*) Ufeilbarlig en gammel Skriv- eller Læsefeil for „Oustumannis," „Austumannis". At det i hvert Tilfælde skal betyde Östmændene, er ogsaa antaget i Sir John Davies „Reports" (Fol. 236).

Tillæg II.

Om Nordmændenes Myntprægning i Dublin.

(jfr. S. 419–423).

Som et heelt nyt og höist mærkeligt Bidrag til Kundskab om Nordmændenes tidlige Udprægning af Mynter i Irlands Hovedstad maa endnu anföres en Sölvmynt, der, efterat Ovenstaaende var trykt, er bleven opdaget

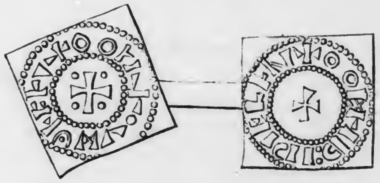

blandt de Mynter, som afdöde Cancelliraad Devegge har skjænket det Kgl. Myntcabinet i Kjöbenhavn. Paa Adversen staaer „oolaf i divielen" eller „Olaf i Dublin", og paa Reversen seer det næsten ud som om der stod „oolafu me feci(t)" eller „Olaf (?) gjorde mig", i hvilket Tilfælde da Myntmestren vilde have havt det samme nordiske Navn som Kongen. Hvorledes nu end dette Sidste forholder sig, saa er det tydeligt nok, at Mynten hidrörer fra en norsk eller nordisk Konge Olaf i Dublin, og at den, som Præget viser, maa være udmyntet i det tiende Aarhundrede. Den danner saaledes et hidtil ukjendt Mellemled mellem den foran (Side 419) beskrevne Runemynt af Knud i Dublin og de noget yngre Mynter af Sigtryg (Side 420—22). Allerede tidligere har man vel villet udpege en heel Deel andre Mynter

som prægede i Irland af nordiske Konger med Navnet Olaf, men denne Mynt er i Virkeligheden den förste og, saavidt vides, eneste, hvorpaa man med Sikkerhed kan læse Olaf i Dublin. Konger af dette Navn her forekomme i de irske Kröniker bl. A. ved Aarene 853, 934, 954 og 962 (see Side 395).

Indhold.

Side

Forord . . . . 3.

Indledning.

I. Nordens störste Minder. Danmarks og Norges tilsöes. Sveriges tillands. Naturens Indflydelse . . . . 7.

II. Sveriges store Minder i Forhold til Danmarks og Norges. Dansk-norske Minder paa de brittiske Öer . . . . 16.

De Danske i England.

§ 1. Natur. Ældre Indbyggere: Britter, Romere og Angelsaxer . . . . 21.

§ 2. De danske Toge. Den danske Erobring . . . . 27.

§ 3. Themsen. London . . . . 32.

§ 4. Watlinga-stræt. Sydengland. Sagn om de Danske. Knud den Stores og Hardeknuds Grave . . . . 43.

§ 5. The Wash. Femborgene. Humberen. York. Northumberland. Stanfordbro . . . . 54.

§ 6. Dansk-norske Minder i Nordengland. Mynter. Ravnen. Den danske Fane . . . . 64.

§ 7. Dansk-norske Stedsnavne . . . . 95.

§ 8. Folkets Lighed med de Danske og Nordmændene. Folkenavne. Folkesprog. Sange og Sagn . . . . 109.

§ 9. De Danskes Voldsgjerninger. De Danske og Normannerne. De Danskes Indflydelse i England . . . . . . 124.

§ 10. Handel og Söfart . . . . 134.

§ 11. Kunst og Videnskab . . . . 152.

§ 12. Geistligt og verdsligt Aristokratie . . . . 168.

§ 13. Danelagen. Holmgang. Nævninger. Frihedsfölelse . . 196.

Side
§ 14. Almindelig Oversigt. Det angelsaxiske og dansk-normanniske England. Sympathier for Danmark. Den Danske i England . . . . 229.

Nordmændene i Skotland.

§ 1. Skotlands Natur. Höilande og Lavlande. Befolkning. Oprindelige Indbyggere . . . . 243.
§ 2. Angelsaxerne. „De Danske" og Nordmændene. Virkningerne af deres Toge . . . . 250.
§ 3. Lavlandene. Folket. Sproget. Norsk-danske Stedsnavne . . . . 255.
§ 4. Sagn om „de Danske". Sydlige og nordlige Lavlande. „Danske" Mindesmærker. Burghead . . . . 262.
§ 5. Orkn- og Shetlandsöerne. Natur. Befolkning. Undertrykkelse . . . . 277.
§ 6. Shetland. Folket. Sange. Sværddands. Sprog. Stedsnavne. Tingwall. Burg of Mousa. Grave. Bautastene 286.
§ 7. Orknöerne. „Þingavöllr". Oldtidsminder. Kirkwall. St. Magnuskirken . . . . 299.
§ 8. Pentlandfjorden. Höilandene. Caithnes. Sutherland. Dingwall. Frygt for „de Danske" . . . . 316.
§ 9. Hebriderne. Norderöerne. Lewis og Harris. (Næs). Skye. Ossians Sange. Jona . . . . 333.
§ 10. Syderöerne. Cantire. Islay. Man. Stedsnavne. Runestene. Konger. Slaget ved Largs. „Lords of the isles". Tynwald paa Man . . . . 344.

Nordmændene i Irland.

§ 1. Irlands Natur og Befolkning. De „danske" Erobringer. Sagn om „de Danske". Betydning i de politiske Bevægelser . . . . 371.
§ 2. Irske og nordiske Kildeskrifter. Finn-Lochlannoch, Dubh-Lochlannoch. Landskabernes Navne . . . . . 382.
§ 3. Norske Konger. Limerick. Cork. Waterford. Reginalds Taarn. Dublin. Thengmotha. Oxmantown . . . 393.
§ 4. Norske Stedsnavne. Ved Dublin. Norske Begravelsespladser. Norske Vaaben og Smykker . . . . 403.
§ 5. Gammelirsk Christendom og Cultur. Handel. Ingen irske, men norske Mynter. Sigtryg Silkeskjæg. Norske Myntmestre . . . . 412.
§ 6. Slaget ved Clontarf. Östmændenes Magt efter Slaget. Egne Kirker og Bisper. Landmagt og Sömagt. Den engelske Erobring. Levningerne af Östmændene. Deres Betydning for Irland . . . . 423.
§ 7. Slutningsoversigt. Krigerske og fredelige Bebyggelser. Ligheder og Forskjelligheder. Forhen og nu . . . . . 437.
Tillæg . . . . 444.

I Texten ere fölgende Afbildninger indsatte:

Kong Hardeknuds Gravsteen i Winchester . . . . 52.
Knud den Stores Kiste sammesteds . . . . 53.
Et nordisk og et angelsaxisk Sværd . . . . 72.
Mynter af Sictric Jarl og Kong Knut af Northumberland . . . 77.
Mynter af de northumbriske Konger Siefred og Knut . . . . . 78.
Mynt af Kong Erik af Northumberland . . . . 80.
Mynter fra York samt af Kongerne Anlaf af Northumberland og Knud den Store . . . . 81.
Mynt af Kong Anlaf af Northumberland . . . . 83.
En normannisk Mærkesmand (fra Bayeux Tapetet) . . . . . 88.
En Scene af Slaget ved Hastings (sammestedsfra) . . . . . . 90.
Forskjellige ældre og nyere Flag . . . . 93.
Et normannisk Skib (fra Bayeux Tapetet) . . . . 148.
Gravsteen over den danske Prinds Magnus i Lewes (Sussex) . 193.
En udhugget Mindesteen i de skotske Lavlande ved Aberlemno . . . . 270—271.
Grundtegning af et Taarn i Burrafrith paa Shetland . . . . . 295.
Et gammelt Taarn paa Öen Mousa, Shetland . . . . 297.
Prospect af St. Magnuskirken i Kirkwall paa Orkney . . . . . 309.
Grundtegning af samme . . . . 311.
Et Længdesnit af det Indvendige af Kirken . . . . 313.
Et skaalformet Spænde fra Caithnes . . . . 320.
Et Skib fra Jona . . . . 343.
En norsk Runesteen paa Man ved Kirk Braddan . . . . 350.
En Runesteen paa St. Andreas Kirkegaard sammesteds . . . . 351.
En Runesteen ved Kirk Michael sammesteds . . . . 352.
En Runesteen sammesteds . . . . 353.
Runesteen sammesteds . . . . 354.
Reginalds Taarn i Waterford . . . . 397.
Norske Oldsager, fundne ved Dublin . . . . 406—407.
Et irsk Jernsværd . . . . 408.
Mynt af Cunut u Dieflio . . . . 419.
Mynt af Kong Sigtryg i Dublin . . . . 421.

Derhos indeholdes i Texten Lister over:

Side
1. De vigtigste dansk-norske Stedsnavne i England . . 102—103.
2. Hundrede danske eller nordiske Ord, udvalgte af Almuesproget, Nord for Watlinga-stræt . . . . 118—119.
3. Halvhundrede Navne paa dansk-norske Myntmestre i England i Aarene 979—1066 . . . . 158—159.
4. Norske eller nordiske Konger i Irland . . . . 395.

Endelig findes:

Et Kort over England . . . . 240.
Et Kort over Skotland . . . . 368.
Et Kort over Irland . . . . 448.

Trykfeil.

Side 17 Linie 29 sine l. deres.
— 47 — 14 „dönsk tungu" læs „dönsk tunga".
— 73 — 21, 22 Dubgael, Finngael l. Dubgall, Finngall.
— 174 — 28 (Gutfred, Godfred?) l. (Gudröd, Godfred?).
— 212 — 2 sacam et sacam l. sacam et socam.
— 326 — 30 idligere l. tidligere.
— 344 — 19 Syderöerne og Island l. Syderöerne og Irland

[illegible].1
[illegible]3

940.91
83